LUSTGÅRDEN

DENDROLOGI OCH PARKVÅRD

ÅRSSKRIFT 1922

LUSTGÅRDEN

ÅRSSKRIFT

FÖR

FÖRENINGEN FÖR DENDROLOGI OCH PARKVÅRD

ÅRG. 3, 1922.

REDAKTÖR OCH ANSVARIG UTGIVARE NILS SYLVÉN
KLICHÉERNA FRÅN CEDERQUISTS GRAFISKA AKTIEBOLAG, GROHMANN & EICHELBERGS ZINKOGRAFISKA KONSTANSTALT, STOCKHOLM, OCH
❖ ❖ MALMÖ GRAFISKA AKTIEBOLAG ❖ ❖
TRYCKERI: NYA TRYCKERIBOLAGET, STOCKHOLM
1922

DENNA BOK ÄR TRYCKT I EN
NUMRERAD UPPLAGA OM 100
EXEMPLAR, VARAV DETTA ÄR

N:R 79

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

Försättsplanscher:

1. Sofiero lustgård. Dalgången med stenbergsanläggningarna.
2. Skarhult. Slottet och avenbokshäckarna.
3. Norrviken, Båstad. Inbyggda gården med sikten över bukten.
4. Hallands Väderö. Hälledammen; vårbild.
5. Jätteeken vid Kulla-Gunnarstorp.
6. Krapperup. En av vallgravarna med slottet t. h. och »tapetgrupps»-anläggning t. v.
7. Dybeck. Interiör från 1915 års stora barrträdsplanteringar.
8. Från Grosshandlare Seth M. Kempes barrträdsplanteringar å Hemsön i Ångermanland.

Uppsatser:

Arkitekturminnesföreningens uppmätningar av äldre svenska trädgårdar. Inledning till föredrag vid Föreningens för Dendrologi och Parkvård årsmöte i Stockholm den 14 mars 1922. Av Hakon Ahlberg ..... 1—12

Norrviken. Av Rudolf Abelin ..... 13—21

Skånegården och dess förebilder i det gamla Båstad. Av L. Nobel ..... 22—26

Skogen på Hallands Väderö. Av Henrik Lundegårdh ..... 27—39

Stureholms trädgård. Av O. H. Landsberg ..... 40—44

Hälsingborgs stads planteringars tillkomst och utveckling. Av O. H. Landsberg ..... 45—52

Några ovanligare växter från Sofiero. Av Carl G. Dahl .... 53—60

Krapperups park och trädgård. Av Axel Gyllenstierna .... 61—77

Lundagårds have. Av Gunnar Carlquist ..... 78—86

Konserveringen av de gamla träden på Lundagård. Av Birger Myllenberg ..... 87—91

Dybecks barrträdsplanteringar. Av Carl G. Dahl och Nils Sylvén ..... 92—105

Försök med plantering av fleråriga blomsterväxter under olika årstider. Av Else Dahl ..... 106—115
Våra stora träd och deras bevarande åt eftervärlden. Av Carl G. Alm ..... 116—132
Kungsträdgården. Av Ragnar Josephsson ..... 133—148
Trenne dagar i nordvästra Skåne. Föreningens för Dendrologi och Parkvård tredje sommarexkursion. Av Nils Sylvén .. 149—179

Smärre uppsatser och meddelanden:

Fasters rosenvatten. Av Anna Schotte. S. 180—181. — Ovanligt vacker »flygrönn». Av N. Sylvén. S. 181—183. — En »suptall» i höga norden. Av. C. Th. Mörner. S. 184. — Lyckad flyttning av en stor hängask. Av Gunnar Schotte. S. 185—186. — Nya lokaler för vitbrokiga tallar. Av Gunnar Schotte. S. 186. — En vinterträdgård i ödemarken. Av Anna Schotte. S. 186—188. — Senecio tanguticus Maxim. Av Carl G. Dahl. S. 188—189. — Vårdträdsplantering i Svalöf. Av N. S. S. 189—190. — De i Sverige odlade lönnarterna. En anhållan om uppgifter rörande odlingsresultat. Av Carl G. Dahl. S. 190—192. — Upprop till »Lustgårdens» läsare. S. 192—193.

Litteratur:

Anton Smitt: Beretning om en forstlig studiereise till Nord-Amerikas Stillehavskyst. Ref. av *G. Sch.* S. 193—194. — A. F. Tigerstedt: Mustilan Kotikunnas. Ref. av *G. Sch.* S. 195—196. — Hartmans Handbok i Skandinaviens Flora, redigerad av Otto R. Holmberg. Häfte 1. Ref. av *N. Hjalmar Nilsson.* S. 196—197.

Förteckning över nyutkommen litteratur rörande dendrologi och parkvård. Av Gunnar Schotte ..... 198—212
Föreningen för Dendrologi och Parkvård 213—216
Föreningens för Dendrologi och Parkvård styrelse 217
Föreningens för Dendrologi och Parkvård ledamöter ..... 218—224
Artförteckning ..... 225—229

Sofiero lustgård. Dalgången med stenbergsanläggningarna.
Foto: ALFRED B. NILSSON.

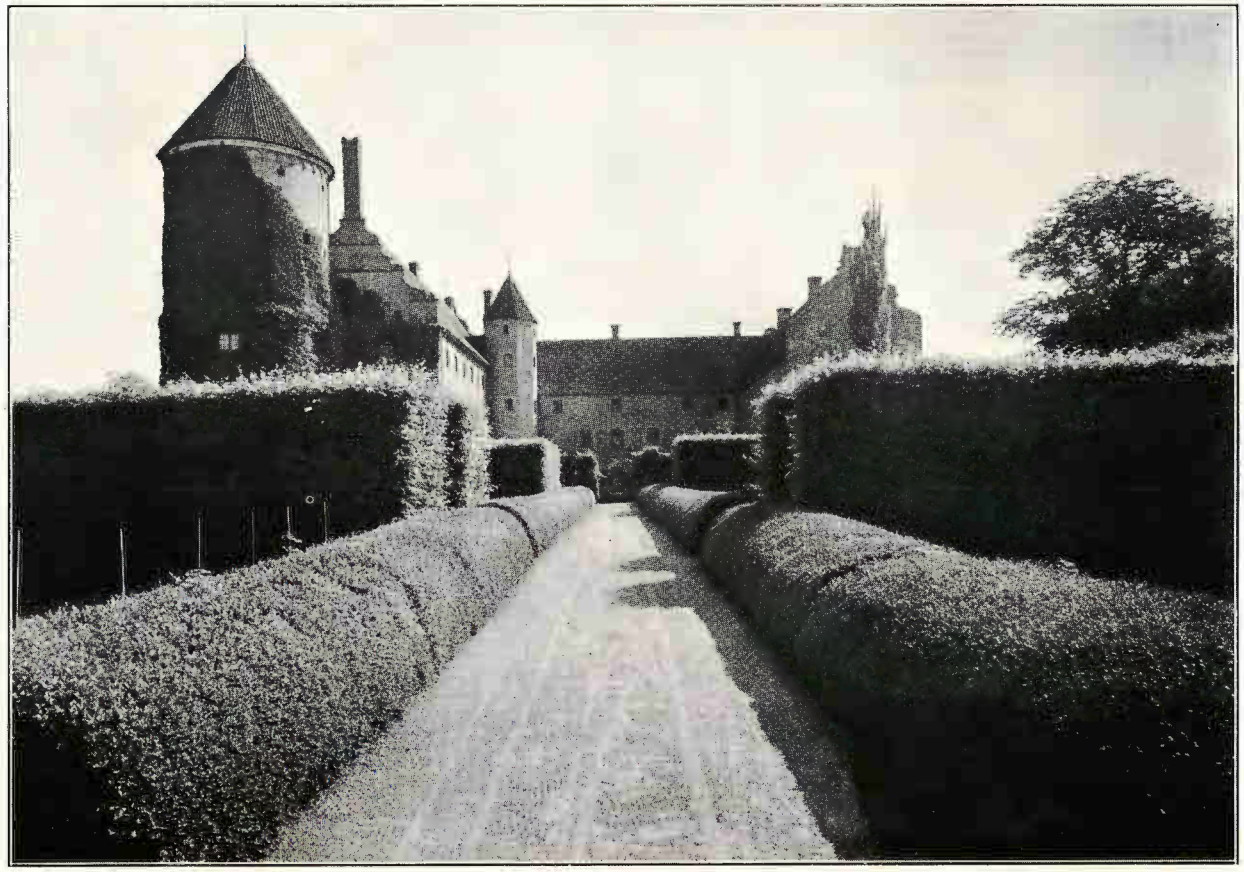

Skarhult. Slottet och avenbokshäckarna.
Foto: C. G. ROSENBERG.

Norrviken, Båstad. Inbyggda gården med sikten över bukten.

Hallands Väderö. Hälledammen; vårbild.
Foto: ALBERT EKMAN 1914.

PL. 5.

Jätteeken vid Kulla-Gunnarstorp.
Foto: G. LAGERSTRÖM.

Krapperup. En av vallgravarna med slottet t. h. och »tapetgrupps»-anläggning t. v.
Foto: P. LUNDH.

Dybeck. Interiör från 1915 års stora barrträdsplanteringar: *Thuya gigantea* (t. v.), *Abies pinsapo* (strax t. h. om den vänstra personen), *Tsuga canadensis* (bakom föreg.), *Thuya gigantea* f. *viminalis* (mitt å bilden), *Pinus cembra* (det mörka trädet t. h. om föreg.), *Abies Nordmanniana* (stora silvergranen t. h.), *Sciadopitys verticillata, Chamæcyparis pisifera filifera* m. fl.

Foto: C. G. DAHL 2 okt. 1922.

PL. 8.

Från Grosshandlare SETH M. KEMPES barrträdsplanteringar å Hemsön i Ångermanland. Bakom etiketterna från vänster: *Picea Engelmanni, Abies concolor, Pinus strobus, Picea pungens* och *Abies nobilis.*

ARKITEKTURMINNESFÖRENINGENS UPPMÄTNINGAR AV ÄLDRE SVENSKA TRÄDGÅRDAR.

Inledning till föredrag vid Föreningens för Dendrologi och Parkvård årsmöte i Stockholm den 14 mars 1922.

AV *HAKON AHLBERG.*

Inför ett auditorium som detta torde det icke vara nödvändigt att framhålla betydelsen av, att de minnesmärken, som ännu finnas kvar av äldre svensk trädgårdskonst, i en publikation göras tillgängliga för fackmännen och allmänheten. Vi äro helt visst alla övertygade om betydelsen av denna konstart, lika väl som vi äro medvetna om, huru den under 1800-talets senare del i många avseenden försummats. Det skall därför icke behövas många ord till för att förklara, varför Arkitekturminnesföreningen satt som en av sina främsta uppgifter utgivandet av ett verk över äldre svensk trädgårdskonst.

Innan jag går in på det arbete, som för ovannämnda syfte utförts, vill jag med några ord beröra Arkitekturminnesföreningens art och ändamål.

Arkitekturminnesföreningen bildades år 1908 av elever vid Konstakademiens Arkitekturskola. Den har till uppgift att i uppmätningar och fotografier tillvarataga minnesmärken av äldre svensk arkitektur och i sina publikationer sprida kännedomen om desamma. Detta sker genom årligt utgivande av publikationen »Svensk Arkitektur».

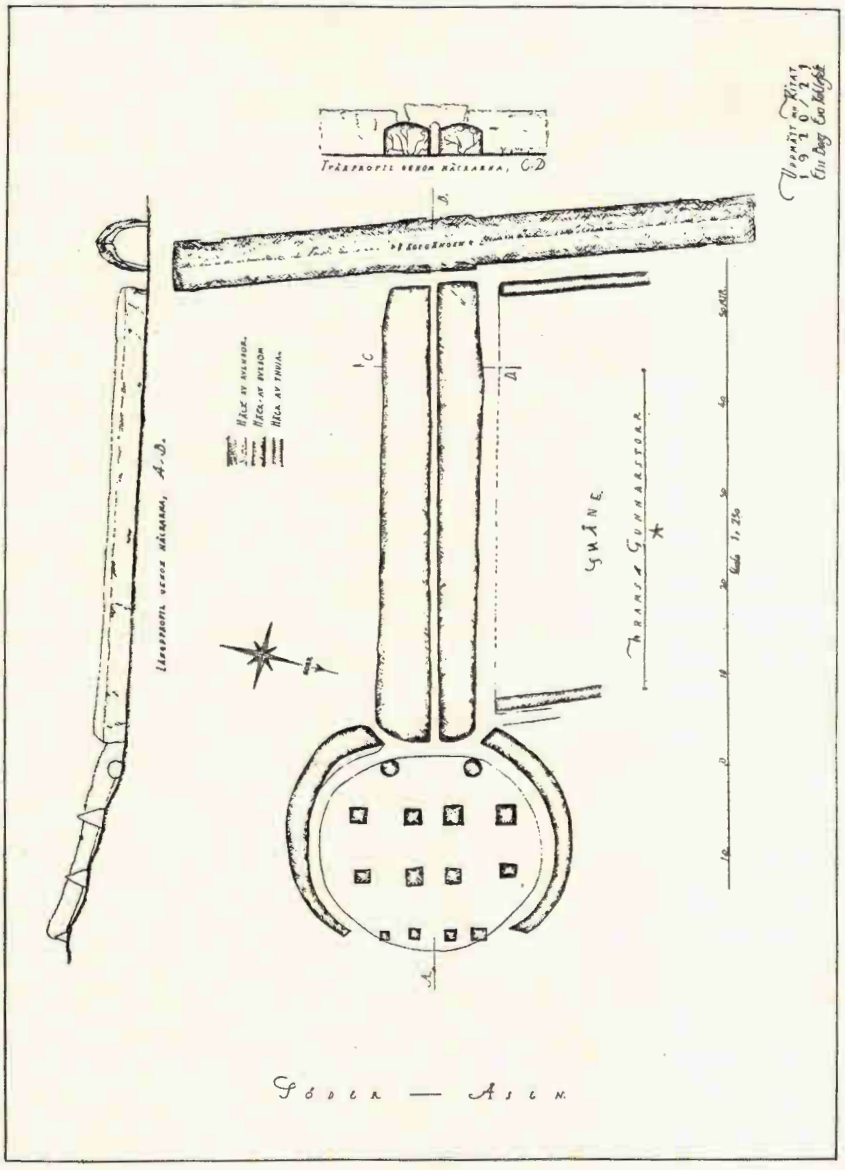

Fig. 1. Wrams-Gunnarstorp. Detaljbild av avenboks- och buxbom-häckarna.

Emellertid visade sig denna årspublikation småningom otillräcklig. Vissa kulturområden, som genom förhållandena blivit särskilt aktuella, krävde en mera fullständig behandling och en smidigare utgivningsform. Med utgivandet av en bok om äldre

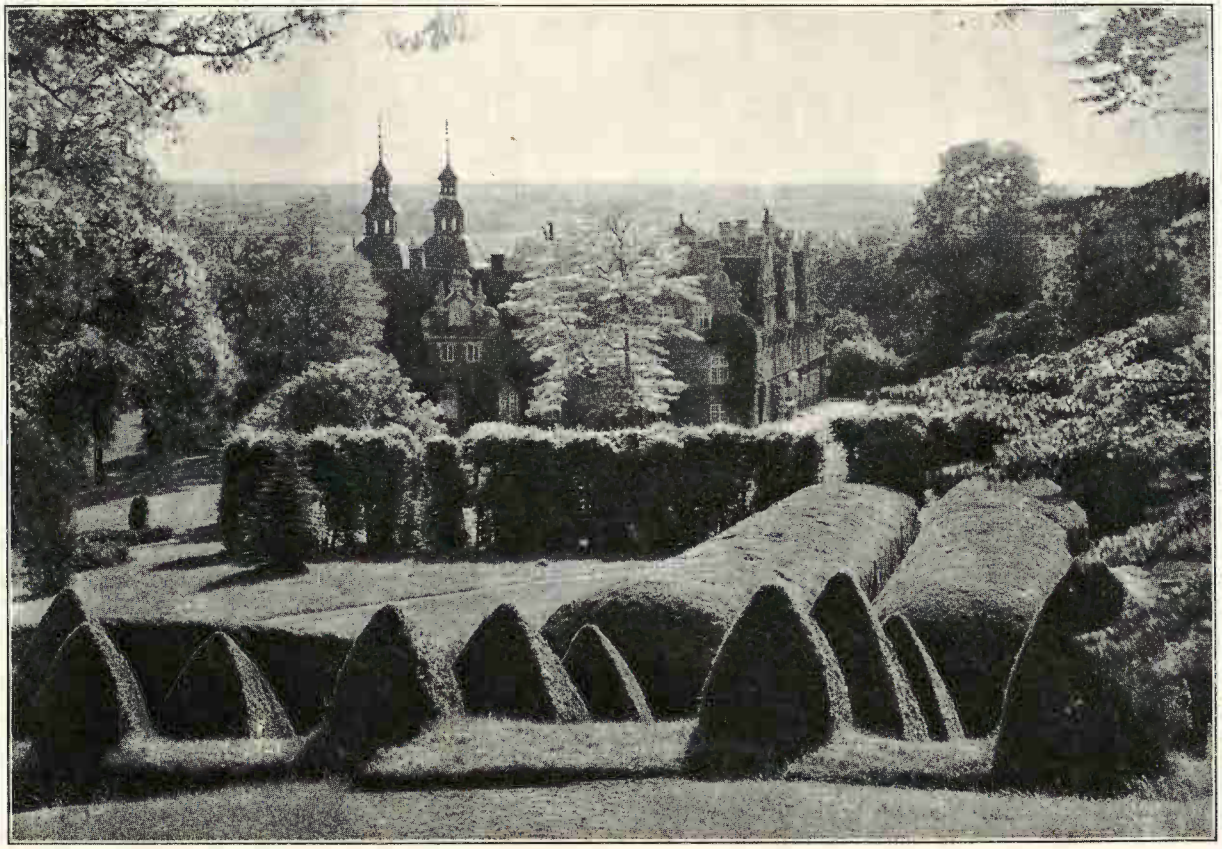

Fig. 2. Wrams-Gunnarstorp. I förgrunden till höger de gamla buxbomhäckarna, i mitten avenbokshäcken med slottet i bakgrunden.
Foto: C. G. ROSENBERG.

svensk kyrkogårdskonst påbörjade föreningen därför en serie specialpublikationer.

Boken om äldre svensk trädgårdskonst är avsedd att bliva det andra verket i denna serie. Den planlades redan innan Kyrkogårdskonst utkom, men arbetet med materialets insamling påbörjades först 1918. Sedan dess har detta arbete oupphörligt pågått. Det beräknades ursprungligen draga en tid av 5 år. Enligt nu vunnen erfarenhet torde denna tid vara alldeles för knappt tilltagen. Materialet har i själva verket visat sig vara långt rikare och intressantare än från början kunnat beräknas.

Arbetet består i en mycket minutlös uppmätning av de mera märkliga anläggningar, vilka i huvuddragen bevarat sin historiska karaktär. Dessa uppmätningar, vilka jag sedan i bilder skall demonstrera, kräva ett högst betydande arbete. Uppmätningarna kompletteras genom fotografering, vilken även är ett omständligt och krävande arbete. För att fullborda bilden av anläggningens ursprungliga skick och för att följa dess öden hava även utförts ganska omständliga arkivundersökningar såväl i offentliga som enskilda arkiv. Allt eftersom materialet sålunda insamlas, deponeras det i Arkitekturminnesföreningens arkiv å Konstakademien i avvaktan på publicering.

Då Arkitekturminnesföreningen saknar egna tillgångar, har arbetet hitintills bekostats genom frivilliga bidrag från för saken intresserade privatpersoner. Ehuru dessa bidrag varit ganska betydande, hava de dock icke varit tillräckliga för att betrygga fullföljandet av det omfattande och dyrbara arbetet. Jag kan icke undgå att här beröra det beklagliga förhållandet, att därest icke nya bidrag kunna erhållas, det betydande och mycket intressanta material, på vilket jag här skall visa prov, sannolikt kommer att stanna i Arkitekturminnesföreningens arkiv utan att genom trycket komma den intresserade allmänheten till godo.

De anläggningar, som hitintills behandlats, äro: Drottningholm, Karlberg, Rosersberg, Ulriksdal, Ekolsund, Sjöö, Venngarn, Stora Väsby, Näsby, Östanå, Sandemar, Steninge, Hesselbyholm,

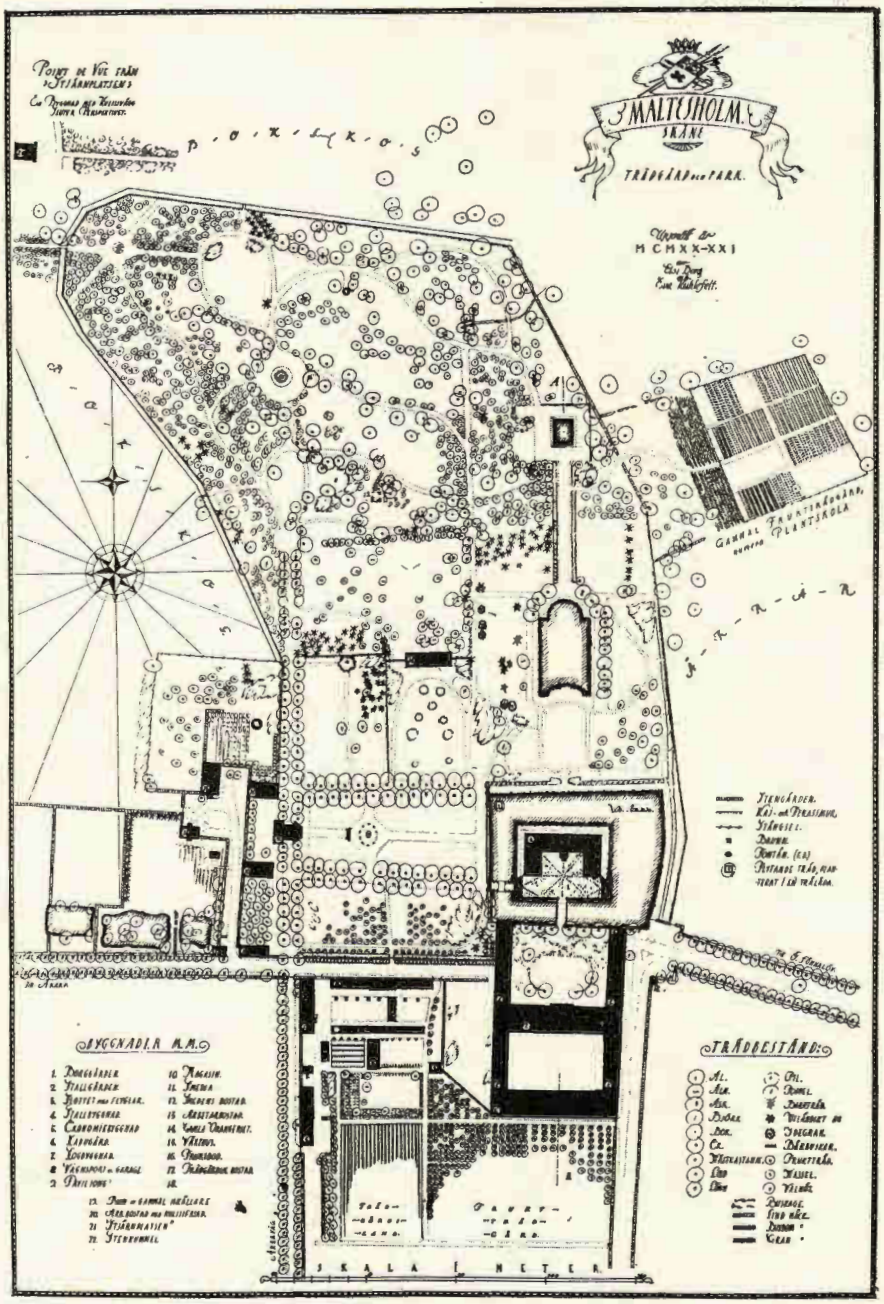

Fig. 3. Maltesholm. Plankarta över trädgård och park.

Eriksberg (endast fotograferat), Sturefors, Rosendal, Wrams-Gunnarstorp (jmf. fig. 1 och 2), Övedskloster, Maltesholm (jmf. fig. 3), Skarhult (jmf. pl. 2), Skabersjö, Trolle-Ljungby (jmf. fig. 4, 5 och 6) och Krageholm (jmf. fig. 7).

Emellertid återstå flera större anläggningar av intresse. Vår önskan vore även att om möjligt med arbetet införliva ett antal enklare anläggningar. Jag tänker då särskilt på städernas borgerliga trädgårdar, på anläggningarna kring malmgårdarna o. s. v., vilka ofta mycket väl bevarat sin ålderdomliga karaktär och såväl historiskt som praktiskt och estetiskt äro av största intresse.

Arbetet har i sin helhet letts av undertecknad jämte arkitekt Harald Wadsjö. Biträdande hava varit bland andra arkitekterna Albert Flink, Bernhard Schill, Ture Svanberg, Eva Kuhlefelt, Elsi Borg, Anna Mohr, Kirsten Sand och Hilding Ekelund. Arkivariskt material har insamlats av amanuensen Nils G. Wollin. Fotografierna äro på ett mycket förtjänstfullt sätt tagna av fotografen C. G. Rosenberg.

Jag vill ogärna avsluta denna redogörelse utan att något beröra den fråga, som man helt naturligt med en viss undran och bävan ställer sig, en fråga, som kan besvaras först, när materialet föreligger bearbetat, men som likväl blir avgörande för, om verket varit värt mödan eller ej. Är det förefintliga materialet sådant, att det kan tjäna som grundval för ett modernt skapande? Vilken ställning har trädgårdskonsten i vår tid? Kan den gå vidare på de banor, som den lämnade, då den sjönk ned från konst till hantverk, från en hög och central ställning till glömska, missförstånd, ringaktning?

Svaret på dessa frågor kan enligt min mening varken bliva direkt ja eller nej.

Beundran för gångna tiders storslagna, mycket dyrbara och sinnrika anläggningar får helt visst icke utan vidare taga överhanden. Det kolossala får icke förväxlas med det konstnärliga.

Fig. 4. Trolle-Ljungby. Detalj från parkanläggningarna med arrendatorsbostaden i bakgrunden.
Foto: C. G. ROSENBERG.

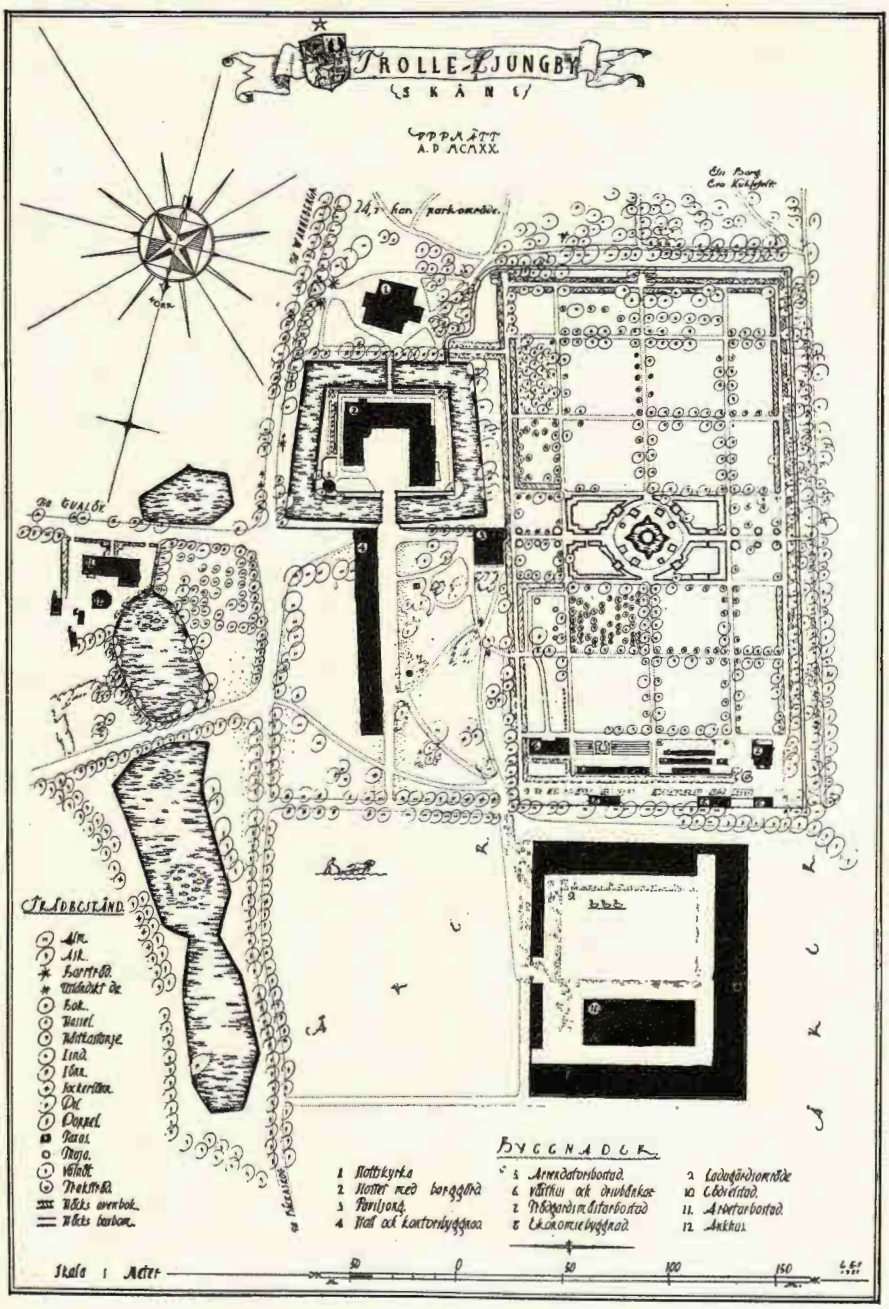

Fig. 5. Trolle-Ljungby. Plankarta över trädgård och park.

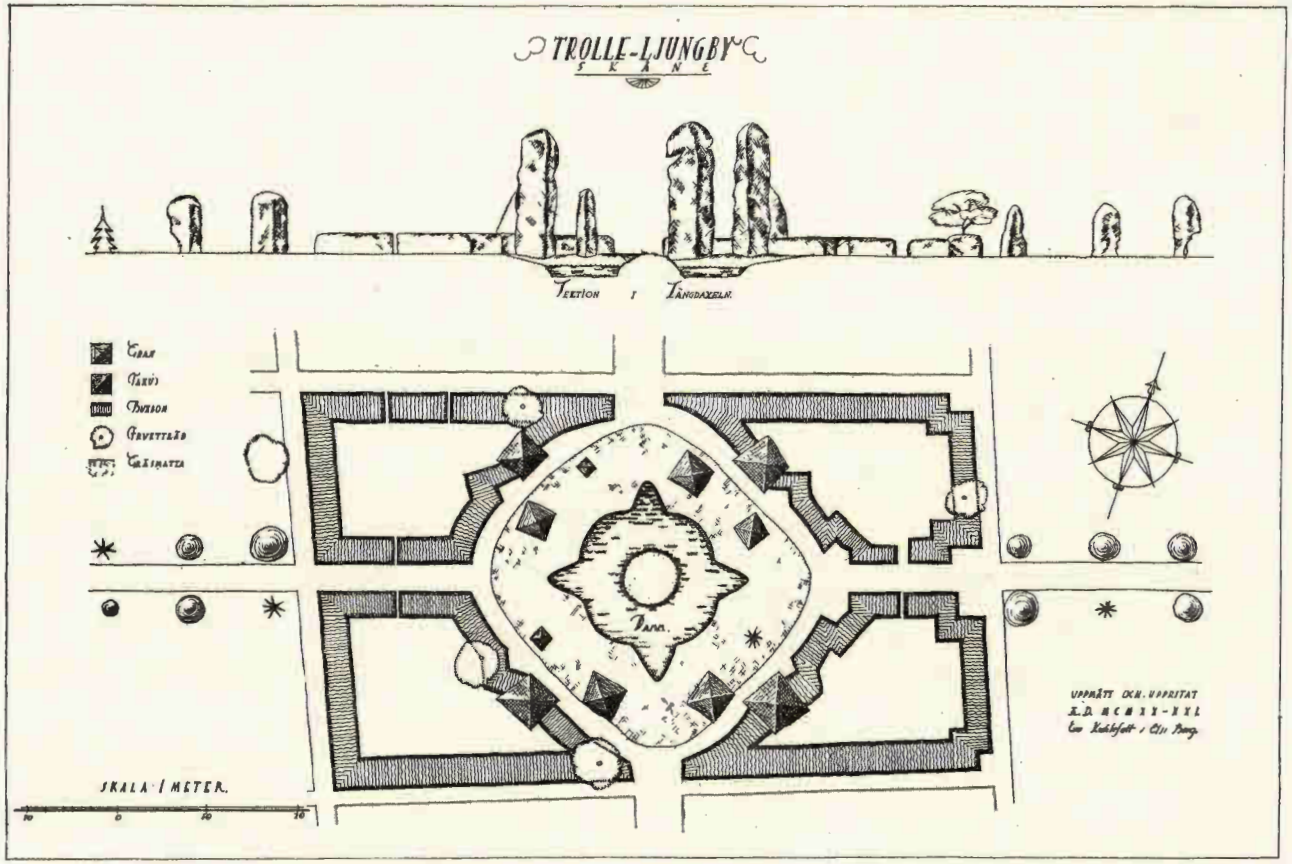

Fig. 6. Trolle-Ljungby. Detaljkarta över det å fig. 4 återgivna parkområdet.

Vi få icke utan vidare såsom förebilder uppställa våra barockanläggningar på grund av deras imponerande mått. Om vi vilja draga verklig nytta av vårt studium, måste vi kritiskt granska materialet och särskilt söka ut det för vårt klimat och våra förhållanden lämpliga.

Trädgårdskonsten är en mycket långsam, mycket traditionellt bunden, förnäm och svårhanterlig konstart. Då under och närmast efter storhetstiden den franska smaken i trädgårdskonsten hastigt blev dominerande — under en lysande men ganska kort period — hann den icke alltid att göra sig *så* hemmastadd med folklynne, natur och klimatiska förhållanden, som just denna konstart fordrar för att trivas. Det ligger därför stundom något i viss mån schablonmässigt, ointressant, osmält i en del av dessa svenska barockanläggningar.

Men — och detta vill jag starkt betona — detta ointressanta, schablonmässiga, denna brist på individualitet är ingalunda beroende på själva systemet — de symmetriska, raka anläggningarna, de tuktade häckarna, de geometriska mönstren etc. Att allt sådant kan utmärkt låta sig förena med en individuell konst, har den italienska barockträdgården nogsamt bevisat. *Den* rent av *bygger* trädgården efter strängaste arkitektoniska principer, men varje anläggning har likväl en stark särprägel.

Den anmärkning, jag ovan gjort, är också långt ifrån allmängiltig. Jag skulle tvärtom något paradoxalt vilja säga, att det finns knappast en enda anläggning, som den *riktigt* träffar. Ty det finnes i de allra flesta fall något tidigare eller senare inslag, några modifikationer, som åt anläggningarna skänka större intresse, icke blott historiskt utan även konstnärligt, som giva dem en särprägel.

Det är väl också i själva verket ganska naturligt, att intrycket av ett gradvis utväxande, ett ständigt levande, skall vara välgörande för en konstart, som arbetar med ett material, på samma gång så levande och så svårt att forma. Naturligtvis fordras konstnärligt omdöme, då nya delar läggas till eller tas

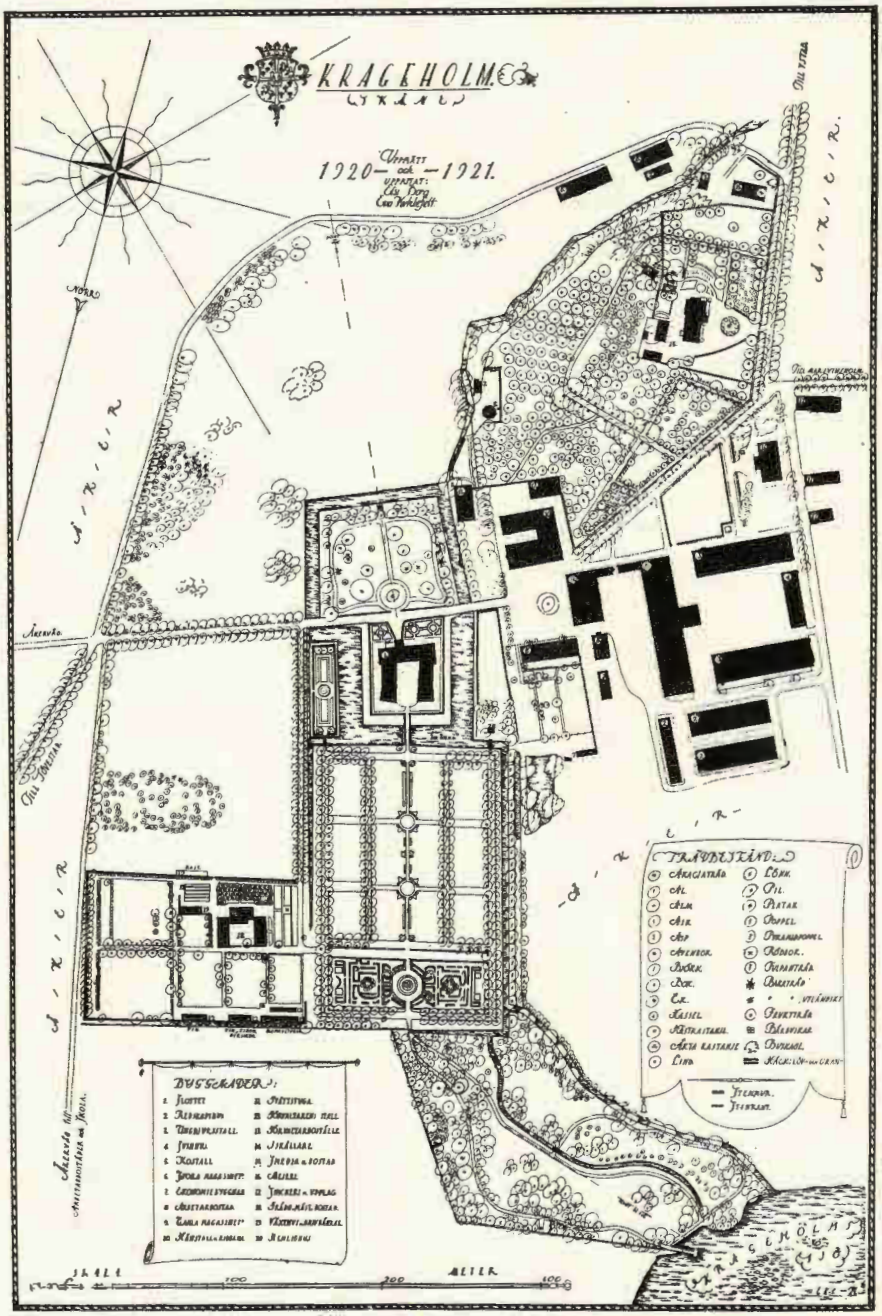

Fig. 7. Krageholm. Plankarta över trädgård och park.

bort, så att en rikare, skönare *helhet* ständigt är målet. Men detta omdöme, att icke genom nyare anläggningar förstöra värdet hos äldre, synes ofta hava förefunnits hos våra gamla trädgårdsmästare. Undantagsvis t. ex. beträffande de skånska anläggningar, som jag visat, finnes det ännu kvar.

En annan sida av saken är den, att den svenska fattigdomen, det svenska klimatets karghet o. s. v. här som på andra håll spelat in; att anläggningarna därför aldrig blivit helt utförda, eller blivit så gjorda, att de icke länge kunnat behålla sin ursprungliga polityr. Helt visst ha på så sätt många anläggningar fått mera både av värdighet och fantasi, än som var avsett. Och häri ligger nog en naturens och förhållandenas egen fingervisning till den rätta vägen. Men om ett sådant *oavsiktligt* avsteg från den väg, som ursprungligen var inslagen, kunnat leda till ett konstnärligt bättre resultat, så skall naturligtvis samma väg, *medvetet* utnyttjad, kunna ge än värdefullare resultat. Ett känsligt utnyttjande av relativt små medel måste, icke blott av ekonomiska, utan även av konstnärliga skäl, bliva riktlinjen för den svenska trädgårdskonsten. Att detta *icke fordrar mindre utan tvärtom större* mått av kunskap, djärvhet och fantasi hos anläggaren, det tror jag, var och en inser, som har någon erfarenhet av konstnärligt skapande.

En fundamental lärdom ger oss emellertid framför allt alla dessa anläggningar, den lärdom, vi för närvarande kanske bäst behöva få inpräntad i oss: att en trädgård icke bara är blommor och gräs, utan att det först och främst består i terrängens behandling, förhållande till byggnader, massornas fördelning; en skönhet, som varar året om, och som står sig genom århundraden. Hade våra gamla trädgårdar bestått endast av blomsterrabatter, buskager och gräsmattor, så hade deras språk, som ännu talar så starkt till oss, för länge sedan varit stumt.

NORRVIKEN.

AV *RUDOLF ABELIN.*

På en supé för snart tjugo år sedan hos SVEN PALME och hans maka kom ELLEN KEY till mig och sade, att hon nödvändigtvis måste hava ett allvarligt samtal med mig. Jag undrade, vad som stod på, och tänkte på våra gamla meningsbyten, när jag i landet införde kvinnan i trädgårdsyrket. Men denna gång var saken lättare uppklarad. Den gällde mig och Norrviken.

»Sälj Ert gamla ställe och flytta till Båstad! Det är något för Er!» Med sedvanlig värme och vältalighet målade hon för mig Båstads ej alldeles okända företräden, och med känd energi avtvang hon mig — motspänstige — ett löfte att åtminstone tänka på saken.

Några månader senare mötte jag min barndomsvän, LUDVIG NOBEL. »Du måste komma till Båstad», ropade han med stor iver. »Du kan ej tro, vad där är vackert och mycket att göra av. Jag har just köpt jord därnere och behöver Din hjälp.» ELLEN KEYS halvt begravda ord trängde sig åter fram. NOBEL och jag blevo

snart överens. Han skulle »titta ut» en jordbit åt mig också och jag resa i — nästa vecka!

Så kom jag då hit ned. Det var på hösten, och lövet hade redan till stor del fallit. Men landskapets linjer voro kvar, och bukten med glittrande böljor, det hägrande Hallands-landet och fyren därute, som vittnade om den stora stråkvägen haven emellan, funnos ju.

Visst var det vackert, tjusande väckert, men ännu intet, som särskilt lockade mig att lämna gamla, kära, fagra östgötanejder — och intet som passade mina nya planer. Mina strövtåg utsträcktes därför allt längre, och en novemberdag i lätt dimma listade jag mig några kilometer väster ut längs stranden.

Plötsligt stannade jag såsom fascinerad. Där låg ju för mig i den lättande dimman mitt eget *gamla*, kära Norrviken, ej såsom det under min omilda hand blivit, utan såsom jag såg det i mina gossår, obrutet och jungfruligt. Vattnet skvalpade nedanför, blott litet närmare här, skogsåsen löpte majestätisk, skyddande bakom, och en säkert bördig jord, genomskuren av muntra rännilar, låg nog däremellan. Ett Kolmårdslandskap i Skåne! Var det rätt?

Från den knaggliga tångvägen längs stranden hoppade jag över »stengärdet» in på ängen. En flock rapphöns skrämdes klapprande upp. Därinne växte al och ask i kapp — alldeles som på gamla Norrviken — och — ja, berörelsepunkterna voro så många, att jag strax kände mig hemma och till mig själv sade: detta eller intet här.

Några byggnader syntes emellertid ej till. Dock ett no mans land hade jag väl ej stött på! Jag fortsatte uppför liden, mellan unga, brunlövade bokar, och där, under åsens högsta kägla, lågo några pittoreska, men oerhört förfallna hus, delvis omgivna av gamla fruktträd.

Det var tydligen dit, jag en gång skulle vända mig för att få svaret på frågan — om den lilla idyllen i trasor skulle bliva min. Att komma till tals med ägaren var emellertid ej lätt. Jag fick

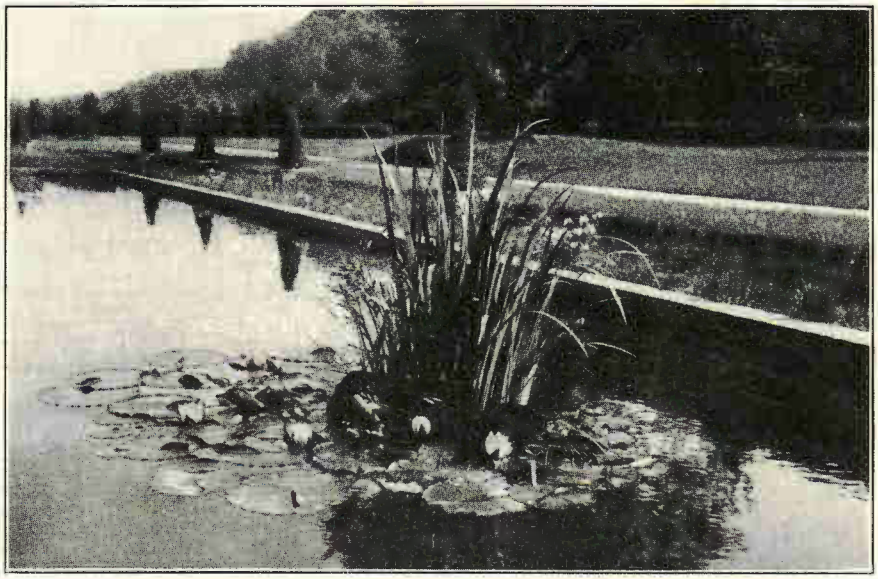

Fig. 1. Norrviken. Spegeldammen med svärdsliljor och näckrosor.

vänta i halvannan månad och vågade ej resa från Båstad av rädsla, att någon kunde sticka sig emellan. Väntans långa tid fördrev jag med att skriva en bok. Kort före jul kunde jag styra hemåt med ett preliminärt avtal på fickan och det *huvudsakliga utkastet till det nya Norrviken* i portföljen. Utförandet har dock ej gått lika lätt. — Tum för tum, steg för steg har marken brutits, rensats från tusentals lass stubbar och stenar, dränerats och *planerats* — och varje nytt tag har vållat svårigheter och bekymmer så stora, att mina arbetare mången gång sagt mig: »vi förstå ej, att Direktören orkar hålla ut.» Att skapa *ett* Norrviken, när ännu ungdomsblodet med sin värme och energi sjuder i ådrorna, går väl, även om natt som dag måste sättas till på arbetet och svårigheternas övervinnande — men att *göra om det*, när åren redan mognat sinnet och verklighetens kalldusch delvis lyckats släcka segertrons flammande eld, är en annan, vida svårare sak. Och så de oundgängliga penningarna! I vilken disproportion ha de ej hela tiden stått till idéerna och viljan!

Fig. 2. Norrviken. Inbyggda gården; pelargången med lilla dammen.

Högt har jag syftat med mitt nya Norrviken! Bättre skulle jag lyckats, om jag blott haft råd och ej behövt lasta alla detaljerna på min egen ju i många fall oskolade förmåga.

Praktiskt-ekonomiskt har jag med Norrviken än en gång velat föra fram fruktodlingen och utexperimentera nötodlingen. Över fem tusen fruktträd i ett par hundra varieteter och ännu flera hasselbuskar i storfruktiga sorter frodas här. *Estetiskt* har jag, genom att till det yttersta utnyttja min lilla gårds naturliga resurser, strävat till att göra uppfattningen om prydnadsanläggningen sundare och renare och skapa ett åskådningsfält, där besökaren kunde hämta de mest skilda idéer och se verkan av dem i terrängen. Genom ett skonsamt tillvägagående med och i naturen ville jag samtidigt uppnå ett resultat, som visserligen skulle se ut att omspänna ett helt människoliv, men i själva verket endast omfattade en ringa del därav — ett resultat, som redan på ett tidigt stadium skulle verka färdigt. Detta är ju av synnerligt stor vikt för oss nutidsmänniskor, som hava bråttom, ej tycka om att vänta och hälst arbeta för nuet med allt svagare bitankar för det kommande.

Genom landskapets indragande i varje tavla ville jag dessutom nå stora mått, utan att dessa därför behövde finnas inom Norrvikens eget område. Mitt nya ställe skulle återföra perspektiven, lövmassorna och terränglinjerna till högsätet i trädgårdsarkitekturen, varifrån de genom en felaktig bedömning av de-

taljerna — speciellt blommor och rabatter — fördrivits. Härtill kom ytterligare ett syftemål av allmännatur, som ej fick förbises. Kostnaderna, som förr lätt nog kunde skjutas till sidan, då arbetet var billigt och ofta hela regementen stodo slottsherren till buds vid anläggningens genomförande, hava tyvärr numera blivit alltför utslagsgivande och måste begränsas, ej endast vid planens utförande utan ock i det fortsatta, årliga underhållet.

Fig. 3. Norrviken. Inbyggda gården; gammalt fruktträd och frukostplatsen.

Det var alltså allt detta — förutom en hel del nog så viktiga, enstaka detaljer — som skulle sammanfattas och smältas hop i det nya Norrvikens degel. Med blicken fäst härpå bestämdes först platsen för bostaden (jmf. bilden å sid. 13) till den punkt, där de stora träden trängde längst upp från havet och längst ned från åsen, för att med deras tillhjälp liksom avsnöra området och giva varje fasads trädgård frihet att, oberoende av trädgården intill, utveckla sig, som det bäst lämpade sig i landskapet.

Huvudfasadens trädgård blev sålunda närmast en fransk slottsträdgård med stor spegeldamm (jmf. bilden å sid. 13 och fig. 1), milslångt perspektiv och inramning av å ena sidan åsen, å den andra en naturlig trädsträcka med kronor, behandlade à la Corot. Det blev en snabbt färdig ersättning för de annars obligata, mansåldrar krävande alléerna! Trädgården framför den motsatta fasaden utformades i samma axel, endast utdragen, först till en på tre sidor kringbyggd gård i förrenässansstil (pl. 3; fig.

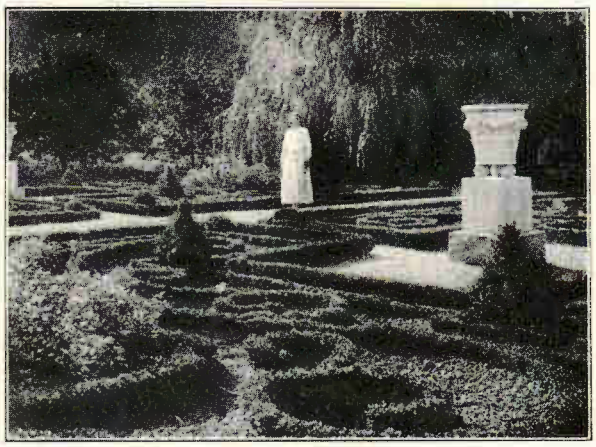

Fig. 4. Norrviken. Parti av renässansträdgården.

2 och 3) och därpå till en renässansträdgård med klippta b u x-häckar (fig. 4), mer än kilometerlånga, och genom det vackraste p i l-valv ett perspektiv ut i oändligheten över Houfs hallar och det blånande Kattegat (fig. 5). Vinkelrätt mot samma axel utlades det gamla, sterila lertaget nedom norra fasaden till en fri naturträdgård — närmast i japansk stil (fig. 6) — med underbara österländska växter, rännilar, broar i miniatyr, japanska lyktor och en härlig utsikt över bukten, medan träsket framför den motsatta fasaden, således den södra, efter utdikning och utfyllning blev till en halvt engelsk, halvt italiensk r o s e n- och r o d o d e n d r o n-parterr, omsluten av alléer av skotska p e l a r t a x a r och utmynnande i ett perspektiv mot åsen, begränsat av några hundra meter långa lövväggar. Uppfartsvägen leder i den franska trädgårdens mittaxel till två tredjedels kilometer och svänger därpå av mot grindarna — alltså i sig förenande de olika uppfattningar, gångna tider lagt på dess framdragande. Närmare huvudbyggnaden delar den upp sig och omfamnar spegeldammen med dess långa gräsinfattning.

Från den engelska parterravdelningen blir genom ett murparti med nischer, vattenkaskader och grindar entrén till den stora naturparken, för vilken oanade förutsättningar finnas både i mått, terräng och utsikter. Åt denna — liksom åt kyrkogården — är emellertid ännu föga åtgjort.

Denna senare, »dödens dal», har sitt läge nära huvudgrin-

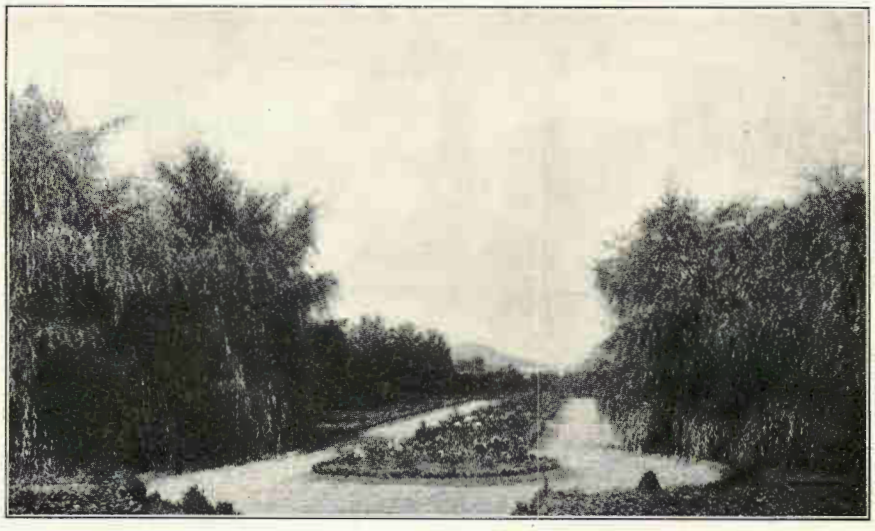

Fig. 5. Norrviken. Utsikt från renässansträdgården.

darna och till syfte att visa min uppfattning om en lantlig kyrkogårds insmygande i terrängen under uppgift att vid ackompagnemang av bäckbrus och fågelsång skänka frid och tillförsikt, undan förkonstling och banaliteter.

Utom alla dessa trädgårdar äro delvis påbegynta en mindre sump- och klippträdgård samt en liten österländsk.

Vid sidan av allt detta estetiska arbete pågår ett oavlåtligt experimenterande inom de ekonomiska avdelningarna, i syfte att bekämpa svamp- och insektshärjningar, lösa beskärnings- och härdighetsfrågor m. m.

Om mitt senare mål — att göra Norrviken fruktbart även på undervisningens område — främst då det estetiska — och att utdana herrgårdsträdgårdsmästare, det svåraste att anskaffa, därför att alla våra läroanstalter förbisett denna viktiga gren och utbilda endast handelsträdgårdsmästare — är det omöjligt att under nuvarande förhållanden yttra sig.

Vad till sist Norrvikens framtid beträffar, ligger även den i gudarnas knän. Detta tynger sinnet ej så litet. Erfarenheten här i Sverige har tyvärr lärt, att även de bästa ansatser på detta om-

Fig. 6. Norrviken. Japanska trädgården med bukten i fonden.

råde av efterkommande ej respekteras, utan snart nog genom tillsatser eller försummelser i vården gå sin undergång till mötes. Ett bedrövligt faktum är därför, att vi ej såsom i andra kulturländer veta, huru en gammal trädgård skulle kunna taga sig ut.

Detta har på sistone av många besökande här förts på tal och understrukits samt allt oftare och oftare börjat sysselsätta mitt sinne. När jag drar undan draperierna för fönstret i mitt sovrum och ser den rosiga morgonsolen gjuta sitt skimmer över den lilla japanska trädgården med dess fina, lätta byggnad, bäcksorl och sjungande näktergalar, frågar jag mig numera: skall du kanske åter bliva lertag såsom jag första gången såg dig? Och när aftonsolen efter belysandet av all annan trädgård gör sig beredd att sjunka i det gyllene havet, men ännu dröjande häftar, lik en jättelykta, vid de yttersta, fina spetsarna å renässansträdgårdens pilträd, spörjer jag mig: skall månne denna granna syn åter, såsom då jag kom hit, komma att skådas över ett grustags ogästvänliga öken?

Fig. 7. Norrviken. Barrträd från entrén i holländska barockträdgården.

Skall månne den kulturella uppgift, jag hoppats, att Norrviken en gång skulle få genom att mana till enkelhet i uppfattningen, komposition med och genom naturen, renhet i linjer och växtval samt pietet för en gåendes livsverk och allt växande, kunna förverkligas, eller skall även detta ställes skönhet och rika möjligheter skövlas och försummas?

Mitt i den häxkittel, till vilken världskriget omdanat vår förr så ordnade jord, och i vilken alla ekonomiska såväl som heliga värden dansa utan rast, kan jag ej se ljust på svaret. Det är nog, att jag törs *hoppas!*

Norrviken i oktober 1922.

SKÅNEGÅRDEN OCH DESS FÖREBILDER I DET GAMLA BÅSTAD.

AV *L. NOBEL.*

Vid Dendrologiska Föreningens exkursion sommaren 1922 togs Båstad den 26 Juni som startplats, och jag fick glädjen biträda som ciceron genom den »trots allt» ännu idylliska gamla köpingen. Det förunnades mig, fast tiden var knappt tillmätt, att ge tecken åt körsvennerna att stanna åkdonen, då färddeltagarna passerade förbi någon av de typiska långa, låga gårdslängorna med det höga, obrutna, förnämt lugna taket och den med handsmidda beslag och klapp smyckade porten, vilken från den yttre världen avskiljer helgedomen, ägarens trädgård.

När porten öppnas och man skådar in genom det skumma valvet, träffar blicken den lilla, stenlagda gårdsplanen och den av mossiga rullstenar formade kallmuren, ovanför vilken utbreder sig en saftig gräsplan. — Här leka solstrålar mellan fruktträdens krokiga grenverk, som i sin ordning i fantastiska skuggbilder avtecknar sig på gräsets dagg-glänsande yta. Utmed den lilla, smala gångstigen, som för uppåt slänten, prunka p i o n e r, l ö j t n a n t s h j ä r t a n och senare b r a n d g u l a l i l j o r.

Porten slöts, färden gick vidare till Skånegården, och det är den, jag nu på uppmaning av föreningens sekreterare skulle få äran i ord och bild återgiva som minne av besöket i Båstad.

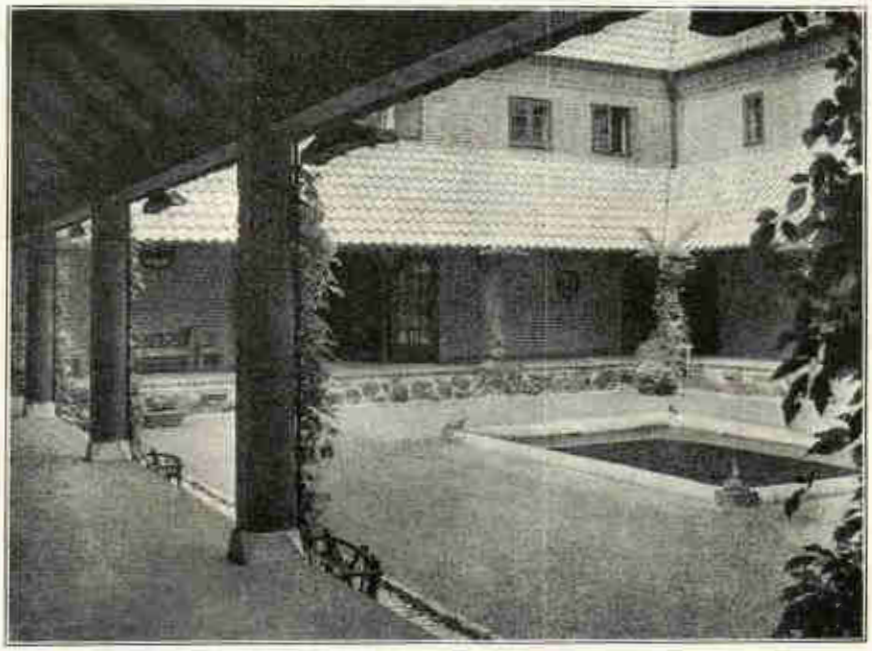

Fig. 1. Skånegården. Inre gården med korsgången.
Foto: H. Å. SÖLLING.

Det var under inspiration av ovan nämnda gårdsidyll en hos mig länge närd önskan att bygga ett herregårdsliknande hotell blev förverkligad under åren 1915—1918. Det skulle ej få bli »närigt» högt, ej vanställas av balkonger eller verandor, och därför gjorde det mindre, att det icke fick ligga med fri utsikt åt havet. Som ersättning för de estetiskt plågsamma balkongerna skulle gästerna få rogivande, skuggiga korsgångar, omgivande en innergård med gräsmatta och däri försänkt vattenspegel.

Detta var programmet, som anförtroddes åt arkitekt GÜETTLER att lösas, och namnet Skånegården gavs i förhoppning, att verket skulle bli en exponent för skånsk hembygdsvård och tjäna till pånyttfödelse av idén att betrakta den kringbyggda gården såsom något högt — gränsande näst intill helgedom.

Att arkitekten lyckats och gått till sitt verk med sällspord kärlek, då det gällt ej blott planläggningen utan även detaljbehandlingen, hade jag glädjen få bestyrkt av färddeltagarna.

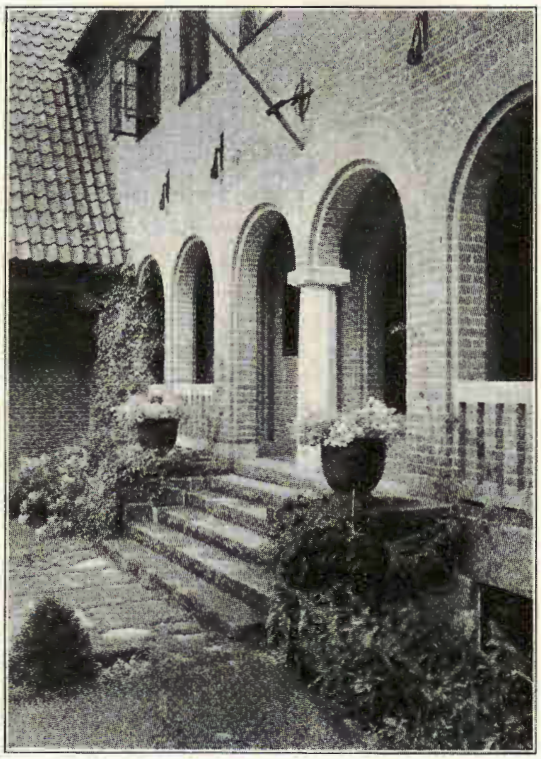

Fig. 2. Skånegården. Stora ingången från förgården.
Foto: H. Å. SÖLLING.

— Särskilt torde besökarna minnas, med vilken ärlighet såväl trä som sten voro behandlade. Mot de brunstrukna ekpelarna med synlig trästruktur, vilka begränsa korsgångarna (fig. 1), göra sig de olika *Clematis*-arterna, den graciösa *montana rubens,* senare den mörkvioletta *Jackmanni* och den praktfullt röda *Ville de Lyon* betagande.

Murgröna och *Ampelopsis Veitchii* göra sig ej mindre bra mot det vackra, handgjorda teglet av Slottsmöllans tillverkning, som överallt ingår i murmassorna (jmf. fig. 2). De envågiga takpannorna ha mörknat och fått en grönskiftande patina. — På sydsidan når redan *Polygonum baldschuanicum* upp högt på takfallet och utbreder där sitt vita flor av blomster. Dess revor leta sig ibland långa vägar upp under takpannorna, varifrån de oväntat trånga fram och breda ut ett nytt fång av grönt med svall av blomster. Ju mer ystert den får leka kurra gömma på detta vis, dess frodigare och livskraftigare utvecklar den sig liksom barnet.

Huru trädgårdarna formats mellan de östra flyglarna utmed den långa, södra fasaden och framför huvudentrén åt väster, det angives i bifogad generalplan av anläggningen (fig. 3). Av stort

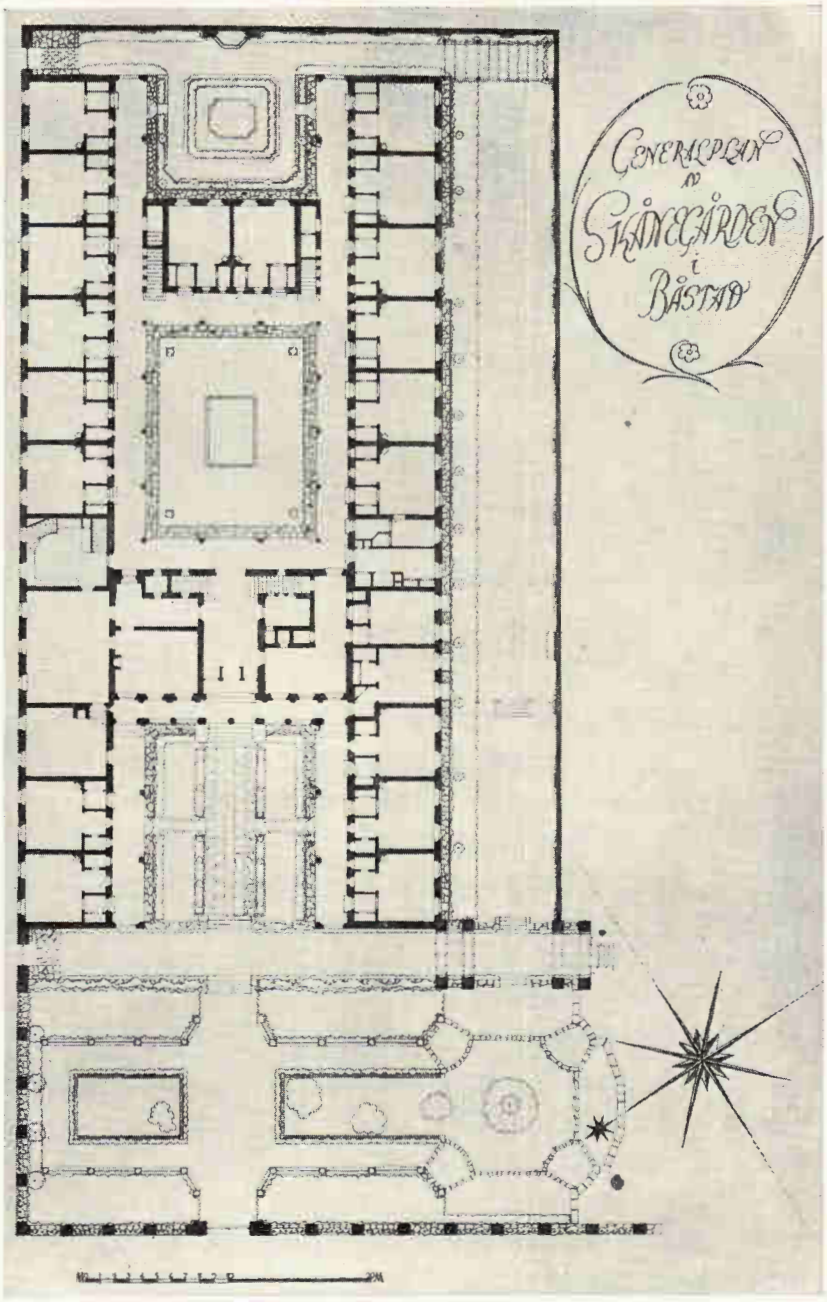

Fig. 3. Generalplan av Skånegården.

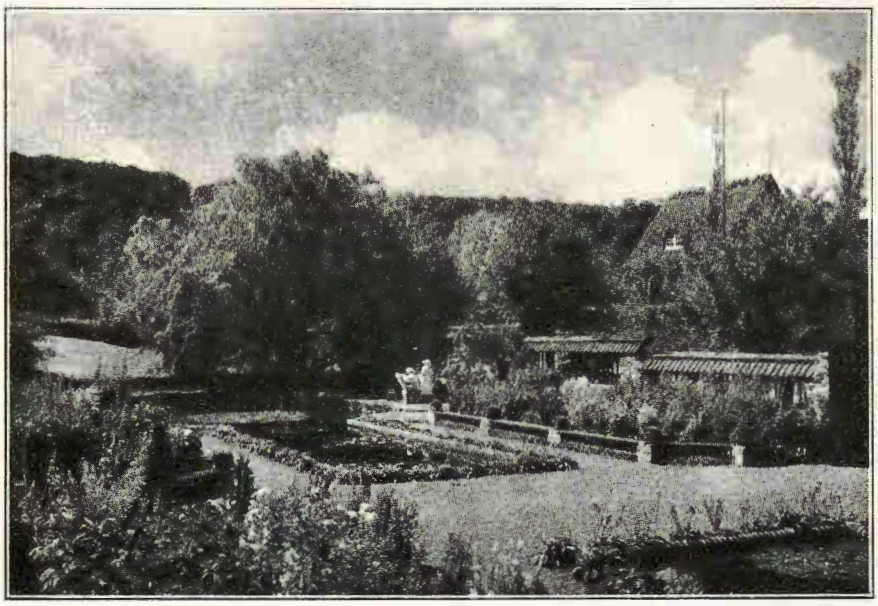

Fig. 4. Skånegården. Västra förgården med hängpilen och näckrosdammen.
Foto: H. Å. SÖLLING.

värde blev den tidigare planterade hängpilen (fig. 4), som överskuggar näckrosdammens bortre ända och vackert speglar sig däri. På ömse sidor om de båda näckrosdammarna äro anordnade breda rabatter för perenna växter, valda med avsikt att i avväxling städse bjuda möjligast rika färgprakt. Här må färggladjen utan konkurrens utveckla sig mot fonden av den allvarliga byggnadens lugna, entoniga yta. Här prunka i tur och ordning lupiner, delphinium, campanula, liljor och flox, och över terrasseringsplintarna breder sig kaprifolium.

Den hela komplexet omgivande muren är åt västersidan ställvis genombruten med ett gallerverk av trä, översållat av klängrosor. Genom detta kan den på vägen utanför gående få en blick in i trädgården. Denna är ursprungligen anlagd av Güettlers dåvarande biträdande trädgårdsarkitekt, fru Laurin-Stumpp, och ha kompletteringar sedermera gjorts i samråd med direktör R. Abelin.

SKOGEN PÅ HALLANDS VÄDERÖ.

AV *HENRIK LUNDEGÅRDH.*

Ett gammalt träd väcker många tankar. Liksom en ålderdomlig byggnad har det sin historia. Men det berättar icke om människorna, hur de strävat och byggt efter sitt huvud. Trädet berättar bara om sin egen kamp mot elementen. Varje trädart har sin säregna arkitektonik; men det är icke något stelt schema, som trädet är byggt efter. Även om de i skottspetsarnas celler dolda arvanlagen äro oföränderliga, så gripa dock naturens växlingar in i varje växtprocess, modifierande och omgestaltande, och ju äldre trädet blir, desto flera märken bär det efter svåra år, efter stormar och parasiter.

Vill man riktigt se sitt lystmäte på gamla ärriga och skamfilade trädveteraner, så bör man resa till Hallands Väderö. Omspolad av hav och ljumma vindar och tack vare sin kuperade urbergsterräng och sina mäktiga gamla strandvallar utgör Väderön en gynnad lokal för skogsväxt. I gamla tider, då eken dominerade i Sydsverige och Danmark, torde Väderön varit huvudsakligen bevuxen av e k. Om denna tid minna de i den nuvarande a l- och

Fig. 1. Hallands Väderö. »Tusenåriga» eken.
Foto: H. LUNDEGÅRDH.

bok-skogen inströdda präktiga exemplaren. Den s. k. tusenåriga eken (fig. 1) har länge fört ett tynande liv och utdog i vintras efter den svåra torkan i fjol och de skarpa vinterstormarna, vilka kommo åtskillig annan förödelse åstad. Den största fullt livskraftiga eken (fig. 2) står på norra delen av ön och mäter en omkrets av c. 8 m vid brösthöjd.

Utmärkande för de största ekarna är deras relativt låga stamhöjd. Förgreningen börjar vid ett par meters höjd, och basalgrenarna äro mycket kraftiga (jmf. fig. 2). Denna tidiga förgrening beror sannolikt på, att vindarna haft ett friare spel på ön i slutet av medeltiden, då exemplaren stodo i sin ungdomsväxt. Under sin senare livstid ha ekarna skyddats av den uppväxande bokskogen, varför kronan kunnat breda ut sig avsevärt. En annan orsak till tidig förgrening äro betande djur, en omständighet, som VAUPELL påpekat i sitt klassiska arbete »De danske Skove». Väderö-skogen utgjorde ända intill senare hälften av 1800-talet fri betesmark. Först i vår tid har den södra delen av skogen inhägnats av en stengärdesgård. Norra skogen ingår däremot fortfarande i den allmänna betesmarken, vilket givetvis ej befordrar återväxten.

Fig. 2. Den största eken på Hallands Väderö.
Foto: H. LUNDEGÅRDH.

Torekovs kyrka, som äger ön, uthyr årligen betesplats för c:a 100 ungkreatur av häst och nötboskap. Fårbete är lyckligtvis förbjudet.

Norra skogen (fig. 3) bildar intet sammanhängande helt utan några spridda dungar, utgörande rester av en redan för några mansåldrar sedan tät och kraftig skog. Vinden driver nu sitt förödande spel bland de kvarstående träden, och man har i dessa tvinande skogsrester ett föga uppbyggligt exempel på faran av för stark uthuggning på stormig terräng. På denna norra hälft av ön lär den kraftigaste b o k-skogen ha stått. Nu finnas kvar blott en rad träd, som snabbt dö ut i topparna. År 1917 föll det högsta av dem, en ståtlig bok, som skönjdes över skogen ända emot Kullen.

På sluttningen ned emot Sandhamn, på östra sidan, stå spridda exemplar av l i n d och e k, vilka redan helt dött ut i topparna (fig. 4), och där livet hakat sig fast i de basala adventivskotten, vilka skjuta ut på låg höjd och bilda ett slags sekundär-

Fig. 3. Hallands Väderö. Parti av Norra skogen (Hannalid).
Foto: H. LUNDEGÅRDH.

krona. De forna krongrenarna äro helt avbarkade och sträcka sig som vitnande skelett mot himlen. Segast äro lindarna. Hur vinden än far fram med dem, alltid finnes något liv i behåll.

Man finner i Nörreskog en rad enastående exempel på l i n d e n s uthållighet. Långt uppe mot fyren står ett exemplar, där huvudstammen ligger som en sprättbåge, med bägge ändarna i marken (jmf. fig. å sid. 27). På övre sidan har en mäktig sekundärkrona utvecklat sig. En annan l i n d (fig. 5) har sin kullvräkta, oformligt knöliga och förvridna stam på översidan badkarslikt urholkad. I fördjupningen har samlats mull, och här växa åtskilliga små träd av r ö n n, f l ä d e r samt ett antal örter, Ännu ett annat exemplar har bräckts mitt itu och hälfterna fallit isär, men de fortleva ännu vid basen.

L i n d e n är överhuvud ganska spridd på ön, men begränsas företrädesvis till strandzonen. Den slår rot emellan klippblocken, hukar ned sin stam till ett minimum och breder ut sin krona, där det finns plats och en smula vindskydd i skrevorna.

Fig. 4. Hallands Väderö. Utdöende ekar och lindar på strandmarken.
Foto: H. LUNDEGÅRDH.

Man måste verkligen med egna ögon se dessa märkvärdiga buskar och dvärgträd för att övertyga sig om, att trädet har en underbar anpassningsförmåga, och att det rättar sin form helt efter de yttre betingelserna.

Även eken bildar dylika krypande exemplar ibland strandklipporna, mindre smidig synes däremot boken vara. Att buskväxter, såsom en och slån, gärna anpassa sig till det krypande levnadssättet, är mindre förvånansvärt. Särskilt på den vindhärjade västra sidan och på kobbarna och skären ikring Väderön finner man nästan varje beboelig skreva mer eller mindre utfylld av en enbuske eller slånbuske. Grenarna äro hopflätade till ett ogenomträngligt stängsel, men de äro jäms med klippans överkant tvärt avskurna av vinden.

För att förstå vindens intensiva verkan vid havet måste man först och främst betänka, att dess riktning är i genomsnitt mycket mera konstant än i det inre landet. På västkusten förhärska västvindarna, och det är endast dessa, som nå verklig styrka och varaktighet och sålunda sätta sin prägel på vegetationen. I överensstämmelse härmed finner man hela västsidan av Väderön

Fig. 5. Hallands Väderö. Urgammal lind i Norra skogen.
Foto: H. LUNDEGÅRDH.

liksom rensopad från skog, endast några smärre dungar ha förmått krypa fram emot havet i lä om någon skyddande bergkant. På östra sidan, vid Sandhamn, når skogen däremot ut till själva strandsluttningen.

Man har i facklitteraturen länge stritt därom, huruvida vindarna vid havet verka på ett specifikt annat sätt än vindarna inåt land. Man har sålunda uppställt hypotesen, att havsvindarna på grund av det oftast medförda fina saltskummet skulle utöva ett slags giftverkan på de unga skotten och knopparna. Denna fråga är ännu icke fullt utredd, men flertalet fakta tala likväl för, att denna saltskummets betydelse mycket överdrivits. Sålunda kan man iakttaga vindpinade trädformer vid alla våra större insjöar och t. ex. på skånska slätten, där salteffekten är utesluten. Vinden verkar dels genom uttorkning, dels rent mekaniskt, i det att de tunna lövbärande skotten piskas och gnidas mot varandra, så att barken flås av och knoppar och blad slitas bort. Farligast torde uttorkningen vara på vintern, då vinden har fritt spelrum i de avlövade kronorna. Efter särskilt blåsiga vintrar kan man iakttaga, att trädkronornas

höjd, särskilt på vindsidan, märkbart avtager. Lövverket bildar en skarp grön gräns, ovanför vilken de uttorkade skottdelarna sticka upp som en mörkbrun ragg.

Väderöns skog ger utomordentligt rika tillfällen att studera vindens inverkan på trädens arkitektonik. Ovan påpekades, hurusom större delen av norra skogen genom vindens inverkan faktiskt tillintetgjorts. Även den större och sammanhängande södra skogen lider på sina ställen starkt av vinden, särskilt vid Sandhamn, där bokskogens dagar äro räknade. Skogen har här ursprungligen skjutit upp i tätt bestånd, vilket märkes på de höga, smäckra stammarna med deras kvastlika kronor. Den täta växten har skyddat för vinden. Men så har man huggit oförsiktigt och därigenom öppnat luckor, stormen har bräckt ett träd här och ett träd där, och nu är det som sagt blott en tidsfråga, huru länge det dröjer, innan hela beståndet blåst i kull. Till på köpet är återväxten nästan ingen på den råhumusrika marken, vilken täckes av en frodig matta av *Aira flexuosa*.

Fig. 6. Hallands Väderö. Bokskogen vid vägen till Sandhamn.
Foto: H. LUNDEGÅRDH.

Om man ifrån Sandhamn följer vägen genom skogen åt Kapellhamn, så kommer man in i det egentliga b o k-beståndet, vilket bildar huvudmassan av den södra skogen. Man märker här

Fig. 7. Hallands Väderö. Vindpinad bok.
Foto: H. LUNDEGÅRDH.

knappast, att man är i havets närhet (jmf. fig. 6). Träden äro rätt höga och ranka, och lövvalvet släpper igenom lagom ljus för att inte ge det gröndystra och fuktiga intryck, som eljest gärna vidlåder bokskogarna på slätten. Stammarna äro också ovanligt ljusa och rena, ett särskilt behag få socklarna genom den ofta meterhöga beläggningen av lunglaven, *Sticta pulmonaria*. De största bokarna träffar man på mera undangömda ställen, där avverkningen varit förenad med besvärligheter, såsom vid södra kanten av Ulagapskärret och vid Killeliden på östra sidan. Men även de helt ordinära bokarna torde ha en avsevärd ålder, ty tjocklekstillväxten är här naturligtvis på grund av vindens deprimerande inverkan på kronutvecklingen ganska långsam. Trädhöjden är störst i mitten och avtar mot kanterna. De yttersta utlöparna av bokskogen äro veritabla dvärgträd, 4 à 6 meter höga, med lavhöljd bark och en bred, kvastlik eller klotrund krona. En del bokar te sig på avstånd lika pinier med sin skivlikt utbredda krona och sina toppställda och vitt utspärrade grenar. Vinden har här totalt omändrat bokens vanliga arkitektonik (jmf. fig. 7). Tack vare dessa egendomliga pinieliknande former, gör skogskanten vid Sandhamn ett sydländskt intryck, vilket än mera utmejslas av de pittoreska dungarna av *Pinus austriaca* och *Pinus montana*, som man planterat för att binda sanden. Den blånande bukten mellan laxröda granithällar, omväxlande med sandstrandens saftiga, doftande bälte av *Cakile, Crambe, Salsola, Elymus* och *Psamma*, med skogsstämning i bakgrunden och det fria havets vågskvalp och friskhet framför en ger ett mättat intryck av hälsa och skönhet, som man

icke lätt finner ett motstycke till i Norden. Sandhamn är också badviken par excellence för de många turister, som från när och fjärran sommartid besöka Väderön. Genom ett litet välskött kafé, dolt bland de utdöende ekarna på strandmarken, är i någon mån sörjt för välfägnaden. Men stämningsfullast är Sandhamnsviken om höstkvällarna, då sälarna vältra sig på de små klippgrunden och vågorna sorla och rassla mot strandklappern.

Fig. 8. Hallands Väderö. Alsockel i Ulagapskärret. Foto: H. LUNDEGÅRDH.

På östra sidan är bokskogen starkt uppblandad av björk (*Betula verrucosa*). På ett par ställen finnes lönn, sannolikt planterad, vid Killeliden står en åldrig och med gallsvulster översållad alm, och ytterligare några almar samt en präktig ask påträffar man i den otillgängligaste delen av Nörreskog. Dessa exemplar äro säkert självsådda. Eljest är det endast eken, som jämte linden starkare konkurrerar med bok-skogen. Av ek äro *Quercus robur* och *Qu. sessiliflora* företrädda samt därjämte åtskilliga mellanformer.

Ett kapitel för sig bilda al-kärren. Väderöns berggrund är,

såsom förut nämndes, starkt kuperad, och detta, i förening med mäktiga strandvallsavlagringar, utgör nog förbetingelsen för den rika skogsväxten. På sankare ställen utan avlopp ha utvecklats mossar, såsom Ovadammen på strandmarken ovanför Sandhamn samt Hälledammen inuti södra skogen. Den senare antar under våta försomrar karaktären av en liten insjö, inbäddad i frodig grönska. Ett par väldiga e k a r stå halvt ute i vattnet och spegla sina knotiga grenar (jmf. pl. 4). Här bruka gräsänder hålla till, och då och då kan man få se ett hägerpar kliva i blötan under någon kortare gästroll på ön. Även gravänderna häcka gärna i skrevorna däromkring och nedåt havet.

Där sänkorna luta ned mot havet, har a l e n slagit rot, och som dessa sanka ställen äro ganska utbredda, utgöra alkärren en viktig del av skogen. De sträcka sig så långt ut mot havet, som vinden tillåter. Ytterst blir det bara små buskar om några fots höjd, men inåt resa sig träden i höjden, allteftersom de skyddas av de utanför stående, så att alarna i kanten av bokskogen nå en rätt ansenlig höjd. De två största alkärren, Kapellhamnskärret och Ulagapskärret, uppkallade efter respektive havsvikar, ligga på södra och sydvästra sidan av ön. På den svarta myllan har utvecklat sig en utomordentligt rik undervegetation av *Melandrium rubrum, Stellaria nemorum* och *St. holostea, Circaea alpina, Oxalis acetosella, Viola palustris* m. fl. Särskilt frappera de nästan manshöga ormbunkarna. K a p r i f o l i u m *(Lonicera periclymenum)*, som ute på strandmarken klättrar i klippskrevorna, slingrar sig här upp i trädkronorna och utvecklar i dem sina bladfestoner och doftande blomknippen. Man får en viss föreställning om de tropiska urskogarnas lianer, när man ser dessa fingertjocka slingerstammar, som ibland så illa tilltyga värdträdets bark, att denna bildar mäktiga sårvalkar, vilka t. o. m. kunna helt inbädda inkräktaren. Urskogsintrycket förstärkes ytterligare av r o s o r n a s klätterskott, vilka även ge sig upp i trädkronorna och där strö in sina blommor, samt av täta buskager av r ö n n, b r a k v e d *(Rhamnus frangula)*, b e n v e d *(Evonymus europaea)*, f l ä d e r

Fig. 9. Hallands Väderö. Alkärr under översvämningstiden.
Foto: H. LUNDEGÅRDH.

och björnbär. Kullfallna stammar multna, övervuxna med ormbunksprotallier och mossor. Här och där hänger ett rotbrutet träd ännu fast i kronan på sin granne.

I det innersta Ulagapskärret, till vilket den tillfällige besökaren sällan hittar in, når virrvarret av grenar och stammar sin höjdpunkt. Detta kärr har intet avlopp, varför ännu sent på sommaren vattnet brukar stå rätt högt emellan tuvorna. Alen ger här ett mycket vackert exempel på sockelbildning (jmf. fig. 8). Dessa alsocklar utmärkas av en livlig adventivskott- och rotbildning, så att rothalsen alltmer breder ut sig och till slut blir ett vidlyftigt konglomerat av rötter, stambaser och kallusbildningar, på så vis utgörande ett postament för ett knippe stammar. Genom ansamling av humus beredes på själva sockeln jordmån för andra växter, dels mossor (särskilt *Leucobryum*, som bildar mäktiga

kuddar) och ormbunkar, dels örter och träd (såsom rönn, brakved, björk). En bidragande orsak till utgestaltningen av dessa egendomliga sockelbildningar är tvivelsutan vinden, som prässar ned kronorna och gynnar bildningen av adventivskott vid basen. Vidare den varje vinter inträdande översvämningen (jmf. fig. 9), som i förening med isbildning håller de nedre partierna av socklarna fria från jord och sålunda indirekt skjuter postamenten i höjden.

Ovanstående skildring i förening med bilderna kan måhända lämna en föreställning om Väderöns dendrologiska märkvärdigheter. Säkert är, att Hallands Väderö på grund av rikedomen på vegetationstyper (häri även inräknade strandformationerna) på ett jämförelsevis litet område är en utvald plats för ekologiska demonstrationer och forskningar. Såväl träden som örterna avspegla i sina gestalter och sin topografiska utbredning de yttre faktorernas inverkan på ett i ögonen fallande sätt. Ovan har ju huvudsakligen varit tal om trädarkitektonikens omgestaltningar genom vinden. Gå vi till örtfloran, så spelar naturligtvis här vinden en jämförelsevis obetydande roll gentemot andra gestaltningsfaktorer (ljuset, fuktigheten o. s. v.). Just därför att Väderön är så relativt naturskyddad, och därför att de klimatiska betingelserna höra till våra allra bästa, så har här varje ört småningom funnit den plats, där den kan bäst utveckla sig. Associationerna ligga upplagda bredvid varandra och återspegla i sin ömsesidiga konturering ofta de minsta skiftningar i markbeskaffenheten eller ljuset.

Sedan år 1917 finnes på Hallands Väderö en Ekologisk Station, inredd för experimentell utforskning av växternas livsbetingelser, och där har under de senaste fem somrarna ett ganska livligt undervisnings- och forskningsarbete utvecklats. Stationen står tills vidare under författarens privata ledning, men det är att hoppas, att statsmakterna skola behjärta den insats, som här göres i vår botaniska forskning, och skänka den sitt stöd. Stationen utgöres av två byggnader med laboratorium och växthus

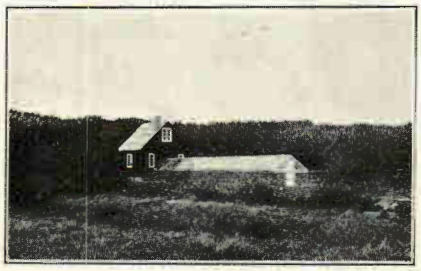

Fig. 10, 11. Hallands Väderö. Ekologiska stationens laboratorie- och växthusbyggnader.
Foto: H. LUNDEGÅRDH.

(se fig. 10 och 11). I sommar har stationens förutvarande amanuens, mag. H. VALLIN, såsom ett slags annex byggt sig en stuga för fortsättande av sina undersökningar i Ulagapskärret. På hans bekostnad har även hela detta område inhägnats med ett kraftigt järntrådsstängsel, detta förnämligast för att hindra grisar att inkomma och ställa till förödelse bland örtfloran. Man släpper nämligen under goda ollonår stundom ut sådana på bete.

I övrigt är skogen, tack vare inhägnaden av den södra skogen, relativt skyddad. Torekov-borna ha själva en stark känsla av sin Väderös värde ur turistsynpunkt och ha hos Kungl. Maj:t anhållit om inställandet av särskilda åtgärder för skogskultur, vilka givetvis skulle åtskilligt förändra skogens karaktär. Å andra sidan vilja de naturligtvis dra inkomst av ön och ha därför nyligen gjort framställning om någon avverkning särskilt i alkärren. Naturskyddsvännen kan icke med fog påyrka, att *all* avverkning inställes, så länge Torekovs kyrka står som ägare, ehuru detta vore det enda riktiga. Bäst synes mig här vara att gå en medelväg och inrikta den oundgängliga avverkningen på sådana delar av skogen, som ur naturskönhetssynpunkt äro mindre värdefulla.

STUREHOLMS TRÄDGÅRD.

AV *O. H. LANDSBERG.*

Då ägaren av Stureholms gods, ryttmästaren S. Brunnström, någon gång under år 1912 anmodade mig att uppgöra förslag till trädgård kring den redan tidigare projekterade huvudbyggnaden å godset, som inom kort skulle uppföras, tog jag för alldeles givet, att området, å vilket trädgården skulle anläggas, utgjordes av ett stycke kalmark, belägen som egendomen är på slätten i närheten av Rögle station å Västkustbanan. Överraskningen blev därför nog så angenäm, då det befanns, att platsen redan delvis var bevuxen med över hundraåriga vackra ekar med en rik bottenvegetation av diverse buskar och örter. Det återstod således ingenting annat att göra än att reglera och fullborda, vad natur och människohand årtionden förut påbörjat.

Redan sedan ett antal år tillbaka var gården bebyggd med stallar och andra ekonomibyggnader, trädgårdsmästarebostad, växthus m. m., samt en rätt stor fruktträdgård anlagd. Platsen för den blivande herrgårdsbyggnaden var likaså ungefärligt fastställd. Den kunde säkerligen ej heller fått en bättre placering i terrängen, flankerad som den nu är av mäktiga ekar (jmf. bilden ovan samt fig. 1 och 2).

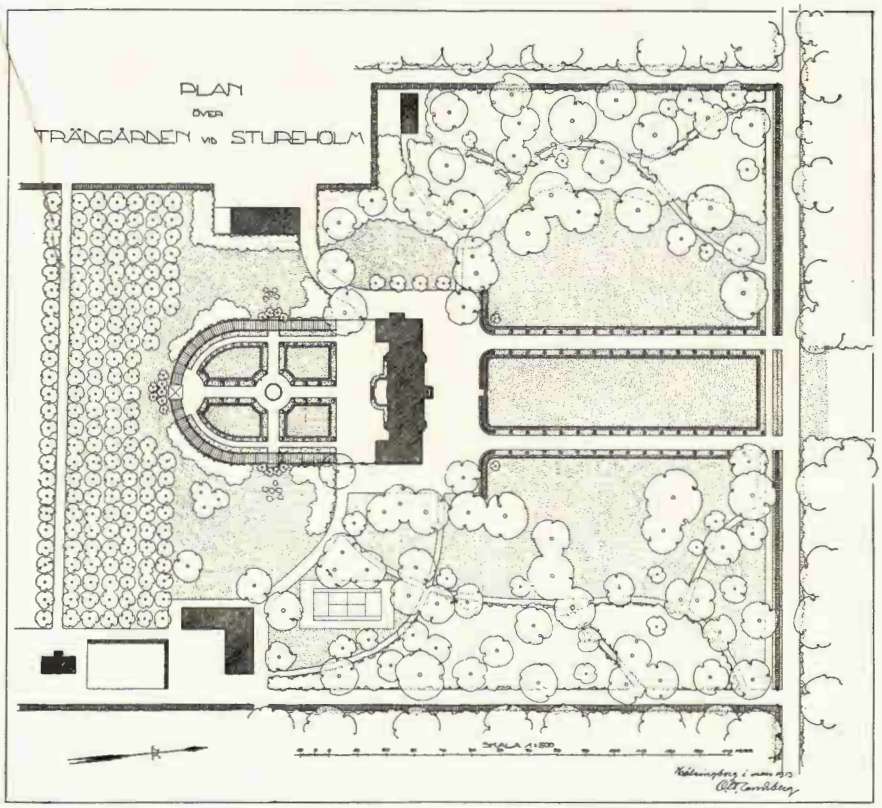

Fig. 1. Plankarta över park- och trädgårdsanläggningarna vid Stureholm.

Tack vare förefintligheten av redan monumentala växtbestånd av ek m. m. i östra och västra delarna av området, en yngre blandskog under uppväxt norr om landsvägen och fruktträdsplanteringen i söder, blev byggnaden redan från början inbäddad i lummig grönska. Landsvägen från Rögle skär egendomen och utgör trädgårdens gräns mot norr. Från denna leda tvenne raka, paralellt belägna uppfartsvägar till huvudbyggnaden. Terrängen mellan vägen och denna låg c:a 50 cm lägre än landsvägens körbana, varför de nämnda infartsvägarna måste läggas i ett högre plan än marken i övrigt. På så sätt tillkommo, om man så får säga, de stora nedsänkta gräsmattor, som nu finnas. Längs dessa

Fig. 2. Stureholm. Infartsvägen från stallet.
Foto: O. H. LANDSBERG.

uppfartsvägar äro klotformade i d e g r a n a r planterade (jmf. bilden å sid. 40).

Till södersidan av byggnaden är blomsterträdgården förlagd (jmf. fig. 3). På slättbygden omger man sig gärna med en inhägnad av grönska närmast byggnaden för att få lugn och skydd. I skogsbygden öppnar man större eller mindre gläntor för att få vidgade vyer och luft. Den förra synpunkten har varit den ledande vid utformningen av blomsterträdgården. Fruktträdgårdens silhuett var desslikes väl orolig och ojämn som bakgrund, därtill kom, att några befintliga byggnader icke passade väl in i totalbilden. Av dessa orsaker kom pergolan (fig. 4) till, ett medel att sammanhålla och ge lugn åt blomsterträdgården. Pergolan har en intim anslutning till byggnaden och bildar med sin båglinje i fonden en stor, sluten rumsinteriör. Blomsterträdgården inom pergolan är medels gångar uppdelad i fyra fält. I gångkorset är plats reserverad för en vattenfontän eller annat konstverk. De smala rabatterna i gräsplanernas ytterkanter äro planterade med r o s o r, pergolans inre pelarrad med k l ä t t e r r o s o r, den yttre med

Fig. 3. Stureholm. Södra fasaden från blomsterträdgården.
Foto: O. H. LANDSBERG.

diverse klängväxter. Närmast kring byggnaden och terrassen äro rosor grupperade. Södra väggpartiet är delvis klätt med *Glycine chinensis*, som här visar en sällsynt frodighet.

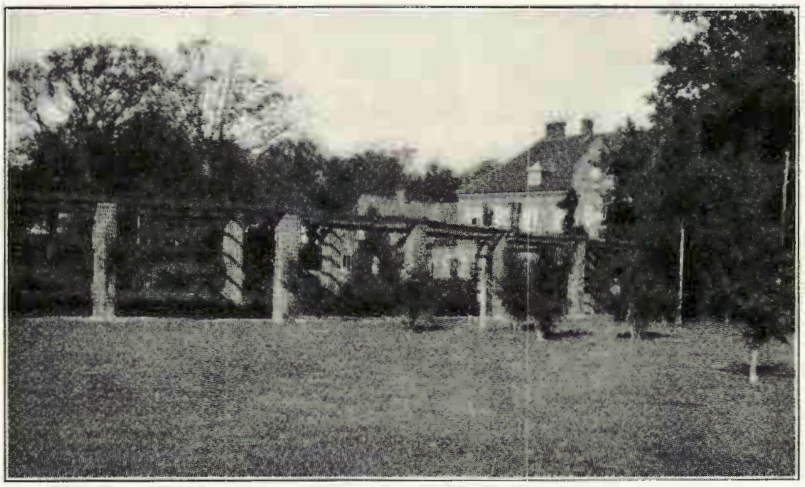

Fig. 4. Stureholm. Pergolan från öster.
Foto: O. H. LANDSBERG.

Från balkongen i andra våningen kan man över pergolan se milsvitt söderut över de bördiga åkerfälten.

Ännu återstår en del arbeten att slutföra, innan anläggningen kan anses vara fullbordad. De stora ekarna frigöras så småningom från skymmande träd och buskar (jmf. fig. 5), och som en följd därav utläggas nya gräsmattor. En planerad utsiktslinje genom ungskogen mot norr är ännu icke uthuggen.

Fig. 5. Stureholm från landsvägen. I förgrunden från skymmande träd och buskar frigjorda ekar.
Foto: O. H. LANDSBERG.

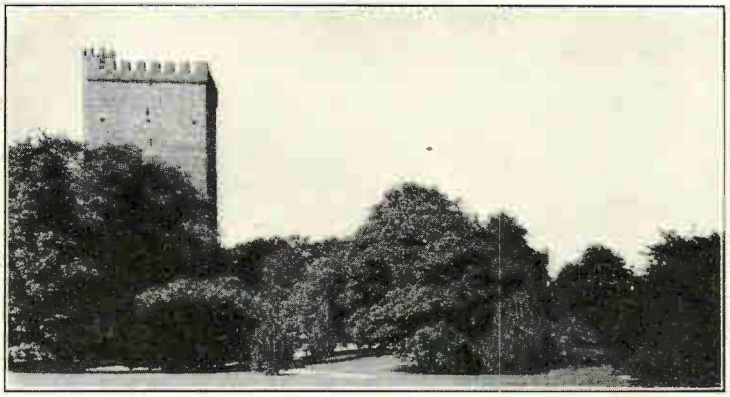

HÄLSINGBORGS STADS PLANTERINGARS TILLKOMST OCH UTVECKLING.

AV *O. H. LANDSBERG.*

Hälsingborg har i hortikulturellt hänseende icke särdeles gamla anor. Å befintliga äldre målningar och gravyrer över staden förekommer visserligen träd- och buskvegetation, men sparsamt. Däremot framgår av desamma, att den branta höjdsträckningen längs staden varit kal, och att sandstens- och lerskifferlagren, av vilka backen består, lågo blottade. Man antager, att backsluttningen utgjorde ett yttre försvarsverk till den å krönet belägna fästningen, och någon för fienden skyddande plantering fick således icke förekomma.

Efter stadens ödeläggelse under 1710 års krig, och sedan fästningsverken vid en något senare tidpunkt raserats, täcktes backsluttningarna så småningom med jord, och smärre trädgårdar och växtbestånd uppstodo i backarnas avsatser. Rätt betecknande i detta avseende är, att LINNÉ efter sin skånska resa, vilken som bekant företogs år 1749, icke med ett ord nämner om några trädgårdar eller andra planteringar i Hälsingborg, utan endast framhåller stadens vackra belägenhet vid sundet och dess hälsosamma, friska vatten m. m.

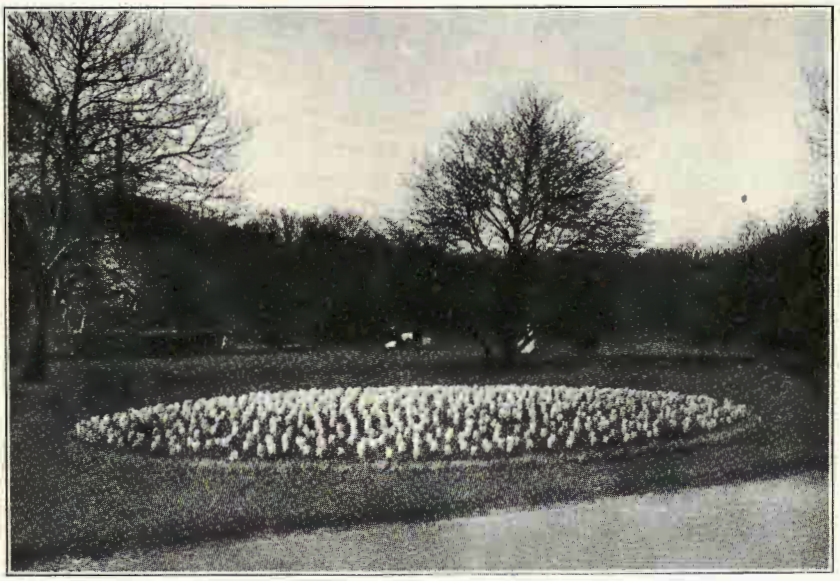

Fig. 1. Hälsingborgs stads planteringar. Vårblomster i Krookska planteringen. Foto: O. H. LANDSBERG.

De första ansatserna till anordnande av offentliga planteringar gjordes år 1860, då genom enskild subskription av för stadens försköning nitälskande personer insamlades frivilliga bidrag. Följande år utsågs en kommitté, som genast började sin verksamhet med anläggandet av en alléplantering i Södergatan, vilket arbete fortsattes de följande åren. Först år 1873 började staden anlägga en stadspark — Krookska planteringen — (fig. 1), till vilken jord donerades av syskonen KROOK m. fl. Planläggningen av denna park anförtroddes åt N. P. JENSEN JUNIOR, den sedermera i vida kretsar kände ägaren av Ramlösa plantskola vid Hälsingborg. I sina huvuddrag bibehåller parken sin karaktär från denna tid. Vissa smärre ändringar vidtogos i parkens yttre områden år 1895, då stängslet, varmed parken tidigare varit inhägnad, togs bort. Trädbestånden i parken bestå till större delen av alm, likväl förekomma även andra ädla trädslag i riklig mängd. Nämnas bör *Platanus occidentalis, Castanea vesca, Aesculus lutea* och *rubicunda, Robinia pseudacacia* m. fl. An-

märkningsvärt torde vara, att i denna park finnes ett större antal remontantrosor, som enligt uppgift nu skulle ha stått på platsen i över 40 år och likväl fortfarande äro mycket livskraftiga.

Fig. 2. Hälsingborgs stads planteringar. Öresundsparken. Parti av dalgången vid Hälsobäcken.
Foto: G. LAGERSTRÖM.

Ungefär vid samma tidpunkt som Krookska planteringen kom till, upplåto stadsfullmäktige ett jordområde avgiftsfritt under 25 år till ett blivande bolag för anläggning av en promenadplats — nuvarande Öresundsparken (fig. 2), emot det att bolaget vid upplåtelsetidens slut utan ersättning överlämnade tomterna med därå befintliga planteringar till staden. Öresundsparken övertogs av staden 1901 och sammanslogs då med de inköpta och intill gränsande områdena Hälsan och Nybodal till en sammanhängande park. Samtidigt företogs en behövlig omläggning av Öresundsparken. Genom sina blandade växtbestånd, markens mäktiga kupering och de gamla lämningarna efter vallgravar från flydda tider, får denna park en viss prägel av naturpark. Inom densamma förekomma våra mest vanliga träd- och buskarter. Bland mindre vanliga kunna antecknas: *Liriodendron tulipifera, Sorbus torminalis, Cytisus Adami, Corylus colurna,*

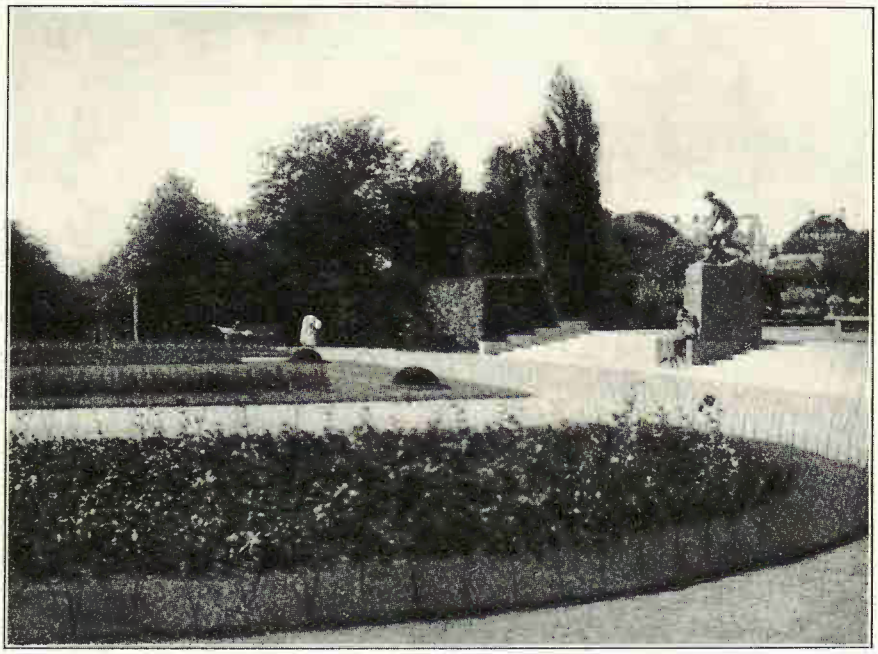

Fig. 3. Hälsingborgs stads planteringar. Slottshagen. Blomsteranläggningar nedanför konstverket »Jakt».
Foto: A. RYDMAN.

Phellodendron amurense, Pterostyrax hispida m. fl. Från Öresundsparkens övre platå har man en storslagen utsikt över Öresund och Helsingör. Nere i dalgången ligger den kända och uppskattade hälsobrunnen Hälsan.

En av Hälsingborgs yngre planteringar är Slottshagen (fig. 3—6), belägen på backkrönet kring Kärnan. Denna park leder sitt ursprung från industri- och slöjdutställningen år 1903, då ett större antal omkring 30-åriga träd, mest hästkastanjer, flyttades från Öresundsparken till utställningsområdet. Anläggningen i sitt nuvarande skick fullbordades under åren 1909—11. Tack vare förekomsten av gamla gravar och vallar från medeltida fästningsverk, vilka ännu icke hunnit bli helt utjämnade eller fyllda, är terrängen ganska kuperad. Denna park skiljer sig från de övriga så tillvida, att blomsterplanteringarna här äro samlade

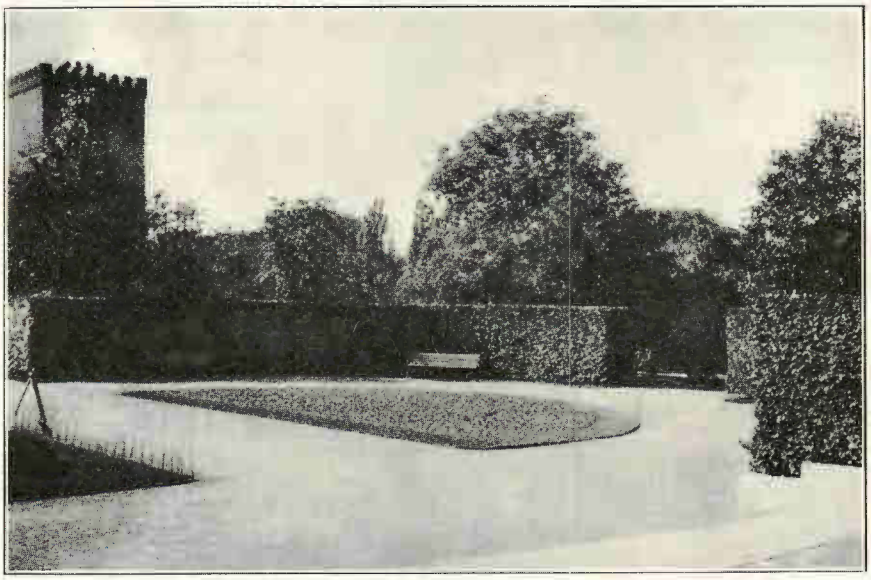

Fig 4. Hälsingborgs stads planteringar. Bokhäckar i Slottshagen.
Foto: G. LAGERSTRÖM.

Fig. 5. Hälsingborgs stads planteringar. Näckrosdammen i Slottshagen.
T. v. *Salix elegantissima*, i fonden *Salix alba vitellina pendula*.
Foto: G. LAGERSTRÖM.

Fig. 6. Hälsingborgs stads planteringar. Slottshagen. *Carpinus betulus columnaris.*
Foto: G. LAGERSTRÖM.

och ordnade i en strängt regelbunden anläggning inom höga häckar av vanlig b o k (jmf. fig. 3 o. 4). Detta arrangemang förlänar åt denna detalj i parken en intim karaktär, på samma gång som växterna få ett välbehövligt vindskydd. På botten i en av de gamla vallgravarna har anlagts en konstgjord vattendamm med betongunderlag, i vilken näckrosor och andra vattenväxter nu frodas (fig. 5). På senare åren har en modern lekplats för barn tillkommit, inrymmande plaskdamm, gräsplan och grushög. Trädbestånden i denna park äro mera ensartade än i de övriga, sålunda förekommer här större partier av varje växtart. Av mindre vanliga träd, som icke tidigare blivit nämnda, finnas *Carpinus betulus columnaris* (fig. 6), *Gingko biloba* (härdig men svagväxande), *Robinia Holdtii britzensis, Prunus serrulata Hisakura* m. fl.

Stadens yngsta plantering — Sturtzen-Beckers park — är belägen i södra stadsdelen intill Ramlösavägen. Denna plantering är utförd på ett gammalt flygsandsfält. Trädplanteringen är här övervägande vanlig e k. Till underplantering har använts di-

Fig. 7. Pålsjö skog. Dalgång med slingrande bäck.
Foto: G. V. WALBERG.

verse buskarter. Inom parken finnes en större gräsbevuxen lekplats och en mindre sådan med sandhögar.

Utöver här ovan nämnda planteringar har under olika tidsperioder tillkommit ett antal mindre prydnads- och alléplanteringar inom olika delar av staden, flera nya förslag till sådana föreligga, men vänta fortfarande på sin lösning.

Hälsingborg äger slutligen i Pålsjö skog (fig. 7 och 8) en naturpark av oskattbart värde. Skogsterrängen, som till större delen är jämn, genombrytes här och där av djupa dalgångar, i vars botten små bäckar slingra sig fram (fig. 7). De delvis branta sluttningarna äro bevuxna med lummig b o k- och e k-skog, som bildar mäktiga lövvalv. Skogen består delvis av nästan rena b o k-bestånd. Å ett sumpigt område härskar b j ö r k e n. I övrigt finnas omväxlande g r a n-, e k-, b o k-, a v e n b o k-, r ö n n-, a l- och a s p-bestånd. Undervegetationen består av h a g t o r n, s l å n, b j ö r n b ä r, på vissa områden k a p r i f o l, som slingrar

Fig. 8. Pålsjö skog. Blandskog av bok och ek.
Foto: O. H. LANDSBERG.

sig upp kring stammarna, samt ungskog av förut nämnda trädslag. Örtfloran är däremot numera icke så rik. Tusentals personer besöka skogen varje vecka och trampa givetvis ned en hel del örter. Vissa områden äro likväl ännu tämligen oberörda, och komma väl dessa troligen på ett eller annat sätt att skyddas. Ett bestånd av *Anemone nemorosa* × *ranunculoides* finnes i en av dalgångarna.

Från den egentliga skogen kan ej havet skönjas. Vill man däremot göra sig besvär med att besöka Pålsjöbackar i närheten av skogen, har man därifrån en utomordentligt storartad utsikt över Kattegat, Öresund och kuststräckan närmast norr om Hälsingborg.

Hälsingborg äger i sitt vackra läge och många planteringar en stor naturrikedom. Stadens beslutande myndigheter ha alltid haft och hava fortfarande en öppen blick för de skönhetsvärden, parker och prydnadsplanteringar tillföra ett stadssamhälles invånare.

NÅGRA OVANLIGARE VÄXTER FRÅN SOFIERO.

AV *CARL G. DAHL.*

Trädgårdsanläggningarna vid Sofiero ha varit föremål för så uttömmande beskrivningar, att det knappast kan tyckas vara något mera att tillägga. En del växter ha dock förbigåtts eller endast omtalats mera flyktigt. Några av dessa torde ha särskilt intresse för dendrologer, och jag vill därför i korthet omnämna några mindre vanliga buskar samt även en eller annan örtartad växt. Det synes vara så mycket större skäl härtill, som flera av dessa ännu sällsynta växter torde förtjäna att odlas åtminstone försöksvis i andra delar av landet med kargare klimat än det rikt benådade Skåne.

En av de ur dendrologisk synpunkt mest intressanta rariteterna på Sofiero är utan tvivel *Rosa omeiensis* ROLFE f. *pteracantha* REHDER & WILSON eller, som den tidigare kallats, *Rosa sericea* FRANCHET f. *pteracantha.* Arten *R. sericea,* som beskrivits av LINDLEY redan 1820, är en asiatisk ros, funnen flerstädes i Himalaya och lätt skild från övriga genom sina i regel fyrtaliga blommor. Först 1912 har ROLFE från denna utskilt *Rosa omeiensis,* förekommande i det inre Kinas bergstrakter och avvikande från *Rosa sericea* dels därigenom, att fruktskaftet strax under nyponet är köttigt uppsvällt och bjärt färgat, dels genom att bladen äro mera mångpariga, ända till 8-pariga, medan *R. sericea* har 3—5-pariga blad. Den ifrågavarande formen *pteracantha* lär förekomma i

stor myckenhet på för vinden hårt utsatta bergssidor i de västra delarna av Szech'uan (Kina) upp till en höjd ö. h. av 3 600 m, ett gott bevis för dess härdighet. Formen utmärker sig genom de högst egendomligt formade taggarna, vilka i synnerhet på starkare årsskott äro så starkt utbredda i längdriktningen, att grenarna synas vingade. En tagg kan sålunda med sin utbredda del fylla hela avståndet mellan tvenne blad, även på sträckledade skott. Särdeles karakteristisk är taggarnas till en början klart röda färg, i synnerhet framträdande, då ljuset faller genom dem. Hos något äldre taggar förvandlas färgen till brungrå. Mellan taggarna uppträda mycket kraftiga borst, men det största exemplaret på Sofiero har i sina övre delar talrika skott, där icke blott taggarna utan även borsten saknas och barken sålunda är fullständigt glatt. Detta exemplar har en höjd av 2,5 m och är förmodligen det äldsta och största i vårt land. Enligt Plantae Wilsonianae når busken i sitt hemland föga större höjd, och den högsta angivna siffran är 3 m, medan huvudarten uppgives kunna nå en höjd av 6 m.

Rosa omeiensis f. *pteracantha* är utan tvivel en lika vacker som egendomlig buske. Frånsett nu, att redan dess unga, rödtaggiga grenar utgöra en anmärkningsvärd prydnad, förtjänar tilläggas, att busken under blomningen företer en ovanlig fägring, översållad som den är av vita blommor. Även de små nyponen, som mogna tidigt på sommaren, äro mycket prydliga med sin bjärtröda färg. Den bifogade bilden är återgiven efter en fotografi, tagen efter ett vid Alnarp växande exemplar.

Särdeles intressanta äro några av de vid Sofiero växande b a m b u-arterna, som ju också äro att räkna till buskväxterna. Den ståtligaste av dessa är *Bambusa palmata* Burb., som växer i övre delen av bäckdalen och där befinner sig så väl, att den icke blott når 3 m höjd, utan också breder ut sig långt åt sidorna medelst sina långa, krypande rotstockar. Den bildar ett bambusnår av högst imponerande yppighet, ja, gör ett verkligt exotiskt intryck. Dess blad äro icke mindre än omkring 40 cm långa och

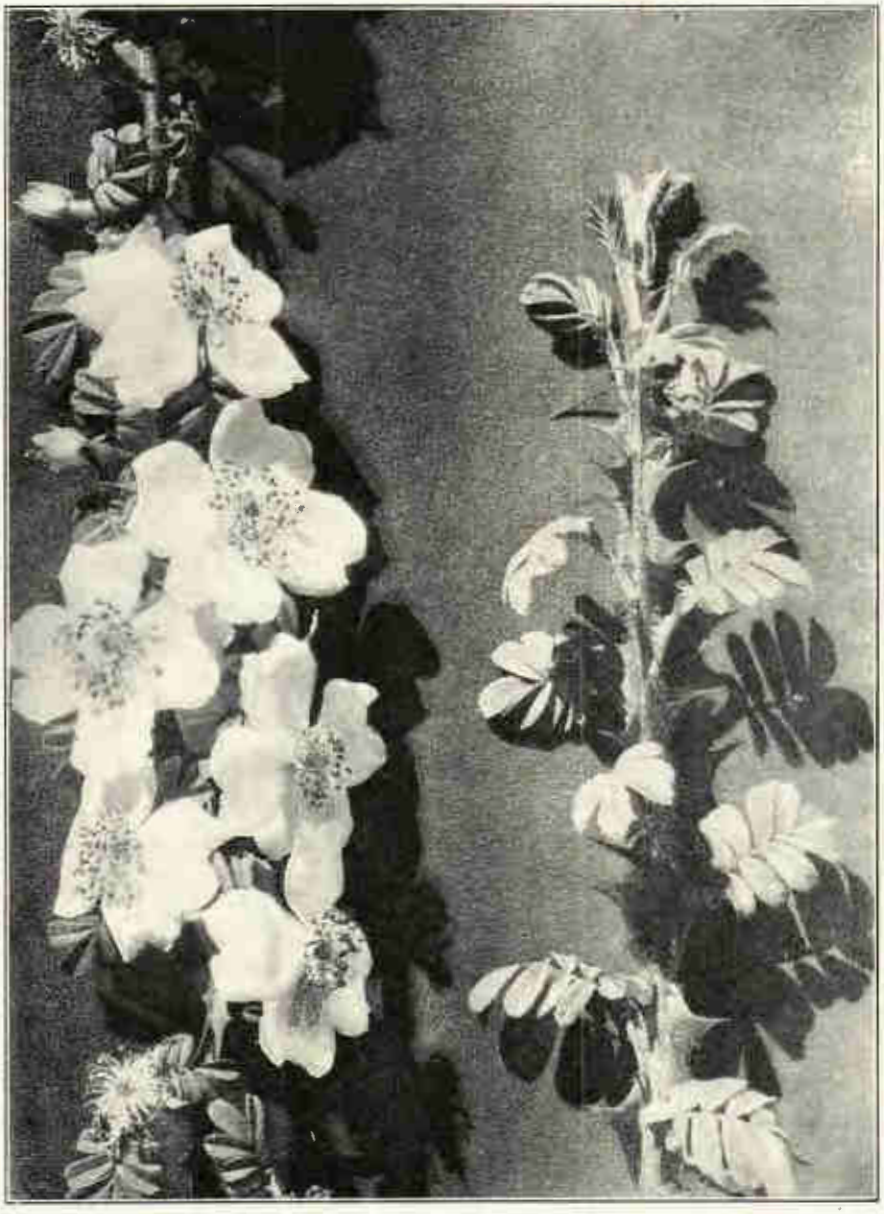

Rosa omeiensis pteracantha. (Svagt förminskad.)
Foto: C. G. DAHL.

7 cm breda, glänsande mörkgröna. Arten synes trivas förträffligt i skånskt klimat.

Anmärkningsvärd är också *B. Metake* Sieb. eller, som den numera anses böra heta, *Arundinaria japonica* Sieb. & Zucc., som växer i dalen nedanför slottet. Även denna når samma höjd som föregående och därmed också samma storlek, som den brukar uppnå i Japan. Bladen äro betydligt mindre än hos *B. palmata,* omkring 15—20 cm långa och 3—4 cm breda. Arten tycks vara den, som vanligast odlas i Europas trädgårdar, och skulle kanske även hos oss böra försökas på andra håll. Den har visat trevnad även vid Alnarp, ehuru exemplaren ännu icke hunnit nå en mera imponerande storlek. I Lunds botaniska trädgård trivs arten bra, men den lär då och då ha frusit ned.

En särdeles präktig bambu-art är *Phyllostachys aurea* A. & C. Riviere med sina talrika mer eller mindre gulaktiga, starkt förgrenade stammar, som vid lederna äro kraftigt uppsvällda. Bladen äro jämförelsevis små, 5—10 cm långa och 1—2 cm breda. Enligt uppgift har man vid Sofiero haft åtskilligt besvär med att skydda växten mot kylan. Man har byggt upp en ställning kring hela växten och klätt denna med granris.

Cotoneaster-släktet är företrätt av flera vackra, rikt fruktbärande exemplar av *C. horizontalis* Dcne, som brett ut sig i stenpartierna, men ännu mera anmärkningsvärd synes mig *C. Simonsi* Bak. med den utveckling, den här fått. Den bildar nämligen stora buskar av 2,5 m höjd, tätt klädda av de glänsande gröna bladen, som äro läderartade. Om också icke fullt vintergröna kvarsitta de dock på busken till mycket långt fram på vintern. Bären äro vackert orangeröda.

Berberis-släktet är företrätt av flera mycket trevliga representanter. Sålunda märkes i stora stenpartiet ett ganska stort och prydligt exemplar av *Berberis stenophylla* (en hybrid, som tidigare omnämnts i »Lustgården»). I närheten härav växer *B. Wilsonae* Hemsley, en låg buske med långa, tretaliga taggar och tämligen smala blad, vilka antaga en vacker höstfärg. Denna art,

som hör till de nyare och mindre vanliga (beskriven först år 1906), lär som äldre utmärka sig för sina mycket vackra, tätt sittande, korallröda frukter, men några sådana funnos åtminstone icke i år på det nämnda exemplaret. Huruvida arten är fullt härdig i Sverige, torde vara tvivelaktigt, då exemplar, som jag sett på andra håll, ibland haft frusna toppar.

Strax bredvid sistnämnda art växer också *B. buxifolia* LAM. f. *nana (B. dulcis* SWEET f. *nana)* i ett visserligen icke särdeles stort, men rätt prydligt exemplar. Denna form är ju mindre vanlig här i landet, ehuru ej så ny i odling.

Största intresset tilldrager sig dock *Berberis verruculosa* HEMSLEY & WILSON, en liten buske på ungefär 50 cm höjd med särdeles vackra, mörkgröna, glänsande blad, i viss mån påminnande om järnekens, ehuru blott 2 cm långa. Liksom järnekens äro de i kanten försedda med taggar, dock tämligen svaga och mest framåtriktade sådana. Bladens undersida är överdragen av en blågrå vaxbeläggning. Blommorna lära vara vackert gula och frukterna svartvioletta. Denna vintergröna buske är möjligen en värdefull tillökning i vår vintergröna flora, då den åtminstone på Sofiero visat sig icke blott vacker utan ock fullt härdig, något som ju även var att vänta, då den i västra Kina (västra Szech'uan) växer mer än 4 000 m över havet. Den lär vanligtvis understiga en m i höjd.

Schizofragma hydrangeoides SIEB. & ZUCC. är en med *Hydrangea* nära besläktad, japansk buskväxt, vars långa, krypande grenar bilda en frodig matta i ett stenparti på Sofiero. De på marken liggande skotten skjuta rötter utefter hela sin längd. Bladen äro tjocka, nästan läderartade (dock avfallande på hösten), omkring 5 cm långa, hjärtlikt ovala, grovtandade. Vid Sofiero lär växten ännu ej ha visat sina ytterligt egendomliga, vita blomställningar. I dessas periferi bli de sterila blommorna reducerade ända därhän, att blott ett enda foderblad återstår, men detta blir så mycket större och till färgen rent vitt.

Växten torde icke erbjuda svårigheter vid odling. Huru långt

norrut den kan uthärda vintrarna, vågar jag ej avgöra, och jag kan icke minnas mig ha sett den odlad i andra svenska trädgårdar. Den saknas även i Lunds botaniska trädgård. Om någon intresserad dendrolog vill försöka sig på denna växt, bör han emellertid draga försorg om att ge den ett lämpligt stöd, för att den dels skall kunna utveckla större blad och dels även blomma säkrare. Det sistnämnda lär endast kunna påräknas, om växten får tillfälle att klättra upp för en trädstam, alldeles på samma sätt som ju är förhållandet med *Hydrangea petiolaris*. I sitt hemland lär *Schizofragma* kunna klättra upp ända till 10 meters höjd.

Bland buskar få icke glömmas de många vackra *Rhododendron* och *Azalea*, som återfinnas flerstädes i parken. De visa där mycken trevnad, och utan tvivel bidraga de under sin blomningstid till att ge anläggningen liv och färg. Någon uppgift om de olika arter eller former, som här odlas, kan undertecknad icke ge. I förbigående må omnämnas en deras släkting, *Gaultheria Shallon* Pursh, en 50 cm hög buske, vilken brett ut sig till ett vackert bestånd, och som synbarligen blommat ganska rikt.

Barrträden äro vid Sofiero icke synnerligen rikt representerade. Det mest anmärkningsvärda bland dem är en liten l i b a n o n c e d e r, som åtminstone hittills visat sig trivas förträffligt och nu nått en höjd av 1,2 m. Exemplaret är felfritt, och då det hittills undgått att skadas av frost, får man kanske hoppas, att det skall kunna växa upp i höjden.

Ehuru egentligen icke buskar vill jag dock nämna några storvuxna *Polygonum*-arter, emedan dessa genom sin yppighet och delvis även genom sina blommor ge särskild karaktär åt vissa delar av Sofiero-parken. Sålunda påträffa vi där den ståtliga *P. sachalinense* F. Schmidt, som ju både har de kraftigaste stammarna och de största bladen inom släktet. Arten är så välkänd, att den ej vidare behöver beskrivas.

En väldig rugge av 2,5 m höjd bildar *P. Sieboldii* de Vriese, vilken även går under namn av *P. cuspidatum* Sieb. & Zucc. Arten

skiljes lätt från den föregående genom bladens mindre storlek och långt utdragna spetsar samt de längre och mera uppräta, förgrenade, vita blomställningarna, vilka framkomma i bladvecken. Vid mitt besök i oktober voro exemplaren utmärkt vackra, fullsatta med blommor.

En tredje mycket prydlig art är *P. polystachium* WALL., avbildad i »Vår trädgård på Sofiero», sid. 30. Den når en höjd av 2 m och bildar täta, yppiga snår. Bladen äro mera utdragna än hos föregående art, och de vita blommorna sitta i en grenig blomställning i stammens spets. Däremot utgå inga blommor från bladvecken.

Gunnera spinosa synes ha odlats här tämligen länge, och en mycket vacker bild därav visas i »Vår trädgård på Sofiero», sid. 29. Förmodligen är det alldeles samma exemplar, som tilldrog sig allmän uppmärksamhet vid dendrologernas besök. Ett bladskaft visade sig nå en höjd av 1,7 m, och två man kunde icke famna det största bladet. En mycket kraftig blomställning, ej mindre än 80 cm hög, förhöjde i år plantans skönhet. Det torde icke vara obekant, att växten i fråga är en av de få sydamerikanska växter, som visat sig matnyttiga. Enligt vad professor SKOTTSBERG meddelat, ätas bladskaften ungefär på samma sätt som rabarber. Den, som i vårt land vill odla växten till ögonfägnad eller som kulinarisk kuriositet, gör säkert väl i att ge den en motsvarande växtplats, som den erhållit vid Sofiero, nämligen i en fuktig dalbotten, och över vintern täcka den med ett lövlager.

Kirengeshoma palmata YATABE är en örtartad saxifragacé, som beskrivits först så sent som år 1888. Tyvärr fick den av sin japanske auktor ett lika barbariskt som meningslöst namn. Det senare är nämligen sammansatt av *ki* = gul och *rengeshoma* = det japanska namnet på *Anemonopsis macrophylla*, en växt, med vilken den ej har mycket att skaffa. Arten är den enda i sitt släkte, och den anträffades på 1 500 meters höjd över havet i den japanska provinsen Iyo. Den infördes till botaniska trädgården i Kew 1891 och har fått viss spridning i England. I Danmark har

den saluförts av Langesø plantage, varifrån den även erhållits till Alnarp. Den första plats inom Sverige, där den planterats, är utan tvivel Sofiero. Växten står där på svagt skuggad, något fuktig plats och når en höjd av omkring 70—80 cm. Stammarna äro rödfläckade, bladen stora, grunt handflikade. Blomningen inträffar sent, då växten vid mitt besök den 5 okt. ännu stod i full blom. Blommorna, som alstras i stora, greniga samlingar i toppen av varje skott, äro smalt klocklika, c:a 4,5 cm långa och i spetsen 3,5 cm. vida, försedda med 5 tjocka, nästan vaxartade, ljusgula kronblad, och på vart och ett av dessa sitta 4 ståndare med särdeles tjocka, vaxartade strängar. Lukten av blommorna är mycket svag. Växten är prydlig redan före blomningen och under denna icke blott egendomlig utan också mycket vacker.

Enligt engelska uppgifter lär växten utan svårighet kunna förökas genom delning, medan uppdragandet ur frön lär förutsätta en särdeles noggrann passning.

En god avbildning av växten återfinnes i The Garden, 1910, sid. 573.

KRAPPERUPS PARK OCH TRÄDGÅRD.

AV *AXEL GYLLENSTIERNA.*

Rakt ut i Kattegats vågor skjuter Luggudehäradets nordvästra udde, Sydsveriges enda verkliga berg, *Kullaberg*, djärvt och kraftigt sin väldiga granitmassa. En lång kedja av kullar, som med nakna, färgskimrande, ofta i klyftor och grottor splittrade klippor stupa brant ned, i norr i Skäldervikens blå vatten, i söder mot Öresunds mynning, med topparna mera rundade, delvis ljung- och småskogbevuxna, utgör det en storslagen, på samma gång harmonisk bild av naturens skönhet. Sedan urminnes tider ett, ofta fruktat, sjömärke för sjöfarande, ett sagoomspunnet, älskat mål för lantbornas utflykter, har det givit hela närmaste landet namnet *Kullen*. Allt mer och mer känt för sin egendomliga skönhet, sina friska havsbad, sitt milda klimat och lätt att nå till, har det nu blivit en verklig vallfartsort för naturvänner, en eftersökt vilo- och nöjesplats för turister. Österut övergår berget långsamt i en ofta klippig höjdsträckning längs havsviken, i söder sänker det sig hastigare ned i det vågformiga

slättlandet. Här ligger vid havets strand en fordom skogbevuxen höjdplatå, tillräckligt långt från berget att ej nedtryckas av dess massa, tillräckligt nära att skyddas av detta mot nordan- och nordvästvindarna, och att bergskedjan därifrån skall te sig i all sin härlighet.

På denna på mångfaldigt sätt så utvalda plats byggde redan på 1300-talet de först kända leden av den ädla *Krognos-ätten*, som i vapnet förde två svarta örnvingar i guldfält, sin fasta borg, *Krappathorp* eller *Krapperup*. Enligt gammal berättelse skulle här fordom stått en stor sten med namnet KJELD KROGNOS och årtalet 1001. Denne omnämnes också i en gammal Tottsk stamtavla som fader till JYTTA, gift med THOR TOTT till Welsjö. Möjligen har alltså Krapperup alltifrån 1100-talet gått i arv inom Krognosätten; från 14:de århundradets mitt äro dess ägare kända. Herrarna KROGNOS till Krapperup och (sedan 1401) Bollerup, förnämlige och mäktige män, bebyggde och underhöllo säkerligen väl sin fädernegård, där de sägas ha fört ett gästfritt hus. Efter vad man kan döma, utgjordes på 1400-talet Krapperups borg av ett massivt tre våningars stenhus med trappgavlar, liksom det gamla Glimmingehus, borggården omgiven av låga byggnader med smärre hörntorn till vindbryggans försvar, det hela omgivet av våta gravar. Söder och norr därom lågo nog redan då en välskött örtagård samt frukt- och kryddgård. Herr OLOF STIGSSON KROGNOS, som avled i början av 1500-talet, efterlämnade då sin änka, ANNA MAURITZDOTTER GYLLENSTIERNA, som även överlevde sin 2:dre man, herr PREDBJÖRN PODEBUSK, av förnämlig fursteslägt från Rügen. Fru ANNA, som dog först år 1550, styrde under lång tid med kraft och omsorg sina gårdar Krapperup och Karsholm. Hon torde ha ombyggt borgen, som försågs med ett åttkantigt torn, och troligen prytt den med i murarna infällda stjärnor, vilka även funnos vid Karsholm. Genom arv efter henne och gifte med dottern ANNA KROGNOS blev nu riksrådet CLAUS PODEBUSCH ägare av gården. Dennes sondotter MARGARETHA gifte sig med FREDRIK RANTZAU, som nu dels ärvde, dels tillöste sig Krapperup. Hans och hans

andra husfrus, Ida Skeel, vapen finnas inmurade i förstugan. Vid Skånes övergång till Sverige 1658 råkade flertalet av de skånsk-danska godsinnehavarna i en mycket svår ställning, politisk och ekonomisk, och 1674 måste sonen Henric Rantzau sälja gården till grevinnan Maria Sofia de la Gardie, grundläggarinna av Höganäs stenkolsverk.

Under de 400 år, Krapperup gått i arv, var det nog städse bebott och väl bebyggt; och ha väl även trädgård och planteringar varit väl underhållna. Dess antagliga utseende år 1680 visar kartskissen å fig. 1, vilket man kan döma dels efter teckning av Abr. Fischer, dels av att formen på södra och norra trädgården ännu 100 år senare var ungefär densamma. Ett minnesmärke från denna tid kan vara en grupp stora, gamla buxbomsträd i norra trädgården, troligen ett stycke av en gammal häck, samt en och annan urgammal ask eller lind i de eljest förnyade alléerna.

Under flera år gick nu den gamla borgen ur hand i hand, förföll alltmer, tills kaptenen Peter Gotthard von Kocken 1755 återförenat godset och gjorde det till fideikommiss för sin brorson, friherre Christoffer von Kocken. Kapten von Kocken, en gammal karolin, var en kraftig, sparsam man med enkla vanor, reparerade väl borgen nödtorftigt, men nedlade troligen mycket liten omsorg på trädgården.

Att den dock under efterträdarens tid var känd för rikedom på frukt, vittnar ett brev från en syster i Stockholm till friherrinnan von Kocken, däri denna beder henne »av sitt överflöd sända upp en skuta med ved, äpplen, päron och annat gott». Under friherre von Kockens tid ombyggdes så småningom borgen till sitt nuvarande yttre; bland annat nedrevs det stora tornet, vilket en förvaltare lär ha utmålat för sin frånvarande herre som fallfärdigt. Enda dottern, Antoinetta Florentina, gift med översten, friherre Carl Christoffer Gyllenstierna, innehade fideikommisset efter faderns död 1809 till sin död 1841. Min farfar, kammarherren, friherre Nils Christoffer Gyllenstierna till Frösåker, som

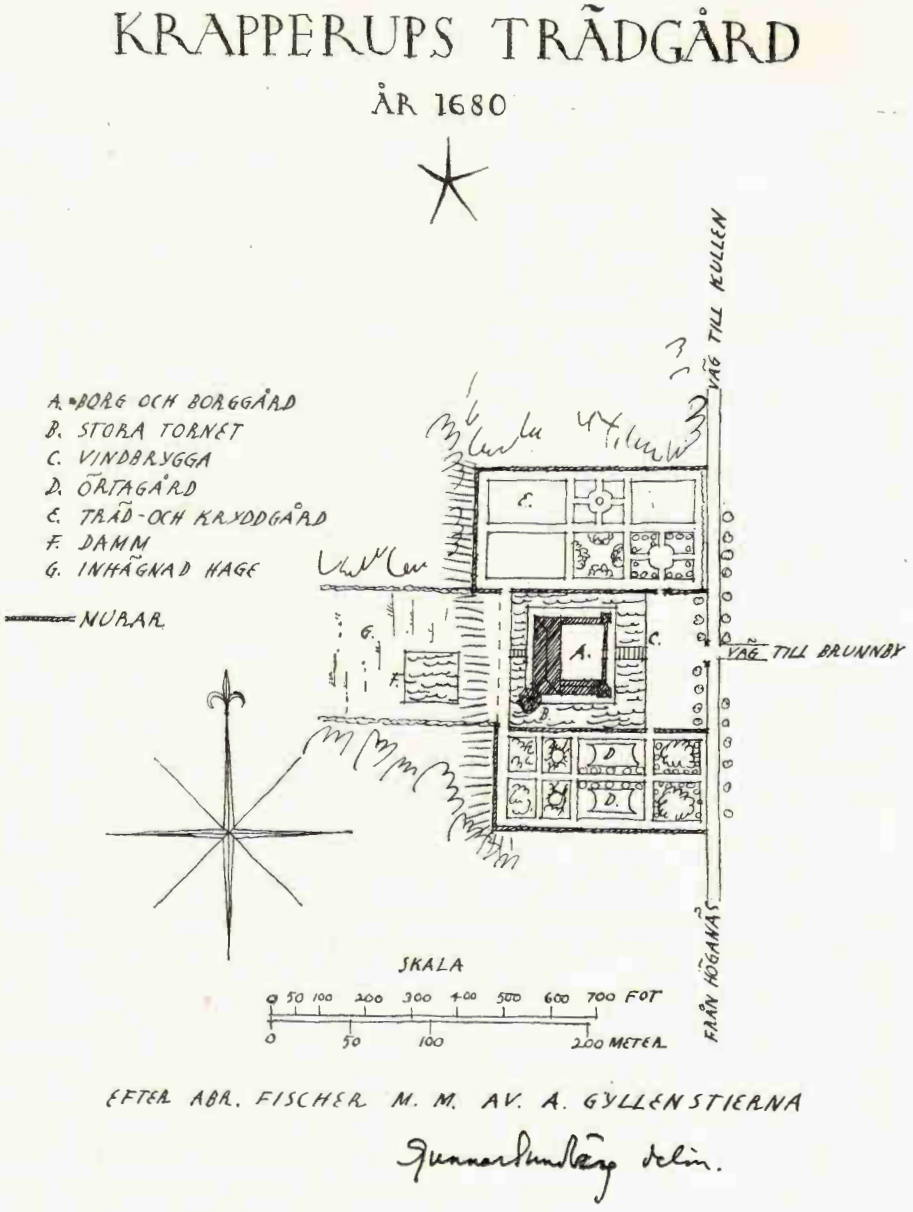

Fig. 1. Plankarta över Krapperups trädgård år 1680.

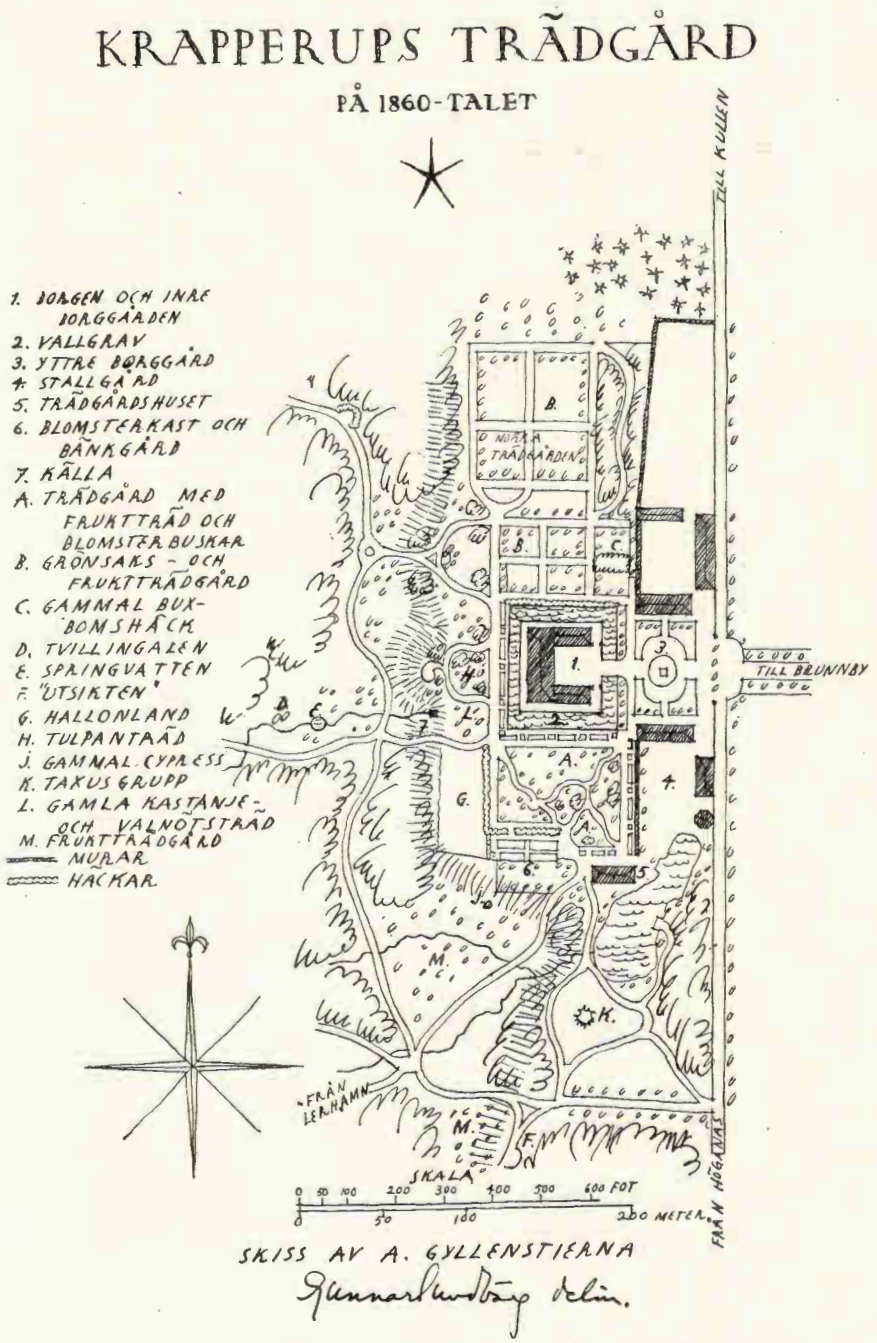

Fig. 2. Plankarta över Krapperups trädgård på 1860-talet.

Fig. 3. Krapperup. Gammalt exemplar av *Chamæcyparis sphæroidea.*

redan 1823 efter sin farbroder, landshövdingen Axel Erik Gyllenstierna, tillträtt det gamla familjefideikommisset Bjersgård i Kristianstads län, slog sig nu på allvar ned på Krapperup. I sin ungdom en käck militär, blev han sedan en stor naturvän och även intresserad vetenskapsman — han testamenterade vid sin död ett större herbarium normale och en samling fiskar till, jag tror, Lunds universitet. Under de år, han bodde här, blevo trädgård och park betydligt utvidgade och ordnade. Han hitförde och lät plantera en mängd in- och utländska träd och buskar, som väl trivdes i Kullens milda klimat: äkta kastanjer, valnötsträd, tulpanträd, åtskilliga arter ek, *Taxus* m. m. En gammal *Chamaecyparis sphaeroidea* (syn. *Ch. thyoides* Britt.), fig. 3, är nog även planterad av honom. Trädgårdens och parkens utseende vid hans död 1865 utvisar kartskissen å fig. 2.

Jag vill nu lämna en skildring av, hur jag minnes Krapperups trädgård på slutet av 1860-talet, då ej så känd och besökt som nu, icke stilren, men både vacker, rik och idyllisk samt efter den tidens smak ganska väl ordnad. Runt borgen löper en smal s. k.

Fig. 4. Krapperup. »Tvillingalen» vid springvattnet.

Fig. 5. Krapperup. *Chamæcyparis Lawsoniana*, planterad 1869 av friherre NILS GYLLENSTIERNA D. Ä.

parterr, kantad med en klippt liguster-häck. Här växte mot husväggen spaljerträd; åt söder blå vindruvor, fikon och ett svart mullbärsträd, vilka alla ännu äro i full livskraft och under gynnsamma somrar burit god frukt; åt väster en ståtlig rad aprikosträd, som nu skattat åt förgängelsen. På ömse sidor om stenbron på yttre borggården en rad gamla lindar, vilkas grenar hängde långt ut över kanalens vatten, framför stallflyglarna gamla popplar (nu döda). Mitt på gården en rund, med liguster-häck kantad gräsplan och på denna en solvisare. Söder om kanalen ligger trädgården, skyddad mot öster av en hög stenmur, åt väster och delvis åt söder innesluten av en vacker gammal avenboks-häck. Längs kanalens tvenne sidor och längs stenmuren löpte en lång, i fyrkanter och rektanglar delad blomsterrabatt. Denna bar en rikedom av gammaldags rosor, moss- och provinsrosor m. fl., vita liljor, stockrosor, *Digitalis* och andra perenner, mellan vilka sommartiden frodades lövkojor, reseda, *Eschscholtzia* m. m. Gräsplanerna voro i s. k. engelsk stil, genomskurna av slingrande gångar och bevuxna med präktiga bigarrå- och körsbärs-

Fig. 6. Krapperup. Äkta kastanjeträd, planterade 1871 av friherre NILS GYLLENSTIERNA D. Ä. Det största trädets omkrets 0,5 m från roten 4,1 m.

träd, grupper av blommande buskar: schersmin, syrén, *Lonicera, Weigelia, Deutzia, Spiraea* samt ett och annat vitblommande rosenträd. Söder om häcken låg bänkgården, inhägnad av en rad ovanligt ståtliga gamla äkta kastanjeträd. Därbredvid åt muren trädgårdshuset med bostad åt trädgårdsmästare m. fl. och ett s. k. orangeri. Här ligger dammen, från vilken en bäck i en dalklyfta sökte sig väg ned i parken; förbi denna ledde en väg fram till en utsiktsplats, kantad med en halvrund häck av pimpinellrosor, flankerad av 2 gamla skeppskanoner, från vilken man över ett gammalt s. k. »fruktaland» på backsluttningen hade en hänförande utsikt över Sundet mot Danska landet.

Vi återgå till trädgården. I sydvästra hörnet på sluttningen mot parken låg även ett »fruktaland» med många goda äpple-

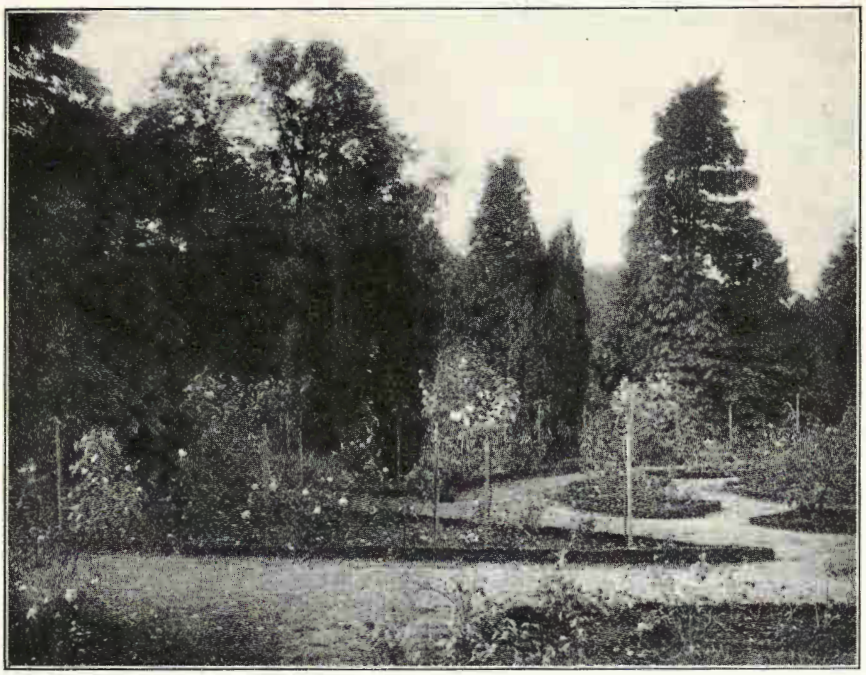

Fig. 7. Krapperup. Parti från rosengården.

och päronträd samt några vita mullbärsträd, nästan överskuggade av några mycket höga gamla acacieträd; där bredvid nedanför häcken åt väster hallonlandet, där hallon, röda och gula, stora och söta, trivdes så väl. Väster om borgen på platån även en s. k. engelsk anläggning med blommande buskar, valnötsträd, *Taxus*, buxbom m. m. Från mitten sköt ut en liten konstgjord kulle, som senare blev jämnad, då husets damer ansågo den vara en obehaglig samlingsplats för snokar. En spiralformig, liguster-häck-kantad gång ledde upp till dess topp, varifrån man kunde se havets blånande vatten. Ur ett buskage vid ena sidan sköt upp ett högt tulpanträd (*Liriodendron*), av många den tiden beundrat. På mittelplanen flera blomstergrupper för georginer, lövkojor, verbenor, *Aster* m. m.

Det var verkligen tjusande vackert, då alla dessa körsbärs-

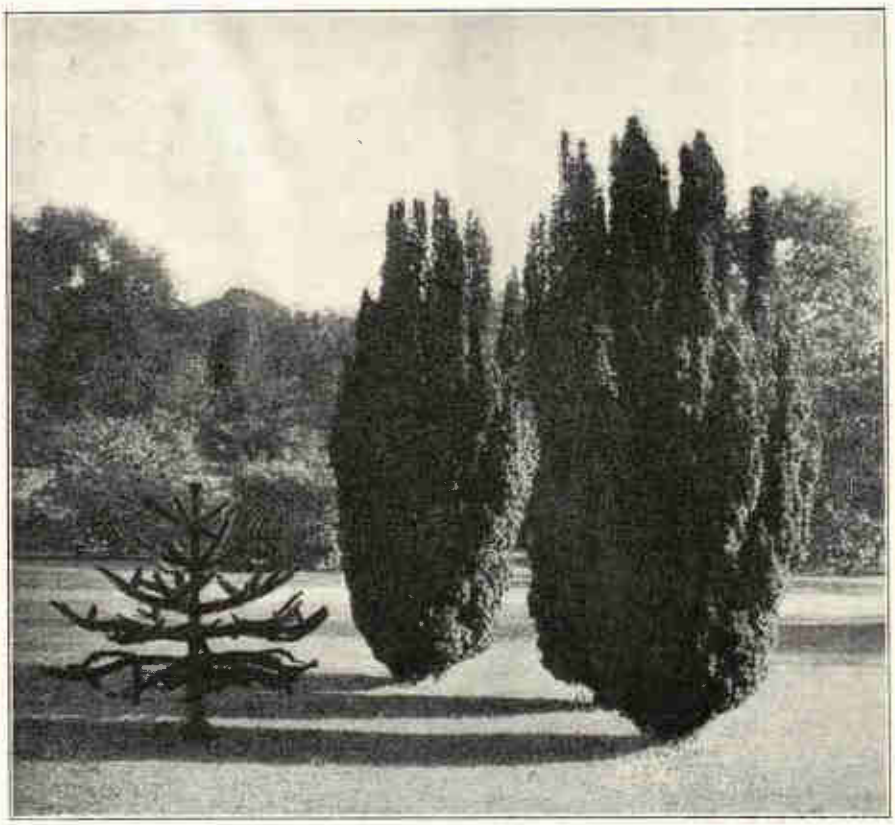

Fig. 8. Krapperup. *Araucaria imbricata* (t. v.), 1,75 m hög, 20 år gammal, odlad å platsen sedan 15 år utan täckning; t. h. *Taxus hibernica*, upp till 4,75 m:s höjd.

och äppleträd, alla dessa buskar stodo i sin rikaste blomsterskrud, särskilt en månskensafton, då näktergalar i mängd tävlade i sångkonst. Norr om borgen ligger »Norra Trädgård», indelad i fyrkantiga kvartér. De närmaste 6 utgjorde, beplantade med sparris, kronärtskockor, bärbuskar, fruktträd, däribland kvittenpäron, den antagligen flerhundraåriga kvarlevan av krydd- och fruktträdgården på 1600-talet; där växer även den gamla buxbomshäcken. De skildes från den nyare delen av en rad höga askar och almar, troligen uppvuxna ur den gamla häcken. De 4 nya, stora kvarteren för grönsaker voro kantade med härliga krusbärsbuskar — utan mjöldagg —

Fig. 9. Krapperup. Trappvägen med idegranshäcken ned till springvattnet. T. h. blommande *Rhododendron* med tvillingalen i bakgrunden.

och rikbärande plommonträd av de gamla goda sorterna. En del av dessa—runda, söta, gula — bära ännu frukt. Nedanför trädgården bredde sig parken, genom vilken en väg på 10 minuter förde till havet. Den var glesare då än nu, och om vårarna frodades där *Galanthus*, *Leucojum*, blå gula och vita anemoner i mängd. I närheten av ett springvatten växte och lever ännu »tvillingalen», fig. 4, två mäktiga, höga alar, sammanvuxna som de Siamesiska Tvillingarna, under sista tiden omsorgsfullt plomberade. Längs en väg i parken växte några synnerligen vackra ekar av olika slag, *Quercus castaneifólia* (varför planteras detta prydliga träd ej mera hos oss?), *velutina* m. fl.

Så ungefär tedde sig park och trädgård den tiden. Den var väl ej så konstnärligt anlagd, ej så stilren, så putsad som nyare tidens, men den skänkte en känsla av trevnad, idyll och harmoni och rika håvor av frukt och blomster.

År 1860 tillträdde min fader, såsom förmyndare, sin befattning som förvaltare av Krapperups gods, och vi flyttade dit då. Han älskade lika mycket som min farfar träd och blommor. Under de år, han bodde här, planterade han mycket både i trädgård och park. Så t. ex. de två ovanligt stora äkta kastanjeträden (se fig. 6), som de flesta beundra som minst 100-åriga, i början av 1870-talet; den stora *Chamaecyparis Lawsoniana* (fig. 5), som han i kruka medfört från sitt förra hem i hårdare

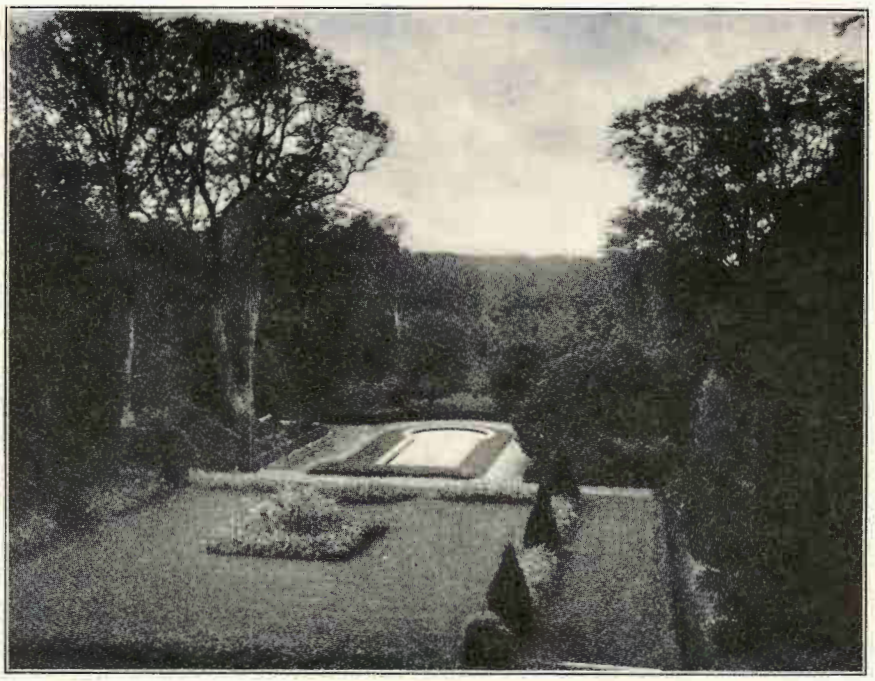

Fig. 10. Krapperup. Nedsänkta terrassanläggningen å västsidan med spegeldammen; t. v. ståtliga avenbokträd.

klimat och mycket annat. Bok- och gran-grupper planterades i parken, vilka bestånd tyvärr icke gallrades tillräckligt under uppväxten, ett mycket vanligt fel i vårt land. Även förbättrades kökträdgården, som var mycket givande. Som en egendomlighet vill jag dock nämna, att den dåvarande trädgårdsmästaren lyckats övertyga sin husbonde, att jordgubbar icke kunde trivas här, varför sådana alltid måste köpas från forsterns närbelägna trädgård.

År 1878 övertog nuvarande fideikommissinnehavaren friherre Nils Gyllenstierna själv skötseln av sina gods. Han antog år 1881 en ny trädgårdsmästare, herr J. P. Jönsson. Det började då ett nytt skede för park och trädgård. Förändringarna skedde i början varsamt, och övergången till den nuvarande skepnaden blev lyckligtvis ingen revolution. Under herr Jönssons insikts-

fulla och energiska ledning sattes nu arbetet på utvidgning och förbättring i gång. Särskilt intresserad av fruktträdsodling anlade han öster om stallgården en ny, större fruktträdgård och påbörjade på 1890-talet den s. k. formträdgården. Redan år 1882 hade den långa, höga stenmur, som i norr blev ett fast skydd och värn, blivit uppförd. Här byggdes nu v i n-, p e r s i k e- och blomkaster, hit flyttades bänkgården — den lades dock senare inom ett inhägnat område bakom muren — här uppfördes trädgårdsmästarebostad m. m. År 1889 anlades, efter ritningar av trädgårdsarkitekt Edv. Glaesel, på de äldsta kryddgårdskvarterens plats den nya rosengården (fig. 7), smakfull och vacker, på den tiden nästan enastående i vårt land. Den är ännu nästan oförändrad, å den fyrkantiga mittelgräsplanen en rosenomslingad solvisare, omgiven av 4 jättehöga *Taxus hibernica* och 4 praktfulla *Chamaecyparis Lawsoniana*, mot norr skyddas den av en plantering av c o n i f e r e r.

I den gamla, södra trädgården planerades sluttningarna, borttogos buskgrupper, borthöggos fruktträd — några få, stora b i g a r r å t r ä d stå dock ännu kvar som ett minne av gammal härlighet — igenlades gångar för att erhålla stora gräsmattor, anlades tennisplan m. m. Rabatterna försvunno, utbyttes mot gräsomfattade, regelbundna blomster-, ofta s. k. tapetgrupper, mellan vilka sommartiden utsattes palmer, *Dracaena*, *Agave* och dylikt (se pl. 6). (Det var ju »Tapetgruppstiden»!) Å gräsplanerna planterades en del utsökta, fristående träd och buskar, såsom ä k t a k a s t e n j e r, *Ilex aquifolium*, *Pyrus*, *Taxus hibernica* m. fl. Även mittelpartiet åt väster, stjärnsidan, omlades, prydes med en särskilt omvårdad, större stjärngrupp. Nedanför detta gjordes i parken en stor, bred uthuggning, så att en vidsträckt, naturlig äng, å ena sidan genomdragen av en konstgjord bäck, bildades, som gav ett fritt och ljust intryck. Då herr Jönsson år 1897 lämnade sin befattning, efterträddes han av nuvarande trädgårdsmästaren, herr C. Lundqvist, som även har nedlagt mycken omsorg och mycket arbete på sitt område, och som

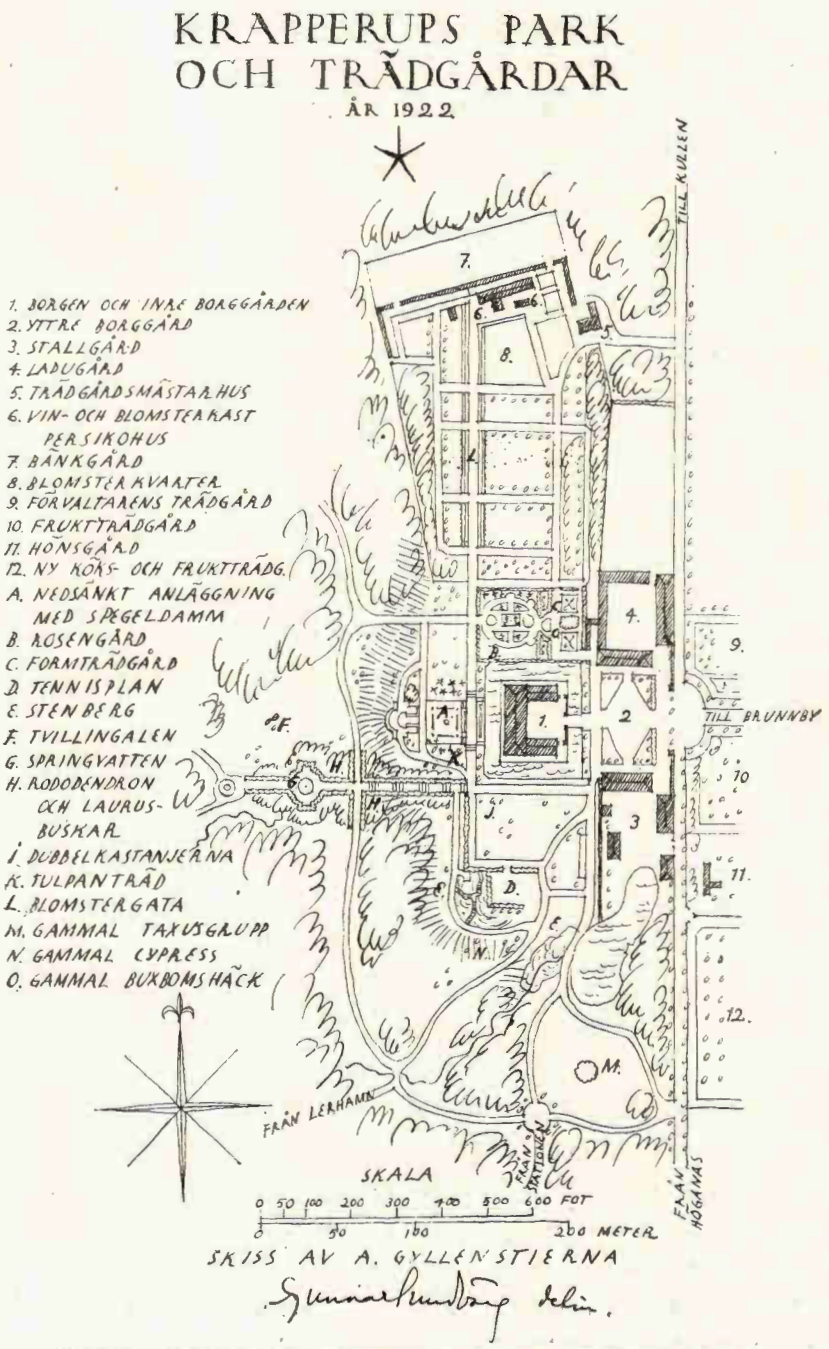

Fig. 11. Plankarta över Krapperups park och trädgårdar år 1922.

efter danske trädgårdsarkitekten Th. Andersens ritningar och råd varit ledare för alla sista tidens storartade anläggningar och planteringar. Att dessa kommit till stånd, därtill bidrog i högsta grad det varma och trädgårdskonstnärliga intresse, friherrinnan Ellen Gyllenstierna och hennes dotter nu börjat känna och visa. Redan i 1900-talets början hade stora mängder *Rhododendron* planterats i parken, där de trivdes och blomstrade härligt. En *Araucaria imbricata* (fig. 8), utplanterad å en gräsplan för 15 år sedan, har utan minsta täckning uthärdat vintrarna, även den stränga sista. Körsbärslager och *Cedrus atlantica* fördraga även utmärkt väl klimatet.

År 1913 nedblåste under en storm till stor sorg och saknad ett mycket stort gammalt valnötsträd, vars vidsträckta krona under många år skuggat en omtyckt sittplats. Den tomma platsen skulle emellertid ordnas, och då tillkallades trädgårdsarkitekten Th. Andersen. Detta gav uppslag till hela den nya anläggningen å västsidan. Ett fyrkantigt område i mitten sänktes terrassformigt och avslutades med en halvrund, mot parken utspringande terrass, å vilken anlades en s. k. spegeldamm (fig. 10). Stentrappsteg leda till gräsmattan, å vilken klippta idegranar och rosen-grupper, sommartid även heliotrop, planteras, allt infattat av grupper av coniferer, körsbärslager och buxbom. Tulpanträdet och några ovanligt ståtliga avenboksträd fingo stå orörda. Från stora gången drogs en trappväg, kantad av klippta *Taxus*-häckar, omgiven på sluttningen av *Cotoneaster* och en hel skog *Rhododendron* i alla färger, rakt ned i parken med springvattnet, som flyttats några meter, i fonden en ovanligt vacker anblick (jmf. fig. 9), som för tanken på Tivolis Villa d'Este eller Frascati.

Hallonlandet hade redan fått vika undan för en öppen grässluttning. Nedanför häcken drogs gången längs en perenn rabatt — härlig om våren — till det nya stenväxtpartiet i hörnet. I norra trädgården hade formträdgården utvidgats; den stora mittelgången, kantad med häck av lavendel, går nu i bortre delen

genom en bred blomstergata. År 1918 anlades ytterligare öster om Höganäs-vägen en ny stor frukt- och grönsakströdgård. Krapperups trädgård har alltså nu en mycket stor utsträckning, och man förvånas icke då, att man nästan alltid möter trädgårdsmästaren på cykel ilande från ett håll till ett annat.

Kanske har jag i denna skildring ofta avvikit från ämnet, men jag har den uppfattningen, att Krapperups historia är dess trädgårds historia. Och om jag ibland gått för mycket i detalj, har det varit för att tydligare frammana en bild av dess utseende under olika tider. Mig tycks det alltid, att det över denna plats vilar en alldeles säregen stämning av gammal och ny tid i lycklig harmoni. I den gamla kända anekdoten om miljonären från Amerika, som gästade ett engelskt lantgods, får ju denne på sin förfrågan, hur hans värd bar sig åt för att få så vackra gräsmattor, svaret: »Om man sår och gödslar väl och så håller på klippa och välta med omsorg i 300 år, bli de nog bra.» Så är det nog även här. Den prägel av gammal kultur, som på denna plats så tilltalar icke blott de härboende utan även mängden av besökande, uppnås icke på en gång. Krapperups trädgård har fått den genom anläggning, plantering, huggning, omsorg, kärlek och vård i flera hundrade år.

Krapperup i oktober 1922.

LUNDAGÅRDS HAVE.

AV *GUNNAR CARLQUIST.*

Den siste av de Lundabiskopar, som bebott det gamla biskopsresidenset Lundagård, PEDER WINSTRUP, hade avlidit 1679 och hans efterlämnade arvingar ställt gården till förfogande för en av de skånska adelsfamiljer, som under krigsåren, mer eller mindre frivilligt, funnit en tillflyktsort i det egentliga Sverige och nu vid återkomsten till Skåne funno sina slott och egendomar skövlade. Så kom det sig, att 1682 på Lundagård bodde en av den skånska adelns fagraste och rikaste ungmör, METTE SOPHIE KRABBE, arvtagarinnan till Häckeberga, Björnstorp, Toppeladugård, Rydsgård, Svenstorp, Pugerup m. fl. andra stora gårdar.

Bland de intresserade unge män, som nu givetvis sökte sig hit från när och fjärran, befann sig också en ung dansk, JOHAN MONRAD, visserligen av borgerlig familj, men uppfostrad inom samhällets förnämsta kretsar, med livlig ärelystnad och säker i tron på sina egna förträffliga egenskaper. Han skriver själv: »Gud gav mig saa fuldkommen deiligt et Legeme, med saa fuldkommen Sands, at alle, det jeg siger Gud til Aere og Lob, fra mit Barnsbeen ansaae mig som af en saa deilig Skabning og saa fuldkommen deilig Sjael ... at naar jeg siden har seet andre Folks Vaesen, Natur og Humeur efter, maatte jeg bekjende, at Gud har havt en saer Naade for mig fremfor de fleste andre, at jeg fandt i min Sjael og Vaesen de ufeilbare visse Tegn paa et praedestineret

og udvalgt Guds Barn.» Han förälskade sig omedelbart i den sköna arvtagerskan, vann tydligen också snart hennes kärlek, och det var i Lundagårds have, som den lilla kärleksidyllen utspelades.

I sin självbiografi berättar MONRAD om, hur han skärtorsdagen den 16 april 1682 kom till Lund, där han nu tillbragte en månad, »den deiligste og fornöjeligste Tid af al min Livstid». »Jeg passerede den deilige Tid i den skjönne Have, i det smukke Lysthuus, den deilige Gang under de grönne Traeer ligefor Jomfruens Kammervinduer, Fuglesangen, isaer Bogfinken, Lugten af Engeltorn og de hvide Syringer.» Och vid ett förnyat besök »vente Gud hendes Hjerte derhen, at vi bleve forlovede den 9:de Juni 1682 i det grönne Lysthuus i den deilige Lundegaards Have, en Fredag Eftermiddag Klockan mellem 3 og 4 overvaerende Gud selv og hans hellige Engle og ellers ingen Mennesker uden Jomfru Helle Lycke. Til Trolovelsen sang alle smaa Fugle i Haven, og Bogfinken var deres Kapelmester».

Några år senare möta vi de första mera officiella uppgifterna om denna trädgård, genom århundraden biskoparnas privata, nu sedan KARL XI 1688 reducerat Lundagårds hus och tomt från WINSTRUPS arvingar, upplåten åt det efter kriget nyupprättade universitetet. De anträffas i akademiens äldsta inventeringsprotokoll 1690, där det heter:

»Intill det stoora huusett gräntsar trägården, och är inhägnadt på södre sijdan af sielfwa steenhuusett, på norre sijdan med ett gråstensdijke, uppå hwillcket är till säkrare stängsel upsatt ett lågt eenerijs giärde, på wästre sijdan haar den sin hägnad af twänne andre trägårds platser, som stöta där in till, men i öster är den omstängder med ett eenerijsgiärde, som ock begynner luta och förfalla. Uti trägården äro straxt wijd huusett twänne tämmeligen stora fiskedammar, dock ingen fisk uti, och een hoper gambla och unga frucktträn, dess qvarter och gångar utsijrade med wijnbärs och krusebärsbuskar. Wijd steendijket i hörnett, som wetter öster ut i trägården ett gammalt korswärkshuus med up-

slagne leerwäggar, hwillcka här på orten myckett äro brukelige, täckt med halm, till störste deelen förfallet och odugeligit, i hwilckett een lijten stufwa och förstufwa med 3 gamble dörrar, een för stufwan, den andre för förstufwan till gatan och den tredie till trägården, med gamble hängslen, een gammal låås och nyckell, samt twänne gamble fönster. I detta huus haar trägårdsmästaren tillförenne bodt, men nu för tijden, då academien ingen trägårdsmästare hafwer eller på staten beståås, boor een fattig borgare, som tager wara på trägården och dess giärde, att det icke skall kullrifwas eller bortstiälas. Wijd södra sijdan af trägården och straxt på östra sijdan af det stoora steenhuuset är enn ingång ifrån borggården och till trägården, förvarad med een dubbell dörr, gångiärn och starck inluckter låås med därtill hörande nyckell.»

Det synes redan från början ha ansetts givet, att trädgården skulle tagas i bruk för studieändamål. Genom ett kanslersbrev av $^{22}/_{3}$ 1690 ställdes den under särskilt överinseende av anatomie och botanices professorn Erasmus Sackenskiöld, som hade att sörja för, att den hölles vid makt och »medh allahanda örter wäll förses, så at ungdomen kan få tilfälle där uthaf at inhämpta någon kunskap i botanicis». Det är knappast troligt, att något som helst blev åtgjort vare sig för det ena eller andra. Universitetets ekonomi var usel, och inga medel stodo till buds för en så pass underordnad detalj. Och varken Sackenskiöld eller hans efterträdare som trädgårdsprefekt, med. prof. J. F. Below, har väl kunnat eller velat av privata medel tillskjuta något, utan nöjt sig med att skörda frukten och använda den lilla inkomsten härav till inhägnadens vidmakthållande. Detta senare gjordes emellertid inte bättre, än att 1702 i konsistoriet klagas över, att grannarnas svin bryta sig in och böka i gräsmattorna. Och den skildring av trädgården, som lämnas i en 1703 företagen syneförrättning, vittnar om, att »den deilige have» råkat i fullständigt förfall. Det ur åtskilliga synpunkter intressanta syneprotokollet återgives här i sin helhet.

Öfwersågs siälfwa trägården, huru den, hwart och ett qwarter för sigh war conditionerat och befands då med fruckteträn och allt således som följer.

Uti qwarteret näst inn till H:r Professor Lagerlöfs gårdh och i wästra hörnet på detsamma står 3 st. sura krekonträn[1]), 2:ne något stoora och ett mindre, af dett eena är een stoor green bruten nästan aff, bär dock fruckt.

Omkring desse trän står een heel hoop hyllebärsbuskar, som böra huggas aff, när först trägårdsmuren lagat blifwer; i linien med samma kräkonträn står ett gammalt körssebärsträ, bär små sura körssebär.

Näst dätta står ett stoort appelträ, bär 2:ne slag sköna kriska[2]) äpplen, baak wid dätta trä står en hassel.

I södra linien står 3:ne st. stoora äppleträn, bära alla kriska äpplen; i samma qwarter står, dock utan någon ordning, 1 plommen och 1 swiskon trä.

Eljest är samma qwarter med gräs ganska öfwerwuxit och öfwer allt af swijn uppgräfwit, hwaraf dett samma heelt ojämpt och fuldt med groper är.

På åtskillige ställen i qwarteret finnes ock hyllebuskar, uppå trägårdsmuren står för dätta qwarter 1 stoor ask och baakom densamma een hassel. Näst wid dänne står i linien 2 plommenträn och ett kräkonträ.

Widh wästra gången, som går ifrån Lundagårdh och i norr står på wänstra handen uti rätt linie 5 stoora och 3 små körssebärsträn, 2 gula och 2 hwita syrenieträn.

På högra handen och rabatten, som hörer till andra qwarteret finnes 7 st. körssebärsträn något stoora och 3 st. dito mindre, de store äro merendeels på båda sijdor uthgångne. 2 gula och 1 hwijt syrenie trä oklipte och intet wähl skiötte finnes ock på denne rabatte.

I korssgången, som skilljer qwarteren står 2:ne stora allmträn; vid gångarne har warit planterad wijnbärsbuskar, som merendeels äre uthgångne och aff hylleträn, som på många ställen tagit öfwerhanden förqwafde.

I hufwudgången, som går ifrån H:r Lagerlöfs gårdh och näst dett qwarteer, som antecknat är, emoot trägårdshuset, står i een linie på wänstra handen 1 stoort körssebärsträ. På högra handen af samma gång och i söder står 4 körssebärsträn med många g:le uthtorckade greenar beswärade. Wijnbärsbuskarne som på vänstra handen af denne gången warit först planterade, äre något wid mackt, men en heel deel på detta

[1]) Krekon el. kräkon, skånskt dialektord för krikon. [2]) Krisk, syrlig.

som andra ställen med hylleträn öfwerwuxne. Dätta qwarter är äfwen som dett förra obrukat och med gräs öfwervuxit.

I östra rabatten af detta qwarter står på eena hörnet een stoor allm och widh dett andra hörnet mot Lundagårdh wid korssgången 1 plommen och ett körssebärsträ. I södra rabatten står ett lijtet körssebärsträ och 2:ne st. små allmer, jämpte een hoop förwuxen Legostrum.

I tridje qwarteret på wänstra handen och norra rabatten 2 körssebärsträn, som bära små betska körssebär och ett syrenieträ.

I wästra rabatten en allm utur linien, ett körssebärsträ och ett plommenträ i linien, ett stickelbärträ på samma rabatte sampt någon förwext Legostrum. I södra rabatten är intet annat änn förwuxen Legostrum. I östra rabatten 5 körssebär och ett syrenieträ sampt några wijnbär och solbärsbuskar merendeels med hyll öfwerbewuxne.

Uti halfwa qwarteret som svarar geent emot dett andra och med en korssgång åthskilld är finnes på södra rabatten ett förtorckat morelldrufweträ, item ett körssebärsträ; på östra rabatten 2 stoora allmer, 1 körssebärsträ och ett syrenieträ.

På norra rabatten ingenting meer än een hop Legostrum.

På de andra twänne rabatter är ock intet annat änn Legostrum och hyllebärsbuskar. Mitt uti detta qwarter står ett eeneträ, som förr hafft 2:ne grenar, men nu een afhuggen och som berättas bortstulet, den andra grenen, som sitter qwar, är grön men stubben uthtorckat. Qwarteret är som de andre öfwerwuxit och obrukat.

I halfwa qwarteret som går geent emot det 3:dje och med en korssgång åthskilld är, finds

På wästra rabatten, en lind i hörnen, en allm i andra hörnet, ett syrenieträ mitt på.

På norra rabatten, en lijten allm, 1 körssebärsträ och 1 plommenträ.

På östra rabatten, 5 körssebärsträ och 1 swiskonträ; på samma rabatt är några wijnbärsbuskar men på de andra twänne är intet annat än Legostrum och hylleträ.

På södra rabatten är mycket fullt med hyllebärsbuskar.

Siälfwa qwarteret som warit brukat till krydder och örters skiötsel och wäxt är merendeels med tistell och gräs öfwerwuxit, dock finnes ännu några st. Peon, Ackeleija och Alant[1]) stoder[2]), item spanskt gräs[3]) och buxbom såwäl som gyllen kirsken[4]) och soolrooser.

---

[1]) *Inula helenium.* [2]) Jmf. ty. Stauden, perenna örter. [3]) *Phalaris arundinacea,* var. *picta.* Så ben. av O. RUDBECK, Hortus botanicus. Ups. 1685. [4]) Antagligen *Cheiranthus Cheiri,* gyllenlack; dess tyska benämning.

I stoora gången ifrån Lundagårds hagedörr och upp till norra muren finds uti een linia 6 körssebärträ, 2 äppleträ, 2 allmar, 2 syrenieträ. Wijnbärsbuskarna äro här äfwensom på de andre ställen af hyllebärs trän öfwerwuxne.

Uti de twänne qwarteren näst wid östra trägårdsmuren finnes utan någon ordning ståendes 1 wallnötеträ, 1 sött äpple trä, 10 kriska eple trä, 1 päronträ, 1 pergamotte trä och 2 körssebärträ.

I östra rabatten 4 äppleträn, 3 päronträ, 1 pergamotte trä, en hoop stickelbärbuskar och på norra hörnet en förtorcket appel. Ytterst på muren står ett morelle trä.

I norra rabatten 3 körssebärträ, ett paradisäppleträ och 1 plommenträ.

Ifrån trägårdshuset jämpt med norra muren står utanför gångarne och utan ordningh 5 äppleträn, 2 pergamotteträn, 1 plommenträ, 2 körssebärträ och 4 hasselbuskar. Omkring wästra dammen som begynner nu med gräs wäxa något igien och wid norra sijdan finnes 2 körssebärträn, 2 plommenträ, 1 krekonträ, någon Legostrum, på södra sijdan een buske Barbarijsträ.

På norra sijdan om östra dammen, som wid landet med säff något bewuxen är, står 2:ne körssebärträn, 1 hasselbuske, 1 snöbolträ.

Wid lukan i hörnet står ett trä, som bär sura skogsäpplen.

Uti trägården finnes ock en Corrinte buska[1]) och berättas att tillförende warit en till af samma slagh, som nyl. skall wara upptagen och af trägården bortflyttad.

Tyvärr finnes ingen karta bevarad, som kunde tillåta oss att fixera syneprotokollets uppgifter. Om kvarteren och rabatterna varit omgivna av raka eller buktade gångar, om deras läge i förhållande till dammarna och de omgivande byggnaderna få vi intet veta, och det torde icke vara tillrådligt att på grundvalen av protokollets notiser söka göra upp någon plan över trädgården. Så mycket mer få vi veta om befintliga träd och buskar. Vad som här i synnerhet frapperar en senare tid, är den egendomliga proportionen mellan trädslagen: 59 körsbärsträd mot 28 äppleträd och endast 8 resp. 12 päron- och plommonträd. Och man undrar över frånvaron av ett och annat, varför saknas t. ex. hallonbuskarna? Prydnadsbuskarna ha tydligen främst varit syrenerna, »de hvide Syringe», vars doft

[1]) *Ribes alpinum*. Jmf. LILJA, Skånes flora, 1838 (s. 100).

berusat den kärlekskranke MONRAD, men där fanns också snöbollsbuske och bland örterna pioner, ackleja, Inula och gyllenlack.[1])

1710 erhöll trädgården en ny prefekt; det var JOHAN JACOB VON DÖBELN, Ramlösa brunns bekante upptäckare och grundläggare av brunnsinrättningen där, skånsk provincialmedicus och nu utnämnd till professor i praktisk medicin. DÖBELN var en både energisk och praktisk man med stor administrativ begåvning, och bland de åtskilliga försök att bryta gammal slentrian, som det är bekant, att han gett sig i kast med, bör också minnas hans kamp för Lundagårds have. Då det satt hårt åt att få myndigheterna att bevilja nödiga medel för trädgårdens iståndsättande, förskotterade han av egen kassa avsevärda belopp och kunde redan efter tvenne år rapportera, att han lagt ner över 88 Dlr. Smt. på diverse nödiga åtgärder. Sålunda hade han »emedan träen emot winteren skulle förwahras med dyngia», vilket »intet war skedt på många åhr och den förra kalla winteren gaf anledning at bruka all praecaution», låtit ditköra några hundra lass gödsel, han hade lagt upp de omgivande gärdsgårdarna, låtit nedhugga almarna, »hwilka hindrade sohlen at falla på qwarteren», låtit rensa dammarna och inplantera karp, tagit bort de gamla, förtorkade fruktträden och alla de många viltväxande hyllebuskarna, samt i stället planterat nya träd av olika slag. Men han fick endast otack för sitt nit, som rubricerades som egenmäktigt förfarande, och det förvägrades honom bestämt någon ersättning för alla de nedlagda kostnaderna. I trettio år höll han på att kiva med konsistoriet härom, men så vitt man kan finna utan egentligt resultat.

Genom DÖBELNS försorg tillkallades 1722 en trädgårdsmästare, JOACHIM FROM, att mot ett årligt arrende av 10 Dlr. bruka trädgården. Det finnes bevarat ett intyg från KILIAN STOBAEUS, den

[1] Ytterligare några upplysningar om örter i Lundagårds have kunna vi erhålla ur en källa, varpå docent O. GERTZ välvilligt fäst min uppmärksamhet. Det är ingen mindre än LINNÉ själv, som 1730 i sin Hortus Uplandicus meddelar ett par notiser om de växter, han samlat under studieåren i Lund. Han nämner *Chamæmelum nobile (Anthemis nobilis), Ranunculus dulcis flore pleno* (enl. FRIES obestämbar) och *Globulosa fl. pleno (Lychnis,* osäkert vilken art).

bekante naturforskaren och läkaren, LINNÉS förste handledare, som på hösten 1722 försäkrar, att FROM under den gångna sommaren »anwändt all mögelig flit til academiae trägårdens förbättrande, också wärckeligen redan twänne blomsterqvarteer anlagt och zirat, så at jag wid de förledne sommars förrättade botaniske lectioner där hafft tilfälle åtskilligt demonstrera». Men FROM tröttnade snart på den föga räntabla sysslan, trots att 1727 den gamla fallfärdiga trädgårdsmästarebostaden byggts om, även detta genom DÖBELNS försorg. När FROM ej längre kunde livnära sig på sitt ingångna arrende, övertogs trädgården av en man vid namn KIRCHNER, om med bättre resultat är icke känt.

Åtskilliga besiktningar av trädgården, över vilka syneprotokoll finnas i behåll, visa, att de vackra planerna om hortus botanicus icke på något sätt skridit närmare sitt förverkligande. Vissa omplanteringar av träd hade dock företagits, så att t. ex. 1734 trädgården befanns innehålla 116 körsbärsträd, 37 plommonträd, 14 päronträd, 13 äppleträd, 9 hasselbuskar, 8 almar, 3 askar, 1 valnötsträd, 2 »afventorn»[1]), 1 berberisbuske, 1 »spansk fläder»[2]), 4 »scherzemin» och åtskillig ligustrum; några prydnadsörter eller köksväxter nämnas icke.

Detta år framkom ett nytt uppslag. Staden Lunds apotekare, DAN. KEHLER, hade en son, som nyligen hemkommit från en utländsk studieresa, och denne anhöll att »få under namn af botanicus academiae disponera academiens trädgård, i fall Professor VON DÖBELN skulle wilja dispositionen resignera». DÖBELN förklarade också, att han nu var så gammal, »ej kan tåla kiöld och blåssweder, men Hr. D. KEHLER deremot är unger ok uti botanica äger kundskap samt uti sin faders trägård dagelig är occuperad, altså kan jag ej vara deremot att Dr KEHLER öfwer academiens trägårdsplats får upsikt såsom academiae botanicus».

---

[1]) *Cratægus oxyacantha.* LILJA, Skånes flora, 1838 (s. 219), anför som skånskt dialektnamn »hafventorn». [2]) *Syringa vulgaris;* uttrycket egentligen icke svenskt, ehuru belagt i några översättningsarbeten, men sedan gammalt bruklig benämning i Tyskland på vanlig syrén.

Men även av detta projekt blev intet. Det olycksaliga stängslet, vars underhåll hela tiden slukat allt, vad trädgården annars kunde inbringa, vållade, att akademien till sist avstod från KEHLERS anbud, ty denne förklarade, att stängslets underhåll ville han inte ha att göra med. I stället åtog sig prof. HARMENS, en man av känd slapphet, prefekturen, och det antogs en ny, tydligen liksom de föregående tysk, trädgårdsmästare, HENRIK DEUTKEWITZ, med vilken ett vidlyftigt kontrakt uppgjordes.

Lundagårds haves mer än halvsekellånga förfalloperiod nalkades emellertid sitt slut. Till Uppsala hade LINNÉ hemkommit från sin lysande turné i Holland och England, full av iver för sin unga vetenskap; han hade blivit prefekt för den även här förfallna botaniska trädgården och satte nu alla krafter i rörelse för dess återupprättande. Säkerligen i sammanhang härmed, men också påverkade av framkomna förslag om nybyggnader på akademiens tomt, återupptogos de gamla planerna om botanisk trädgård. SVEN BRING, den senare bekante historikern, befann sig 1742 i Stockholm och meddelar härifrån, att C. HÅRLEMAN, till vilken man vänt sig med begäran om ritning på en planerad ridhusbyggnad, även önskade en grundritning på akademiens trädgård, emedan nödigt vore, »at samma trägård blifwer så inrättad, at han jämte det at han kan giöra skiäl för en god hortus botanicus tillika hafwer et anständigt utseende». Tyvärr synes denna ritning, som skulle varit av synnerligt intresse, icke mer vara i behåll. Så mycket fylligare upplysningar både i form av plankartor och ingående beskrivning ha vi om den trädgård, som omkring 1750 av HÅRLEMAN och den senare professorn i naturalhistoria, E. G. LIDBECK, upprättas på den raserade Lundagårds haves grund. Om denna trädgård, »gamla botaniska trädgården», som ägt bestånd ända till 1870-talet, hoppas förf. att i nästa årsskrift kunna lämna några upplysningar.

KONSERVERINGEN AV DE GAMLA TRÄDEN PÅ LUNDAGÅRD.

AV *BIRGER MYLLENBERG.*

Få anläggningar inom Skåne torde vara mera välkända än gamla Lundagård, platsen mellan universitetet och domkyrkan i Lund.

Anläggningen, som utförts under senare delen av 1740-talet efter ritningar av baron HÅRLEMAN, är i grunddragen densamma nu som då, även om de gamla murarna, som förr omramade den, fått vika för att lämna fri passage utåt staden.

Växtmaterialet utgöres huvudsakligen av hästkastanj — däribland Skånes största exemplar — alm, lind och ask, fördelade som alléer utmed de raka gångarna. Således en typisk anläggning efter den tidens smak. Som en koloni av mäktiga vårdträd resa sig de gamla trädens kronor högt över staden, och nu som förr är Lundagård studenternas samlingsplats och en av stadsborna gärna besökt promenadplats.

Givetvis ha inte åren eller seklerna gått omärkbart fram. Vid en ingående granskning visade det sig, att särskilt kastanjerna och en del almar voro svårt angripna av röta i stam och grenar, och det hälsades säkert med allmän tillfredsställelse, då universitetets drätselnämnd beslutade att företaga vissa konserveringsarbeten för att rädda, vad som ännu kunde räddas av de gamla skröpliga jättarna. Då jag på nära håll varit i tillfälle att följa de företagna restaureringsarbetena, skall jag här nedan i korthet skildra dessa.

Fig. 1. Träd under plombering. Överst såret efter en gammal gren, nedtill tvenne borrhål för uttappning av vatten.

Arbetet föregicks av en grundlig undersökning av stam- och grenpartier, och det visade sig snart, att de gamla träden voro betydligt skröpligare, än vad man vid en hastig överblick kunde antaga. Åtskilliga av träden hade, just där krongrenarna utgingo från stammen, stora hål, som i flera fall voro helt vattenfyllda, och även långt upp i kronorna påträffades hål efter avsågade och avbrutna grenar.

Sedan gällde det att undersöka, hur djupt rötan trängt ned i stammarna. Genom att i det längst ned belägna hålet köra in en lång järnstång kunde man snart konstatera, var hålens botten befann sig. Med ett grovt borr gjordes en kanal genom veden in till trädets centrum, och flera träd tömdes på så sätt på flera tiotal liter vatten. Fig. 1 visar ett träd med tvenne borrhål samt längst upp såret efter en gammal gren.

Nu måste på ett lämpligt sätt alla angripna och murkna partier avlägsnas, och detta blev ett tålamodsprövande och drygt arbete.

Alla möjliga redskap måste anlitas. I de större öppningarna kunde man lätt arbeta med yxa och skyffel, men i de långa, mörka och ofta smala kanalerna ställde det sig betydligt svårare. Särskilda skrapor och mejslar av stålplåt konstruerades och fastsattes på långa, smidiga järnskaft. Där man kunde komma till med stålborsten, gjorde denna ett gott arbete. Ficklampan fick då och då hjälpa till vid orienteringen.

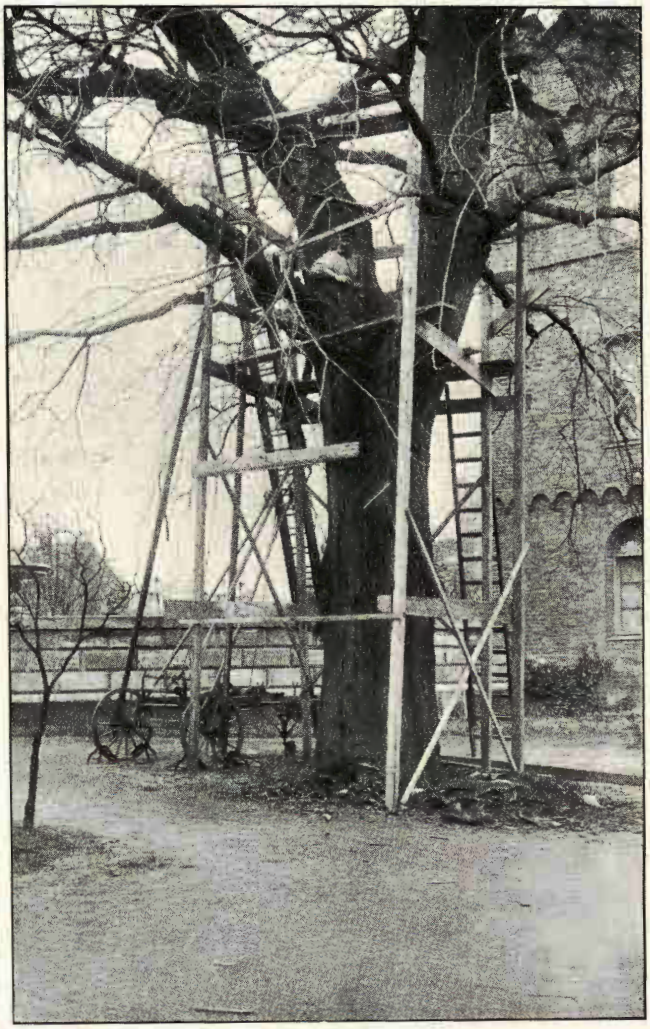

Fig. 2. Stora almen mellan universitetet och gamla biblioteket under plomberingen.

Medan en man genom den övre öppningen skrapade loss de murkna vedpartierna, fjärnades dessa av en annan genom det undre borrhålet, som utvidgats till passande dimensioner. Trots det att endast småpartier för varje gång kunde borttagas, blev det dock ganska betydande mängder murken ved, som på detta sätt avlägsnades ur träden.

Som en kuriositet kan nämnas, att en av kastanjerna hade vid cirka 4 meters höjd bildat ett flertal friska rötter (en sådan uppmättes till över 2 meter), vilka tydligen hämtade sin näring ur den i trädets inre stående fuktigheten. Kajorna, som tydligen ansågo, att utrensningen av stammarna avsåg att bereda dem ökat bostadsutrymme, passade dagligen på att släppa ned pinnar och annat material i träden, så att öppningarna måste tilltäppas med pappstycken.

Med utrensningen var arbetets svåraste del slutförd, och det återstod endast att täta till alla öppningarna och, i de fall, då så var möjligt, fylla ihåligheterna, d. v. s. plombera träden.

Innan fyllningen påbörjades, blevo alla hål renskurna i kanterna in till frisk ved, varjämte trädens inre desinficerades genom besprutning med 4 % bordeauxvätska.

Vid fyllningen gällde det att gå fram med en viss urskillning. Med hänsyn till den fjädring, som alltid äger rum i en stor trädkrona, kunde endast stammarna och de allra grövsta grenarna fyllas med betong. Med de övriga fick man inskränka sig till att endast tilltäppa alla öppningar så omsorgsfullt som möjligt med zinkplåtar, vilka fastspikades å de renskurna kanterna omkring hålen. För att plåtarna ej skulle framträda allt för märkbart, övermålades de med en grågrön färg.

Till fyllning av stammarna användes en blandning av 1 del cement, 3 delar grus och 4 delar ¼-makadam. I de större öppningarna nedlades dessutom även större stenar. Som putsyta användes en stark cementblandning med tillsats av färgämnen, så att ytan fick en med barkens färg överensstämmande färgton. I de träd, där ihåligheten sträckte sig uppåt i krongrenarna och dessa ej kunde fyllas med betong, inlades vid plombens överkant galvaniserade järnrör som avlopp för eventuellt inträngande fuktighet.

Mest illa åtgången var den å fig. 2 avbildade stora almen mellan universitetet och gamla biblioteket. Redan av stellagets omfång förstår man, att arbetet varit ganska vidlyftigt. Just där

stammen grenade sig, cirka 6 m över marken, var ett hål av omkring 1 m i diameter. Hela stammen bestod således endast av ett tunt skal frisk ved, och man måste förvåna sig över, att trädet förmådde bära upp sin vidlyftiga krona, som i utveckling och grönska icke lämnade något övrigt att önska. Det var icke blott nedåt utan även uppåt i båda huvudgrenarna, som ihåligheten sträckte sig. Under arbetet med utrensningen arbetade en man tidvis helt inne i stammen, och å bilden synes han i färd med att bege sig till sin arbetsplats i trädets inre. Ensamt till fyllning av detta träd åtgick cirka 40 hl betongmassa. Då man kunde befara, att den utåtgående grenen genom tyngden av betongmassan skulle brista, blev den först genom tvenne kraftiga järnband förankrad till den upprättstående grenen. Dessutom inlades som armering flera, 5 m långa ½" rundjärn.

Då det kunde vara av intresse att veta, vilka kostnader som arbetet krävde, blevo såväl antalet arbetstimmar som mängden av material noga antecknade. För den ovannämnda stora a l m e n åtgick således en arbetstid av cirka 360 timmar. Kostnaden för hela trädet uppgick till cirka 700 kronor. Ett annat träd krävde 200 arbetstimmar och ett tredje 100 timmar. Inalles plomberades åtta stora träd.

Under arbetets gång fick man ganska iögonfallande bevis för, hur viktigt det är, att en gren avsågas på ett sådant sätt, att trädet själv förmår läka såret, ty i de flesta fall var det just såret av en illa avsågad eller avbruten gren, som var den punkt, där sjukdomen visade sig hava inkommit i stammen.

Hur effektivt det utförda restaureringsarbetet kommer att verka för trädens bevarande, får väl framtiden utvisa. Dock får man hoppas, att de jättelika träden ännu i många år skola lyfta sina kronor över den gamla, minnesrika platsen, ty vad vore väl Lund utan Lundagård och Lundagård utan sina gamla träd.

DYBECKS BARRTRÄDSPLANTERINGAR.

AV *CARL G. DAHL* OCH *NILS SYLVÉN.*

Dybeck, den gamla och intressanta borgen i Vemmenhögs härad, tillhör Sveriges sydligaste säteri. Gården ligger ungefär mitt emellan Ystad och Trälleborg, blott några kilometer från Östersjökusten och helt nära Tofthögs järnvägsstation. Redan tidigt har den varit försedd med en anmärkningsvärd trädgård (omtalad på 1600-talet såsom lämplig angreppspunkt vid en eventuell belägring). Under sin skånska resa observerade LINNÉ härstädes valnötträd, mullbär och en myckenhet ruta och lavendel samt »de mästa hwita liljor jag har sedt». Han nämner uttryckligen, att här voro »åtskilliga trägårdar».

Under senare delen av 1800-talet tillhörde gården den för park och trädgård varmt intresserade A. B. WALLIS, under vars tid bland annat planterades en del mycket vackra, nu 55-åriga idegranar. Det var dock först efter hans död, som sonen, ryttmästare A. WALLIS, utförde de barrträdsplanteringar, som nu göra parken till den i sitt slag kanske märkligaste inom landet.

Ryttmästare WALLIS hade under resor i utlandet fattat intresse för de odlade barrträden, och han började helt varligt att omkring år 1908 plantera en del *Abies Nordmanniana, Cryptomeria japonica, Thuya gigantea* m. fl. Då dessa försök slogo så väl ut, fortsattes efter hand med andra planteringar, ej blott av barrträd utan ock av varjehanda vintergröna buskar. Sålunda hopsamlades ett stort antal vackra, storvuxna buxbom från gamla trädgårdar på den skånska landsbygden, *Prunus lusitanica*

Fig. 1. Dybecks barrträdsplanteringar. Totalvy över 1915 års planteringsområde.

Foto: G. V. WALBERG 20 aug. 1922.

och olika typer av *Prunus Laurocerasus* inköptes. Omkring år 1915 utfördes de största barrträdsplanteringarna (jmf. pl. 7 och fig. 1—5), sedan ägaren iordninggjort ett därtill lämpligt jordstycke, delvis genom upprödjning av gammal trädgård och park, delvis genom utfyllnad på sumpmark. Här planterades huvudparten av de barrträd, som återfinnas i nedanstående förteckning, hemförda från Alnarps, Ranviks och Hörsholms samt några andra plantskolor, där ryttmästare WALLIS personligen utvalt så gott som varje exemplar. Senare upphörde åter dessa planteringar, och år 1920 försåldes Dybeck till ett konsortium av skånska lantbrukare. Det bebos numera endast tidvis av den ene delägaren, godsägaren ALBIN ALWÉN. Under tiden har ryttmästare WALLIS slagit sig ned på Kiviks Esperöd, och det bör intressera svenska dendrologer, att han beslutat göra en (för resten redan kraftigt påbörjad) barrträdsplantering på sin nya egendom, minst lika artrik och omfattande som den på Dybeck.

Fig. 2. Dybecks barrträdsplanteringar. I förgrunden *Pseudotsuga glauca* (t. v.) och *Abies pinsapo* (t. h.); längst t. h. *Cedrus Deodara* och strax t. v. om denna *Cedrus atlantica;* i fonden *Juniperus communis suecica.*

Foto: G. V. WALBERG 20 aug. 1922.

Den utomordentliga växtlighet och yppiga utveckling, som man finner hos nästan alla de på Dybeck planterade barrträden, bero giyetvis till stor del på platsens milda vinterklimat. Närheten till havet medför, att luften hela vintern igenom har en särdeles hög fuktighetsprocent. Därtill kommer, att planteringarna äro skyddade såväl mot direkta havsvindar som mot västanstorm dels genom höga lövträd, dels (en äldre plantering, jmf. fig. 6) av stora ekonomibyggnader. Vad detta betyder, kunde bäst iakttagas under det gångna vegetationsåret. Vid Alnarp, som ju dock också har ett för barrträdsodling särdeles gynnsamt klimat, ledo under vintern 1921—22 *Thuya gigantea, Chamaecyparis Lawsoniana* m. fl. barrträd ganska svår skada, i synnerhet om de stodo utsatta för västanvind, och detsamma kunde iakttagas med en massa barrträd i Köpenhamn och trakten däromkring. Vid Dy-

beck däremot kunde under sommaren icke upptäckas något spår av sådana skador ens på ganska ömtåliga barrträd.

Jordmånen på Dybeck måste också anses vara särdeles fördelaktig för barrträd, då den består av sandblandad lövskogsmylla.

Att barrträdsplanteringen vid Dybeck skulle ha mycket att lära landets dendrologer och parkvänner, var ju utan vidare givet. Då artantalet var högst betydande och flera arter voro företrädda i ovanligt stort individantal, borde härifrån värdefulla upplysningar kunna hämtas angående olika barrträdsarters odlingsmöjligheter i vårt land. Då Dybeck och samtidigt de av ryttmästare WALLIS så stort anlagda barrträdsplanteringarna 1920 bytt ägare, syntes det därför Föreningen för Dendrologi och Parkvård angeläget vara, att en inventering av de storartade planteringarna fortast möjligt företoges, så att det kunde komma till såväl allmänhetens som de nya ägarnas kännedom, vilka barrträdsskatter vårt land här verkligen hade att räkna med. Föreningens arbetsutskott uppdrog åt undertecknade att med de nya

Fig. 3. Dybecks barrträdsplanteringar. Vackert exemplar av *Picea omorica* (granen t. h.).
Foto: G. V. WALBERG 20 aug. 1922.

Fig. 4. Dybecks barrträdsplanteringar. Det största exemplaret av *Cedrus Deodara*.
Foto: G. V. WALBERG 20 aug. 1922.

ägarna gå i författning om inventeringen i fråga, vilken också sistlidne höst med ägarens benägna tillstånd kommit till utförande. Vid inventeringen har så tillgått, att alla barrträd inom det av ryttmästare WALLIS för plantering av dylika omkring år 1915 särskilt iordninggjorda området numrerats medelst hängetiketter och inlagts på karta. Vid undertecknades tvenne besök å platsen ha samtliga individ bestämts till arten och event. formen samt särskilda tecken anbragts å etiketterna i de fall, då av utrymmesskäl eller annan anledning utgallring eller förflyttning av enstaka exemplar ansetts erforderlig. Kartläggningen har utförts av trädgårdsarkitekten G. V. WALBERG (jmf. kartan fig. 7).

Den gjorda inventeringen har givit vid handen, att Dybecks barrträdsplanteringar innehålla ej mindre än 51 olika arter, fördelade på 18 släkten. En hel del arter ha härvid varit företrädda av några eller flera olika former; med dessa inberäknade stiger antalet barrträdsformer till 69. Då härtill dessutom komma åt-

Fig. 5. Dybecks barrträdsplanteringar. *Sequoia gigantea.*
Foto: G. V. WALBERG 20 aug. 1922.

minstone tvenne olika hybridogena former, belöpa sig de vid Dybeck för närvarande representerade barrträdsformerna till summa 70.

Rikligast företrädda hava varit:

Abies Nordmanniana	i över	200	exemplar
Pseudotsuga glauca	»	108	»
Pinus Banksiana	»	52	»
Abies arizonica	»	34	»
Thuyopsis dolabrata	» »	33	»
Pinus contorta	»	33	»
Picea orientalis	»	28	»
Pseudotsuga Douglasii	»	23	»

Fig. 6. Dybecks barrträdsplanteringar. Den äldre, av ekonomibyggnaderna skyddade planteringen med *Chamæcyparis nutkaënsis* (mitt i bilden, stamomkrets vid brösthöjd 75 cm), *Juniperus virginiana* (t. h. om föregående, 62 cm i stamomkrets vid brösthöjd), *Pinus laricio* (t. v. om Chamæcyparis); i förgrunden avenbokshäck och närmast bakom denna från vänster buxbom, *Prunus laurocerasus* och *Ligustrum ovalifolium*.

Foto: C. G. DAHL 2 oktober 1922.

Abies nobilis	i	20	exemplar
Pinus laricio	» över	18	»
Abies pinsapo	»	15	»
Thuya gigantea	» »	13	»

Högsta exemplaren förekommo av:

Abies Nordmanniana	9	m	
Picea Abies	8	»	
Taxus baccata	6,5	»	(inom den äldre planteringen vid ekonomibyggnaderna 8 m)
Abies concolor	6,5	»	
Thuya gigantea	6,5	»	(» » 10 »)
Pseudotsuga glauca	6,25	»	
Picea orientalis	6	»	
Chamæcyparis nutkaënsis			(» » c:a 7 »)
Chamæcyparis Lawsoniana	5,3	»	(» » nära 7 »)
Picea sitchensis	5	»	
Pinus strobus	5	»	
Pinus laricio	3,7	»	(» » 12 »)
Cryptomeria japonica	3,2	»	(» » 8 »)
Juniperus virginiana			(» » nära 8 »)
Ginkgo biloba			(» » nära 5 »)
Thuya Standishii			(» » nära 5 »)

I efterföljande tabell 1 lämnas en förteckning i systematisk följd över samtliga i Dybecksplanteringarna ingående barrträdsformer. Ett plus i kolumnen för kvarstående exemplar anger, antingen att arten eller formen återfinnes utom 1915 års barrträdsområde, eller att förutom de till antalet angivna även onumrerade smärre exemplar förekomma inom nämnda område. De inom parentes, med formnamn åtföljt av !, upptagna formerna äro i ett eller annat avseende från huvudformen avvikande, av namnet försöksvis karakteriserade underformer.

Tabell 2 utgör en nummerförteckning såsom ett komplement till den å fig. 7 meddelade kartan. Numren inom ( ) ange till förflyttning föreslagna exemplar.

Tabell 1. Förteckning i systematisk följd över samtliga i Dybecks-planteringarna ingående barrträdsformer.

Namn	Antal exemplar			Högsta ex. m	Lägsta ex. m
	kvarstående	föreslagna till			
		förflyttning	utgallring		
Ginkgo biloba	+	—	—	5,0	—
Taxus baccata [1]	8+	—	—	8,0	1,1
» » f. ad f. *erectam*	1	—	—	2,0	—
Cephalotaxus cfr *pedunculata*	2	—	—	1,4	1,3
Tsuga diversifolia	8	1	1	1,5	0,7
» *canadensis*	9	—	—	3,5	1,7
» *Mertensiana* (= heterophylla)	2	—	1	1,2	1,1
Pseudotsuga Douglasii	13	—	10	6,0	1,0
» » f. *[columnaris!]*	1	—	—	4,3	—
» ***glauca***	93	3	12	6,25	0,9
» » f. *[pendula!]*	1	—	—	2,5	—
» » f. *[violacea!]*	1	—	—	2,0	—
Picea Abies	7	—	4	8,0	0,3
» *obovata*	1	—	—	1,9	—
» ***canadensis*** (= alba)	4	—	1	3,6	2,5
» ***orientalis***	24	—	4	6,0	0,6
» *pungens glauca*	6	1	—	3,5	1,0
» ***omorika***	6	—	—	4,5	3,0
» *sitchensis*	1	—	—	5,0	—
Abies Nordmanniana	148+	1	33	9,0	0,2
» *cephalonica*	5	—	—	3,5	1,1
» cfr » × *Nordmanniana*	8	3	—	3,6	0,4
» cfr » × *pinsapo*	1	—	1	3,0	—
» ***pinsapo***	10	—	5	3,5	0,8
» cfr *homolepis* (= brachyphylla)	4	—	1	2,2	1,3
» cfr *umbilicata*	1	—	—	0,9	—
» *amabilis*	1	—	—	3,25	—
» *concolor*	6	—	—	6,5	1,9
» *nobilis*	10	4	6	1,0	0,3
» » ***glauca***	3	—	—	2,0	1,5
» ***balsamea***	5	—	5	3,8	1,6
» *subalpina*	2	—	—	0,9	0,7
» » *glauca*	3	1	—	1,4	1,1

[1] Fetstil anger, att kottebärande exemplar förekomma.

Namn	Antal exemplar			Högsta ex. m	Lägsta ex. m
	kvarstående	föreslagna till förflyttning	föreslagna till utgallring		
Abies arizonica	23	5	6	1,3	0,5
» » *glauca*	11	—	—	3,5	0,7
» ***sibirica***	11	—	3	3,5	0,4
» ***Veitchii***	5	—	3	3,5	1,8
Cedrus atlantica glauca	1	—	—	3,2	—
» *Deodara*	4	1	—	3,0	0,3
Pinus excelsa	2	—	—	1,5	0,8
» *strobus*	4	—	1	5,0	4,0
» ***cembra***	4	1	—	2,6	1,2
» ***Banksiana***	11	—	41	2,7	0,9
» ***contorta***	12	7	14	1,25	0,5
» *laricio* (= austriaca)	14+	1	3	12,0	0,6
Sciadopitys verticillata	11	—	—	2,0	0,7
Sequoia gigantea	1	—	—	4,0	—
» » ***pendula***	1	—	—	1,7	—
Taxodium distichum	+	—	—	c. 1	—
Cryptomeria japonica	5+	—	—	8,0	1,0
» » *elegans*	1	—	—	1,5	—
Thuyopsis dolabrata	28	4	1	3,8	1,2
Libocedrus decurrens	4	—	—	3,8	3,3
Thuya occidentalis	3	—	—	2,8	2,0
» » ***pyramidalis***	2	—	—	3,1	2,8
» ***gigantea***	13+	—	—	10,0	2,5
» » f. *[viminalis!]*	1	—	—	4,5	—
» ***Standishii***	+	—	—	5,0	—
Chamæcyparis nutkaënsis	2+	—	1	7,0	2,7
» ***Lawsoniana***	8+	—	—	7,0	1,7
» » *Alumii*	1	—	—	2,25	—
» » cfr *Visselii*	2	—	—	2,5	2,0
» » ***Triumph v. Boskoop***	4	—	—	3,2	2,7
» ***obtusa***	4	1	—	3,0	2,0
» » cfr *gracilis*	1	—	—	2,0	—
» *pisifera aurea*	1	—	—	2,3	—
» » ***filifera***	10	—	—	2,75	1,5
Juniperus virginiana	+	—	—	c. 8	—
» cfr » f.	2	—	—	3,0	2,75
» *communis suecica*	1	—	—	3,5	—

Tabell 2. Nummerförteckning med utsatta artnamn. Komplement till kartan fig. 7.

Nr 1, (2), 99, 148, 154, 199, 212, 220, 273, 277, 344, 412, 557, 650, 705: *Pinus laricio.*

Nr 3: *Abies* cfr *cephalonica* × *pinsapo.*

Nr 4, 54, 66, 102, 109, 111, (345), 362, (364), 376, 399, 402, (404), (425), 444, (449), 452, 569, 638, 664, 672, 686, 688, 695, 701, 702, 735, 745: *Abies arizonica.*

Nr 6, 15, 104, 117, 245, 251, 258, 421, 426, 427, 509: *Sciadopitys verticillata.*

Nr 7, (14), 19, (129), 147, 166, (179), (186), 194, 200, (238), (244), 272, 282, 283, 314, 418, 436, 663: *Pinus contorta.*

Nr 8, 25, 26, 30, 39—41, 45, 47, 48, 52, 57, 69, 79, 82, 90, 91, 95, 130, 136, 137, 139—142, 149, 157, 165, 169, 175, 182, (189), 193, 205, 206, 208, 209, 246, 276, 285, 292, 293, 308, 315, 316, 341, 349, 416, 472, 473, 477, 478, 480, 493, 513, 516, 538, 539, 541, 542, 547, 548, 564, 566, 567, 575, 577, 581, 585, 586, 606, 613, 622—625, 631, 637, 648, 649, 652, 653, 655, 662, 667, 669, 670, 673, 681, 684, 685, 687, 689—694, 698, 706, 707, 709—712, 714, 715, 717, 718, 720, 722—725, 728, 731, 736—738, 740—744, 747, 750—753, 755—759, 761—766, 768, 771, 774, 776—778, 791, 806, 820: *Abies Nordmanniana.*

Nr 9, 16, 97, 107, 108, 115, 151, 152, 181, 225, 278, 338, 492, 527, 532, 544, 559, 563, 570, 582, 597, 601, 785, 798: *Picea orientalis.*

Nr 10, 163, 184, (237), 311: *Pinus cembra.*

Nr 12, 56, 122, 161, 171, 172, 176, 185, (203), 204, 207, 213, 221, 242, (247), 255, 257, 260, 267, (286), 324, (329), 333, 339, 343, 401, 406, 411, 413, 459, 495, 656: *Thuyopsis dolabrata.*

Nr 13, 22, 131, 330, 674, 781: *Abies concolor.*

Nr 18, 77, 235, 348, 517, 519, 549, 626, 643, 646, 678, 697, 703: *Pseudotsuga Douglasii.*

Nr 20, 29, 80, 85, 150, 227, 312, 313, 361, 374, 383: *Pinus Banksiana.*

Nr 21, 120, 417, 423, 428, 429, (431), 438, 510: *Tsuga diversifolia.*

Nr (23), (126), (230), 336 b, (395), 616, 618, 679, 682, 729, 730, 748, 749, 754: *Abies nobilis.*

Nr 27, 797, 826, 827, 828: *Abies Veitchii.*

Nr 28, 31, 32, 34, 44, 51, 55, 60, 63, 78, 81, 101, 112, 133, 134, 156, 164, 191, 222, 233, (234), (270), (271), 279, 303, 304, 319, 326, 350, 357, 363, 380, 386, 397, 475, 487, 514, 524, 526, 534, 536, 546, 550—552, 554, 556, 561, 568, 594—596, 598, 602, 604, 608, 612, 619, 620, 633, 634, 642, 644, 645, 654, 658, 666, 668, 677, 700, 770, 772, 773, 779, 780, 787, 789, 800, 803, 804, 809, 810, 812, 813, 816—819, 821—823, 825, 829, 831, 833, 834: *Pseudotsuga glauca.*

Nr 35, 36, 38, 261, 356, 388, 460, 511: *Taxus baccata.*

Nr 42, 46, 116, 167, 170, 336 a, 450, 479, 482: *Tsuga canadensis.*

Nr 43, 327: *Thuya occidentalis pyramidalis.*

Nr 49, 320, 504, 508, 555: *Abies cephalonica.*

Nr 50, 196, 268, 323, 328, 337, 409, 433, 442, 496: *Abies pinsapo.*

Nr 53, 62, 70, 121, 168, 435, 439, 497, 501, 503, 558, 592, 603; *Thuya gigantea.*
Nr 58: *Pseudotsuga Douglasii [columnaris].*
Nr 64, 500, 505, 518, 580: *Cryptomeria japonica.*
Nr 67: *Picea obovata.*
Nr 68, 74, 76, 124, 174, 177, 180, 403, 419, 422: *Chamæcyparis pisifera filifera.*
Nr 72, 96, 254, 463, 464 466, 486: *Picea Abies.*
Nr 73, (113), (127), (128), 135, 202, 467, 600, 733, 784, 795: *Abies* cfr *cephalonica* × *Nordmanniana.*
Nr 84, 145, 530, 790: *Abies* cfr *homolepis* (= brachyphylla).
Nr 88: *Abies amabilis.*
Nr 89, (144), 434, 448, 491: *Chamæcyparis obtusa.*
Nr 93, 119, 178, 250, 256, 310, 331, 560: *Chamæcyparis Lawsoniana.*
Nr 100, 430: *Cephalotaxus* cfr *pedunculata.*
Nr 103: *Picea sitchensis.*
Nr 106, 114, 123, 307, 317, 342, 533, 571, 572, 576, 591, 739: *Abies arizonica glauca.*
Nr 110, 118, 210: *Abies nobilis glauca.*
Nr 125, 474: *Chamæcyparis nutkaënsis.*
Nr 146, 295, 660, 680, 786: *Abies balsamea.*
Nr 153: *Sequoia gigantea.*
Nr 160, 229, 321, 382: *Libocedrus decurrens.*
Nr 162, 188, 605, 641: *Picea canadensis* (= alba).
Nr 173, (239), 299, 441, 528, 543, 802: *Picea pungens glauca.*
Nr 201, 211, 366, 367: *Chamæcyparis Lawsoniana Triumph v. Boskoop.*
Nr 219, 370, 470, 476, 531, 599, 611, 635, 639, 659, 665: *Abies sibirica.*
Nr 240: *Juniperus communis suecica.*
Nr 241, 262, 263, 325, (346): *Cedrus Deodara.*
Nr 243: *Cedrus atlantica glauca.*
Nr 248: *Chamæcyparis obtusa* cfr *gracilis.*
Nr 249: *Abies* cfr *umbilicata.*
Nr 253: *Chamæcyparis pisifera aurea.*
Nr 288—290, 529, 579, 607: *Picea omorica.*
Nr 291, (296), 297, 298: *Abies subalpina glauca.*
Nr 301, 318: *Abies subalpina.*
Nr 334: *Chamæcyparis Lawsoniana Alumii.*
Nr 335: *Cryptomeria japonica elegans.*
Nr 385: *Taxus baccata* f. ad f. *erectam.*
Nr 391, 407, 651: *Thuya occidentalis.*
Nr 405, 512, 515, 609: *Pinus strobus.*
Nr 410: *Sequoia gigantea pendula.*
Nr 424: *Thuya gigantea [viminalis].*
Nr 437, 485: *Tsuga Mertensiana* (= heterophylla).
Nr 453, 454: *Juniperus* cfr *virginiana* f.
Nr 490: *Pseudotsuga glauca [pendula].*
Nr 498, 502: *Chamæcyparis Lawsoniana* cfr f. *Visselii.*
Nr 545: *Pseudotsuga glauca [violacea].*
Nr 578, 661: *Pinus excelsa.*

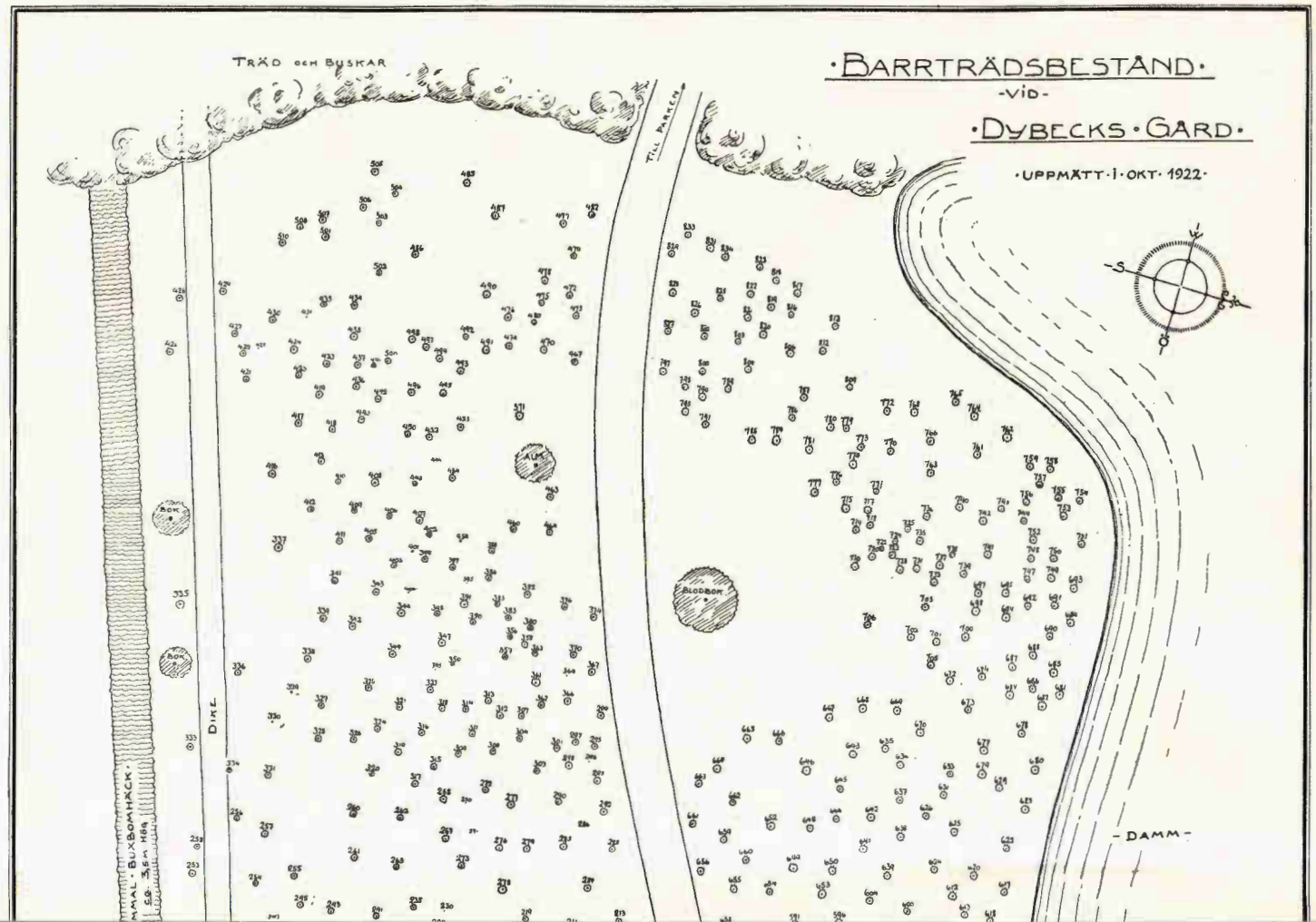
·BARRTRÄDSBESTÅND·
-VID-
·DYBECKS·GÅRD·
·UPPMÄTT·1·OKT·1922·
TRÄD OCH BUSKAR
TILL PARKEN
DIKE
BOK
BOK
ALM
BLODBOK
-DAMM-
MMAL·BUXBOMHÄCK·
CO. 3,5 M HÖG
S
W
N

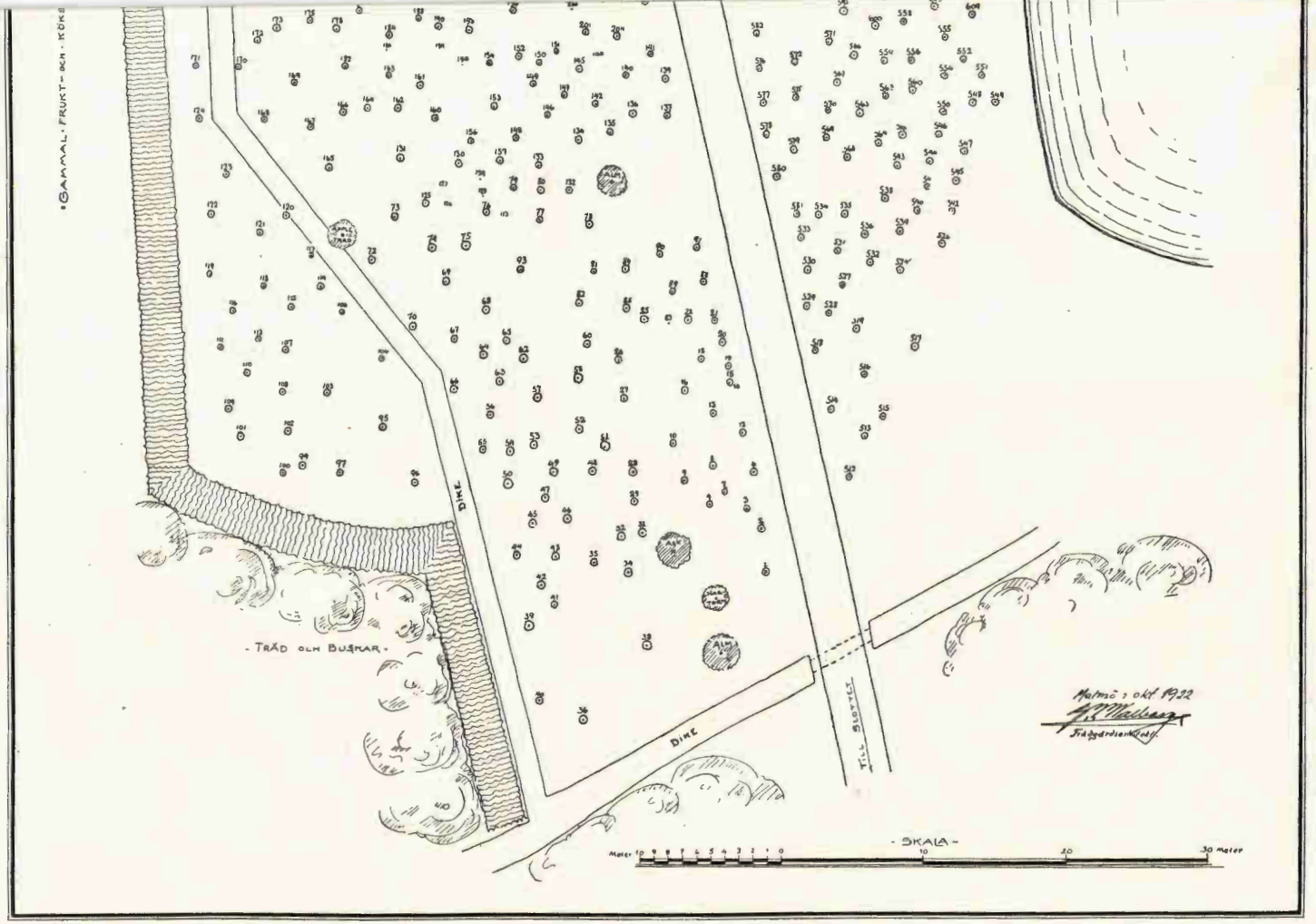

Fig. 7. Plankarta över området för 1915 års barrträdsplanteringar vid Dybeck.

FÖRSÖK MED PLANTERING AV FLERÅRIGA BLOMSTERVÄXTER UNDER OLIKA ÅRSTIDER.

AV *ELSE DAHL.*

Åsikterna om den lämpligaste planteringstiden för fleråriga blomsterväxter äro ganska delade, och särskilt i utlandet diskuterar man hithörande frågor med största livlighet. Hos oss har man i regel utfört planteringen på våren, och höstplantering har förekommit i relativt liten skala. För att undersöka lämpligheten av plantering på olika årstider har jag från hösten 1920 företagit planteringsförsök med ett antal vanligare blomsterväxter i trädgården vid Alnarp.

Försöken hava omfattat 4 dubbelparceller, varav n:r 1 planterades den 10 aug., n:r 2 den 25 sept., n:r 3 den 10 nov. ena året och n:r 4 omkring den 25 april andra året. Vardera hälften av dubbelparcellen har planterats med 37 arter, resp. sorter, och av varje art (sort) en rad innehållande 5 plantor. Vid varje planteringsperiod har man sålunda utplanterat 10 plantor av varje i försöket ingående växt. Samma planteringsförsök om 4 perioder hava upprepats 2 på varandra följande planteringsår, så att den sista parcellen planterades den 25 april 1922. Växtmaterialet har

Fig. 1. *Pæonia albiflora.* En ordinär planta från varje planteringsperiod: augusti, september och april.
Foto: C. G. DAHL.

utgjorts av vanliga handelsplantor av ordinär storlek. Vid planteringen gick man till väga på sedvanligt sätt. Jorden på platsen kan betecknas som ej allt för lätt lermylla. Platsen är skyddad mot norr och väster och har full belysning åt söder.

Förteckning över de utplanterade växterna meddelas i bifogade tabell, där antalet levande och utgångna exemplar även angives. Några särskilt i ögonen fallande resultat visar tabellen ej, vad dödlighetsprocenten beträffar, och för den, som bara ser på siffrorna, kan det rent av synas, som om den gynnsammare planteringstiden vore våren. Emellertid är det en mängd viktiga iakttagelser, som ej kunna avläsas på tabellen, och för dessa vill jag i korthet redogöra.

Redan under de första månaderna efter planteringsförsökets igångsättande iakttogs en ganska stor skillnad mellan de tidigare och de senare på hösten satta plantorna av vissa växtslag. Sålunda visade det sig, att *Polemonium coeruleum* och *Papaver orientale* i augustiparcellen sköto kraftiga och talrika blad och redan i slutet av oktober bildade starka ruggar, medan endast ganska svaga blad vuxit ut på de septemberplanterade. Denna skillnad framträdde med ännu större tydlighet under loppet av

vintern. Såsom man kunde vänta, bildade de förstnämnda plantorna flera och kraftigare blomställningar på våren, och deras blomning inträffade tidigare. Naturligtvis har bladutvecklingen åtföljts av en motsvarande utveckling av rötterna.

Man har all anledning tro, att sådana med pålrot försedda växter som *Papaver orientale* lida av bristen på nya rötter, om plantorna flyttas på våren. Ingen av de i försöket ingående arterna har heller givit ett så kraftigt utslag till förmån för höstplantering som just denna växt. Av 10 vårplanterade vallmoplantor (varje år) har endast *en* överlevat i varje parcell, men av de höstplanterade ha de flesta vuxit till, och i augustiparcellerna ha nästan alla plantorna burit flera vackra och väl utvecklade blommor (jmf. fig. överst å sid. 106: t. v. en rad — 5 plantor — från augustiplantering, i mitten en rad från november och t. h. — endast en planta lever kvar — från aprilplantering; obs. frukterna på augustiplantorna).

I viss mån likartat har förhållandet varit med p i o n e r n a. Visserligen har (se tabellen) nästan lika stort antal plantor vuxit till i vår- som höstparcellerna, men deras utveckling har varit mycket olika, vilket bäst synes av bilden (fig. 1), där en ordinär planta av *Pæonia albiflora* från varje parcell är placerad efter planteringsföljd (aug., sept., nov. och april). Av de augustiplanterade *Pæonia officinalis* ha de flesta blommat med 1—3 blommor. Alla de vårplanterade p i o n e r n a voro små och klena och ha givetvis ej blommat alls.

Ett flertal växter överleva planteringen lika säkert, vare sig de sättas höst eller vår. De flesta av dessa, t. ex. *Lychnis chalcedonica, Artemisia lactiflora, Phlox hybrida* och framför allt *Chrysanthemum maximum,* visa en betydlig skillnad i höjd, blomningstid och blomsterrikedom till förmån för höstplanteringen. Sålunda nådde *Chrysanthemum maximum* på augustiparcellerna en höjd av omkr. 100 cm och ej mer än 60 cm på aprilparcellerna. Rikedomen på blommor var förvånande mycket större på de förstnämnda parcellerna.

Fig. 2. *Aster amellus*. Exemplaren t. v. planterade i augusti 1921 och de t. h. i april 1922.

Foto: C. G. DAHL.

Om bästa planteringstiden för den vackra och dekorativa *Aster amellus* vågar jag icke med bestämdhet yttra mig, då den tyvärr visar en särdeles hög dödlighetsprocent i de flesta parcellerna. De exemplar, som planterats tidigt på hösten, ha emellertid blivit mycket större och mera blomrika än de från vårparcellerna (se fig. 2).

Till de växter, som föredraga vårplantering, höra utan tvivel *Gypsophila paniculata, Coreopsis grandiflora, Dianthus plumarius, Campanula carpatica* och *Gaillardia aristata*. Dessa tyckas oftare ruttna än frysa ihjäl om vintern, och de gå lika lätt ut, när de täckas, som då de lämnas utan täckning. I försöken hade ena hälften täckts med torvströ, den andra hälften lämnats utan täckning, och minst lika många plantor ha av nämnda växter under vintern dött i det ena som i det andra fallet.

Den odlingsvärda, ehuru ej så ofta förekommande *Thalictrum*

Fig. 3. *Anemone japonica.* Exemplaren t. h. planterade på hösten 1921, de t. v. i april 1922.
Foto: C. G. DAHL.

dipterocarpum övervintrar ej säkert men dör ibland också, då den vårplanteras. Emellertid kan dödsorsaken efter höstplantering ofta vara den, att man utan att veta det skadar plantorna på våren. Växten skjuter nämligen mycket sent upp ur jorden, och, i tanke att plantorna äro utgångna, kan man vid vårgrävningen på växtplatsen förstöra rötterna.

Anemone japonica (jmf. fig. 3) lever bra både på höst- och vårparcellerna, men då de vårplanterade synas giva mycket bättre blomningsresultat, torde vårplantering vara att föredraga.

Som framgår av ovan i korthet refererade iakttagelser, kunna de fleråriga blomsterväxterna ej behandlas lika i fråga om planteringstiden. De slutsatser, som kunna dragas av de gjorda försöken, och som ju också stödas av den praktiska erfarenheten, torde kunna sammanfattas sålunda:

1. De fleråriga blomsterväxterna *böra* så vitt möjligt planteras tidigt på hösten med undantag för vissa växter, som tydligt föredraga vårplantering, t. ex. de här ovan nämnda *Gypsophila*, *Gaillardia* m. fl.

2. De flesta mångåriga blomsterväxter *kunna* planteras på

våren. Dock böra aldrig p i o n e r och o r i e n t a l i s k v a l l m o av angiven anledning planteras då.

Vid höstplantering böra växterna täckas helt obetydligt, i de flesta fall icke alls. Försök med täckning ha åtminstone här givit mycket små positiva resultat. Även vid höstplantering bör man vara mycket noga med att skydda växterna mot torka, om så behövs. Anledningen till att septemberförsöket 1920 misslyckades i så hög grad, anser jag endast vara den, att hösten det året var så osedvanligt torr, och att växterna, då vattning tyvärr underläts, fingo alldeles för liten fuktighet.

Helt visst skulle det vara av stort intresse, om sådana försök som de ovan beskrivna kunde komma till utförande på flera platser, ty vad som lämpar sig för södra Sverige, torde ej i alla delar kunna tillämpas på det övriga landet.

Alnarp i oktober 1922.

Tabell utvisande dödlighetsprocenten vid plan= olika årstider

	Planterad 10 aug. 1920	Planterad 25 sept. 1920	Planterad 10 nov. 1920
Achillea Eupatorium	●●●●● ●●●●○	●●●●○ ●●●●○	●●●●● ●●●●○
Anemone japonica	●●●●● ●●●●●	●●●●● ●●●●○	●●●●○ ●●●●○
Alyssum saxatile	●●●●● ●●●●●	○○○○○ ○○○○○	●●●●● ●●●●○
Arabis albida	●●●●● ●●●●●	●●●●○ ●●●●○	●●●●● ●●●●●
Artemisia lactiflora	●●●●● ●●●●●	●●●●○ ●●●●○	●●●●● ●●●●○
Aster amellus ibericus ultramarin	●●●●○ ●●●○○	○○○○○ ○○○○○	●●●○○ ●●○○○
Aster alpinus	●●●○○ ●●●○○	●●●●○ ●●●●○	●●●●● ●●●●○
Astilbe hybrida	●●●●● ●●●●●	●●●●● ●●●●●	●●●●● ●●●●●
Campanula carpatica	●●●●● ●●●●○	●○○○○ ●○○○○	●●●●● ●●●●○
Campanula glomerata	●●●●● ●●●●○	●●●○○ ●●●○○	●●●●● ●●●●●
Chrysanthemum maximum	●●●●● ●●●●●	●●○○○ ●○○○○	●●●●○ ●●●●○
Coreopsis grandiflora	●●●○○ ●●●○○	●●●●○ ●●●●○	●●●●○ ●●●●○
Dianthus plumarius	●●●○○ ●●●○○	●●○○○ [1] ●●○○○	●●●●○ ●●●●○
Dielytra spectabilis	●●●●● ●●●●○	●●●●● ●●●●●	●●●●○ ●●●○○
Funkia Sieboldiana	●●●●● ●●●●●	●●●●● ●●●●●	●●●●● ●●●●●
Gaillardia aristata	●○○○○ ○○○○○	●●○○○ ●●○○○	●●●●○ ●●●○○
Gypsophila paniculata	●○○○○ ●○○○○	●●●●○ ●●●○○	●●●○○ ●●●○○

● = levande, ○ = utgångna plantor. — [1] Uppätna av kaniner.

teringsförsök med fleråriga blomsterväxter under vid Alnarp.

Planterad 24 april 1921	Planterad 10 aug. 1921	Planterad 25 sept. 1921	Planterad 10 nov. 1921	Planterad 24 april 1922	Av 80 plantor leva
●●●●● ●●●●●	●●●●● ●●●●○	●●●●○ ●●●●○	●●●●● ●●●●○	●●●●● ●●●●●	72
●●●●● ●●●●○	●●●●● ●●●●○	●●●●● ●●●●○	●●●○○ ●●○○○	●●●●● ●●●●○	68
●●●○○ ●●●○○	●●●○○ ●●●○○	●●●●○ ●●●●○	●●●●○ ●●●○○	●●●●● ●●●●○	55
●●●●○ ●●●○○	●●●●○ ●●●●○	●●●●○ ●●●●○	●●●●● ●●●●●	●●○○○ ●●○○○	65
●●●●● ●●●●●	●●●●○ ●●●●○	●●●●○ ●●●●○	●●●●● ●●●●○	●●●●● ●●●●●	72
●●○○○ ●●○○○	●●●●● ●●●●○	●●●○○ ●●●○○	●●●●○ ●●●●○	●●●●○ ●●●○○	46
●●●●● ●●●●●	●●●●● ●●●●○	●○○○○ ●○○○○	●●●●○ ●●●○○	●●●●● ●●●●●	61
●●●●● ●●●●●	●●●●● ●●●●●	●●●●● ●●●●●	●●●●● ●●●●●	●●●●● ●●●●●	**80**
●●●●● ●●●●○	●●○○○ ●○○○○	●●●●● ●●●●○	●●●●● ●●●●○	●●●●● ●●●●●	60
●●●●● ●●●●○	●●●●● ●●●●○	●●●●● ●●●●●	●●●●○ ●●●●○	●●●●● ●●●●●	71
●●●●● ●●●●●	●●●●● ●●●●●	●●●●● ●●●●●	●●●●● ●●●●●	●●●●● ●●●●●	71
●●●●● ●●●●●	●●●●○ ●●●●○	●●●○○ ●●○○○	●○○○○ ○○○○○	●●●●● ●●●●○	55
●●●●● ●●●●●	●●●●● ●●●●○	●●●○○ ●●●○○	●●○○○ ●○○○○	●●●●● ●●●●○	55
●●●●● ●●●●●	●●●●● ●●●●●	●●●●● ●●●●●	●●●●● ●●●●○	●●●●● ●●●●○	74
●●●●● ●●●●●	●●●●● ●●●●●	●●●●● ●●●●●	●●●●● ●●●●●	●●●●● ●●●●●	**80**
●●●●● ●●●●●	●○○○○ ○○○○○	●●○○○ ●○○○○	●●○○○ ●●○○○	●●●●● ●●●●●	40
●●●●● ●●●●●	●●●●○ ●●●○○	●●●○○ ●●●○○	●●●●○ ●●●○○	●●●●● ●●●●●	55

	Planterad 10 aug. 1920	Planterad 25 sept. 1920	Planterad 10 nov. 1920
Helenium Hoopesi	●●●○○ ●●○○○	●●●●○ ●●●●○	●●●●● ●●●●○
Helenium pumilum magnificum	●●●●● ●●●●●	●●●●● ●●●●●	●●●●● ●●●●●
Hemerocallis flava	●●●●● ●●●●●	●●●●● ●●●●●	●●●●● ●●●●●
Heuchera sanguinea	●●●●● ●●●●●	●●●●● ●●●●●	●●●●● ●●●●●
Iberis sempervirens Snowflake	●●●●● ●●●●○	●●●●● ●●●●●	●●●●● ●●●●○
Lupinus polyphyllus	●●●○○ ●●○○○	●●●●● ●●●●●	●●●●● ●●●●○
Lychnis chalcedonica	●●●●● ●●●●●	●●●●● ●●●●●	●●●●● ●●●●●
Oenothera missouriensis	●●●●○ ●●●○○	●●●●○ ●●●●○	●●●●○ ●●●○○
Paeonia albiflora	●●●●● ●●●●●	●●●●● ●●●●●	●●●●● ●●●●●
Paeonia officinalis	●●●●● ●●●●●	●●●●● ●●●●●	●●●●● ●●●●○
Papaper orientale	●●●●○ ●●●●○	●●●●○ ●●●●○	●●●○○ ●●○○○
Penstemon glaber	●●●●● ●●●●●	●●●●● ●●●●●	●●●●● ●●●●○
Phlox hybrida Jules Sandeau	●●●●● ●●●●●	●●●●● ●●●●●	●●●●● ●●●●●
Phlox divaricata Violet Queen	●●●●● ●●●●●	●●●●○ ●●●●○	●●●○○ ●●●○○
Phlox maculata Alpha	●●●●● ●●●●●	●●●●● ●●●●●	●●●●● ●●●●○
Polemonium coeruleum	●●●●● ●●●●●	●●●●● ●●●●●	●●●●● ●●●●○
Primula denticulata	●●●●○ ●●●○○	●●●●○ ●●●●○	●●●○○ ●●●○○
Thalictrum dipterocarpum	●●●●● ●●●●○	●●●●● ●●●●○	●●●○○ ●●○○○
Trollius europaeus	●●●●● ●●●●●	●●●●● ●●●●●	●●●●○ ●●●○○
Viscaria vulgaris splendens plena	●●●●● ●●●●○	●●●●● ●●●●●	●●●●● ●●●●○

Planterad 24 april 1921	Planterad 10 aug. 1921	Plantérad 25 sept. 1921	Planterad 10 nov. 1921	Planterad 24 april 1922	Av 80 plantor leva
					67
					80
					80
					80
					74
					66
					79
					66
					75
					72
					52
					75
					77
					71
					76
					79
					61
					59
					69
					76

VÅRA STORA TRÄD OCH DERAS BEVARANDE ÅT EFTERVÄRLDEN.

AV *CARL G. ALM.*

»Under det att i andra länder uppgifter ganska flitigt blifvit samlade angående träd, som genom sin storlek och ålder utmärka sig framför sina samslägtingar, har hos oss högst obetydligt i detta afseende blifvit antecknadt. Då emellertid vårt land ingalunda är vanlottadt i anseende till i detta hänseende utmärkta träd, så taga vi oss friheten att uppmana enhvar, som dertill är i tillfälle, att meddela Red. af denna tidskrift noggranna uppgifter i detta afseende.»

Denna uppmaning riktades av framlidne professor TH. M. RRIES för jämnt 55 år sedan till Botaniska Notisers läsare. Tyvärr känna vi allt fortfarande föga om våra gamla och stora träd. Visserligen hava sedan år 1867 många uppgifter lämnats såväl i Botaniska Notiser, Svensk Botanisk tidskrift, Skogsvännen, Skogvaktaren, Skogsvårdsföreningens tidskrift och Skogen som framförallt i Svenska Naturskyddsföreningens årsskrift »Sveriges Natur». Och i de två hittills utkomna årgångarna av »Lustgården» finnas ju också uppsatser över detta ämne.

Emellertid finner man snart, då man vill taga närmare reda på, var vi hava de största exemplaren av en viss trädart, att från vissa områden finnas jämförelsevis talrika och noggranna uppgifter, medan sådana kanske överhuvud saknas från ett helt land-

skap, där man likväl vet, att trädet förekommer. Några arter eller områden hava varit föremål för en mera uttömmande behandling ur den ena eller andra synpunkten, t. ex. enträd i K. V. O. DAHLGRENS uppsats »Våra juniperus-jättar» (Skogsvårdsför. tskr. 1916 h. 5), L. F. RÅÅFS »Uppgifter om stora träd och buskar, alla med ett undantag när vuxna i Ydre härad af Östergötland» (Bot. Not. 1871) eller W. BÜLOWS »Gamla träd i Skåne» (Skånes Natur 1921). Att vår största ek (se fig. 1) växer på N. Kvills kronopark, Rumskulla s:n i Kalmar län, torde vara allmänt bekant för dendrologiskt intresserade, men jag vågar påstå, att ingen kan fullt säkert uppge lokalen för Sveriges största rönn eller hägg. Och förmodligen är det ej lättare att taga reda på, var man kan få se Sveriges största tall eller gran. I skogstidskrifterna förekom det förr kanske mer än nu notiser med överskrifter sådana som »En skogens jätte», »En skogsjätte» eller »En jätte i skogen», men i de flesta får man tyvärr blott läsa nekrologen över jättefuran eller jättegranen, som fällts och lämnat så och så många stockar av de och de dimensionerna. Kanske också en uppgift om försäljnings-

Fig. 1. Eken å Norra Kvill — Sveriges största ek. (Efter U. DANIELSON i Skogsvårdsfören. tidskr. 1906.)

priset eller virkesvärdet. Meddelanden om levande barrträdsjättar äro betydligt sparsammare.

Ur de förut uppräknade tidskrifterna lämnas här nedan en liten sammanställning om de olika landskapens största träd, vilda och odlade. Endast sådana medtagas, om vilka bestämda måttuppgifter föreligga.

Vi börja med *Skåne*. För ek, bok, alm, ask, kastanj och valnöt har W. Bülow i den ovan anförda uppsatsen[1]) meddelat följande rekordsiffror.

Ek: Bosjökloster, omkrets vid marken 10,86 m; 1 m ovan marken 8,1 m, höjd omkring 30 m.

Bok: Kulla Gunnarstorp, omkrets vid brösthöjd 6,13 m.

Alm: Trolle Ljungby, omkrets vid brösthöjd 5,40 m.
Ett par almar uppgivas ha ännu större omfång, men medtagas icke här, då måttuppgifterna icke kontrollerats.

Ask: Torup, omfång vid brösthöjd 6,14 m.

Äkta kastanje: Kulla Gunnarstorp, omfång vid brösthöjd 3,24 m.

Hästkastanj: Lund, omfång vid brösthöjd 4,83 m.

Valnötsträd: Ystad, omkrets vid brösthöjd 3,55 m.

Avenbok: Kivik, omkrets vid brösthöjd över 2 m. (Storleksuppgiften lämnad av prof. R. Sernander.)

Getapel: (*Rhamnus cathartica*): Krageholm, omkrets vid brösthöjd 0,85 m; höjd c:a 6 m.

Hagtorn: Kämpinge (mellan Falsterbo och Trälleborg), omkrets en m över marken 2,76 m; höjd 8 m.

Idegran: Maltesholm, brösthöjdsomkrets 3,55 m, höjd 9 m.

Mullbärsträd: Simrishamn, 1,6 m i omkrets 30 cm över marken.

Vildapel: Örup, omkrets 3,2 m 6 dm över marken.

Från *Blekinge* har jag icke kunnat finna några uppgifter om nu levande jätteträd. Svartpoppeln (»Flugträdet») i Ronneby, omkrets 1 m över marken 11 m, måste redan år 1844 skatta

[1] Ref. i Lustgården 1921 s. 175.

åt förgängelsen för att »lämna större utrymme åt stadens kajanläggning»!

Om stora träd i *Halland* är föga publicerat.

Alm: Ottersjö, Dagsås s:n, omkrets vid brösthöjd 4,61 m; höjd 30 m.

Bok: Dahls egendom i Fjärås s:n, 6,5 m i omkrets vid brösthöjd och c:a 25 m hög.

Ek (*Quercus sessiliflora*): Särö, Släps s:n, stamskållans omkrets vid brösthöjd (trädets ena hälft försvunnen) 4,05 m. Periferien beräknad av R. Sernander till 12,25 m.

Gran: Särö, omkrets vid brösthöjd 2,39 m.

Tall: Särö, omkrets vid brösthöjd 2,5 m.

Bohuslän hör till de landskap, om vilkas jätteträd ytterst litet är skrivet.

Bok: Skredsvik, 2,7 m omkrets vid brösthöjd (L. Jägerskiöld i Turistföreningens årsskrift 1917).

Gran: Backa i Grinneröds s:n, omkrets vid brösthöjd 2,5 m, höjd 30 m.

Idegran: Gustavsbergs badort, 3,75 m omkrets vid roten, 7,1 m hög.

I *Västergötland* finnas åtskilliga jätte-ekar. Uppgifter om exakta storleken saknas emellertid alldeles.

Alm: Knistad nära Skövde, 9 alnars (= 5,4 m) stamomkrets och 60 alnars (= 36 m) höjd år 1864. (Uppgiften hämtad ur C. F. Nyman, Sveriges fanerogamer II, s. 207.)

Bok: Ingasäter, Säters s:n, omkrets vid brösthöjd 6 m.

En: Ö. Ekenäs, Hassle s:n, omkrets vid brösthöjd 1,2 m.

Hagtorn (*Cratægus curvisepala*): Göteborg, St. Änggårdens naturpark, omkrets vid brösthöjd 3,6 m.

Hasselt: Ekeberg nära Axvall, omkrets 0,45 m en m över marken, höjd 5 m.

Även från *Dalsland* äro uppgifter om stora träd sparsamma. I »Hembygden» 1921 (Dalslands hembygdsförenings års-

skrift) har J. Henriksson ett meddelande om »Märkliga träd», ur vilket följande hämtats.

Ask: Sandviken i Gunnarsnäs s:n, omkrets vid brösthöjd 3,71 m.

En: Sandviken i Gunnarsnäs s:n, omkrets 1,08 m över marken 1,44 m, höjd 8 m.

Gran: Laxarby s:n, omkrets vid brösthöjd 2,06 m, höjd 35 à 40 m.

Idegran: Backerud i Gunnarsnäs s:n, omkrets vid brösthöjd 1,65 m.

Östergötlands stora träd hava upprepade gånger varit föremål för omnämnande i litteraturen. Som redan ovan påpekats, lämnade kammarjunkare L. F. Rääf år 1871 i Botaniska Notiser »Uppgifter om stora träd och buskar». I »Skogsvännen» 1878 har V. M. Th(elaus) i en uppsats »Skogens jättar» åtskilliga uppgifter från Östergötland. Emellertid torde numera få av dessa träd fortfarande existera, varför de här nedan åtföljas av ett »R» eller »Th.».

Ask: Kyleberg, Svanhals s:n, 5,64 m omkrets vid brösthöjd.

Björk: Bodaslätts sjögärde i Sunds s:n, nära roten 9 fot 11 verktum (= 2,95 m), 8 fot (= 2,43 m) tre alnar högre. (R.)

Bok: Omberg, 23 fot (= 7 m) i omkrets 2 fot över marken. (Th.)

Ek: Bersebo, Tjärstads s:n, 8,43 m omkrets vid brösthöjd.

En: Bersebo, Tjärstads s:n, 2,6 m i omkrets 0,25 m över marken.

Gran: vid ingången till Skamsgata å Gravby i Sunds s:n, 11 alnar (= 6,6 m) i omkrets vid roten. (R.)

Hagtorn: Idebo, Malexanders s:n, en aln från marken 2 alnar 4 verktum (= 1,3 m) i omkrets. (R.)

Hassel: Vindbåtsö, omkrets 2 fot över marken 8 fot (= 2,4 m). J. Cnattingius i Bot. Not. 1888.

Hägg: Asby prästgård, 4½ alnar (= 2,7 m) i omkrets vid roten. (R.)

Körsbärsträd: Malma, V. Ryds s:n, 5 alnar (= 3 m) i omkrets 2 alnar över marken. (R.)

Lind: Karlshov, Älvestads s:n, 15 fot (= 4,5 m) i omfång vid marken, höjd 100 fot (= 30,5 m). (Th.)

Fig. 2. Jätteasken i slottsparken å Rockelstad.
(Efter THOR HÖGDAHL i »Sveriges Natur» 1918.)

Lönn: Forsnäs, Sunds s:n, en aln från marken 4 alnar 3 tum (= 2,5 m) i omkrets. (R.)

Päronträd: Malma, V. Ryds s:n, 4 alnars (= 2,4 m) omkrets. (R.)

Tall: Bjärka-Säby, omkrets vid brösthöjd 4,18 m.

Valnötsträd: Stubbaröd, S. Åsbo s:n, omkrets 3,65 m.

Äppelträd: Baggemålen, N. Vi s:n, 4½ alnar (= 2,7 m) i omfång 1¼ aln från roten. (R.)

Småland äger vårt lands och möjligen även Europas största ek: Kronoparken N. Kvill, Rumskulla s:n, med en brösthöjdsomkrets enligt senaste mätning 12,75 m.

En: Ormaliden, Stenberga s:n, omkrets vid roten 2,1 m; höjd 9 m.

Lind: Ålems s:n, 6 m omkrets vid brösthöjd.

Oxel: Mönsterås, 3 m i omkrets.

Tall: N. Kvill, Rumskulla s:n, 3,3 m i omkrets vid brösthöjd.

För övriga trädslag har jag icke kunnat finna uppgifter om storlek.

På *Öland* finnas »uråldriga» ekar, bokar och granar. Några uppgifter om deras storlek har jag emellertid icke lyckats uppdriva.

En: Grinda, Köpings s:n, omkrets en m över marken 0,6 m, höjd 6 m.

Valnötsträd: Gärdlösa sockens prästgård, omkrets vid brösthöjd 2,3 m.

Gottlands största ek, »Lojstaeken», har en omkrets vid brösthöjd av 7,7 m.

En: Hägur, Burge s:n, omkrets vid marken 1,6 m.

Hästkastanj: Garde s:n, omkrets en m över marken 4,2 m, höjd 18 m.

Idegran: Kallgateburg, Hejnums s:n, omkrets vid brösthöjd 1,59 m.

(Ett jätte-valnötsträd i Visby med 4,2 m omkrets vid brösthöjd nedhöggs 1855, då läroverksbyggnaden skulle uppföras.)

Bland *Södermanlands* jätteträd torde följande vara mest förtjänta av att här upptagas.

Alm: Helgesta prästgård, omkrets vid brösthöjd 5,3 m.

Ask: Rockelstad, Helgesta s:n, omkrets vid brösthöjd 5,05 m (fig 2).

Ek: Flen, omkrets vid brösthöjd 5,93 m.

En: mellan Högsjö station och Närkesgränsen, omkrets vid brösthöjd 2 m, höjd 9,5 m.

Hästkastanj: Skalltorp, omkrets vid brösthöjd 4,7 m.

Lind: Rockelstad, Helgesta s:n, omkrets

Päronträd: Rockelstad, Helgesta s:n, omkrets vid brösthöjd 2,58 m.

Tall: Mogetorp, Floda s:n, omkrets vid brösthöjd c:a 2,5 m, höjd 31,1 m.

En sammanfattande redogörelse för *Närkes* stora träd lämnas av R. Sernander i »Närke», en hembygdsbok under redaktion av Edv. Aspling, Josef Gralén och Hjalmar Lindén, Göteborg 1922.

En: Rå, Hammars s:n, omkrets vid brösthöjd 2,6 m, vid roten 3,9 m.

Klibbal: Klockarhyttan, Lerbäcks s:n, omkrets en m över marken 3,14 m, två m över marken 2,91 m.

Lind: Rå, Hammars s:n, omkrets vid brösthöjd 7,8 m.

Rönn: Klockarhyttan, Lerbäcks s:n, omkrets en m över marken 1,88 m, höjd 13 m.

Tall: Segersjö, Lennäs s:n, omkrets vid brösthöjd 5,9 m, vid marken 3,6 m, höjd 30 m (fig. 3).

Från *Värmland* finnas ytterst få dendrologiska meddelanden.

Tall: Filipstad, omkrets vid brösthöjd 3,24 m, höjd 22 m.

I *Västmanland*, särskilt vid Mälaren, finnas enligt litteraturen många stora träd, men i allmänhet saknas uppgifter om mått.

Bok: Frösåker, omkrets vid brösthöjd över 3 m, höjd 22 m.

Ek: Rytterne s:n, Åholmen, nära 5 m i omkrets vid brösthöjd.

Lind: Rytterne s:n, Åholmen, omkrets vid brösthöjd 3,15 m.

Upplands stora träd behandlas utförligt av R. Sernander i »Uppland, skildring af land och folk.» »Växtvärlden.» Stockholm 1905.

Alm: Vårdsätra, Bondkyrko s:n, omkrets vid brösthöjd 6,25 m.

Avenbok: Velamsund, Värmdö s:n, omkrets 73 cm över marken 2,3 m, höjd 14 m.

Ek: Gällstaön, Ekerö s:n, omkrets vid brösthöjd 8,5 m.

Hagtorn: Furusund, Blidö s:n, omkrets vid brösthöjd 1,1 m, höjd 4 m.

Jolster *(Salix pentandra)*: Fallambo, Lövsta, omkrets vid brösthöjd 1,5 m.

Lind: Furusund, Blidö s:n, omkrets vid brösthöjd 6,35 m.

Lönn: Alsike gästgivaregård, Alsike s:n, omkrets 0,6 m över marken 6,45 m, 1,8 m högre upp 6 m.

Oxel: Sunnersta, Bondkyrko s:n, omkrets vid brösthöjd 4 m, höjd 8 m.

Sälg (*Salix caprea*): Vårdsätra, Bondkyrko s:n, omkrets c:a 3 m.

Vildapel: Hjulsta, Enköpings-Näs s:n, omkrets vid brösthöjd 2,18 m.

Om *Dalarnas* och *Norrlands* levande träd är ytterst obetydligt publicerat, betydligt mera om avverkade.

Asp: Medelpad, Valto i Nordingrå s:n, omkrets c:a 1 m ovan roten 4,8 m. (Thor Högdahl, Naturskydd i Sverige, Stockholm 1910.)

Björk: Dalarna, Buskåker, St. Tuna s:n, omkrets vid brösthöjd 7,5 m?

Gestrikland, Stene by, Gnarp, omkrets vid roten 3,3 m, 2,4 m över marken 2,2 m.

Jämtland, Hammerdals s:n, omkrets vid marken 4,4 m, vid manshöjd 2,5 m.

En: Dalarna, Snöå, Järna s:n, omkrets vid brösthöjd 1,21 m, höjd 7,2 m.

Lind: Gästrikland, Ängesberg nära Gävle, omkrets vid brösthöjd 6,65 m.

Tall: Dalarna, Folkärna, omkrets vid brösthöjd 3,54 m.

Jämtland, Ruvallen, Tännäs s:n, omkrets vid brösthöjd 3,60 m.

Om också dessa meddelanden endast berört rekordsiffror för resp. trädslag, så tror jag likväl, att läsaren får någon föreställning om, hur litet man ansett värt att publicera om stora träd av olika arter.

Det torde även framgå, att för vissa trädslag finnas uppgifter om stora träd från nästan alla landskap i södra och mellersta Sverige, medan det för andra finnes endast från en eller ett par

Fig. 3. Jättetall med tre huvudstammar från Segersjö i Örebro län.

provinser, oaktat träden i det senare fallet ha samma utbredning som i det förra eller kanske t. o. m. större.

Nu frågar sig kanske någon, vad det skall tjäna till att så att säga katalogisera våra stora träd.

Och därmed äro vi inne på den andra avdelningen av denna uppsats.

Medan ännu stora delar av vårt land voro orörda av kulturen, funnos naturligtvis jättar av de olika vilda trädarterna i större utsträckning än nu.

Sedan emellertid vårt lands befolkning framförallt under det senaste århundradet ökats, ha de förut orörda vildmarkerna fått vika för yxan och plogen. I början fingo de största träden vara i fred. Antingen berodde detta på nedärvd, undermedveten respekt från den tid, då träden ansågos hysa sina gudomligheter, eller därpå, att det var förenat med stort besvär att fälla och forsla undan ett större träd. Den vidskepelse, som långt in på vår tid övats med att »sätta bort» sjukdomar på träd, har också skyddat dessa från att huggas ned. Man var rädd för, att i ty fall sjukdomarna, som så att säga magasinerats i trädet, skulle drabba avverkaren. Jag kan från min hemsocken, Marum, Skaraborgs län, anföra ett exempel. Min farfars far kunde »sätta bort» tandvärk i en stor rönn, och det dröjde mycket länge efter hans död, innan någon vågade hugga ned trädet av fruktan att därigenom få tandvärk!

Emellertid hava numera kultur och teknik utvecklats därhän, att ingenting hindrar borttagandet av ett träd, som hittills fått stå oantastat i en åker eller vid en vägkant.

Våra skogar skötas rationellt med viss omloppstid, som icke tillåter några jätteträd att växa upp. Våra lövängar, växtplatserna för de ädla lövträden, försvinna genom uppodling. Av dessa har särskilt eken under krigsåren varit föremål för en hänsynslös exploatering, framförallt i Kalmar län[1]), men också annorstädes.

[1] Läs t. ex. BENGT BERGS uppsats »Vad skola vi göra med ekskövlarna?» Sveriges Natur 1920.

Även de i städer och vid gårdar planterade träden få ej mera tillfälle att uppnå den storlek, som förr var möjlig. Otaliga äro de träd, som råkat stå i vägen vid framdragandet av en järnväg eller en — telefonledning. I förra fallet har trädet huggits ned, i det senare kanske man nöjt sig med att spoliera kronan. Biltrafiken fordrar bredare och rakare vägar. Träden vid vägkanterna och på gatorna äro till hinders och avlägsnas. I Svenska Dagbladet för den 27 oktober i år klagar t. ex. en indignerad insändare över, att den ståtliga eken vid Drottningholmsvägen blivit fälld utan nödtvång.

Nu tänker jag mig, att läsaren frågar, om verkligen förlusten blir så kännbar, om de stora träden försvinna. Kan man inte skaffa sig andra i stället?

Och svaret måste bli, att förlusten i det stora flertalet fall är oersättlig. Ett jätteträd behöver många år för sin tillkomst, och den nutida, rastlösa kulturen, om nu ordet »kultur» får användas i detta sammanhang, tillåter ingenting att länge bli rotfast på samma ställe. Har ett jätteträd en gång avlägsnats från sin plats, så kommer med mycken stor sannolikhet intet annat i stället.

Men, invänder läsaren, vi ha ju naturskydd och naturskyddslagar i vårt land. En hel del träd och hela bestånd ha ju fridlysts.

Helt visst hava åtskilliga räddats undan förstörelse genom naturskyddsrörelsen, men ännu är allt för litet gjort för att bevara de största av våra träd åt eftervärlden.

Ej få av våra fridlysta naturminnen bland träd och buskar äro kanske också mera att räkna som kuriositeter och av mera rent historiskt intresse än märkvärdigheter ur botanisk och dendrologisk synpunkt.

Här nedan meddelas en förteckning över vid utgången av år 1921 fridlysta träd enligt K. Vetenskapsakademiens register över naturminnen.

Stockholms län.

1. Tre st. e k a r. Lindholmens gård, Orkesta s:n, 26 juli 1918.
2. En l ö n n. Alsike gästgivaregård, Alsike s:n, 31 dec. 1921.
3. E k a r. Krusenbergs egendom, Alsike s:n, 31 dec. 1921.
4. En e k. Lägenheten Glädjen tillhörande Brahebergs egendom, Närtuna s:n, 31 dec. 1921.

Södermanlands län.

1. En g r a n med nio stammar. Hemmanet Åsa n:r 1, Ytter-Selö s:n, 20 sept. 1916.
2. En a s k. Rockelstad, Helgesta s:n, 29 aug. 1918.
3. En o r m g r a n. Skebokvarn, Helgesta s:n, 20 okt. 1920.
4. Moderträdet till S ä v s t a h o l m s ä p p l e t. Sävstaholms egendom, N. Vingåkers s:n, 12 aug. 1921.
5. Moderträdet till R o s s v i k s ä p p l e t. Rossviks säteri, Husby-Rekarne s:n, 12 aug. 1921.

Östergötlands län.

1. En h ä n g e k (*Quercus robur* f. *pendula*). Hemmanet ¼ mtl Munkebo, Skeda s:n, 20 sept. 1913.
2. Fem e k a r. Säteriet Finspång, Risinge s:n, 13 maj 1914.
3. En e k och en g r a n. Egendomen 6 mtl Ekströmmen, Rappestads s:n, 31 dec. 1915.
4. Ett e n t r ä d. Hemmanet ¼ mtl Örnsgänge, Tidersrums s:n, 24 nov. 1919.

Jönköpings län.

1. En g r a n med klotrund krona. Norra Svinhults by, Frinneryds s:n, 11 okt. 1913.
2. En g r a n. Egendomen Eket, Marbäcks s:n, 28 febr. 1919.
3. Två r ö n n t r ä d. Hemmanet ⅜ mtl Kållarp, Hults s:n, 24 febr. 1921.
4. Moderträdet till G r ä n n a r ö d p ä r o n. Tomt 46—47 i Gränna stad, 28 febr. 1921.

Kalmar län.

1. Tolv uråldriga e k a r. (Inköpta av K. V. A. för medel, skänkta av stiftelsen Lars Hiertas minne.) Egendomen Halltorp, Högsrums s:n, Öland, 18 juli 1918.
2. Två stora g r a n a r. Egendomen Ingelstorp, Dörby s:n, 6 febr. 1919.
3. 51 st. e k a r. Ebbetorps egendom, Dörby s:n, 6 febr. 1919.

4. En större ek. Röhälla gård, Glömminge s:n, Öland, 6 febr. 1919.
5. Fem ekar och fyra bokar. Bo egendom, Mönsterås s:n, 6 febr. 1919.
6. Tio åldriga ekar. Halltorps egendom, Högsrums s:n, 20 mars 1919.
7. En bok och två ekar. Rälla gård, Högsrums s:n, 21 aug. 1919.
8. En större ek. S. Kopparbo egendom, Kristvalla s:n, 5 febr. 1920.
9. Den s. k. Drottninglinden. Böta, Långemåla s:n, 18 nov. 1920.
10. Ett enträd. Holmen Masö utanför Timmernabben, Ålems s:n, 18 nov. 1920.
11. 313 ekar, 107 bokar och 13 jättefuror. Värnanäs egendom, Halltorps s:n, 29 dec. 1921.

Gottlands län.

1. Ett idegrans-bestånd. Stora Idmoren, Gotska Sandön, 8 mars 1911.
2. »Avaeken». Hemmanet Ava, Fårön, 17 maj 1911.
3. »Lojstaeken». Annexhemmanet Lojsta, Lojsta s:n, 26 sept. 1913.
4. Ett idegrans-bestånd. Hällholmen i Martebomyr, Bro s:n, 22 maj 1916.

Blekinge län.

1. Ett idegrans-bestånd. Yttre Stekön, Ronneby stad, 4 aug. 1915.

Kristianstads län.

1. En idegran. Hemmanet ¼ mtl Hjärsås n:r 17, Hjärsås s:n, 26 febr. 1919.
2. Fem idegranar. Österslövs kyrkoherdeboställe, 19 maj 1919.
3. En gran. Risebergagården, Riseberga s:n, 18 okt. 1919.

Malmöhus län.

1. Två synnerligen storväxta hagtornsträd. Hemmanet Kämpinge n:r 6, Rängs s:n, 12 april 1919.

Hallands län.

1. En ek, »tusenårseken», en jättelind och tre jättehasslar. Säteriet Särö n:r 1, Släps s:n, 31 juli 1914.

Göteborgs och Bohus län.

1. En gammal egendomlig tall. Kronodomänen Hultås, Dragsmarks s:n, 30 maj 1914.

2. Två stora, egendomliga granar. Hemmanet Backa, Grinneröds s:n, 24 dec. 1919.

Älvsborgs län.

1. En stor idegran. Torpet Backerud, Gunnarsnäs s:n, 1920.[1]
2. Två jätteenar. Hemmanet Sandviken, Gunnarsnäs s:n, 1920.[1]

Skaraborgs län.

1. Två håriga aspar (*Populus tremula* v. *villosa*). Munkebo egendom, Korsberga s:n, 25 aug. 1911.

Värmlands län.

1. Den s. k. historiska tallen. Eda kyrkoherdeboställe, 28 april 1916.

Örebro län.

1. Två hopvuxna träd, en björk och en gran. Lindesby n:r 1, Lindes s:n, 7 maj 1915.
2. En ormgran. 3½ mtl Sundby n:r 1—4, Almby s:n, 30 april 1918.

Västmanlands län.

1. Tjugo gamla ekar. Fastigheten Horn n:r 1 och utjorden Horn n:r 4, Rytterne s:n, 24 febr. 1913.
2. Fyrtio ekar. Rytterns äng, Rytterne s:n, 31 mars 1915.
3. Sju ekar. Egendomen Skarpan, Rytterne s:n, 21 maj 1917.
4. Tjugo ekar. ¾ mtl Åsby n:r 2, Rytterne s:n, 25 aug. 1917.
5. Ettusensexhundrasextionio (1 669) ekar. Köpingskomplexet, Köpings och Kungs-Barkarö socknar, 5 sept. 1917.
6. En paraplytall. Fastigheten Lustigkullgatan 3, Västerås stad, 6 mars 1920.
7. En stor hängbjörk och en s. k. klotgran. Egendomen Horn, Rytterne s:n, 27 nov. 1920.
8. En pyramidbjörk och åtta stora ekar. Stora Ekeby, Rytterne s:n, 27 nov. 1920.

Kopparbergs län.

1. En obeliskgran. Snöklinten, Gonäs, Ludvika s:n, 12 okt. 1915.
2. En omkring 300 år gammal tall. Mellan Idtjärnsbodarna och Brynberget, Grangärde s:n, 12 okt. 1915.

[1]) Enl. J. HENRIKSSON i »Hembygden» 1921; ej upptagna i K. V. A.:s register

3. En paraplytall. Västanvik, Leksands s:n, 4 juni 1917.
4. En s. k. smöjtall. Sörbo by, Stora Tuna s:n, 4 juni 1917.
5. En »trolltall». Långnäset, Sunnansjö, Grangärde s:n, 4 juni 1917.
6. En ormgran. Skärsjö by, Stora Tuna s:n, 4 juni 1917.
7. Ett lind-bestånd. Lindön i sjön Runn, Torsångs s:n, 6 okt. 1917.
8. En s. k. smöjtall. Rämshytte bruk, Stora Tuna s:n, 25 jan. 1918.
9. En lind. Åberga by, Orsa s:n, 31 juli 1918.
10. Två sammanvuxna tallar. Polackstorp, Ore s:n, 10 sept. 1918.
11. En tall, »Ollas-tallen». Yttre Heden, Säters s:n, 10 sept. 1918.
12. En pelargran. Måmsta by, Älvdalens s:n, 10 sept. 1918.
13. En sloktall. Ilbäckens by, Järna s:n, 14 aug. 1920.
14. »Omkring 45 klibbalar jämte en stor sådan». Landbobyns besparingsskog, Vänjans s:n, 27 sept. 1920.
15. En gran. Tjärnfäbodarna, Gagnefs s:n, 9 nov. 1920.
16. Tolv gamla tallar. Kyrkoherdebostället, Grytnäs s:n, 31 dec. 1920.
17. En tall, »Stunistallen». Utansmyra by, Sollerö s:n, 8 juni 1921.
18. En äldre gran. Mälby fastighet, Folkärna s:n, 3 nov. 1921.
19. Tre åldriga tallar. Folkärna kyrkoherdeboställe, 7 nov. 1921.
20. En tall, »Tuntallen». Hedemora stadsområde, 12 nov. 1921.
21. En ormgran. Jakobsbo gård, Stora Skedvi s:n, 18 nov. 1921.
22. En lind. Torpet Morn, Söderbärke s:n, 31 dec. 1921.

Jämtlands län.

1. En ek och två lindar. Östberg n:r 2, Frösö s:n, 30 dec. 1916.
2. Två almar. $^{7}/_{162}$ mtl Jormsvattnet n:r 1, Frostvikens s:n, 2 mars 1917.
3. En alm. $^{197}/_{36286}$ mtl Jormsvattnet n:r 1, Frostvikens s:n, 2 mars 1917.
4. Ett alm-bestånd. $^{1}/_{128}$ mtl Fågelberget n:r 1, Frostvikens s:n, 2 mars 1917.
5. Två alm-bestånd. Håkafot n:r 1, Frostvikens s:n, 21 nov. 1917.

Norrbottens län.

1. Två tallar. Lägenheten Fallstrand vid Porjusfallen, Jokkmokks s:n, 27 aug. 1913.

Före 1910 hava följande fridlysningar utfärdats:

En ek. Flens stationsområde, Södermanlands län. Inköpt och fridlyst 1884.

En jätte-ek. Norra Kvills kronopark, Rumskulla s:n, Kalmar län. Skyddad av staten 1905 på föranstaltande av överjägmästare C. A. F. GYLLENKROK.

En jätte-ek. Bosjökloster, Skurups s:n, Malmöhus län. »Fridlyst» enl. L. LINDELL i Skogsvårdsfören. tidskr. 1906, s. 580.

Av denna förteckning över fridlysningar framgår, huru få det är av våra *jätteträd*, som blivit föremål för naturskydd.

I en del fall torde *för närvarande* fridlysning vara överflödig, nämligen då ägaren är naturvän. I andra däremot behövde naturskyddslagen utvidgas, så att expropriation och inlösen kunde gå för sig snabbt och billigt.

Framförallt behöva vi skaffa oss noggrann kännedom om våra dendrologiska naturminnen. Föregångslandet i fråga om naturskydd, Preussen, har härför sedan 1906 ett särskilt statens ämbetsverk, »*Staatliche Stelle für Naturdenkmalpflege*». Flera »Forstbotanische Merkbücher» hava utarbetats över olika delar av Tyskland. I dessa böcker finnas förteckningar bl. a. över träd och buskar, märkvärdiga genom ålder eller storlek, liksom över sådana, som förekomma utanför artens egentliga utbredningsområde, och vilka förtjäna att skyddas.

Det kommer sannolikt att dröja mycket länge, innan Sverige får något centralt ämbetsverk för naturskydd. Den nuvarande lagstiftningen med dess låga bötesstraff vid överträdelse av lagen om naturskydd torde knappast kunna bevara våra naturminnen. I största möjliga utsträckning bör därför upplysning spridas om de kulturvärden, som gå förlorade genom åverkan på våra jätteträd.

Även i detta fall kunna vi finna föredömen i utlandet. Över Belgiens största träd t. ex. finnes en samling vykort!

Till sist får jag framställa ett förslag om, att Föreningen för dendrologi och parkvård går i författning om att insamla uppgifter om stora träd, och att ett (kort-)register upplägges över dessa.

KUNGSTRÄDGÅRDEN.

AV *RAGNAR JOSEPHSSON.*

Kungsträdgårdens historia går tillbaka till 1400-talet, då konungens kålgård intog detta område[1]). Under 1500-talet förädlades denna odling till kunglig fruktträdgård, och en bevarad handling räknar upp, huru många päron-, äpple-, plommon- och kyssebärsträd, som voro planterade, item vinbärs- och rosenbuskar. Olika uppgifter under 1600-talet vittna om det goda beståndet av denna äppel- och örtagård; men alltjämt under denna tid var den till sin karaktär framför allt en nyttighetsodling, icke en konstnärligt ordnad lustgård. På kartor från detta århundrade ser man den intaga en rätt oregelbunden form, där träden äro uppställda i långa rader, utan någon egentlig gruppering eller verkligt dekorativa inslag i anläggningen.

[1]) Historiken ansluter sig till förf:s artikel i Svenska Dagbladet 6. 3. 1922.

Här är detta på grund av trädgårdens art och belägenhet naturligt. Men samma primitiva sinne för trädgården som arkitektur visa planteringarna söder om slottet vid 1600-talets mitt; när här i slottets omedelbara närhet den kungliga trädgården skulle anordnas, lät man det ske i en liknande enkel, okonstlad komposition. Detta är betecknande för att renässansens anläggningskonst ännu icke på allvar trängt fram till Stockholm.

Som känt, är det den italienska renässansen, som, stödjande sig på den romerska traditionen, skapar en verklig trädgårdskonst; trädgården förbindes organiskt med byggnaden, och av häckar, alléer, terrasser, blommor och spelande vatten ordnas den rikaste arkitektur. När i Frankrike denna konst på 1600-talet omhändertages av den store Le Nôtre, når denna utomordentliga planteringskonst sin högsta form och erövrar hela Europa.

Denna nya stilströmning nådde även Kungsträdgården. Tessin d. y. visade under sina resor nära nog ett lika stort intresse för trädgårdskonst som för byggnadskonst, och han hade bland annat tillfälle att under Le Nôtres egen ledning besöka Versaillesparken. Tillsammans med trädgårdsarkitekten Carl Horleman förvandlade han omkring år 1700 den gamla fruktträdgården på Norrmalm till en den mest stiltrogna och ståtliga franska parkanläggning, muromgiven, med boskéer, alléer, broderikvarter och springbrunnar, sammanhållen av strängt geometrisk uppställning, men dock levande av rytmiskt liv. Ett av den franska trädgårdens mest karakteristiska drag, ett genom hela trädgården öppnat perspektiv, upptogs givetvis av de svenska konstnärerna och gav Kungsträdgården, trots dess labyrintiska rikedom, en fullkomlig överskådlighet och öppenhet genom mittaxeln. Dylikt perspektiviskt arrangemang, så helt i barockens anda, kallades ett »aha» efter det plötsliga utrop av överväldigande förundran, som besökaren borde frampressa vid dess åsyn.

Det var Tessins avsikt att ansluta denna park till den projekterade arsenalsbyggnaden, som skulle skapas genom en ombyggnad av det stora palatset Makalös. Uppställd mitt i fonden av

den helt symmetriska anläggningen skulle den tillsammans med trädgården bilda en stor arkitektonisk komposition av största verkan.

Det är framför allt genom VAN DER AVELEENS bekanta kopparstick, vi känna denna 1700-talets Kungsträdgård. Men jämte honom hava flera stockholmare och stockholmsbesökare i ord och bild betygat sin förtjusning över lustparken. Den mest åskådligt levande tavlan ger väl BELLMAN i sin Kungsträdgårdsdikt:

Men inom gallret vad blomstrande prål
Sammanvridna valv, blompottor och stoder,
Bugningar, nigningar, löjen och skråL
Vid ett sorl av sprutande floder!
Stolt här och där med dyrbara släp
Mötas och trängas herdinnor, grevinnor.
Nedslagna män, högmagade kvinnor
Sitta på säten bland krukor och skräp.

Se, huru Flora hon öppnar ett fält,
Som det lystna ögat rör och förtjusar!
Titta åt gallret! — Hur sa' du? — Jo, snällt,
Trädgårdsmästarn gångarna krusar.
Inom en list av buxbom och grönt
Ritade namn i hundra fasoner!
Nejlikor täckt bland röda pioner
Sira var vinkel och lukta så skönt.

I perspektivet så långt som du ser
Inom dess murar, fönster och rutor
Orfeus Flora sin dyrkan nu ger
Vid cymbaler, flöjter och lutor.
Fordom förtjuste denna vår park
Grenzer, La Hay, Anzani, Camilla.
Och dessa trän, så lugna och stilla,
Delat sin skugga åt landets monark.

Vid Bellmans tid hade trädgården genomgått några förändringar; de viktigaste voro, att FREDRIK I:S byst år 1767 uppställts på en gammal fontäns plats, och att, även på 1760-talet, det s. k.

Orangerihuset uppbyggts åt Hamngatan till. Det senare fick vid århundradets slut tjänstgöra som danslokal och under det tidigare 1800-talet som utställningslokal — för Byströms statyer över Karlarna — och slutligen som brunnshus. Det bidrog väl icke till platsens skönhet, men till det brokiga liv, som rörde sig mellan träd och blommor.

Med 1700-talet var Kungsträdgårdens storhetstid slut. Under Gustav iv Adolfs och särskilt under Karl xiii:s tid angrep man, med en kulturell nedgångstids instinktiva motvilja mot det sköna, detta arv från en gången konstnärlig högtid. Givetvis var det till synes praktiska skäl — för att få ett stort torg och paradplats för garnisonen — som man fällde träd, rev upp boskéer och skyfflade bort gräsplaner och blomstersängar. Hela trädgården förvandlades till en enda väldig grusad sandplan. Endast allélträden på östra och västra sidorna tillätos kvarstå. Det är, kan man säga, första etappen i 1800-talets förstörelsearbete av 1700-talets Stockholm och dess skatter, som härmed är uppnådd.

Givetvis tappade man intresset att sköta denna plats, sedan den berövats sin rikedom och skönhet. Man jämföre den nyss citerade Bellmans-dikten med dess strålande kaskader av solljus, glädje och färg med följande skildring över Kungsträdgården från 1820-talet, och man får en kuslig vision av hur 1800-talets anda trängt ut 1700-talets:

»Ingen bland de öppna platserna i Hufwudstaden lära vårdslösas till den grad, som detta Torg. De wackra och löfrika träden, hwilka, under den warma årstiden, gifwa en behaglig skugga och swalka, erhålla nu mera ingen wård eller skötsel på de tider af året, då dylika träd böra, hwad man kallar ansas och skötas. Flera hafwa ock under de senare åren bortwissnat och måst undan rödjas; men till och med då har oskick ägt rum, emedan, sedan trädet blifwit nedhuggit, hafwa de sönderstyckade delarna fått qvarligga veckor och månader, hwilket ännu är att skåda wid en af de westra alléerna. Förr sopades gångarna esomoftast; nu försummas äfwen detta, och under hwarken denna eller sistledne månad lärer någon sopning blifwit werkställd, hwarföre man måste promenera bland wissnade löf, qwistar och annan smuts, hwilket, helst då blåsväder inträffar, faller högst beswärligt. Hönsen fortfara med sitt ofog, flera

lösgående Kattor oberäknade.» — Och för att utfylla bilden kan man läsa en skildring från 1860-talet av torget, »som med sin grusbetäckta yta liknar ett brännande Sahara, i hvars solvärmen tillbakakastande heta sandhaf man förgäfves söker en skyddande skugga».

Under 1800-talets lopp sökte man emellertid att få någon hållning på den helt öde platsen. Den första insatsen var GÖTHES Karl XIII:s staty, som restes 1821 på torget och därmed gav det sitt nya namn. Redan samtiden ansåg allmänt, att konstverket var misslyckat, och detta omdöme har hållit sig och stelnat till en nästan orättvis popularitet.

Under 1850-talet, sedan genom rivning av den gamla brunnssalongen vid Hamngatan trädgården fått sin nuvarande utsträckning, framkom ett förslag att enligt tidens sed anlägga en engelsk park på torget. Smaken hade omkring 1800 allmänt övergett den franska trädgårdens stränghet och arkitektur och i stället längtat efter romantisk oregelbundenhet och om naturen erinrande pittoreska tillfälligheter och omväxlande scenerier inne i själva staden. Det är på den grundvalen, vårt nuvarande parksystem uppstått, och ett tidigare förslag i denna anda ämnade man alltså åt Karl XIII:s torg.

Detta blev icke förverkligat, men torget fick dock en anläggning, som blev ett vackert uttryck för en romantisk stilsträvan. Det var MOLINS fontän. Detta skulpturverk uppfördes i gips vid industriutställningen 1866 på sin nuvarande plats och blev då så omtyckt, att man föranstaltade om dess gjutning i brons och uppställning på samma plats år 1873. Det är självt ett av vår konsts mest typiskt romantiska alster, med sitt folkvisesvärmeri och sin rörliga, pittoreska, antiklassiska form. Men även de härliga pilarna, som planterats omkring konstverket, ansluta sig till samma stämning; de äro icke tuktade 1700-talsträd, utan till sin struktur av samma släkt som fontänen. Och därför har också denna ensemble av skulptur, vatten, grenverk och grönska blivit en av de älskligaste och vackraste platserna i Stockholm. Molins fontän är verkligen ett talande exempel på, hur ett i och för sig självt

ganska svagt konstverk genom placering och omgivande anordningar kan bliva ett verkligt värde.

Redan tidigare, 1868, hade Molin rest sin Karl XII på partiet söder om Arsenalsgatan.

I samband med denna placering och förberedelserna för uppsättandet av Molins fontän, hade torgplanen fått ungefärligen den parkanläggning, den ännu äger. Planeringen hade följande motiv. Kring Karl XIII:s staty lät man torgkaraktären bibehållas, en stor rektangulär sandplan utbildades med kungsmonumentet som mitt. Kring Karl XII-statyn och platsen, där Molins fontän skulle uppställas, anlades var sitt trädgårdsparti, ordnat med diagonalgångar, och med monumentet som mitt. Vid Hamngatan anlades slutligen ett liknande parti med mittplatsen reserverad för ett konstverk — man tänkte på Molins Bältespännare; denne konstnär hade i så fall fått den enastående äran att med tre monument behärska Stockholms förnämsta trädgård.

Senare på 1800-talet sökte man borttaga ytterligare något av den stora sandplanen genom att omgiva Karl XIII-stoden med en cirkelrund rabatt — ett då för tiden sedvanligt, men föga tilltalande sätt att ordna en monumentplats. Och därmed hade Kungsträdgården fått den indelning, som den alltjämt äger.

Redan den korta historik, som här lämnats, ger upplysning om, att Kungsträdgården icke är anlagd med den kultur, man skulle vänta å huvudstadens klassiska lustpark. Den kan på sommaren bära en utsökt vacker blomsterodling, men den saknar konstnärlig hållning och förfining, den saknar den skönhet av högre slag, som gammal svensk trädgårdsarkitektur och även helt modern ofta förmått förläna förnämliga platser. Bilden har vackra detaljer men är trasig och splittrad, och de sällsynt goda möjligheter, denna mark gömmer, att bliva Stockholms skönaste trädgårdssmycke, ligga halvt outnyttjade.

Det torde också vara allmänt erkänt, att vår tid här är förpliktad att göra en insats, om även riktlinjerna för denna insats

kunna och böra diskuteras. Så mycket är emellertid visst, att en återgång till 1700-talsparken numer icke är önskvärd, då den moderna trädgården tjänar nya syften, särskilt för genomgångstrafik. Men att den utomordentliga 1700-talskulturen i mycket skulle kunna tjäna till ledning, är lika visst.

Rådet till skydd för Stockholms skönhet mottog år 1921 av H. K. H. Prins Eugen en skrivelse, där på ett synnerligen allsidigt sätt hela denna fråga blev belyst. Då det inlämnade förslaget äger sitt stora värde som utgångspunkt för sakens behandling, avtryckes det här in extenso:

»En park eller trädgårdsanläggning, särskilt i en stad, bör erbjuda ro och vila. Den bör därför ha en sluten karaktär, avskild från gatulivet. Våra flesta parker i Stockholm äro i stället vända ut mot gatan, öppna för insyn från denna, och utgöra oftast passage för gångtrafiken, genomkorsade som de äro av vägar i alla riktningar. Nästan alla bänkar äro placerade på själva promenadvägarna, sällan på någon indragen lugn plats vid sidan av dessa. Några lyckliga undantag finnas; bersåen bakom Karl XII:s staty och några anläggningar härrörande från de senare åren. Bland dessa minns jag särskilt en liten anläggning på Jarlaplan invid Roslagsgatan, där barnen äro ur vägen för brådskande fotgängare och ha en skyddad lekplats undan gatulivets faror och damm.

Kungsträdgården var ju, som man av gamla avbildningar kan se, med sina häckar en typisk, sluten anläggning. Det kan ej vara tal om att återställa Kungsträdgården i detta dess ursprungliga skick, även om så vore möjligt. Men man skulle i alla fall kunna återge den något av dess forna slutenhet och därmed följande ro, utan att därför allt för mycket behöva inskränka den genomgångstrafik, som stockholmarna nu en gång vant sig vid och säkert ogärna skulle avstå ifrån. De reflektera icke alls över tvånget till omvägar runt bebyggda kvarter, men de finna det onödigt, tidsödande och verkligt upprörande att behöva göra en omväg på grund av de räta vinklarna i en trädgårdsanläggning.

Det föreliggande förslaget avser en omgestaltning endast av den del av Kungsträdgården, som kallas Karl XIII:s torg, vilket inte hindrar, att planen även för de andra delarna i sinom tid kunde omarbetas.

Enligt föreliggande plan skulle mittpartiet av Karl XIII:s torg göras helt fritt från gräs och blommor, med statyen stående direkt på sanden, och anläggningarna med gräs och blomstersängar i stället förläggas i ytterkanterna som en inramning av hela platsen. Ingångarna skulle vara fyra

och förläggas en på vardera långsidan, mitt för statyen, och en i vartdera sydvästra och sydöstra hörnet. Härigenom skulle man fullt ut och lika bra som hittills tillgodose trafiken, vilken så gott som uteslutande går på ena sidan mellan Jakobstorg och hörnet Trädgårdsgatan—Hamngatan, på den andra mellan Lantmäteribacken och hörnet Trädgårdsgatan—Arsenalsgatan. Iakttager man gångtrafiken på torget, kan man nämligen konstatera, att någon dylik så gott som ej förekommer från de båda norra hörnen av Karl XIII:s torg. Genom att förlägga vägarna på föreslaget sätt skulle den norra halvan av platsen helt fredas för fotgängare. Vänd mot söder, som den är, och med utsikt ned mot strömmen och slottet, borde den, så ordnad, kunna erbjuda en lugnare och behagligare uppehållsort, än vad för närvarande är fallet. Vidare skulle den giva tillräckligt utrymme för lekplats med sandhögar och möjligen andra anordningar för barnen.

Jag har inte tvekat att föreslå borttagandet av den ovala gräsplanen med dess blomsterrabatter runt Karl XIII:s staty. I och för sig kan anläggningen vara tilltalande — dock med någon reservation för den nedsänkta gräsvallen, som här ej är på sin rätta plats — men som närmaste underlag för det tunga monumentet är den mjuka, invid stensockeln upphöjda gräsvallen ej tillräckligt fast och bärande, och jag är övertygad om, att många med mig komma att bli glada att åter få se barnen leka omkring och på bronslejonen. Djurskulpturerna på Berlins Schlossbrunnen voro efter några år blanknötta av ridande barn och sannerligen inte därför mindre tilltalande. Vad som kunde gå för sig i kejsartidens Berlin, mitt för slottet, bör väl ej kunna väcka förargelse i våra dagars Stockholm. Jag tror också, att om blomsteranläggningarna förläggas i ytterkanten som en inramning av hela platsen, dessa komma att göra en rikare verkan, än vad nu är fallet. Bakom dessa blomsterband vidtager gräsplaner, och på dessa planteras, där så är lämpligt, lågstammiga träd med olika blomningstider. Så kallade buskager få ej förekomma i en strängt arkitektonisk anläggning och ha ju, dess bättre, redan börjat försvinna från Stockholmsparkerna under den nuvarande stadsträdgårdsmästarens ledning.

Om blomsteranordningarna enligt den föreslagna planen skulle anses alltför omfattande och dyrbara, kunna de naturligtvis, som en nödfallsåtgärd, inskränkas, utan att hela planen därför behöver göras om intet. De borde då koncentreras till att omge den norra delen, med endast några mindre blomsterbårder i söder, intill den där belägna halvrunda sittplatsen.

Alla blomstersängar böra vara hållna i någorlunda sträng karaktär, med bestämda indelningar, skilda från varandra och från gräsvallen av en smal sandgång och helst försedda med kantväxt. Indelningen i många mindre fält ger tillfälle till stor omväxling av blommor och underlättar säkerligen skötseln. Hörnen skäras i bestämda vinklar och böra på passande ställen accentueras med stenplattor eller låga piedestaler, lämpliga för krukor eller trälådor med blommande växter och, varför inte, i sinom tid för skulpturer. Vill man för närvarande uppställa en skulptur i en stockholmsanläggning och söker en lämplig plats därtill, märker man snart, huru svårt det är att finna en sådan i våra så föga arkitektoniskt anlagda parker. Alla bänkar böra givas en dekorativ stil, utan att därför förlora i praktisk användbarhet, och uppställas någorlunda regelbundet.

Om Karl XIII:s torg ordnades på här ovan skisserat sätt, skall Stockholm helt säkert få en redig arkitektonisk parkanläggning, som det nog för närvarande saknar, och dessutom en större, för gångtrafik fredad sittplats, som bör kunna erbjuda stadens invånare några ögonblicks lugn och behaglig tillvaro.»

Med anledning av H. K. H. Prins Eugens förslag förberedde och utlyste skönhetsrådet våren 1921 en tävlan rörande trädgårdens omdaning. Rådet framhöll i sitt program, att det av förslagsställaren behandlade området var det, som främst krävde en förbättring. »Men det har synts rådet riktigast att icke lösrycka denna detalj ur dess samband med trädgården i övrigt, utan i stället med utgångspunkt från detta uppslag söka åvägabringa en plan till hela Kungsträdgårdens omgestaltning, som kan tänkas successivt bliva förverkligad. Det gäller sålunda att föreslå sådana mindre kostsamma förändringar i själva trädgårdsanläggningen, som kunna skänka området strängare arkitektonisk hållning och rikare konstnärlig stil, samtidigt som de återgiva trädgården något av dess forna karaktär av fredad, sluten plats; trädgruppen runt Molins fontän bör dock icke röras, likaså böra alléträden i huvudsak lämnas orubbade; självfallet får icke heller väsentligt inkräktas på gångtrafiken genom anläggningen till närliggande gator.

Kungsträdgården är vidare genom sin art särskilt ägnad för uppställning av friskulptur av mindre dimensioner, något som är

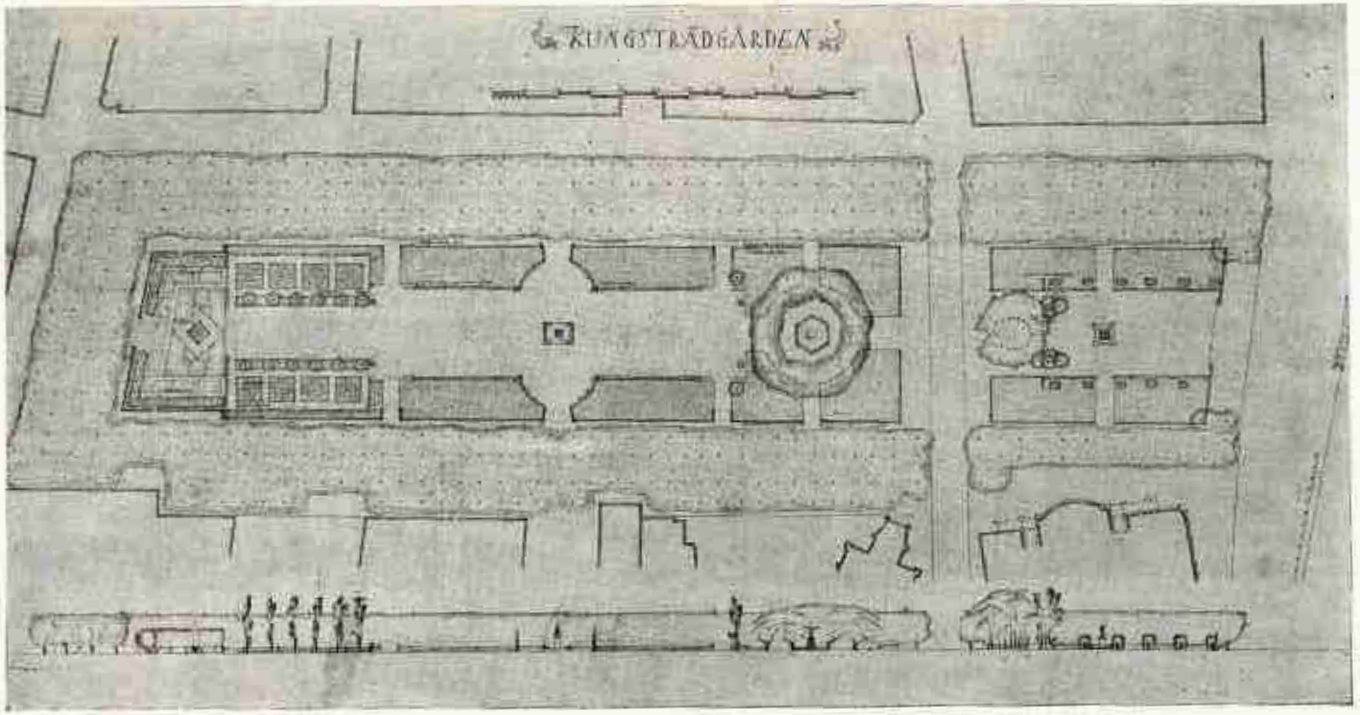

Fig. 1. Arkitekt DAVID DAHLS förslag. Plan.

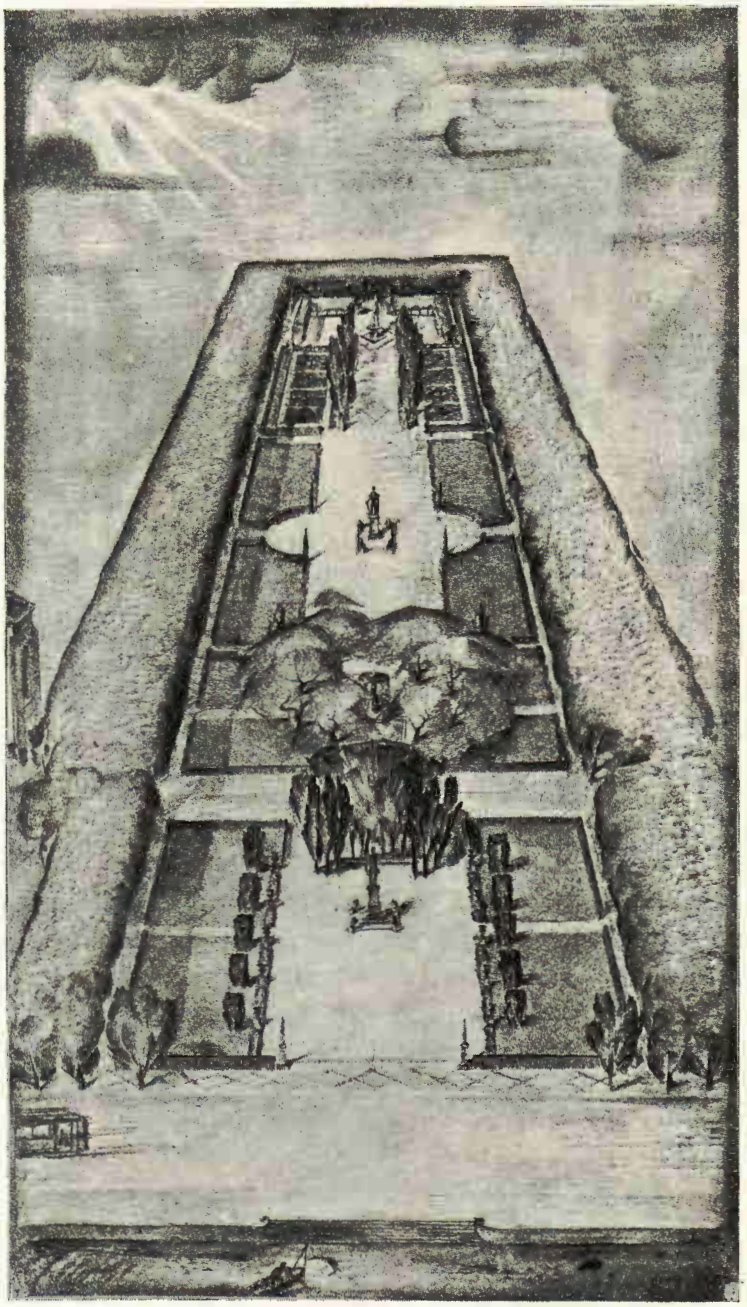

Fig. 2. Arkitekt DAVID DAHLS förslag. Perspektiv.

mycket svårplacerat i Stockholm. I planen kunna alltså lämpligen ingå förslag till placering av dylik trädgårdsskulptur. För övrigt lämnas frihet för de tävlande att föreslå åtgärder även av rent arkitektoniskt slag eller att framkomma med andra genomförbara uppslag, samhörande med Kungsträdgårdens karaktär och användning».

Jag har tillåtit mig spärra tvenne punkter i programmet, vilka på grund av bristande observation föranlett åtskillig kritik. Dels framhölls, att tävlan gällde mindre kostsamma förändringar i själva trädgårdsanläggningen, och allt tal om, att några storslagna och oöverkomliga dyrbarheter avsågs, är sålunda icke riktigt. Dels nämndes, att trädgården kunde återskänkas *något* av sin gamla slutenhet, vilket gav åtskilliga tävlande såväl som åtskillig kritik tanken, att rådet avsett en fullkomlig återgång till 1700-talets slutenhet, vilket givetvis icke var avsikten.

Vid tävlingstidens utgång 1 september 1921 hade 52 förslag inkommit, och sedan vederbörlig prövning skett av rådet, varvid som särskild adjungerad biträdde stadsträdgårdsmästaren, beslöt rådet prisbedöma fyra förslag. Det skulle föra för långt att avtrycka den utförliga motiveringen, men det kan dock äga sitt intresse att höra uttalandet om förste pristagarens, arkitekt David Dahl, och andra pristagarens, arkitekt Birger Borgström, förslag.

Angående Dahls förslag »Passegio» (fig. 1 och 2) framhölls:

»Ett originellt och genomfört uppslag, byggt på stort mittperspektiv genom hela anläggningen. Detta är uppnått medelst bred mittgång, kring vilken träd, smärre platser och skulptural utsmyckning grupperar sig. Entrén till anläggningen är arkitektoniskt ordnad åt Hamngatshållet, med arkaderad ingång och stenlagd förplats — ett ganska förnämligt utfört parti, utan tyngd och med smidig övergång till själva trädgården.

Dennas huvudväg med klippta träd är verkningsfull, och den rundade huvudplatsen runt Karl XIII utmärkt; dock ett felgrepp att lösgöra de fyra lejonen från kungastodens postament, där de betyda mycket för hela monumentets uppbyggnad. De bersåliknande småplatserna, som ansluta sig till huvudgången, skulle säkerligen i och för sig kunna bliva trevliga, även om motivet möjligen kan synas väl privat för en anläggning av Kungsträdgårdens art.

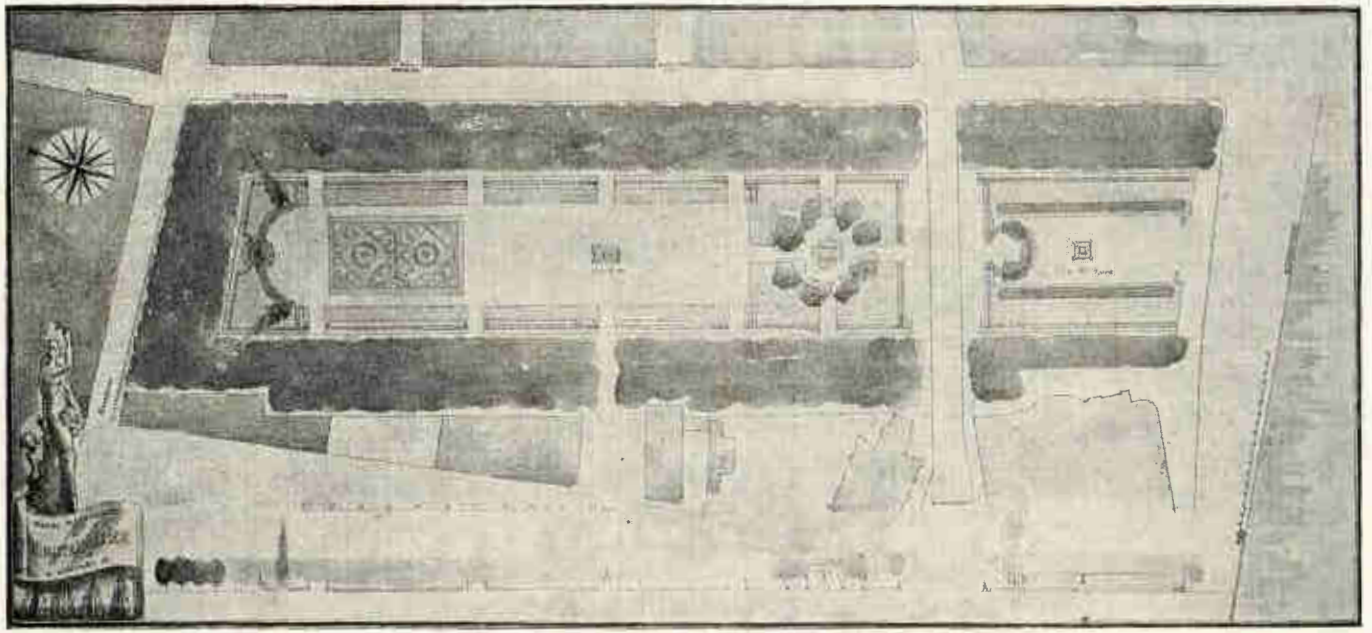

Fig. 3. Arkitekt BIRGER BORGSTRÖMS förslag. Plan.

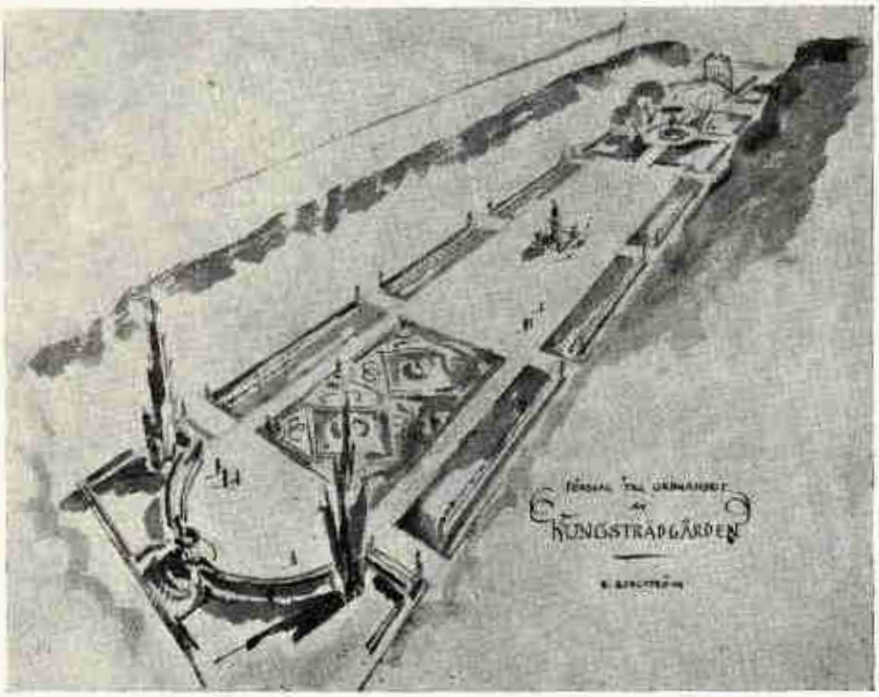

Fig. 4. Arkitekt BIRGER BORGSTRÖMS förslag. Perspektiv.

»Passegios» förslag, som vore synnerligen gott som mittparti i exempelvis en enskilds slottspark av större omfång än Kungsträdgården, har dock även för denna trädgårdsanläggning lämnat ett värdefullt huvuduppslag, som särskilt tager sikte på trädgårdens uppgift att vara en livlig och elegant promenadplats.»

Det BORGSTRÖM'ska förslaget »Klippt och skuret» (fig. 3 och 4) fick följande utlåtande:

»Förslaget har träffat problemets kärnpunkt att med små, väl beräknade medel höja områdets konstnärliga stil. »Klippt och skuret» söker av Kungsträdgården skapa en förnämlig lustpark, tager vara på platsens överskådlighet och öppenhet, men lyckas dock giva den livfullhet och intimitet.

Förslagets svaghet är, att det föreslår flyttning av Karl XIII:s staty till mitten av anläggningen — en för vidlyftig åtgärd för att uppnå en ringa estetisk förbättring. De uppslag, som förslaget ger, skulle emellertid i det stora hela kunna förverkligas även utan denna förflyttning efter en omarbetning av planen.

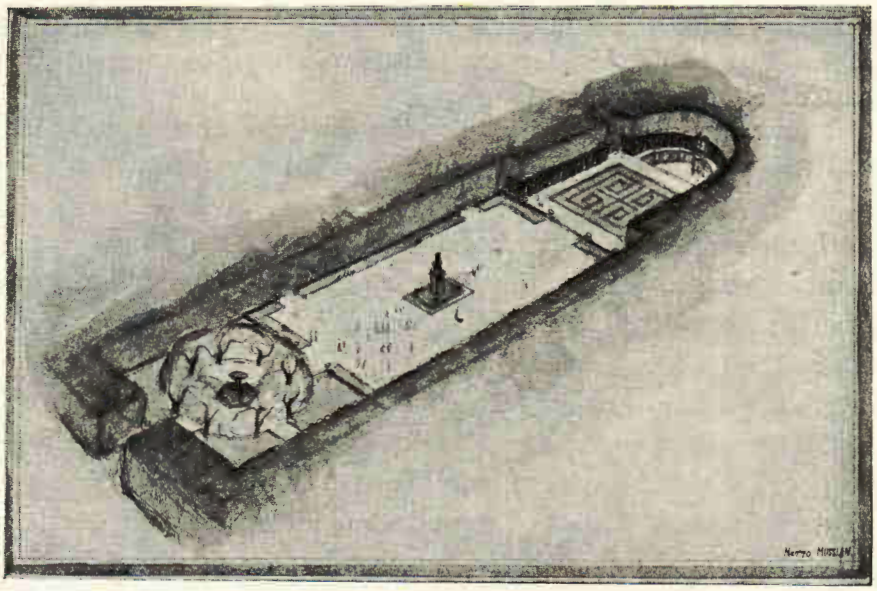

Fig. 5. Arkitekterna GAHN-CLASONS med 3:dje pris belönade förslag. Perspektiv.

Det bästa av dessa uppslag är den omgivande häckens form och behandling; dess nischformiga avslutning mot Hamngatan är god som fondmotiv åt trädgårdsanläggningen, samtidigt som den lämnar lämpligt skydd åt trädgården från denna trafikgata. Förslagsställaren har för övrigt lyckligt använt sig av häcken som bärare av trädgårdsskulptur och utsmyckning; de rikligt tilltagna genombrytningarna, som taga full hänsyn till genomgångstrafiken över platsen, flankeras av dekorativa urnor eller av »profileurer», fristående sidostatyer, varav Stockholm vid Storkyrkans gård har de yppersta mönster. Vissa entréer äro omgivna av en järnsmidd, öppen båge av lättaste slag, väl sammankomponerad med skulptur och häck. Häckarrangemanget präglas i sin helhet av proportionssinne och osökt grace.

Den innanför häcken liggande markytan är, genom kungastatyens förflyttning, symmetriskt hållen; dock är det åt Hamngatan liggande partiet svagt utformat. Uppställningen av poppelgrupperna är välplacerad och ger sammanhållning, om även här verkligheten blir mindre effektfull, än perspektivteckningen lovar. Indelningen av ytan runt kungsstoden är god, den skapar en lagom stor rektangulär sandplan, omgiven av blomsterrikedom; de stora sidorabatterna däremot ej särskilt lyckade med sina alltför små fontänsnäckor. Förslagsställaren har även utom

häckomgivningen anvisat förträfflig plats åt trädgårdsskulptur i anläggningens fyra hörn, perspektiviskt inställd mot sidogångarna och mot god fond.

I sin helhet är projektet, utom de här påpekade bristerna, naturligt, smakfullt och utförbart; ett successivt verkställande av planen går väl för sig.»

I sin sammanfattning framhöll rådet, att »intet av de bedömda förslagen skulle utan omarbetning kunna komma till utförande; i samtliga dessa förslag finnas en hel del detaljer, som ur såväl arkitektur- som trädgårdssynpunkt nödvändigtvis måste noggrant studeras och omarbetas före ett förverkligande».

Med anledning härav erhöllo de båda första pristagarna uppdrag att i samråd med stadsträdgårdsmästaren och med hänsyn till de framförda kritiska synpunkterna omarbeta sina förslag, och ett första resultat av denna omarbetning föreligger nu färdigt. Båda förslagsställarna hava lyckats borteliminera sina förslags grundfel, och det material, som på detta sätt framkommit, synes hava fört den intressanta och viktiga trädgårdsfrågan närmare sin lösning.

Det är att hoppas, att sedan nu ögonen öppnats för att något bör göras för Stockholms förnämsta park och även i stort sett man fått klart för sig, vad som kan göras, staden skall äga intresse av att offra något för denna sak. »Det gäller icke att frammana det gamla, som en gång är borta; det gäller att med de nya förutsättningar, som nu finnas, skapa ett levande och konstnärligt inslag i vår stad, ett uttryck för vår tids kultur på detta område, och samtidigt ett värdigt fortföljande av den förnäma traditionen på denna klassiska mark.»

TRENNE DAGAR I NORDVÄSTRA SKÅNE.

FÖRENINGENS FÖR DENDROLOGI OCH PARKVÅRD TREDJE SOMMAREXKURSION

AV *NILS SYLVÉN.*

Att en sommarexkursion i nordvästra Skåne skulle locka dendrologer och parkvänner till livligt deltagande, var ju utan vidare givet. Då kallelse till Skåne-exkursion utsändes i början av juni månad, ingingo också 106 jakande svar. Av de anmälda uteblevo 13, och antalet aktiva, före exkursionen anmälda deltagare kom sålunda att uppgå till summa 93. Fjolårets rekordsiffra — 73 — i fråga om antalet deltagare i Föreningens för Dendrologi och Parkvård sommarexkursioner var härmed grundligt slagen.

Måndagen den 26 juni ägde samling rum i Båstad efter Malmötågets ankomst dit kl. 10.08 f. m. Vid de utanför järnvägsstationen väntande bilarna mötte följande 70 av de anmälda exkursionsdeltagarna:

Laborator och fru ALFR. AHLQVIST
Direktör M. P. ANDERSEN
Godsägare och fru O. BAGER
Hovblomsterhandlare och fru R. BILLSTRÖM
Direktör E. CEDERPALM
Trädgårdsarkitekt J. COX
Civilingenjör G. CRONQUIST
Direktör och fru C. G. DAHL
Fru KARIN DUBOIS
Fröken LILLY ECKARDT
Trädgårdsdirektör N. ECKARDT
Fröken KLARA ENGLER
Stadsträdgårdsmästare JAC. ERICSON
Havearkitekt E. ERSTAD-JØRGENSEN
Direktör G. C. FAXE

Fröken Ebba Fleming
Apotekare E. Flodmark
Lektor A. Frisendahl
Anläggningsträdgårdsmästare O. Göransson
Trädgårdsarkitekt G. Hallström
Grevinnan Ingeborg Hamilton
Greve James Hamilton
Arkitekt C. V. Hansson
Provinsialläkare och fru G. Heyman
Direktör Erik Hjelm
Grosshandlare och fru N. D. Hjorth
Förste stadsingenjören E. Bülow-Hübe
Trädgårdsarkitekt J. G. Jansson
Fru Hilma Kjellberg
Fröken Harriet Kjellberg
Godsägare och fru J. Kjellberg
Stadsträdgårdsmästare O. H. Landsberg
Trädgårdsmästare O. Larsson
Fröken Greta Lind
Direktör Gustaf Lind
Redaktör G. Löfving
Ingenjör och fru E. Magnus
Löjtnant A. Natt och Dag
Fröken Lisen Nilsson
Ingenjör L. Nobel
Fru Elna Olsson
Godsägare John Olsson
Fru Dicken Reuterskiöld
Brukspatron och fru M. W. Rhedin
Fru Daisy Rubow
Docent Gunnar Samuelsson
Godsägare Harder Santesson
Kammarherre D. von Schinkel
Fröken Adelheid von Schmiterlöw
Rådman och fru Th. Sjövall
Professor C. Skottsberg
Lektor J. A. O. Skårman
Civilingenjör J. C. Stjerna
Agronom G. Sundelin
Professor N. Svedelius
Doktor N. Sylvén
Kanslirådet och fru H. Tigerschiöld
Direktör Fr. Ulriksen
Greve Rutger Wachtmeister
Arkitekt Harald Wadsjö
Fru Anna Wernstedt.

Båstad—Småryd—Apelryd—Norrviken—Hallands Väderö.

Vederbörligen instuvade i bilarna — 6 privatbilar, medförda av exkursionsdeltagarna, och tvenne för samtliga de tre dagarna hyrda lastbilar — äro vi snart på väg genom Malen fram mot **Båstad.** Ingenjör L. Nobel leder färden från den första bilen i kortégen. Inkomna inom Båstads område sakta bilarna farten, och uppmärksamheten fångas av de med murgröna, blåregn, *Vitis* och *Ampelopsis*, klängrosor och *Polygonum baldschuanicum* vackert klädda villorna och gatubyggnaderna. Utanför ett av de mindre gatuhusen dominerar ett jättestort fläder-träd i rik blomsterskrud. Sedan bilarna rundat kyrkan, göres vid **Skånegården** ett första uppehåll. Ingenjör Nobel redogör i korta ordalag för Skånegården och dess tillkomst (fig. 1), och en kort stund få vi taga dess stilfulla anordningar i närmare betraktande: spegeldammen med dess

springvatten och näckros-samlingar, terrasserna däromkring med deras stolta perenner — lupiner i blått, rött och vitt, svärdsliljor, riddarsporrar, blåklockor av olika arter, *Echinops, Saxifraga cordifolia* o. a. — den imponerande hotellbyggnaden med den av pelargångar omslutna inre gården, allt värdigt och helgjutet, tydligen frambragt och ansat av kärleksfulla skaparhänder! Som en tilltalande liten detalj i den yttre förgårdsanläggningen må särskilt nämnas dammkanternas stenfogar med däri inpassade *Sedum*-arter — *S. rupestre, spurium* och *telephium* (se dammkanten i förgrunden å fig. 2).

Fig. 1. Ingenjör NOBEL redogör för Skånegården och dess tillkomst.
Foto: G. CRONQUIST 26 juni 1922.

Från Skånegården styrdes färden till hovjuvelerare W. BOLINS för sina storartade fruktträdgårdar välkända **Småryd.** Under direktör HANSENS ledning gjordes en kort rundtur genom trädgårdsanläggningarna med deras ej mindre än 6,000 fruktträd (jmf. fig. 3). De med fruktanlag rekordartat rikt bemängda träden tycktes här som annorstädes bebåda ett osedvanligt rikt fruktår. Vinbärsbuskar mellan fruktträdsraderna och köksväxter, främst bönor, på de öppna markfläckarna utomkring dessa vittnade om ett omsorgsfullt tillvaratagande av snart sagt varje fläck matjord. Trädgårdsgångarna voro vackert kantade med färgstark *Clarkia* och *Calendula.* Villan på höjden ovanför fruktträdgården var förutom av päronspalierer klädd med murgröna och vackert blommande klängrosor, främst den storblommiga Carmin Pillar. Innanför infartsgrindarna gav en ståtlig *Abies concolor glauca* tydligt tillkänna sitt dekorativa värde som prydnadsträd. Uppe vid landsvägen bildade höga pyramidpopplar en värdig fonddekoration åt de Smårydska såväl praktiskt som estetiskt tilltalande anläggningarna.

I bilarna färdas vi så vidare den vackra vägen utefter bukten till **Apelryd.** Vid framkomsten dit välkomnas vi av trädgårdsskolans föreståndarinna, fröken ELSA LUNDBERG. Ute i gröngräset stå kaffebord framdukade (fig. 4), och med god aptit inmundigades all den goda välfägnaden, till vilken Småryd och Apelryd i förening inviterat exkursionsdeltagarna. Trenne nya deltagare anslöto sig här till vår exkursion, förutom fröken LUNDBERG fröken ELIN ANDRÉ och fru RAGNHILD NILSSON.

Fig. 2. Från besöket å Skånegården.
Foto: E. CEDERPALM 26 juni 1922.

Efter kaffedrickningen besågs skolan och gjordes en rundtur i trädgården. Allt stod pyntat och fint. Ej minst tilltalande voro de i granna färger lysande blomsterrabatterna med sina vackra bårder av *Nepeta Mussinii* och sin klart blåögda *Anchusa italica*, andra praktblomster att förtiga

Redan på morgonen hade himlen visat ett föga lovande gråväders-anlete. Under besöken i Båstad och Småryd hade dock solen stundtals skimrat igenom molnväggarna. Vid ankomsten till Apelryd började stora regndroppar falla, och under kaffedrickningen gav oss en första regnskur en förkänning av, vad dagen skulle bära i sitt sköte. Vid uppbrottet från Apelryd var himlen igenmulen; ett allt mera tilltagande regn gjorde det snart tydligt, att dagsregn hotade. I ösande regn gick färden till fots till **Norrviken,** RUDOLF ABELINS härliga skapelse. Inkomna inom Norrvikens för obehöriga tillslutna gallergrindar möttes vi av direktören och ägaren, vilken inför de å gårdsplanen samlade besökarna gav en livfull och medryckande, orienterande skildring av Norrviken och dess stora idé. Och inbjödos vi därefter till en promenad under direktör ABELINS egen ledning genom Norrvikens mångskiftande park- och trädgårdsanläggningar. Över barockterrassen med dess i olika mönster klippta b u x b o m (jmf. fig. 5) gick vägen närmast till den i en dalsänka ner mot havet anlagda japanska trädgården (jmf. fig. 6). Den naturliga vegetationen hade här i stor utsträckning bibehållits; vilda och inplanterade arter dominera omväxlande. En elegant japansk form av h ä n g b o k, små, 0,75 m höga exemplar av

Fig. 3. Småryd — en hel skog med fruktträd.
Foto: A. AHLQUIST 26 juni 1922.

Ginkgo biloba, solfjädersgran (*Sciadopitys verticillata*) 1,5 m hög, tujacypress (*Thuyopsis dolabrata*) i vackra, upp till 4 m höga individ, ärtcypress (*Chamaecyparis pisifera*) i vacker såväl *squarrosa*- som *filifera*-form, de japanska *Acer palmatum* och *Buddleja japonica* o. a. vittna här oförtydbart om det japanska i anläggningen, vars exotiska särdrag ytterligare förstärkes av arter sådana som *Araucaria imbricata, Cedrus atlantica glauca* — upp till 3,5 m:s höjd — *Cedrus Deodara, Libocedrus decurrens, Chamaecyparis Lawsoniana Alumii,* den underligt bågväxta *Picea Abies inversa, Rhododendron* m. fl. Vacker färgverkan åstadkommo nu framför andra *Spiræa aruncus, Iris, Papaver orientale* och *Rhododendron.*

Det ihållande regnet — stundtals våldsamma regnbyar — hindrade oss att se och njuta av de vid vackert väder oförlikneliga Norrvikensutsikterna över havet och parkanläggningarna. Vi fingo nu endast ana all deras härlighet. Under några av de våldsammaste regnbyarna måste vi söka skydd i lä av huvudbyggnaden. Men var vi än befunno oss, möttes ögat av underbara detaljer i parkanläggarens mästerverk! Exempelvis tilldrog sig en praktfullt blommande *Clematis Marcel Moser* å en av ytterväggarna allmän och berättigad uppmärksamhet.

Fig. 4. Från kaffedrickningen vid Apelryd.
Foto: G. CRONQUIST 26 juni 1922.

»Att en ensam man mitt i den vilda naturens sköte lyckats, trots ekonomiska och andra svårigheter, skapa sig ett sådant monumentalt livsverk, som direktör ABELIN»,

Fig. 5. Klippt buxbom vid Norrviken.
Foto: G. CRONQUIST 26 juni 1922.

skriver dagens exkursionsskildrare i Hälsingborgs Dagblad för den 28 juli, »är något för genomsnittsmänniskan ofattbart. En syn, liknande den, man skådar vid en blick åt öster eller väster från den mitt i anläggningen liggande huvudbyggnaden, kan ej tåla någon jämförelse någonstans, knappast med dess stora förebild, trädgårdarna i Versailles. Norrviken med de enkla stora linjerna över de öppna vyerna, inramningen av skog och klippor å ena och havet å den andra sidan och med sina tusentals in- och utländska träd och växter är något oförlikneligt, oförglömmeligt. Och däri instämma helt visst alla, som en gång sett den platsen, av fullaste hjärta.»

En rundtur genom renässansträdgården och fruktträdgården med dess otaliga fruktträd och nötbuskar blev avslutningen på vårt minnesrika Norrviken-besök. Den framskridna tiden och det alltjämt ösande regnet påskyndade våra steg tillbaka till bilarna, vilka fortast möjligt förde oss åter till Båstad till gemensam lunch å Strandhotellet. Ingenjör NOBEL hade här välvilligt ordnat allt på bästa tänkbara sätt för vår förplägnad och trevnad. Med blåklint och andra midsommartidens fagraste vildblomster sirade bord och välljudande taffelmusik i kafélokalen invid den rymliga matsalen bidrogo ej oväsentligt till lunchstämningens höjande. Uppriktiga tacksamhetsleven utbragtes under lunchens lopp för förmiddagens exkursionsvärdar å Skånegården, Småryd och Apel-

Fig. 6. Dendrologer på vandring genom den japanska trädgården vid Norrviken.
Foto: E. CEDERPALM 26 juni 1922.

ryd samt — last but not least — för direktör RUDOLF ABELIN å det underbara Norrviken.

Under lunchen hade regnet saktat av, för korta mellanstunder t. o. m. upphört. Fullföljandet av dagens exkursionsprogram, som under återfärden från Norrviken till Båstad syntes nog så problematiskt, ansågs därför ej böra uppgivas, detta oaktat docenten LUNDEGÅRDH, vår ledare och värd under det planerade besöket på Hallands Väderö, pr telefon meddelat, att den svåra sjön kanske rent av komme att omöjliggöra överfarten från Torekow till Väderön. Lunchen hade tydligen ingjutit nytt mod i exkursionsdeltagarnas sinnen. Bilarna bestegos åter, och i storm och regnbyigt väder färdades vi fram den för sin vackra utsikt över land och hav under solklara sommardagar så berömda vägen Båstad—Torekow. De stundtals något

Fig. 7. Grupp av exkursionsdeltagare å Hallands Väderö.
Foto E. CEDERPALM 26 juni 1922.

Fig. 8. Väderöfararna före återresan till Torekow.
Foto: E. CEDERPALM 26 juni 1922.

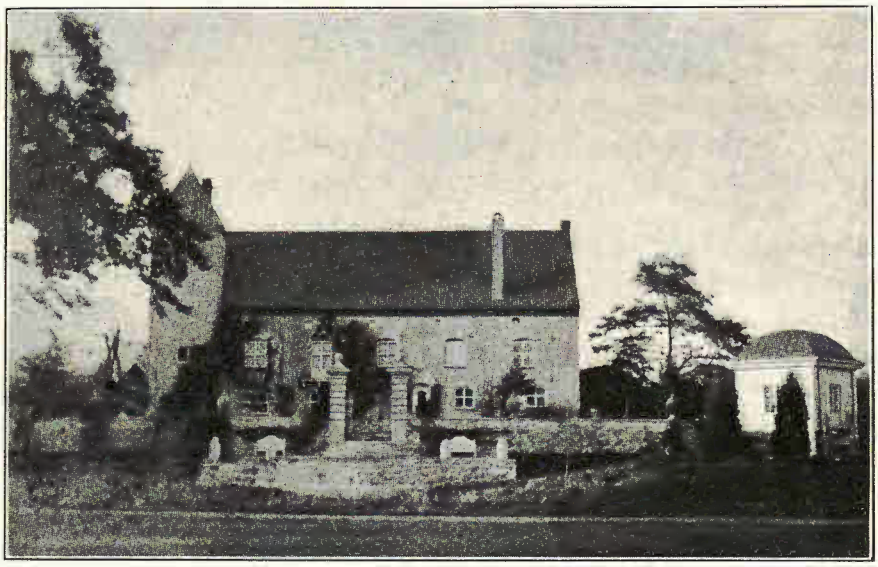

Fig. 9. Vegeholms slott från parksidan.
Foto: G. V. WALBERG okt. 1919.

lättande molnen tillåto oss åtminstone ana, vad vägen under lyckligare väderleksförhållanden måste giva i utsiktsväg.

Vid framkomsten till Torekow var docenten LUNDEGÅRDH oss till mötes. Nödigt antal motorbåtar väntade i hamnen, och de sjövana skepparna garanterade oss — trots havets vredgade uppsyn — en relativt riskfri överfart till den på andra sidan sundet lockande **Väderön.** Att sjöresan ditöver skulle bliva gungande och framför allt *våt,* var dock tydligt. Då båtarna slutligen lade ut från land, visade det sig också, att de flesta exkursionsdeltagarna funno med sina intressen bäst förenligt att stanna kvar på terra firma — av Båstadslunchens 73 exkursionsdeltagare voro vi allenast 26 stycken, som med fruar AHLQVIST, BILLSTRÖM och SJÖVALL samt den ungdomsspänstige, snart 80-årige direktör FR. ULRIKSEN i tåten trotsade överfartens besvärligheter. De våldsamma sjöarna slogo den ena efter den andra över båtarna, och då vi äntligen landade i lä för stormen vid Sandhamn å Väderön, var det en mer än lovligt sjöblöt skara, över vilken solen för en kort stund uppmuntrande bröt fram genom de av vinden jagade molnmassorna. Tack vare vind, sol och händernas vridande förmåga fingo vi efter en stund våra kläder åter i någon mån användbara, och kosan ställdes först i rask och uppvärmande takt till docenten LUNDEGÅRDHS växtfysiologiska station på södra sidan av ön. Så

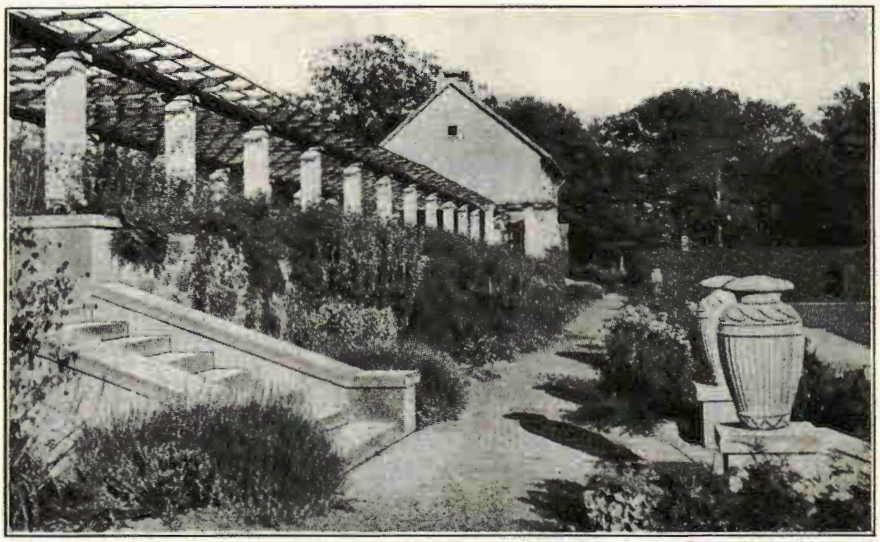

Fig. 10. Vegeholm. Pergolan och parennrabatten.
Foto: G. V. WALBERG okt. 1919.

snart blodet kommit i normalt omlopp, saktades farten något, och en del smärre avstickare gjordes från vägen för beseende av några av de inom räckhåll varande sevärdheterna. Den underbara Väderö-naturen hade oss snart helt i sitt våld. Hälledammen med sin trolskhet och 1,000-års-e k e n med sin om seghet in i döden vittnande krafttyp måste ju väcka allas odelade beundran! — Efter ett kort uppehåll vid växtfysiologiska stationen, vars laboratorium och växthus demonstrerades av vår Väderö-färdledare, gåvo vi oss snart åter ut i naturens sköte. Målet blev nu de för sin yppiga växtlighet beryktade alkärren, främst det närmast liggande Ulagapskärret. Med amanuensen H. WALLIN, som gjort Ulagapskärrets vegetation till föremål för ingående ekologisk undersökning, och docenten LUNDEGÅRDH i spetsen vandrade vi fram genom alskogen med dess undervegetation av ormbunkar, gräs och örter — särskilt de förstnämnda imponerande genom sin osedvanligt rika utveckling — och med intresse togo vi del av den orientering, våra ciceroner lämnade rörande de i markbetäckningen varandra avlösande växtassociationerna. A l a r n a med sina fantastiska sockelbildningar väckte säkerligen lika mycken undran som beundran. Så också den flerestädes högt upp i trädkronorna slingrande s k o g s k a p r i f o l e n. Tiden tillät oss tyvärr ej att länge fördjupa oss i den under-

Fig. 11. Vegeholm. Parti från parken och ån. Foto: G. V. WALBERG okt. 1919.

bara alurskogen. Klockan var över 6, och vi hade såväl den besvärliga sjöresan åter till Torekow som lastbilsfärden Torekow—Skälderviken framför oss, innan vi programenligt kl. 9 skulle aväta gemensam supé å Hotell Skälderviken. Väderöns stolta ekjättar och underbart vindpinade träd fingo vi på återvägen till båtarna blott se en skymt av i förbifarten. En värmande kopp kaffe väntade oss vid Sandhamnskaféet. Men många minuter fingo vi ej offra på så materiella saker som kaffedrickning. Detta allra helst som några av de floristiskt intresserade av Väderö-besökarna, innan de åter stego ombord å båtarna, ville begagna tillfället att med egna ögon se — men inte röra! — den just här vid Sandhamn på sandstranden underbart nog växande spikklubban, *Datura stramonium*, så här års visserligen uppträdande i blott grodd- eller ungplantsstadium, men ändock konstaterbar såsom allt fortfarande växande på platsen. Så snart det första spikklubbsexemplaret påträffats och vederbörligen beundrats trots sin oansenliga skepelse, måste även floristerna foga sig i sitt öde och bege sig åter i båtarna. Före ombordstigningen avknäpptes Väderöfararna i samlad tropp på klippkrönet ovanför båtplatsen (se fig. 8). Ett fyrfaldigt rungande leve utbragtes för vår Väderö-färdledare, docenten LUNDEGÅRDH, och snart brottades vi åter med de skyhöga vågorna, nu »i sidovind med», vilket ej så litet påskyndade återfärden. De flesta vågorna kunde väl nu pareras, men icke desto mindre voro vi vid framkomsten till Torekow återigen skäligen genomblöta. I Torekow stodo ett flertal av icke-Väderöfararna oss till mötes, och i välsignad hågkomst ha säkerligen alla sjöfararna den värmande och upplivande konjak, varmed direktör G. C. FAXE omtänksamt nog nu hälsade oss välkomna åter till fastlandet.

Bilfärden Torekow—Skälderviken blev säkerligen för lastbilspassagererna den mörkaste punkten under den första exkursionsdagen. Så särskilt för de mer eller mindre genomvåta Väderö-fararna. Efter ett par timmars färd i regn och rusk smakade dock supén i Skälderviken rent av

Fig. 12. Stureholm från rosenträdgården.
Foto: A. AHLQVIST 27 juni 1922.

storartat. Och hade vi här glädjen se vår exkursionsskara utökas med ytterligare 6 deltagare: trädgårdsarkitekt D. ANDERSSON, direktör och fru G. BÅGENHOLM, assistent JOH. FR. LUNDBERG samt agronom och fru A. STAHRE.

Vegeholm—Stureholm—Kronborg Have.

Tisdagen den 27 juni ingick med igenmulen himmel, och det dröjde ej länge, förrän hällregnet begynte. Kl. 8 samlades exkursionsdeltagarna till frukost å Hotell Skälderviken, och kl. 9 bestegos bilarna med **Vegeholm** som närmaste mål. Ett oavbrutet regnande gjorde allt för att fördystra sinnena såväl under vägen till Vegeholm som under det nära två timmar långa uppehållet därstädes. Det måste verkligen till så storartade anläggningar, som dem vid Vegeholm, för att en dag, sådan som denna, komma även den mest entusiastiske dendrolog och parkvårdare att se bort från det evinnerliga regnandet. Strömmen av promenerande genom även de längst bort från slottet belägna park- och trädgårdsområdena vittnade nogsamt om, att Vegeholms-anläggningarna oemotståndligt lagt beslag på exkursionsdeltagarnas intresse.

Vid framkomsten till Vegeholm gjordes halt å den runda, öppna, av resliga l i n d a r omgivna platsen strax framför slottet, varifrån 6 vägar stjärnformigt leda ut, en av dessa, kantad av dubbla rader åldriga h ä s t k a s t a n j e r, rakt fram till den stolta gamla slottsbyggnaden (fig. 9).

Fig. 13. Från Stureholm — pergolans fagraste blomster!
Foto: E. CEDERPALM 27 juni 1922.

Under väntan på lastbilarnas ankomst medhunno de först anlända en avstickare bort i skogsparken öster om slottet, där några imponerande jätteträd förevisades av godsets intresserade trädgårdsmästare, som av slottsherren, ryttmästare VON GEIJER, tyvärr hindrad att själv närvara, välvilligt ställts till vår disposition, väldiga bokar med kolossala kronor nästan ända ned till marken och ek-jättar om ända till 6 m:s stamomkrets. Då samtliga exkursionsdeltagare anlänt, begynte en rundtur genom park- och trädgårdsanläggningarna närmast slottet. Det ihållande regnet kom oss snart att söka vår tillflykt till växthusen, vilkas rika och omväxlande innehåll nu togs i grundligt skärskådande. Tomater och orchidéer, meloner och nejlikor, fuchsior och engelska pelargonier, vindruvor och luktärter samt i ett växthus för sig ett persiketräd, årligen bärande 800—1,000 härliga frukter, fröjdade här ögat. Parkanläggningarna utanför växthusen lockade oss emellertid — trots regnet — med nödvändighet utomhus. Den på grunden av den gamla ladugården uppbyggda pergolan måste beses på närmare håll, så också den nedanför densamma utefter den gamla muren anordnade, mäktiga perennrabatten (fig. 10) och de gamla parkträden, en genom sin väldiga stamomkrets imponerande »akacia» (*Robinia pseudacacia*), Skånes största akacieträd, stora och lummiga äkta kastanjer m. fl., m. fl. I parkområdet på motsatta sidan om slottet (jmf. fig. 11) intresserade bl. a. en ståtlig gammal ek, som med en av sina mäktiga grenar tagit stöd mot marken och här på ett över meterlångt stycke överlagrats med jord, så att en trädgårdsgång kunnat framdragas tvärs över densamma; på andra sidan om gången reste sig grenen åter i höjden och avslutades med en vacker grenkrona. Längre bort stodo *Rhododendron*-grupper ännu i grann blomsterskrud och insprängd bland

Fig. 14 och 15. Interiörer från Stureholms fasaneri.
Foto: G. CRONQUIST 27 juni 1922.

dessa i enstaka exemplar rikt blommande *Kalmia latifolia*. Även en tur genom de vidsträckta köks- och fruktträdgårdarna medhanns före avfärden. Jordgubbslanden med sina bevattningsanordningar tilldrogo sig här särskild uppmärksamhet.

Stureholm stod som andra punkt på dagens exkursionsprogram. På utsatt tid körde de första bilarna i hällande regn fram för Stureholms trappa. Ägaren, ryttmästare STURE BRUNNSTRÖM, välkomnade oss på det hjärtligaste och inbjöd oss samtliga till en upplivande, präktig lunch i de vackra Stureholms-gemaken. Sällan har väl jordgubbarnas mångfald med sådan begärlighet inmundigats! Allt var ljust och glatt inomhus, och då kaffet serverats och värdfolket avtackats inträffade det hart när otroliga, solen bröt oemotståndligt fram genom regnmolnen; i strålande solsken kunde vår vandring nu gå fram genom de tilltalande Stureholms-anläggningarna.

Stureholms-området har för trädgårdsarkitekten varit nära nog det tacksammast tänkbara. Och denne har sannerligen ej heller förfuskat sitt verk. Direktör O. H. LANDSBERG, som uppgjort planen för park och trädgårdar, är all heder värd för densammas lyckliga genomförande. Den gamla ek-björkbackenaturen, i vilken corps-de-logiset är uppfört, har fått bilda den naturliga inramningen till de om god modern trädgårdsanläggningskonst vittnande nyanläggningarna framför och bakom den i värdig stil uppförda huvudbyggnaden. Särskilt tilltalande verka planeringarna å framsidan mot landsvägen med den mellan infartsvägen nedsänkta rektangulära gräsvallen, flankerad av rundklippta i d e-g r a n a r. R o s e n-trädgården å södersidan av byggnaden (jmf. fig. 12) med sin bågformiga pergola-avgränsning mot den gamla fruktträdgården

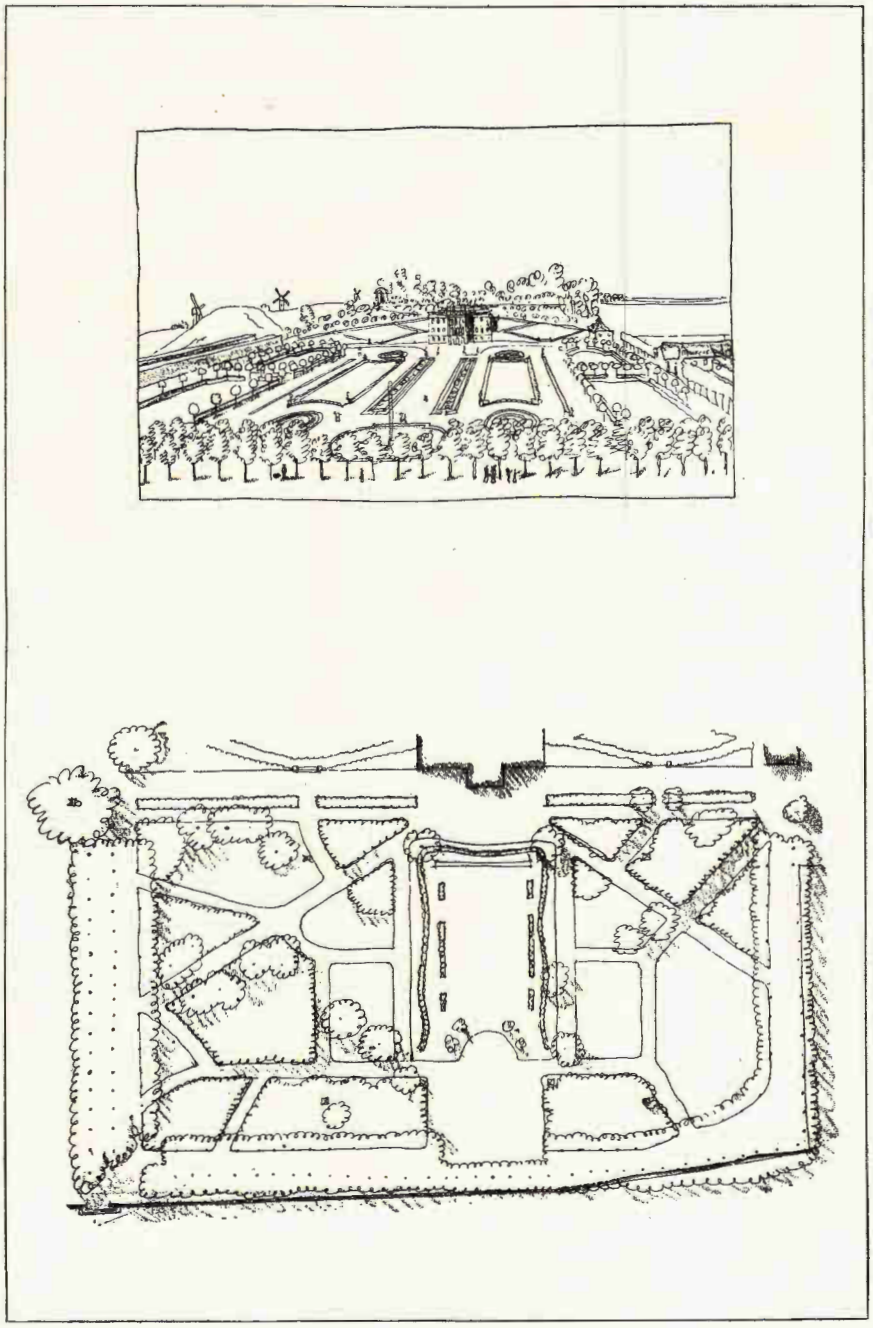

Fig. 16. Marienlyst Have i slutet av 1700-talet (övre bilden) och i början av 1900-talet (nedre bilden).
(Efter G. N. BRANDT.)

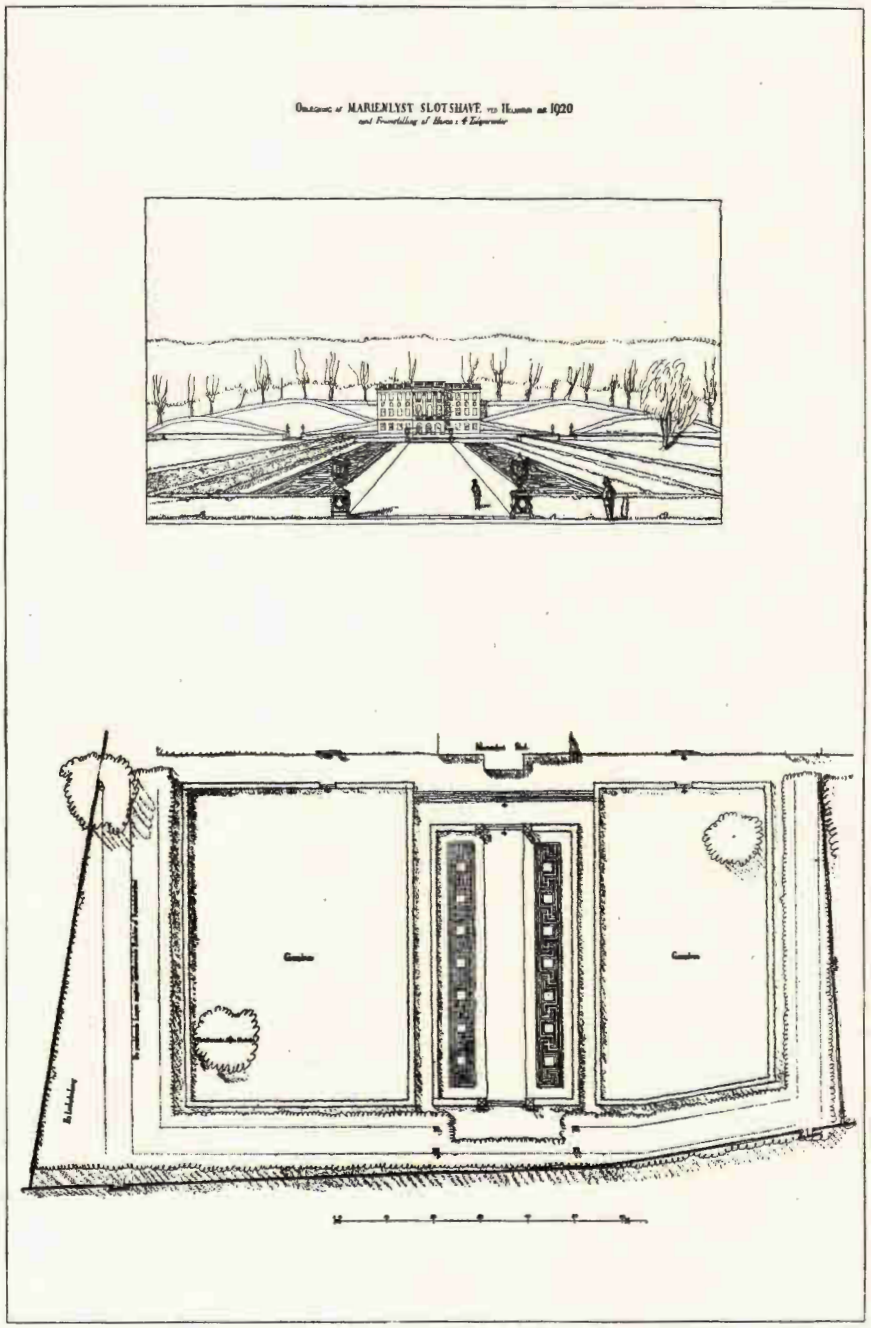

Fig. 17. Marienlyst Have efter den nu påbörjade restaureringen.
(Efter G. N. BRANDT.)

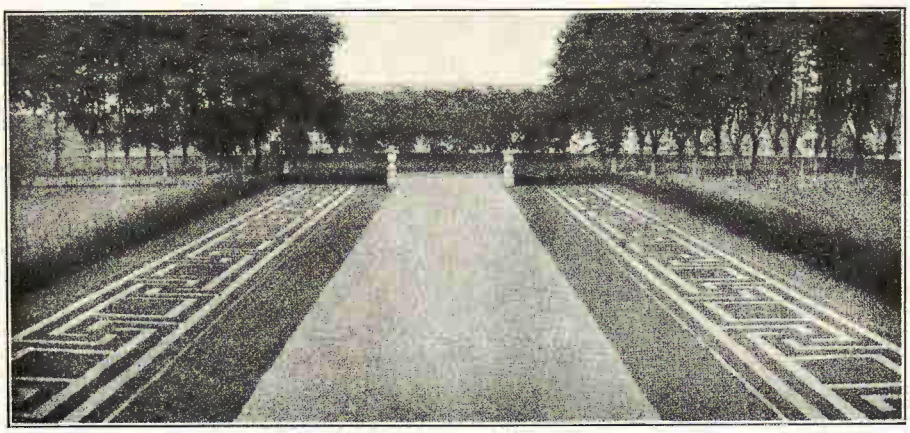

Fig. 18. Marienlyst Have. Parterrens mittgång i dess nuvarande utseende.
(Efter G. N. BRANDT.)

bakom måste också betecknas som ett lyckligt moment i de LANDSBERG-ska nyanläggningarna.

Från planen framför corps-de-logiset togs vägen över ekbackemarken öster ut bort till fasaneriet, som anlagts i omedelbar närhet av en naturpark av helt annat slag, en tät uppväxande ungskog av björk, ek, al, asp, ask, hägg och hassel m. fl. lövträds- och lövbuskarter med fläckvis högväxt och yppig undervegetation av bl. a. *Convallaria multiflora* och *Milium effusum* — en i sanning härlig mark för fasanerna. Att densamma under sommarens lopp skulle bliva ett gott fasantillhåll, därför borgade också det välordnade fasaneriet med dess 654 små fasankycklingar — det formligen vimlade av dylika överallt inne i fasangården (jmf. fig. 14 och 15). Från naturparken gick vandringen förbi växthusen med dess tomater och persikor — den första persikan för året befanns i dag mogen och överräcktes av vår ciceron och värd till en av exkursionsfruarna! — vindruvor, fikon, gurkor, pumpor och diverse krukväxter. Slutligen besågos fruktträdgården och rosengården inom pergolainhägnaden. Som klängväxter å pergolan förekommo — förutom rosor — vildvin, *Actinidia arguta* och *Celastrus orbiculata*; en häck av murgröna begränsade pergolan på insidan.

Solskenstimmarna på Stureholm måste tyvärr snart bliva ett minne blott. Efter lunchen hade tiden hastigt flugit i väg. För att vi skulle vara i Hälsingborg i god tid till Helsingör-färjan kl. 3,57 e. m., hade avfärden från Stureholm måst bestämmas till 2,30 e. m. Efter tack och adjö till vårt charmanta värdfolk voro vi också på förut bestämd tid

Fig. 19. Hälsingborgs stads planteringar. Slottshagen, näckrosdammen, med *Alnus incana pendula* t. v. och *Salix elegantissima* i fonden.
Foto: G. O. LAGERSTRÖM.

åter i bilarna. I ilande fart förde oss dessa hän mot Hälsingborg och det i solskenet vackert blånande Sundet. Strax efter 3 voro de första bilarna framme i Hälsingborg. Och vi hade här glädjen sammanträffa med vår ordförande, universitetkanslär CARL SWARTZ med fru, vilka tillika med överstelöjtnant A. JANSE nu anslöto sig till exkursionen. Den knappa timme, vi hade på oss, innan Hälsingör-färjan avgick, användes till vederbörlig installering å hotellrummen samt till slutligt ordnande av Danmarks-pass till ett 20-tal förut passlösa exkursionsdeltagare.

I strålande sol skedde överfarten till det danska landet. Och under hela eftermiddagen förgyllde solen de vackra utsikterna över land och vatten. Från ångfärjestationen i Helsingör gick färden till fots genom den idylliska staden, vars vackra gamla karmelitkloster — nu försörjningsinrättning—som hastigast besågs, ut till Marienlysts slott med dess minnesrika **»Kronborg Have».** Vid framkomsten till slottet lämnade havearkitekten E. ERSTAD-JØRGENSEN, den ende danske deltagaren i vår exkursion, en kort redogörelse för »haven», dess tillkomst och växlande öden. Den gamla »havens» historia är — enligt G. N. BRANDT: Marienlyst Have, »Architekten» 1917, n:r 3, sid. 23 o. f. — i korthet den, att FREDERIK II, då han ej inom Kronborgs murar kunde anlägga någon trädgård efter

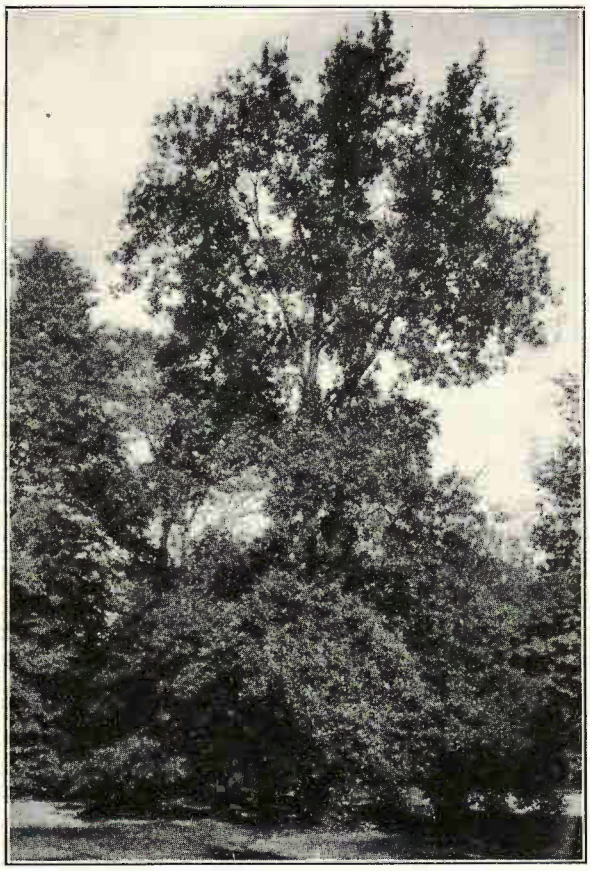

Fig. 20. Hälsingborg, Öresundsparken. Ek, som efter friställning 1904 från den nedre, förut kvistrena delen av stammen utbildat grenar av avvikande, hängande ställning.
Foto: G. O. LAGERSTÖM 1922.

den tidens smak lät omändra en äldre klosterträdgård till »Croneborgs Lysthave» och där uppföra en trevåningspaviljong, det nuvarande slottets mittparti. Haven var under första hälften av 1600-talet ansedd för att vara den vackraste i Norden. Samma sicksack-vägar förde då som nu upp till höjden bakom paviljongen. Överst var även då en rundel och bakom höjden låg efter den tidens engelska sed en liten naturpark, ett stycke ursprunglig björkskog, sammanfogad med trädgården. Anläggningens indelning var den vanliga kvadratindelningen, upprepad uppdelning medelst korsvägar och kvadraterna kantade med buxboms-häckar. Under CHRISTIAN VII blev egendomen änkesäte för FREDERIK V:S efterlämnade gemål JULIANA MARIA — härav namnet Marienlyst. Det är från denna tid det av den franske arkitekten JARDIN byggda slottet ävensom parterrträdgården förskriva sig. Kronborg eller Marienlyst Have blev nu för andra gången ett uttryck för Danmarks bästa trädgårdskonst. Anläggningen kan anses karaktäristisk för tiden och för JARDIN; de klassiska tendenserna visa sig i en förenkling av alla linjer, men f. ö. är det en typisk, fransk barockträdgård, vi ha framför oss. Utmärkande för den

tidens trädgårdskonst är också återinförandet av blomsterdekorationerna. Den JARDIN'ska trädgården fick länge förbli oförändrad, men den kom dock att under årens lopp bliva allt mera försummad. Framemot mitten av 1800-talet började man vidtaga en hel del mindre lyckliga förändringar inom densamma. Man avlägsnade en del av den gamla ringmuren, varigenom trädgården miste sin fasta fyrkantiga inramning och det slutna rumsintrycket förflyktigades. Vidare borttog man de skulpturer, som förut markerat de viktigaste punkterna i anläggningen, och prisgav härigenom så att säga trädgårdens hela struktur. Man igenfyllde den förut befintliga spegeldammen och utplånade nivåskillnaderna framför slottet, så att det hela alltmera förflackades. Och med de planteringar, man nu företog, arbetade man vidare i samma riktning. Man planterade in en heterogen samling prydnadsträd och störde därmed till största delen det lugn, som förut vilat över den gamla »haven». Här och där anlades några planlösa buskager, som endast tjänade till att göra anläggningen oklar och sönderstyckad. För att riktigt råga måttet, anlade man en del omöjliga, förvirrade gångar härs och tvärs och sökte förgylla upp det hela med några smärre, osammanhängande blomsterrabatter.

Fig. 21. Hälsingborg, Öresundsparken; sluttningen ned mot hälsobrunnen.
Foto: G. O. LAGERSTRÖM.

Sedan år 1875 har Helsingörs stad varit ägare av »Marienlyst Slotspark». Redan tidigt blev man betänkt på en restaurering av de minnesrika gamla parkanläggningarna, men de nödiga medlen saknades. Genom en enskild mans, grosshandlare A. COLLSTROP, donation å 50,000 kronor blev det emellertid möjligt att förverkliga restaureringsplanerna. Arbetet uppdrogs åt kommunegartner G. N. BRANDT, och under hans insiktsfulla ledning har under de senaste åren detta med berömvärd iver påbörjats. Utseendet av Marienlyst-parken vid slutet av 1700-talet samt före (i början av 1900-talet) och efter den år 1920 påbörjade restaure-

Fig. 22. Hälsingborg, Pålsjö skog. Bok-skog med inblandad ek. Foto: O. H. LANDSBERG.

ringen framgår av de efter BRANDT i fig. 16 och 17 meddelade plankartorna. En bild av parterrens mittgång i dess nuvarande utseende, sedd från slottet, återges i fig. 18.

Sedan vi från terrassen framför slottet beskådat de nya parterranläggningarna, gingo vi runt slottet och den gamla sicksackvägen upp till höjden. Då man häruppifrån såg ut över landet med Helsingörs tinnar och torn samt det stolta Kronborgs slott åt ena sidan och det vackra svenska landet med det i högsommargrönska inbäddade Hälsingborg mitt för, förstod man till fullo, att just denna plats inbjudit till anläggande av Danmarks en gång förnämsta slottspark. Sakta vandrade vi fram, njutande av den storslagna utsikten. Förbi »Hamlets grav» gingo vi så småningom åter utför höjden, och i spridda grupper sökte vi oss omsider ned till Marienlysts badhotell, där kl. 7 e. m. gemensam middag serverades. Det i blått och gult festligt dekorerade middagsbordet och de till exkursionens ära elegant tryckta matsedlarna gjorde hotelledningen all heder. Nöjda med vår andra exkursionsdag återvände vi redan 10,17 e. m. med näst sista färjan för dagen från Helsingör till Hälsingborg för att med stärkta krafter åter kunna samlas å utsatt tid nästa dag till nya exkursionsupplevelser.

Hälsingborg—Sofiero—Kulla-Gunnarstorp—Kristinelund—Krapperup.

Onsdagen den 28 juni ingick, liksom föregående dag, med regn och igenmulen himmel. Då vi kl. 9 på morgonen samlades utanför hotell Mollberg, formligen öste regnet ned i strömmar. Icke desto mindre blev samlingen färddeltagare redan från början nära nog fulltalig. 6 stycken nya deltagare anslöto sig nu till exkursionen: agronom och fru G. ELIASSON, rektor och fru E. FORSLID samt kronofogde och fru G. A. LIND.

Dagens första besök gällde **Hälsingborgs stads planteringar.** Stadsträdgårdsmästaren, direktör O. H. LANDSBERG, blev här vår färdledare. Att Hälsingborgs stad var en sådan parkstad av rang, som nu visade sig vara fallet, var nog för flertalet exkursionsdeltagare förut okänt. Ej

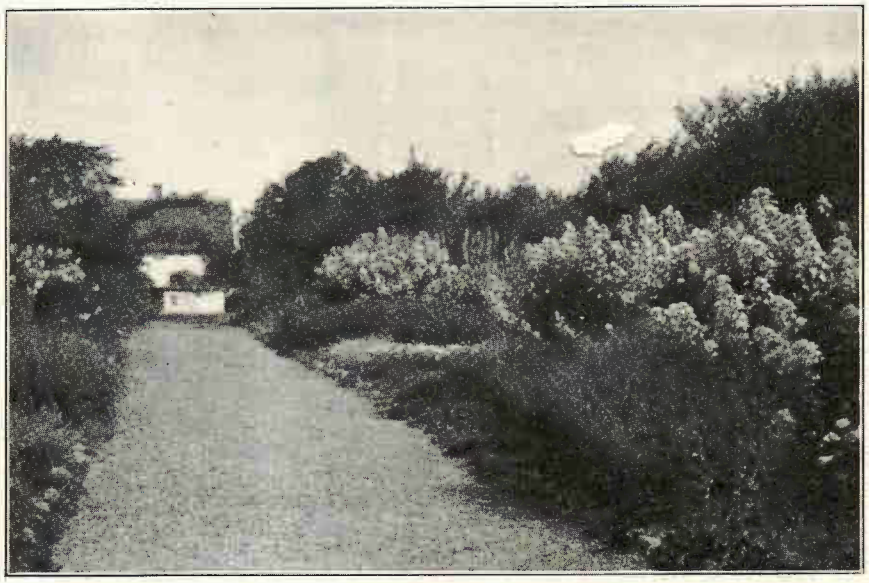

Fig. 23. Från Sofieros praktfulla perennrabatter.

mindre än fem olika större planteringar och parker stå under stadens förvaltning och vård, och allesammans kunna de sägas vara nära nog mönster i sitt slag. Det var med verklig glädje man kunde konstatera, huru väl natur och kultur snart sagt allestädes kombinerats samman. Ett första intryck härav fick man redan vid ankomsten upp till Kärnan, vid vars fot de självsådda fläder-träden fått fritt utveckla sig och med sitt lövverk och sin rika blomsterskrud på sitt alldeles särskilda sätt bidrogo att giva den rätta stämningen. Slottshagen, planteringen på backkrönet kring Kärnan, blev en för såväl parkvänner som dendrologer synnerligen intressant bekantskap. Ur parkvårdssynpunkt intresserade framför allt den vackra, av hängträd stilfullt inramade näckros-dammen (fig. 19), anlagd på bottnen av en av de gamla vallgravarna, de vällyckade pensé- och perenn-grupperna samt de idealiska bok- och naverlönnshäckarna. Näckrosdammen förtjänar en särskild eloge för det prov, den gav, på inhemska dammväxters lämplighet för prydnadsändamål. Som verkligt dekorativa sådana märktes å strandkanterna av dammen i grupper inplanterade *Osmunda regalis* och *Struthiopteris germanica, Butomus umbellatus, Iris pseudacorus* och *Scirpus silvaticus.* Av vacker färgverkan var *Iris sibirica,* framför allt dess storblommigare, bredbladigare och lägre *orientalis*-form. Även bok-häckarna förtjäna ett mera detalje-

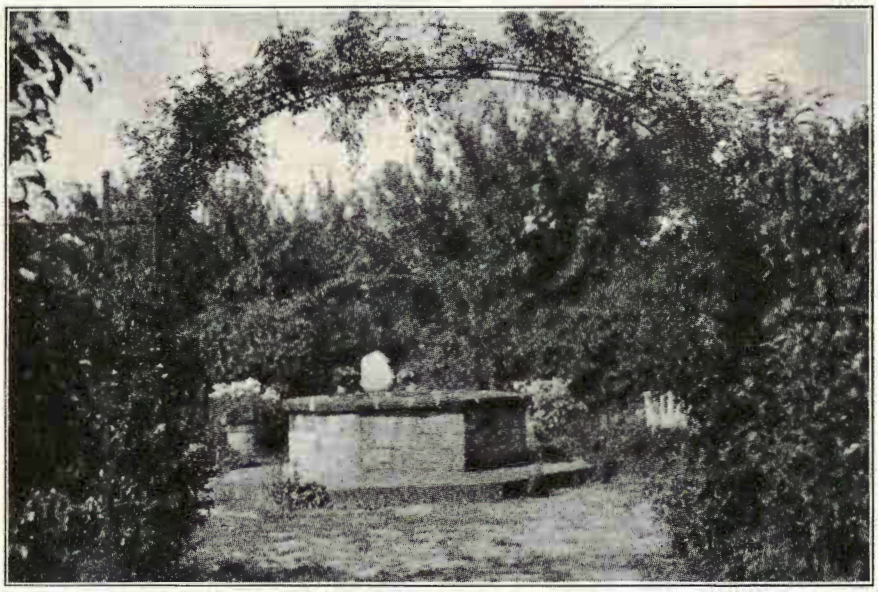

Fig. 24. Brunnen och en av rosenpergolorna i Sofiero lustgård.

rat omnämnande. De nu något över 2 m höga, täta häckarna ledde sitt ursprung från år 1910 i dubbla rader inplanterade, vid planteringen 4 m höga bokplantor. Resultatet hade blivit storartat. — Av rent dendrologiska sevärdheter må från Slottshagen antecknas: en ovanligt smalkronig form av hästkastanj, ursprungligen inflyttad från Öresundsparken och sannolikt där uppkommen ur frö — en för trånga lägen lämpad form! — *Alnus incana pendula*, ett av de vackraste hängträden kring näckrosdammen (se fig. 19), *Carpinus betulus columnaris* i vackert utbildad pyramid- eller kägelform, *Diervilla Eva Ratke*, ovanligt dekorativ med sin mörkröda, *Cydonia japonica*-lika blomfärg; *Fraxinus Ornus* i ett flertal vackra exemplar; hängkörsbär i vackert utbildad hängform; *Quercus robur pectinata* med sina underliga, trådsmalt parflikade blad; *Robinia Holdtii britzensis* med sina svagt rödvioletta blommor — just nu i blomning.

Efter Slottshagen besöktes Öresundsparken. Planteringarna uppe på platåryggen innehöllo även här en hel del dendrologiska märkvärdigheter. Av äkta kastanj (*Castanea vesca*) förekommo ett flertal, år 1905 planterade exemplar av anmärkningsvärd storlek och med egenartat, buskformigt växtsätt. Turkisk hassel (*Corylus colurna*) fanns flerstädes representerad i vackra individ, ett av dessa av halvt hängtyp. Ett

exemplar av *Cytisus Adami* framvisade — liksom det i »Lustgården» 1920, sid. 158—159, beskrivna exemplaret från Svalöf — förutom skott av *Laburnum*- och intermediär typ även flera rena *purpureus*-skott. Av vanlig ek (*Quercus robur*) hade ett träd efter friställning 1904 från den nedre, förut kvistrena tredjedelen av stammen utbildat grenar, som genom sin avvikande, hängande ställning förlänade åt trädet ett i hög grad egendomligt utseende (fig. 20). Vidare märktes här vackra individ av bl. a. *Robinia neomexicana* och *Sorbus torminalis* samt exemplar av en synbarligen ej fullt härdig, storbladig lind, sannolikt någon *Tilia americana*-hybrid. — Å sluttningen med mot hälsobrunnen, Hälsan, har Öresundsparken karaktär av ren naturpark (jmf. fig. 21), en den härligaste lövskog med sällsynt vacker undervegetation av lundgröe (*Poa nemoralis*) — gräset får stå och fröa av sig och har flerestädes å sluttningen bildat en sluten matta av finaste grönska under träden — en stor och rikblommig *Hieracium*-art (av *Hieracium*-specialisten, docenten GUNNAR SAMUELSSON, genast namngiven såsom *H. grandidens*) bildar här och där ett vackert och färgrikt inslag i den ljusa grönskan. — I närheten av hälsobrunnen beundrades en 4—5 m hög *Pterostyrax hispida*, som tycktes gå bra till i bokarnas skugga och nu stod i blomknopp.

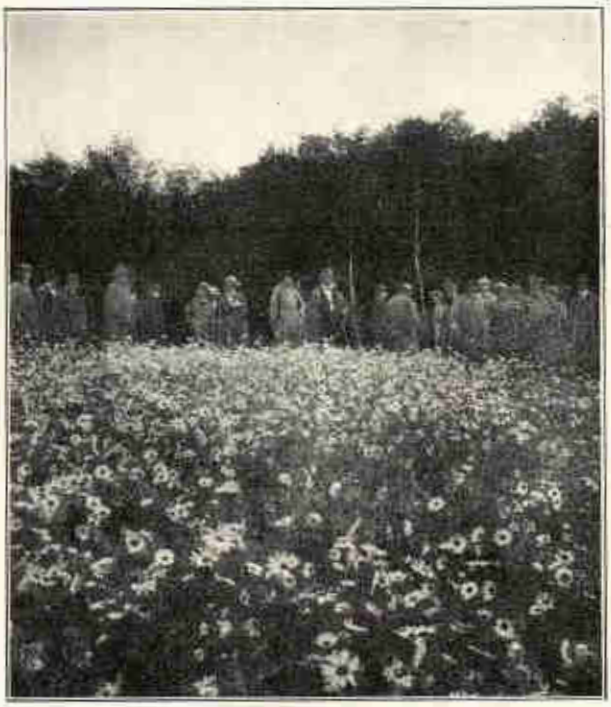

Fig. 25. Från besöket å Sofiero. Äng med självsådda margueriter. Längst t. h. H. K. H. KRONPRINSEN. Foto: E. CEDERPALM 28 juni 1922.

Nedanför Öresundsparken bestego vi bilarna för närmaste befordran till stadens vackra och vidsträckta naturpark, Pålsjö skog. Tiden tillät

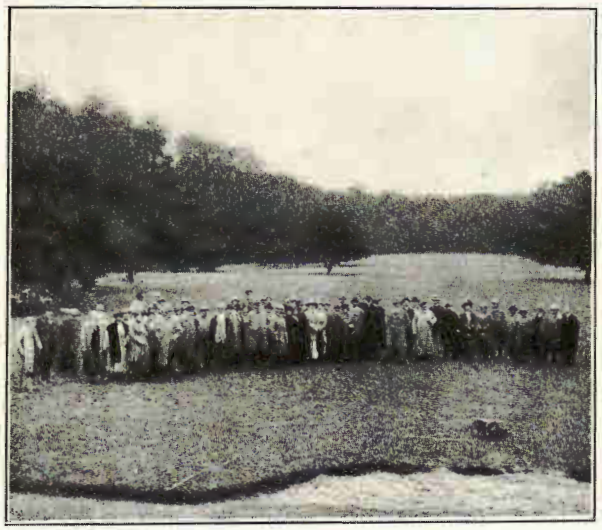

Fig. 26. Exkursionsdeltagarna samlade kring H. K. H. KRONPRINSEN före uppbrottet från Sofiero.

Foto: E. CEDERPALM 28 juni 1922.

oss ej att här ingå på några som helst detaljer. En kort rundtur genom den härliga bokskogen (jmf. fig. 22) närmast Pålsjö slott gjorde oss dock övertygade om, att Hälsingborgs stad här har en naturpark av oskattbart värde, och att staden synes förvalta detta sitt dyrbara pund på det rätta sättet. — Ett beramat besök å Pålsjö slott måste tyvärr på grund av den redan alltför långt framskridna tiden inhiberas.

Besöket å **Sofiero** blev för oss alla dagens stora upplevelse. Så fulltalig som här, hade ej heller exkursionsskaran någonsin förut varit. Med nytillkomna färddeltagare — ryttmästare och fru S. BRUNNSTRÖM, löjtnant WILH. DYRSSEN, fru ANNA LUNDBERG, löjtnant HELMER LÖFGREN, direktör PEHR SWARTZ och grevinnan HARRIET WACHTMEISTER — steg deltagareantalet för dagen till något över 100.

Utanför parkgrindarna gjorde bilarna halt och med ordföranden i spetsen gingo vi i samlad trupp vägen fram till slottet. Nedanför trappan kom H. K. H. KRONPRINSEN oss själv till mötes, vänligt hälsande oss alla. Uppe på trappan stodo SMÅPRINSARNA och PRINSESSAN INGRID. Vi bjödos samtliga in i slottet, där förfriskningar stodo framdukade. Medan regnet alltjämt silade ned utanför, läto vi oss dessa väl smaka, hungriga efter de föregående morgontimmarnas ansträngningar. Då vi stodo färdiga att under H. K. H. KRONPRINSENS egen sakkunniga ledning begynna en rundtur genom de vackra och minnesrika Sofiero-anläggningarna, hade regnet saktat av och kom snart att nästan fullständigt upphöra. Vi besågo först den under anläggning varande vildparken utanför grindarna. Avsikten med de lovande nyanordningarna här är att söka åstadkomma

Fig. 27. Den stora barrträdsgruppen å Kulla-Gunnarstorp. Det stora, flerstammiga trädet t. v. *Pseudotsuga glauca*, det högsta, tvåtoppiga trädet i mitten *Abies Nordmanniana* och det höga trädet t. h. *Sequoia gigantea*.
Foto: G. O. LAGERSTRÖM okt. 1922.

en omärklig övergång mellan ängs- och skogsmark — något i den MILNER'ska stilen. Från vildparken gick vår väg åter in i de egentliga trädgårdsanläggningarna. Å den stora öppna planen framför slottet beundrades de jättestora äkta kastanjerna och en jätte-akasia, i storlek tävlande med Vegeholms-akacian. Turen kom så till de ryktbara perennanläggningarna. Med välbehag vandrade vi fram å en för några år sedan anlagd gräsgång — i engelsk stil — och njöto av de stolta perennernas färgrika anblick (jmf. bilden överst å sid. 149). De olika arterna stodo i grupper, flera exemplar av samma art gruppvis för sig, var och en tilltalande i sin egenart: stor- och rikblommiga geranier — *Geranium sanguineum albiflorum*, rent av läcker i sin oskuldsvita blomfärg, och en annan praktart, *Geranium erectum* (?), en avgjord champion ifråga om såväl blomstorlek som blomrikedom — färgstark *Anchusa italica*, *Astrantia* och *Clematis recta*, ovanligt storblommig *Dictamnus* och *Iberis* m. fl., m. fl. Ett stilfullt växthus med vindruvor, tidiga och senare persikor samt tomater besågs i förbifarten. Allmän beundran väckte de av järnhaltig och till följd därav vackert rödbrun »sandstensskiffer» — hämtad från havsbotten nedanför — uppförda stenmurarna utefter perennrabatterna och växthuset. Till såväl växthus som

Fig. 28. Skånes största bok i Kulla-Gunnarstorps park.
Foto: G. O. LAGERSTRÖM okt. 1922.

stenmurar m. m., uppförda under de senaste fyra åren, har H. K. H. KRONPRINSEN själv gjort upp ritningen. Den ena perennrabatten efter den andra passerades (fig. 23 och 24), färgintrycken växlade i rask följd, det ena mäktigare än det andra — *Baptisia australis, Verbascum phoeniceum »Mars», Veronica amethystina,* se här några namn ur högen av de grannare arterna! Från perennkvarteren fördes vi hän till utsiktsplatsen över havet och den mitt emot liggande danska kusten. En med självsådda margueriter — *Chrysanthemum Leucanthemum* — översållad naturlig äng (fig. 25) visade här, att även vår svenska flora kan bjuda på de härligaste prydnadsblomster. Förbi lekstugan med dess nätta anläggningar gick vägen härifrån ned i dalgången och åter uppför längs denna. Och blevo vi nu i tillfälle att närmare taga del av de underbara stenbergsanläggningarna, den blomsterälskande KRONPRINSESSAN MARGARETHAS kanske förnämsta Sofieroskapelse (jmf. pl. 1). Den ena praktblomman och rariteten avlöste här den andra: vackert blommande *Cypripedium spectabile* och *parviflorum,* underbara primulor, den storblommiga och praktfulla *Clematis Marcel Moser* — välkänd från Norrviken-besöket — granna geranier, den gulblommiga *Erodium chrysanthum,* den märkliga *Rosa omeiensis pteracantha* — mångfalden av andra sällsyntheter och praktblomster att förtiga! Å ett av träden i dalen hade en vitblommig

Clematis (*C. montana alba*) klättrat upp till nära 12 m:s höjd. Längre upp i dalklyftan syntes några av den inhemska florans representanter ha fått ostört utveckla sig: å en av bäckvattnet översilad våtmarksfläck hade skärmstarren (*Carex remota*) fått bilda ett det vackraste tuvbestånd, och å torrare mark under bokarna uppträdde här som i Öresundsparken i Hälsingborg *Hieracium grandidens* vackert färgdominerande i gult. Som mera anmärkningsvärda exotiska inslag i strandvegetationen längs bäcken må särskilt nämnas *Bambusa palmata*, som tack vare sina utlöpare synes sprida sig allt mer och tydligen trives utmärkt, samt *Gunnera spinosa* med sina jätteblad; avläggare av denna hade utplanterats och gått synnerligen väl till. Längst upp i bäckdalen hade *Epilobium angustifolium* i såväl vanlig rödsom rent vitblommig form med fördel använts som prydnadsväxt.

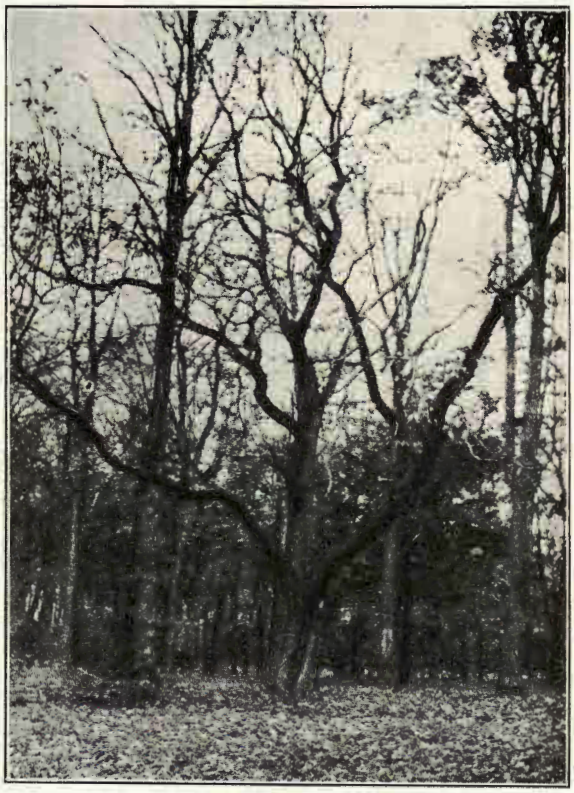

Fig. 29. Sveriges största äkta kastanje i parken vid Kulla-Gunnarstorp.
Foto: G. O. LAGERSTRÖM okt. 1922.

Hastigt hade tiden gått under vandringen bland Sofieros alla underbara blomster. Den för uppbrottet utsatta tiden var för länge sedan inne, då vi efter avslutad rundtur åter samlades framför slottet (jmf. fig. 26). Ordföranden uttalade vårt vördnadsfulla tack och utbragte ett kraftigt fyrfaldigt leve för H. K. H. KRONPRINSEN, vår kunlige värd och utomordentlige ciceron. Bilarna bestegos åter, och Sofiero-besöket var ett minne blott, för de flesta säkerligen exkursionens största och bästa.

Kulla-Gunnarstorp med sina stolta gamla parkträd stod som nästa punkt på dagens program. Grevinnan HARRIET WACHTMEISTER tog

Fig. 30. Kristinelund. Parti från det 1915—16 nyplanerade parkområdet.
Foto: G. V. WALBERG okt. 1919.

från Sofiero ledningen över bilkortègen och förde oss en av parkvägarna fram till slottet, så att vi redan från bilarna fingo kasta en första blick på några av slottsparkens imponerande trädjättar. Å slottstrappan mötte oss slottsherren själv, greve AXEL WACHTMEISTER. Som sanna dendrologer läto vi slottets inre passera hastigast möjliga revy och ägnade oss i stället snart under vår älskvärda värdinnas ciceronskap helt och fullt åt beseendet av den dendrologiskt lockande slottsparken. Den stora barrträdsgruppen (fig. 27) närmast slottet med över 60-åriga, för svenska förhållanden jättestora exemplar av mammutträd, *Sequoia gigantea* (25 m hög och 2,4 m i stamomkrets vid brösthöjd), ädelcypress, *Chamaecyparis Lawsoniana*, nordmannssilvergran, *Abies Nordmanniana* (2,65 m i stamomkrets), blå Douglasgran, *Pseudotsuga glauca* (2,65 m i stamomkrets), silverbarrig form av grön Douglasgran (*Pseudotsuga Douglasii argentea*), cembratall (*Pinus cembra*) m. fl. arter, tilldrog sig genast samtligas vår uppmärksamhet. Odelad beundran väckte också den stolta bokskogsparken med sina raviner och solfjäderformigt anordnade uthuggningar med utsikt över havet; genom inplantering av ung bok, som alltefter terrängens olika lutning hölls tuktad i 2—4 à 5 m:s konstant höjd, hade uthuggningarna på ett ovanligt lyckligt sätt gjorts estetiskt tilltalande. I kanten av bokskogen mötte vi

Fig. 31. Kristinelund. Parti av parken med barrträdsplanteringarna.
Foto: G. V. WALBERG okt. 1919.

här åter de redan förut från bilarna sedda jätteträden, bland dessa främst Skånes till omfånget största bok (fig. 28), en jätte med en stamomkrets vid brösthöjd om ej mindre än 6,13 m, samt, växande ej långt från denna, en jätte-ek (pl. 5) med 5,1 m:s stamomkrets; i augusti i fjol hade denna blivit rätt illa åtgången av stormen — en stor gren hade blåst av — men trädet hade lyckligen plomberats. Från trädjättarna togs vägen genom kökträdgården — man observerade särskilt, att kronärtskockorna här i motsats mot på så många andra håll ej tagit skada av den senaste stränga vintern — till växthusen med dess tomater, vindruvor och två stora fikonträd m. m. I parkanläggningarna närmast växthuset märktes ett stort tulpanträd (*Liriodendron tulipifera*) och en hel lund av äkta kastanjer; Kulla-Gunnarstorps stoltaste kastanjeträd (fig. 29), som tillika är landets största, mäter ej mindre än 3,5 m i stamomkrets vid brösthöjd. Ett besök i den idylliskt belägna gamla borgen, där vi på det välvilligaste omhändertogos av änkegrevinnan E. WACHTMEISTER — blev avslutningen på vår Kulla-Gunnarstorps-vistelse. Slottsgravarna med massor av gula näckrosor, slottet med av *Ampelopsis Veitchii* och *Glycine* överhöljda murar och den inre slottsträdgår-

den med av GLAESEL anlagda rosen-kvarter och vackra perennrabatter verkade i hög grad tilltalande.

Från Kulla-Gunnarstorp styrdes färden till det närbelägna **Kristinelund.** Tiden tillät oss endast att som hastigast göra en rundpromenad genom de vackra park- och trädgårdsanläggningarna. Att Kristinelund var bekant för sina vackra *Rhododendron*-planteringar, visste kanske flertalet av exkursionsdeltagarna, men att vi skulle få se dylika i den grandiosa omfattning, som vi nu fingo skåda dem, var nog för alla, som ej förut varit i tillfälle att besöka platsen, en fullständig överraskning. Antalet *Rhododendron*-buskar uppgår till något över 2 000. Visserligen var den bästa blomningstiden för flertalet former redan förbi, men ännu var blomsterprakten mångenstädes rent av överväldigande. Mångfalden av former och färger var hart när otrolig! Även mycket annat intresserade inom Kristinelunds-anläggningarna. Särskilt må nämnas vackra, efter ritning av dansken J. O. ANDERSEN utförda terrasseringar med färgstarkt inslag av perenna prydnadsväxter. Flerstädes hade barrträd blivit inplanterade (fig. 31); på alla något ömtåligare dylika kunde man konstatera mer eller mindre starkt framträdande vindskador efter föregående års svåra höststormar. Som kant- och häckväxt hade buxbom kommit till användning, dels *Buxus sempervirens*, dels *B. myrtifolia*, den förra överallt fullt härdig, den senare åter illa åtgången av den senaste stränga vinterkylan. Även Kristinelund hade att uppvisa äkta kastanjer av imponerande storlek.

Över Viken och Höganäs, där kort lunchuppehåll gjordes, togs från Kristinelund genaste vägen till **Krapperup,** sista målet för dagens och sommarens exkursion. Något över en timme fingo vi på oss att vandra omkring bland Krapperups alla dendrologiska sällsyntheter. Det stolta gamla slottet med sina intressanta spaljéer och artrika klädnad av yppiga klätterväxter — *Ampelopsis Veitchii, Clematis, Gloire de Dijon, Glycine, Hedera, Polygonum baldschuanicum, Vitis* — fångade först vår uppmärksamhet. *Ficus carica* och *Morus nigra* som spaljéträd med på kalljord årligen mognande frukter äro ju för även sydsvenska förhållanden sällsynta företeelser! Parkanläggningarna utomkring slottet hade likaledes dendrologiska saker av rang att bjuda på. Stolta jätteexemplar förekommo av *Castanea vesca, Acer campestre, Corylus Avellana, Robinia pseudacacia, Fagus silvatica pendula* — med osedvanligt hög och rak stam och nästan onaturligt långa hänggrenar — *Alnus glutinosa* — två sammanvuxna stammar — *Juglans regia* — de största och rikast bärande träden giva goda år vardera ett par hektoliter valnötter! — *Liriodendron*

tulipifera, Abies cephalonica, Buxus sempervirens och *Fraxinus excelsior* — en av askarna framför slottet det största trädet i parken. Av större rariteter må särskilt nämnas en åldrig *Chamaecyparis sphaeroidea* SPACH (= *Ch. thyoides* BRITT.) och en ovanligt vacker *Cedrus atlantica glauca*. En tibastbuske (*Daphne mezereum*) med en av grenarna vackert variegatbladig förtjänar även att i detta sammanhang anföras. — Sluttningen ner mot havet var beväxt med en den härligaste naturpark av alm, ask, bok och ek. Inplanterade, vackert utbildade exemplar av *Quercus castaneifolia, Q. velutina, Q. rubra* och *Q. robur fastigiata* bildade häri ett intressant dendrologiskt inslag. Invid en av gångarna genom denna delen av parken observerades en hägg med de nedre grenarna hängande ned mot marken och rotslående; från de rotslagna partierna hade ett flertal stamlika grenskott kommit till utbildning.

Såsom avslutning på Krapperups-besöket gjordes en rundtur genom de storartade frukt- och kökträdgårdarna. Genom anläggningarna leder en huvudgång, till en början kantad av lavendel-häck och med kordongträdinfattning bakom denna; som kordongträd förekomma Cellini, Cox's Pomona, Charlamovsky och Transparente blanche. Längre fram ändrar gånginfattningen utseende; längsgående rabatter av perenner — riddarsporrar, pioner och flox — och framför dem rika bäddar av annueller — bl. a. en ovanligt vacker, djupröd *Papaver rhoeas* — åstadkomma här en rik färgglädje. Åt ena sidan antager fruktträdgården karaktär av ren formträdgård. Såväl äpplesom päronträd ha här under mästarens hand tvingats antaga de mest underliga former: vingpyramider och spiraler, korgar och brudkronor etc. etc.

Fortare än vi anade det, var den för Krapperup-besöket anslagna tiden tilländalupen. Kl. 6,32 e. m. måste vi vara vid järnvägsstationen, om vi ville begagna oss av sista tåglägenheten för dagen för avresa österut. Och för flertalet av oss var denna färdevägen den enda möjliga. I och med uppbrottet från Krapperup var Föreningens för Dendrologi och Parkvård tredje sommarexkursion och första Skånefärd definitivt ändad.

FASTERS ROSENVATTEN.

»Rosor i ett sprucket krus är ändå alltid rosor!»

Dessa FRÖDINGS bevingade ord kunde väl knappast äga sin tillämpning på de rufsiga, gammalskära provinsrosorna i roskvarteret nedanför stenterrassen i min barndoms gamla trädgård. Aldrig plockade vi dem heller för att sätta ens i ett sprucket krus, om vi ock kunde njuta deras balsam och borra in näsorna i de fuktiga, slankiga blommornas verkliga rosendoft — ej uppnådd av den mest prunkande moderna remontant. Dock *är* det som avplockade och placerade i ett par gamla avdankade husgeråd, jag har mitt bästa minne av de gamla provinsrosorna — *Fasters rosor*.

Hela vintern njöt Faster den oförfalskade rosendoften, ej som den något unkna, gammalförnäma atmosfär, de *torkade* bladen sprida i antika herrgårdsgemak, utan det var i sitt *rosenvatten,* hon uppfriskade både ansikte och luktorgan. Det var ock genom samma undergörande vatten, hon lät sitt minne dröja i sommarens dagar och de härvid ofta tårade ögonen njuta läkedom.

Så roligt det var att se på, när Faster lagade rosenvatten!

Detta skedde dagligen, så länge provinsrosorna blommade, och med minsta möjliga agremanger. Dock tvivlar jag på, att något rosenvatten i världen blivit mera *äkta* än det, som Faster — och före henne Farmor och Farmors mor — tillverkade.

Dagligen avnöpos — utan stjälkar — och plockades i en korg alla fullt utslagna rosor på de manshöga buskarna. På ett bord nere vid salsdörren stod en gammal vit — nej, brunådrig i sin spruckna glasyr — soppskål och över denna var ett stycke tunn gas bundet stramt kring skålens fals. Ovanpå denna gas lades rosorna upptornade, så mycket som kunde rymmas. På den lilla rosenkullen sattes så en gammal lustig tennskål — även den ett minne av soppskål, eller kanske karott — flatbottnig och med lösa ringar som öron — ett husgeråd för matbordet från långt äldre dagar än den brunvita soppskålen.

Drog så Faster i den broderade klockströngen på väggen, och klockan utanför gav sin maning till köket i en av flyglarna. En jungfru uppen-

barade sig snart med rykande varmt vatten, som hälldes i tennskålen på rosenkullen och pressade ordentligt ihop denna. Ett lock — en gammal tallrik, tror jag, ty tennskålen var sedan länge tillbaka änkling — och proceduren med rosenvattnet var avslutad för dagen.

Hur nyfikna voro vi ej på, vad som kunde ha pressats i soppskålen nästa dag. För visso var där ej många droppar, när Faster första gången lyfte av tennskålen, samlade ihop och kastade bort de nu bruna bladen samt löste tyget från skålen. Det tunna tyget skakades av, bands åter stramt om, och man fick hjälpa till att »hålla på knuten». Nya rosor lades på, och rykande varmt vatten kom åter upp från köket.

Ibland gick Faster ut och plockade sina rosor så tidigt på morgonen, att hon ej, trots upprepade tillrop, fått sina små flickor vakna. Vi väcktes då ofta, ånyo, på ett mera effektivt sätt, genom att ett regn av fuktiga, doftande rosenblad dalade ner över våra sömniga anleten.

När så rosornas allt för korta tid var förbi, fanns dock i skålen så mycket rosenvatten som till en mindre toilettflaska. Jag känner ännu i andanom, hur lent och fylligt detta rosenvatten var, som väl skulle försvara sin plats på vilket fordrande toilettbord eller skönhetsinstitut som helst.

En dag fanns ej Fasters rosor mer. En ny och »kunnig» trädgårdsmästare, som »broderade» snirklar i alla regnbågens färger på runda gräsplanen framför stora trappan, hade ryckt upp dem med roten och grävt om de gamla rabatterna för ett nytt och skönare släkte. Men det nya släktets individ passade ej alltid i de gamlas jord — de fingo sjukdomar och dogo eller fröso de, med sina kontinentala vanor, ihjäl på vintern. Och aldrig voro deras sköna blomster i stånd att åt förgångna somrar lämna den behållning, som de doftande provinsrosorna skänkte även i kulna vinterdagar.

ANNA SCHOTTE.

OVANLIGT VACKER »FLYGRÖNN».

Närstående båda bilder av en »f l y g r ö n n», uppväxt ur kronan av en allé-p i l (*Salix alba*), förskriva sig från V. Vemmenhögs s:n i södra Skåne, ungefär 30 km ostsydost från Malmö. En pilrad följer sockenvägen fram till kyrkan från stora landsvägen Malmö—Ystad, och i en av de första pilarna från landsvägen räknat har flygrönnen slagit sig ner. I början på oktober innevarande år stod den översållad med röda

Fig. 1. Flygrönn i kronan av vitpil. Skåne, V. Vemmenhög, Toftebo.
Foto: C. G. DAHL 2 okt. 1922.

rönnbär, som på långt håll lyste i solskenet. De båda träden — pilen + flygrönnen — med sina ovanpå varandra följande, klotformiga kronor (fig. 1), den nedre skimrande i gråvitt, den övre i sitt fruktflor i grannaste purpur, kunde nu ej undgå uppmärksamheten. Men ännu mycket vackrare måste de likväl hava tett sig vi tiden för rönnens blomning.

En närmare undersökning av de båda träden ger oss en ganska god inblick i flygrönnens levnadshistoria och underbara kamp för tillvaron. För minst ett 30-tal år sedan har rönnfröet grott i det gamla pil-»huvudet». I därstädes anrikade damm- och mullpartiklar har den unga rönnplantans rotsystem tydligen redan tidigt kunnat utveckla sig till aktningsvärd styrka; ett relativt normalt litet rönnträd har sannolikt ganska hastigt skjutit i höjden. Ju större kronan blivit ju större anspråk har den med nödvändighet ställt på sitt rotsystem. Huvudroten har sökt tränga allt djupare nedåt och därvid banat sig väg genom pilstammens inre, rötskadade partier; slutligen har den vuxit helt igenom pilstammen och därmed äntligen nått självständig mark för sitt vidare näringsupptagande. Men innan den kommit därhän, har situationen synbarligen upprepade gånger varit nog så kritisk. Rotgrenar ha utbildats åt olika håll för uppsökande av varje spår av näring i pilhuvud och pilstam. Ett flertal rakt uppåtväxande rotgrenar, nu av verkligt aktningsvärda dimensioner, visa tydligt detta (jmf. fig. 2); näringsbehovet har här fullständigt domi-

nerat, geotropismen har fått ge vika för utslag av den enda nödvändiga chemotropismen. Vid sökandet efter näring ha de uppåtväxande rotgrenarna med sina finaste förgreningar gång efter annan genomspunnit snart sagt varje fläck inom pilhuvudet, där näringspartiklar möjligen stått att finna. Rönnen har slutligen med sitt rotsystem sprängt pilstammen längs efter på ena sidan (fig. 2). Dess kamp för tillvaron har f. n. resulterat i en kronhöjd — från stambasen räknad — om c:a 5 m och en stamdiameter nedtill om c:a 15 cm; kronans diameter uppgår till c:a 5 m. Den ovan marken befintliga delen av roten — »huvudroten» — mäter c:a 2 m i längd och som tjockast c:a 20 cm i diameter.

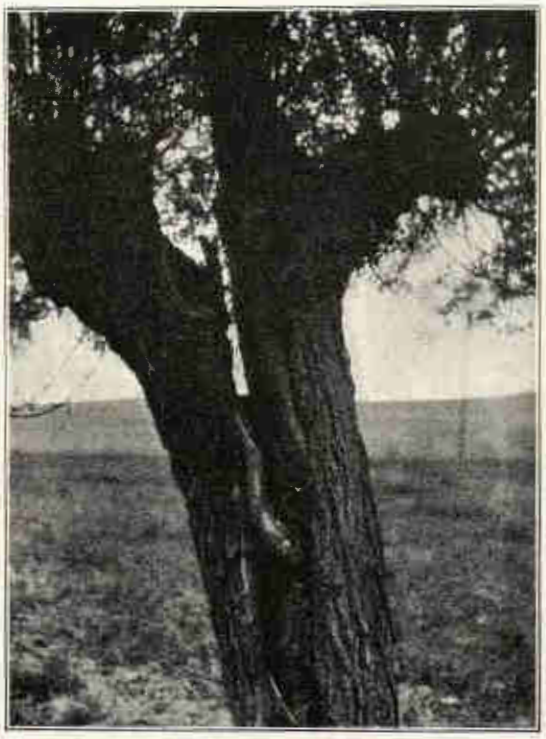

Fig .2. Detaljbild av föregående. Obs. den uppåtväxande rotgrenen mitt å bilden.
Foto: G. V. WALBERG 2 okt. 1922.

Den vackra flygrönnen i V. Vemmenhög har i över 20 år varit uppmärksammad av ortsbefolkningen. En notis om en rönn i kronan på en pil med bifogad bild i Turistföreningens årsskrift 1907, sid. 417, torde också möjligen hänföra sig till just den ovan skildrade Vemmenhögsflygrönnen. Visserligen heter det i den nämnda notisen, att »ifrågavarande epifyt växer vid landsvägen en mil nordost om Malmö», men den meddelade bilden visar i så många detaljer överensstämmelse med de båda Vemmenhögsträden, att det synes mer än sannolikt, att det är just dessa, som åsyftas.

N. Sylvén.

EN »SUPTALL» I HÖGA NORDEN.

Säreget formad tall vid vägen Svappavaara—Vittangi i Torne lappmark.
Foto: A. SÖDERLIND.

Under velocipedfärd inom Torne lappmark sommaren 1921 fick jag syn på en säreget formad tall invid vägkanten mellan Svappavaara och Vittangi. Vid senare sammanträffande med D:r A. SÖDERLIND i Vittangi erfor jag, att sagda naturföremål sedan en god tid tillbaka varit uppmärksammat av ortsbefolkningen — av svenskarna benämnd »Suptallen», av finnarna »Ryypy-mänty» (suptallen) eller »Tupsu-mänty» (tofstallen). D:r S. kunde också omedelbart ur sin foto-samling framtaga en god avbildning (här reproducerad). Av kronojägare tagna höjdmåttet var 14 m. Vid foten av detta träd togs gärna rast under längre landsvägsfärder, särskilt när det gällde tinget i Vittangi, varvid lommeflaskornas innehåll anlitades.

Seden att med sagda benämning kreera och i enlighet därmed »använda» någon tall (av egendomligare skapnad) invid färdeväg har förspors även från Hälsingland.

C. TH. MÖRNER.

LYCKAD FLYTTNING AV EN STOR HÄNGASK.

När Statens Skogsförsöksanstalt flyttade ut till norra Djurgården å Entomologiska anstaltens forna tomt, fanns där en hel del både spontana och planterade träd. Flertalet av träden kunde vid tomtens utnyttjande för sitt nya ändamål bibehållas. En stor, vacker hängask gav dock alltför mycken skugga åt ett nyuppfört växthus. Som det emellertid var synd hugga ned den, fick den stå kvar tills vidare. Då Lidingö samskolas styrelse började anlägga planteringar å en stor skoltomt å Lidingön, fick den övertaga asken. För att kunna flytta det stora trädet upptogs hösten 1920 kring detsamma en djup grav. Avsikten var att med vidhängande jordklimp upplyfta trädet på senvintern för att sedan på isen frakta det över till Lidingön. Vi hade nämligen klart för oss, att den gamla Lidingöbron ej skulle kunna bära en så stor tyngd, som det här var fråga om. Kostnaderna att lyfta upp jordklimpen visade sig emellertid bliva för stora, varjämte det var omöjligt komma fram med ett lass på över 8 meters höjd; järnvägsundergången och järnvägsbroarna lade hinder i vägen härför. Försök gjordes därför att våren 1921 i april gräva upp hela asken utan jordklimp, varefter den kunde i liggande ställ-

Flyttad hängask å Lidingön.
Foto: G. SCHOTTE 22 okt. 1922.

ning köras över till Lidingön. Här blev den omedelbart planterad med stor omsorg. Den vattnades sedan under våren grundligt, genom att skolungdomen fick bilda langningskedja till planteringsplatsen. Asken har nu växt två somrar å sin nya plats och har innevarande år varit fulllövad. När bifogade bild togs, hade redan en hel del löv fallit av. Asken har en höjd av 7,5 m, och dess krondiameter är densamma eller nära 7,5 m. Omkretsen vid brösthöjd (1,3 m från marken) är 56,5 cm.

GUNNAR SCHOTTE.

NYA LOKALER FÖR »VITBROKIGA» TALLAR.

I 1921 års årgång av »Lustgården» har E. GEETE i uppsatsen »Tall med försenad klorofyllbildning» omnämnt dittills kända lokaler av f. *variegata* hos tallen. Undertecknad är i tillfälle komplettera den däri upptagna listan med tvänne nya lokaler för vitbrokig lapplandstall, funna under sommarens resor. Utmed landsvägen Sveg—Vemdalen påträffades den 9 juli 1922 omkring 3 km söder om Linsäll nära en liten gård öster om landsvägen en cirka 2 m hög tall med försenad klorofyllbildning. Sista årets barr hade nu en ganska starkt gul färg.

Öster om landsvägen mellan Umeå och Hörnefors nära Sörmjöle påträffades den 31 juli en cirka 1 m hög tall, likaledes med årets barr gulaktiga. Barren hade redan börjat få någon anstrykning i grönt, men man såg ännu lätt på långt håll den gulgröna färgen.

GUNNAR SCHOTTE.

EN VINTERTRÄDGÅRD I ÖDEMARKEN.

Vidstående bild talar för sig själv. Den är, som synes, en interiör från ett blomsterrum, vilket med fog kan bära det förnämligare namnet vinterträdgård. Men denna inomhusträdgård återfinnes i verkligheten varken inom slottets, herrgårdens eller den burgnare villans väggar. Långt från allfarvägen, långt från järnvägen, men dit ändå den välsignade bilen snabbt tar sig fram på goda vägar genom Härjedalens tallhedar, i ett enkelt trähus i Glissjöbergs by, har skogvaktare NILSSON, hos Hudiksvalls trävaruaktiebolag, att för resenären visa detta enastående vackra rum.

Om stor kärlek till växtvärldens barn och ett högt utvecklat skönhets- och ordningssinne vittnar denna rumsträdgård.

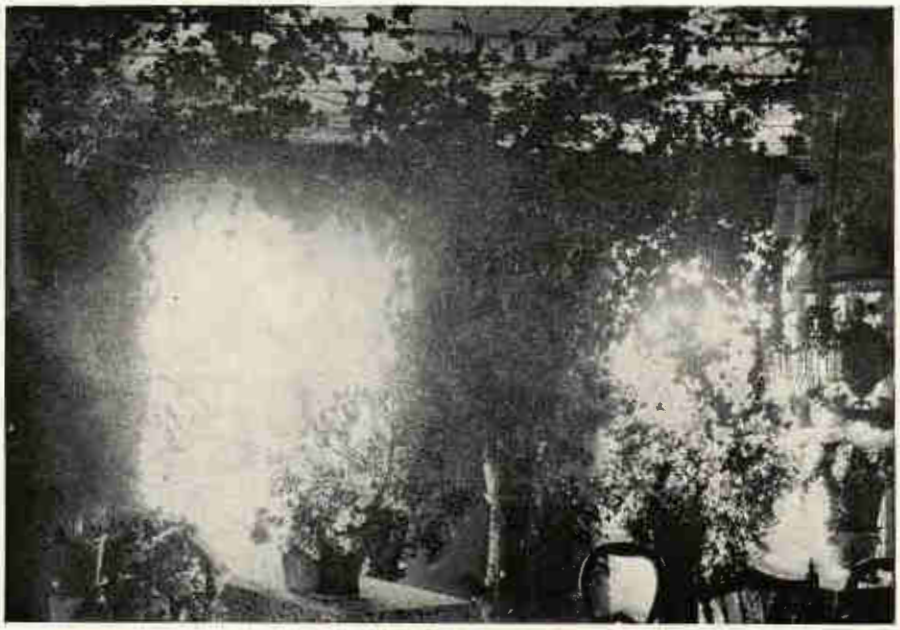

»Vinträdgård i ödemarken». Jättestor murgröna och diverse andra vackra rumsväxter i skogvaktarbostället Glissjöberg i Härjedalen.
Foto: G. SCHOTTE 9 juli 1922.

Vad som gör den i första rummet så imponerande är förvisso den stora murgrönan, vilken kläder väggar och tak med sin yppighet och mörka grönska. Denna murgröna, som torde sakna sin like som vanlig inomhusväxt, är också sin ägares stolthet.

Han berättar oss om densamma följande: »Murgrönan är något över 30 år gammal och fraktades från Bjuråker i Hälsingland, över Östersund, Trondhjem och Rörås till Ljusnedal — högst upp vid Ljusnan, nära norska gränsen — år 1895. Från Ljusnedal och till Glissjöberg, 12 mil landsväg, flyttades den sedermera 1898. Den har 26 grenstammar från kärlet, vari den växer, upp till taket.» Vid taket delar den sig i ett otal grenar, vilka så gott som täcka detta. Längsta grenstammen lär vara 8 meter och rummets ytvidd 5,5×5,3 meter. Herr NILSSON berättar vidare, att murgrönan varit utflyttad för rengöring 2 gånger, senast för 4 år sedan, då grenstammarna vid nertagningen virades med papper för att hållas åtskilda. Att denna rengöring ej ägt rum dagen innan vårt oväntade besök, hade vi svårt förstå, så djupgrön, så dammfri, så utan alla vissna eller skadade blad, som växten var. I murgrönans tropiska inram-

ning frodades vidare tvenne araucarior, 6 och 15 år gamla, 2 stycken *Asparagus tenuissimus*, respektive 10 och 5 år, en törnros, ett exemplar av »vandrande juden», 3 engelska pelargonier, en 15-årig ormbunke och d:o cypress samt 3 stycken jätte-myrtnar om 15—17 år.

ANNA SCHOTTE.

SENECIO TANGUTICUS MAXIM.

Den växt, som återfinnes på vidstående bild, har tämligen nyss införts i odling, och den är ett av de många förvärven från västra Kina. Växten skjuter i jorden tämligen långt krypande rotstockar, från vilka kraftiga skott växa fram. Bladen äro stora, 15—20 cm långa, ganska vackert formade med sina djupa flikar. De pyramidformade blomställningarna nå en höjd av 1,2—1,5 m ovan marken, och blommorna äro tämligen små, ljusgula, men genom sin talrikhet ge de dock en ganska livlig färg åt växten. Allra vackrast är dock denna på hösten från slutet av september, då frukterna växa fram med sina långa, sidenglänsande vita hår. Över huvud taget kunna väl endast få växter ståta med så vackra och i ögonen fallande fruktställningar som denna.

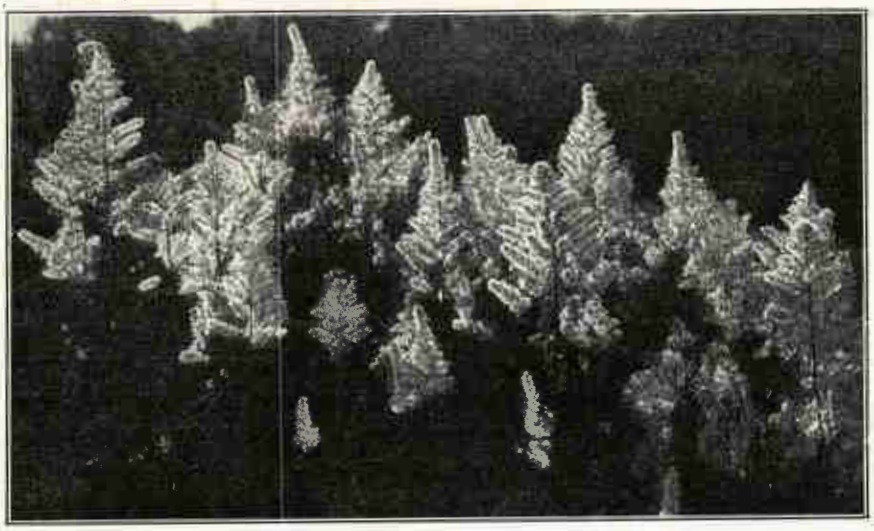

Senecio tanguticus. Alnarp 1922.
Foto: C. G. DAHL.

Senecio tanguticus torde förtjäna att odlas i parker eller större prydnadsplanteringar, dock icke i s. k. perenna rabatter, där den lätt sprider sig allt för mycket och sålunda inkräktar på grannarnas plats. För att bibehålla sina vita blomställningar så länge som möjligt bör växten stå tämligen skyddad för västanvinden.

CARL G. DAHL.

VÅRDTRÄDSPLANTERING I SVALÖF.

Professorskan ANNA SCHOTTES behjärtandsvärda maning: »plantera vård- och minnesträd», i förra årgången av »Lustgården» har förvisso ej förklingat ohörd. Som ett talande exempel härpå må med några ord omnämnas den högtidlighet, med vilken planterandet av ett vårdträd, en b o k, vid Fridhems lantmannaskola i Svalöf celebrerades LINNÉ-dagen den 23 maj innevarande år.

Till Lantmannaskolans Linné- och vårdträdsfest hade en talrik skara intresserade infunnit sig. Svalöfs sångförening inledde från skolans trappa festen med några i den härliga vårkvällen vackert klingande vårsånger. Inne i skolans stora sal höll härefter doktor HANS TEDIN ett för dagen särskilt lämpat Linné-föredrag, vari även vårdträdstanken fick sin speciella belysning. Under tilltalande högtidliga former skedde så planterandet av Lantmannaskolans vårdträd. Skolans föreståndare, agronom

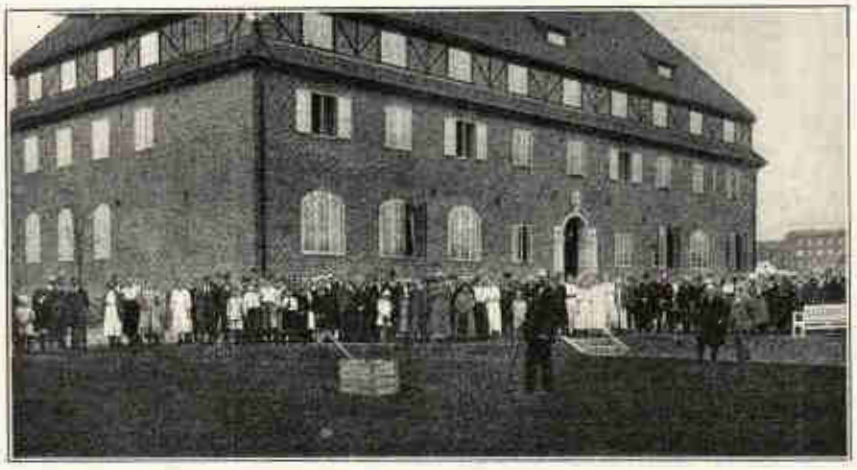

Från planterandet av Fridhems lantmannaskolas i Svalöf vårdträd LINNÉ-dagen den 23 maj 1922.

G. Eliasson, förrättade planteringen och beledsagade densamma med följande stämningsfulla anförande:

»I dessa dagar för tre år sedan togos de första spadtagen till denna byggnads grundläggning. Flitiga händer ha lagt sten på sten, hundratals vänner till detta företag hava lämnat frikostiga bidrag i skilda former. På en i dubbel mening solid grund vilar alltså denna byggnad. Eleverna i skolans första niomånaders kurs ha deltagit i arbetet på denna trädgårdsanläggning. I den härliga vårens tid med sin stämning av väntansfull förhoppning påbörjades alltså detta företag. Under samma ljusa och molnfria majhimmel ha vi i afton samlats för att plantera detta »vårdträd». Så res dig då, du unga bok, mot höjden och utbred din lummiga krona. Kläd dig varje vår i din härliga, gröna skrud. Grön är hoppets färg. Skänk levnadsmod och framtidstro åt denna skolas ungdomsskaror. Förläna helg åt varje arbetstimma, ungdomlig hänförelse för allt sant och gott. Avvänd onda tankar, bjud ohöviskt tal att tystna. Bliv — enligt våra fäders tro — en tillflyktsort för denna skolas skyddsandar och en ständig symbol för ideala makter. Förtälj så en gång i ditt ålderdomliga majestät för kommande generationer, vad vi som nu stå samlade omkring dig ha velat och verkat, önskat och hoppats för denna skolas verksamhet. Under nedkallandet av Den Högstes välsignelser viger jag dig nu till denna läroanstalts v å r d t r ä d. Ske alltså.»

N. S.

DE I SVERIGE ODLADE LÖNNARTERNA.

En anhållan om uppgifter över odlingsresultat.

Det bör vara en icke oviktig uppgift för dendrologföreningen att utreda förekomsten av värdefulla träd i svenska parker och sprida kännedomen om sådana trädarter, som, ehuru kanske mindre vanliga, dock redan givit goda resultat vid plantering i olika landsändar. Undertecknad har med tanke härpå tillåtit sig föreslå, att en utredning skulle påbörjas över *lönnsläktet,* och med gillande av dendrologföreningens styrelse vågar jag härmed göra en vördsam hemställan till föreningens ledamöter att bidraga till denna utredning genom att enligt det schema, som återfinnes på ett särskilt blad i denna tidskrift, lämna några upplysningar om de odlade lönnarterna. Uppgifterna borde helst omfatta alla de lönnarter, som rapportören har i egen odling, och åtminstone de mera intres-

santa, dem han känner från andra trädgårdar, och för varje art borde anges trädens ålder, storlek, härdighet, utveckling, skönhetsvärde och annat av intresse. Av obekanta lönnarter torde prov, en med blommor utrustad kvist, bifogas.

Det bör vara lätt att förstå anledningen till, att just lönnsläktet valts, då det gällt en blygsam början till inventering av våra parkträd. Vi ha redan inom landet ej så få värdefulla arter av detta släkte, spridda över olika provinser, och dessa arter äro jämförelsevis lätta att igenkänna. Åtskilliga av dem förekomma tämligen allmänt, och flera ha genom sin skönhet och lämplighet för speciella ändamål vunnit trädgårdsägares och trädgårdsanläggares odelade gillande. Andra ha i botaniska trädgårdar, stadsparker etc. visat egenskaper, som borde berättiga till större spridning. I ena som i andra fallet vore dock en utvidgad kännedom om respektive arter önskvärd, och det skulle ej vara svårt att uppräkna hundradetals mer eller mindre viktiga spörsmål om våra lönnar, som ännu vänta på sitt besvarande.

Huru långt mot norr trives vår vanliga svenska lönn (*Acer platanoides*) och sykomorlönnen (*A. Pseudo-platanus*)? Huru stora kunna träd av dessa arter bli, och var finnas de största och äldsta exemplaren? Skulle icke den förras avart blodlönnen (*A. platanoides* f. *Schwedleri*) tack vare sin granna färg under lövsprickningen och försommaren vara värd att planteras litet oftare?

Vem har odlat den äkta sockerlönnen, och vem har försökt sig på att göra lönnsocker av denna eller någon annan lönnart?

Silverlönnen (*A. dasycarpum*), som ju också, ehuru med mindre berättigande, kallats sockerlönn, anses av mången som otillräckligt härdig för svenska förhållanden, och dock bildar den i sitt hemland verkliga skogar lika långt norr ut, som de härdigaste päronsorterna kunna odlas. Finnas icke flerstädes i landet lika vackra exemplar av detta präktiga träd som det av dendrologerna under fjolårets exkursion med rätta så beundrade trädet vid Hults bruk?

Den svenska naverlönnen (*A. campestre*) uppskattas i Skåne som en av våra bästa och vackraste häckväxter, och dess mörka grönska gör den verkligen förtjänt av alla lovord. Men skulle den inte kunna användas för ett liknande ändamål även längre norrut? Kanhända föreligga några erfarenheter härom.

Det första förebudet om höstens klara färger ger oss väl *Acer Ginnala*, då dess fruktställningar antaga sin karakteristiska, bjärt röda färg. Detta lilla träd borde just genom sin moderata växt särskilt ägna sig

till plantering på sådana ställen, där endast helt små träd kunna få plats. Förmodligen skall mången av föreningens medlemmar ha åtskilligt att meddela härom.

Kanske också någon har odlat *A. hyrcanum*, en art som åtminstone vissa år överträffar andra här vid Alnarp odlade större lönnar i höstlig färgprakt. En annan präktig art, *A. laetum*, synes mig vara en av dem, som förtjäna ersätta den vanliga lönnen i våra parker.

Och till sist de små japanska lönnarna, *A. japonicum* och *A. palmatum*. Under den senaste dendrologexkursionen hade färddeltagarna tillfälle att se dem använda på olika platser i stenpartier, och det lider väl intet tvivel, att de skulle odlas lika mycket på kalljord som i kruka, om man blott vågade utsätta dem för vinterkylan. Varje meddelande om deras förmåga att överleva i det fria skulle säkert vara välkommet.

Om min hänvändelse till föreningsmedlemmarna medför avsett resultat, är det min avsikt att senare lämna en sammanfattning av alla gjorda rön till intagande i en kommande årgång av »Lustgården», och givetvis kommer jag att stanna i stor tacksamhetsskuld till en var, som vill lämna sitt bistånd till den planerade undersökningen.

Alnarp i november 1922.

CARL G. DAHL.

UPPROP TILL »LUSTGÅRDENS» LÄSARE.

Föreningen för Dendrologi och Parkvård har som första punkt på sitt arbetsprogram satt »att insamla och bearbeta inom landet gjorda rön på Dendrologiens område». Föreningen har härmed velat manifestera sig som en central, dit intressantare rön och uppgifter om i Sverige odlade och vildväxande träd, buskar och fleråriga blomsterväxter kunna insändas för att genom Föreningens försorg sammanföras och offentliggöras.

Huru många viktiga dendrologiska rön ha ej blivit obeaktade och glömda, och huru många värdefulla exemplar av träd och buskar i våra skogar, parker och trädgårdar ha icke skoningslöst skövlats och förgätits. Huru skulle icke en i tid förvärvad kunskap om dessa ha kunnat medföra räddandet av många nu förlorade, oersättliga värden. Säkerligen står mycket relativt okänt av stort dendrologiskt värde ännu att rädda åt vetenskapen och eftervärlden. För att kunna erhålla en så noggrann kännedom som möjligt om de dendrologiska skatter, som vårt land ägt och äger, vill Föreningen för Dendrologi och Parkvård härmed till en var av

»Lustgårdens» läsare rikta en uppmaning att till föreningen insända meddelanden om intressanta träd och buskar m. m. från våra skogar, parker och trädgårdar.

Som ledning vid avfattandet av eventuella meddelanden må följande frågor uppställas till godhetsfullt besvarande:

1. Finnas eller ha förr i Eder hemtrakt funnits några mera sällsynta vildväxande eller odlade träd eller buskar?

2. Finnas eller ha förut i Eder hemtrakt funnits några vildväxande eller odlade träd eller buskar av särskilt anmärkningsvärd form, storlek eller ålder?

3. Äro från Eder hemtrakt några kulturförsök med intressantare träd, buskar eller fleråriga blomsterväxter Eder bekanta?

4. Finnes inom Eder hemtrakt någon för sin träd- eller buskvegetation särskilt känd plats eller någon för intresseväckande parkkultur särskilt känd egendom?

5. Är av Eder någon person känd, av vilken upplysningar i ovan antydd riktning kunna särskilt påräknas?

Varje uppgift om i ett eller annat avseende intressantare träd eller buskar mottages med största tacksamhet. Av fotografier åtföljda uppgifter äro framför andra värdefulla. För årsskriften lämpade meddelanden äro särskilt välkomna.

Svalöf i december 1922.

Enligt uppdrag

N. Sylvén.

Sekreterare och redaktör för tidskriften.

LITTERATUR.

Anton Smitt: **Beretning om en forstlig studiereise till Nord-Amerikas Stillehavskyst.** Bergen 1921. 142 sid. 74 fig. 4:o.

Som »Meddelelse n:r 5 fra Vestlandets forstlige forsøksstation» (en i förening med Bergens museum med anslag från vissa skogssällskap driven försöksanstalt) har utsänts detta synnerligen vackert illustrerade och intressanta arbete om skogarna vid Nordamerikas Stillahavskust. Då arbetet erbjuder mycket av rent dendrologiskt intresse, torde det vara på sin

plats, att det något utförligare omnämnes i »Lustgården». — Författaren har under ett helt år, våren 1916 till våren 1917, företagit sin studieresa till de ovannämnda trakterna och härför åtnjutit stipendium ej blott från förenämnda försöksanstalt och Det norske skogsselskap utan även från en del intresserade enskilda personer i Stavanger, Haugesund och Bergen. Resans mål var att studera skogsträden i västra kusttrakterna av såväl Förenta staterna som brittiska Nordamerika och Sydalaska samt att söka knyta säkra och pålitliga fröförbindelser. Särskilt skulle trädens förhållande till klimatiska faktorer ägnas uppmärksamhet i syfte att komma till uppfattning av, vad som med framgång bör kunna försökas i Norge.

Efter en översikt av resan lämnar förf. en överskådlig skildring över topografiska och klimatologiska förhållanden i det undersökta området. Härefter följer bokens huvudkapitel, en redogörelse över de för försök i Norge viktigaste trädslagen. Här behandlas ingående 12 skilda trädslag med redogörelse för deras utbredning (med utmärkta kartor), deras krav på jordmån och ljus, närmare beskrivning av desamma och deras tillväxtförhållanden samt virkets beskaffenhet. Vidare följer en jämförelse över de olika arternas produktion i förhållande till särskilt de i Norge inhemska trädens, en redogörelse över sjukdomar och skador hos desamma samt slutligen en kortare sammanfattning för varje trädslag.

Förf. delar de undersökta träden i fem klasser. Till klass I, som borde få mycket stor betydelse för Norges västkust, för han *Pseudotsuga Douglasii* (kustformen) och *Picea sitkaënsis*. Till klass II med stor betydelse räknas *Tsuga heterophylla, Larix occidentalis* och *Pinus contorta* v. *Murrayana*. Av åtskillig betydelse — klass III — anses *Thuya plicata* och *Chamaecyparis nutkaënsis* kunna bliva, medan till klass IV — av mindre betydelse — räknas *Abies amabilis, grandis* och *lasiocarpa* samt *Pinus ponderosa*. Som obrukbar för Norge — klass V — upptages *Pinus monticola*, på grund av den svampsjukdom, som härjar å densamma. Detta är nu huvudsakligen skogligt sett. Som prydnadsträd kunna alla de nämnda träden med fördel användas. Rec. vill framhålla, att såsom sådant kanske *Larix occidentalis* tager priset genom sin smäckra, raka växt med korta grenar. Den har gått väl till å åtskilliga platser i Sverige.

Som nämnts är arbetet synnerligen rikt illustrerat med alldeles förträffliga bilder efter av förf. själv eller journalisten Wilfrid Gabrielsen under resan tagna negativ. En del bildmaterial har också erhållits från det amerikanska och det canadensiska skogsväsendet. Arbetet rekommenderas livligt till den intresserade dendrologen.

G. Sch.

A. F. TIGERSTEDT: **Mustilan Kotikunnas. I Havepuut.** Porvoossa 1922. Werner Söderström. 231 sid. 51 planscher.

År 1901 påbörjade statsrådet A. F. TIGERSTEDT å sin egendom Mustila i Finland anställande av omfattande försök med utländska trädslag och anlade här ett stort arboretum, kanske det största i norra Europa. I föreliggande arbete framläggas nu resultaten av 20 års försök med barrträd. Mustila är belägen på 66°44'. Den årliga medeltemperaturen är + 4° C, i juli + 17° C, i februari — 6° C. Maximitemperaturen på sommaren + 35° C och minimitemperaturen — 35° C. Nederbörden uppgår till 6—700 mm. Frostfria äro 4 månader från mitten av maj till mitten av september.

Den första redogörelsen omfattar en närmare beskrivning av 102 barrträd, som försökts. Men utgivaren har ej allenast på måfå försökt alla arter, från vilka han kommit över frö, utan av en del trädslag har han dragit upp olika klimatiska raser för att finna den för denna del av Finland härdigaste fröproveniensen. Detta gäller i synnerhet *Pinus Murrayana* och *Pseudotsuga Douglasii*.

Av släktet *Taxus* ha försökts 2 arter, varav den japanska iden (*Taxus cuspidata*) visat sig härdig och av värde. Fem *Tsuga*-arter ha prövats, varav 4 med framgång, medan *T. Sieboldii* gått ut. Av släktet *Abies* ha odlats 29 arter, varav 4 gått ut: *pinsapo, firma, grandis, numidica*. Fyra chinesiska silvergransarter äro ännu för unga, för att något säkert omdöme skall kunna fällas om deras härdighet.

Vidare ha prövats 22 arter av släktet *Picea*, därav 7 chinesiska, för unga för att ännu kunna bedömas. De övriga 15 arterna ha alla gått väl till.

Av släktet *Larix* förekomma 9 arter i Mustilas arboretum. Särskilt goda resultat ha erhållits med *Larix kurilensis*, och *Larix Principes Rupprechtii* anser förf. också böra uppmärksammas.

Av släktet *Pinus* ha 26 arter prövats, varav 15 st. gått ut (japanska och amerikanska arter).

Såväl *Thuyopsis dolabrata* som *Thuya occidentalis* och *gigantea* ha visat sig möjliga att odla, medan *Chamaecyparis*-arterna äro mera tvivelaktiga.

Man måste beundra det intresse och den sega energi, som å denna egendom kunnat skapa ett arboretum av så betydande utsträckning. När recensenten besökte anläggningen under senaste hösten, var det ej mångfalden av arter, som mest imponerade, utan mera de genomförda odlingarna i större bestånd av olika klimatraser.

För en svensk publik är det synd, att boken är tryckt på finska språket. Dock finnes en resumé på engelska (14 sidor), varjämte de 51 planscherna även försetts med en kort engelsk text.

G. Sch.

Hartmans Handbok i Skandinaviens Flora, redigerad av OTTO R. HOLMBERG. Häfte 1. Stockholm 1922. P. A. Norstedt & Söners förlag.

Parkvänner och trädgårdsvänner bliva nog efter hand — mer eller mindre omedvetet — intresserade botanister. Vad som kan bliva härav till vederbörandes förnöjelse och båtnad, beror dock i de flesta fall på de möjligheter till tillämpning och vidare fördjupande av dessa böjelser, som event. kunna stå till buds. En sådan möjlighet, den säkraste av alla, om den vederbörligen utnyttjas, ligger tydligen i tillgången på god och pålitlig boklig handledning. Under sådana förhållanden torde man få lov antaga, att även amatörerna i fråga skola instämma i den glädje, som nu råder inom vårt lands botaniska kretsar över utsikten att äntligen en gång få en vederhäftig, fullt tidsenlig och lätt användbar flora. Det särskilt tidsenliga, som föranlett denna lilla notis, ligger, menar jag, däri att även de odlade och förvildade arterna här insatts på sina platser i systemet och fått fylliga beskrivningar, som än bättre lära oss uppskatta deras egenart och värde.

Den tid ligger oss ännu ganska nära, då dessa våra särskilda skyddslingar och så att säga dagliga umgängesvänner konsekvent förmenades varje plats i såväl floror som läroböcker. De ansågos tydligen ej komma vetenskapen vid och ej kunna ens såsom exempel illustrera dess slutledningar. Och dock hava just dessa, i regel från andra florområden härstammande arter många för oss nya och lärorika egendomligheter att uppvisa. Sanningen härav har dock till sist slagit igenom, och den nyare litteraturen ägnar således sin uppmärksamhet även åt dessa immigranter.

Av den nya floran i fråga har visserligen ännu utkommit blott ett häfte på 160 sidor och nående från ormbunkarne ett stycke in på gräsen, men redan här möta vi bland barrträden ett ganska rikt urval av våra park- och skogsträd med främmande ursprung, med vilka man här får göra en så att säga ny och odelat vinnande bekantskap. Listan är visserligen ej fullständig, minst för Skånes del, men alla arter, som visat sig härdiga åtminstone upp till mellersta Sverige eller som nått allmännare spridning och ingå i skogsförsök, ha av D:r SYLVÉN — författaren av denna familj — tagits med. Huru detta kommer att te sig i fortsätt-

ningen, veta vi visserligen ej ännu, men av detta uppslag kan man väl draga den slutsatsen, att här samma principer komma att följas som t. ex. i den likaledes under utgivning varande stora Synopsis der Mitteleuropäischen Flora von PAUL ASCHERSON und PAUL GRAEBNER. Detta så mycket mera som vi redan bland gräsen finna både de i jordbruket och som prydnadsväxter använda arterna lika väl som de på lastageplatser etc. tillfälligtvis uppträdande. Vi torde då kunna räkna med att längre fram återfinna även de viktigaste av våra parklövträd och våra vanligaste prydnadsväxter, vilka ju alla kunna fresta ett vaket natursinne med krav på namnbestämning och närmare upplysningar.

I våra föreningar och sammanslutningar av olika slag, berörande växtodling och därmed sammanhängande, samt i dessas års- och tidskrifter och ej minst gemensamma exkursioner äga vi redan stora möjligheter att gå intresserade naturvänner till handa med råd och upplysningar. Kunde vi nu hoppas att på grundvalen av gedigna handböcker sådana som den nu ifrågavarande få en allmännare kunskapstörst väckt och underhållen, skulle därmed helt visst ett betydelsefullt framsteg göras och den fasta grund för ett levande naturintresse kunna läggas, som bottnar i verklig sakkunskap och möjligheten av dennas vidare utveckling. Det är rent förunderligt, hur mycket större nöje och behållning man har av umgänget med sina vänner inom växtriket, sedan man lärt känna dem litet närmare. Inte bara släkt- och familjeförhållanden utan framför allt deras särskilda så att säga karaktärsdrag och små egendomligheter.

Vi äro emellertid skyldiga ihågkomma, att åt dessa odlade och förvildade växter uppmärksamhet ägnas även i våra andra nyare floror, Svensk Flora av KROK och ALMQUIST och Svensk Fanerogamflora av C. A. M. LINDMAN. Men då dessa närmast äro att anse som exkursionsfloror, vilka ej kunna meddela stort mera än det för artbestämningen nödiga, komma de i detta sammanhang mindre i betraktande. För amatörer, som på egen hand vilja söka namn på dylika växter, har LINDMANS strängt fackmässiga arbete ett särskilt värde i de ypperliga avbildningar i original, som förtydliga de huvudsakliga kännetecknen, och som förtjäna den största uppmärksamhet, då de synnerligen lätt fästa sig i minnet.

N. Hjalmar Nilsson.

FÖRTECKNING ÖVER NYUTKOMMEN LITTERATUR RÖRANDE DENDROLOGI OCH PARKVÅRD.

I efterföljande förteckning mom. 1 upptages den under föregående år, 1921, i svenska bokmarknaden utkomna litteraturen rörande dendrologi, trädgårds- och parkvård samt viktigare och större arbeten från andra länder.

Ur tidskriftsgrannar i Skandinavien ha upptagits viktigare uppsatser och meddelanden i mom. 2 här nedan.

I allmänhet är i förteckningen medtagna beskrivningar om träden (även i skogsbruket) och deras vård, men däremot ej arbeten om deras ekonomiska avkastning och tillgodogörande, vilket måste anses höra till den rena skogshushållningen. Arbeten rörande träd och buskar av pomologiskt intresse ha upptagits, men däremot ej rena pomologiska uppsatser om frukt och fruktavkastning eller dylikt.

I. STÖRRE ELLER VIKTIGARE DENDROLOGISKA ARBETEN, UTGIVNA UNDER ÅR 1921.

a) *Självständiga arbeten eller större separat ur utländska tidskrifter.*

Becker, G. A., Prydplanter. 3:e Udg. Köbenhavn 1921. N. C. Roms Forlag. 287 sid.

Brandis, Dietrich, Indian trees. An account of trees, shrubs, woody climbers, bamboos and palms indigenous or commonly cultivated in the British Indian Empire. London 1921. Constable and Company, Ltd. 766 sid. 201 fig.

Brown, L. L., Canadian Sitka Spruce, its mechanical and physical Properties. (Departm. of the interior, Canada. Forestry branch. Bull. No. 7. Ottawo 1921.) 39 sid. 20 fig.

Buchholtz, Der gegenwärtige Zustand des botanischen Gartens zu Dorpat und Richtlinien für die Zukunft. Dorpat 1921. 14 sid.

Bürger, Hans, Über morphologische und biologische Eigenschaften der Stiel- und Traubeneiche und ihre Erziehung im Forstgarten. (Mitt. d. Schweiz. Zentralanst. f. d. forstl. Versuchswesen. Bd. XI. H. 3.) Zürich 1921.

Chancerel, L., Précis de botanique forestière et biologie de l'arbre. Paris 1921. Berger-Levrault. 191 sid. Pris 18 frc.

Correvon, Henry, Nos arbres dans la nature. Paris et Genève 1921. J. B. Bailliere et fils. 364 sid. Pris 45 frc.

Cox, C. E. C., Note on Odino Woider Roxb. (Forest bull. No. 43.) Calcutta 1921. 21 sid., 1 träprov.

—, Note on Haldu (Adina cordifolia Hook f.) (Forest bull. No. 42.) Calcutta 1921. 23 sid., 1 träprov.

Dalskov, S., Dalskov Havebog. Köbenhavn 1921. J. Kihl. 112 sid. Pris kr. 4: 50.

Danvig, Alfred M., Plantedrivning. Autor. af Alm. dansk Gartnerforening til Brug ved Foreningens Elevundervisning. Köbenhavn 1921. N. C. Roms Forlag. 256 sid. Pris kr. 11: 50.

Deam, Chrs, Trees of Indiana. Indiana 1921. 317 sid. 137 pl.

Dittmar, Der Waldbau. Ein Leitfaden für den Unterricht und die Wirtschaft, ein Handbuch für den Privatwaldbesitzer. 2:e Aufl. Neudamm 1921. J. Neumann. 285 sid. Pris 22 Mark.

Forestry Commission, Leaflets:

No. 1. Pine Weevils. London 1920. 20 sid. 5 fig.
2. Chermes Cooleyi. London 1921. 8 sid. 1 fig.
3. The Pine Shoot Beetle. London 1921. 5 sid. 4 fig.
4. The Black Pine Beetle. London 1921. 5 sid. 3 fig.
5. Conifer Heart Rot. London 1921. 5 sid. 3 fig.
6. The Honey Fungus. London 1921. 5 sid. 3 fig.
7. Chermes atacking Spruce and other Conifers. London 1921. 7 sid. 4 fig.
8. Douglas Fir Seed Fly. London 1921. 3 sid. 4 fig.

Fankhauser, F. et *Petitnermet, M.,* Guide pratique de sylviculture. 3:e éd. française. Lausanne et Genève 1921. Librairie Payot et C:ie. 348 sid. 124 fig. Pris 10 frc.

Gram, Hans, Sprøjtebogen. Om sprøjter og sprøjtning i Haverne. Udgivet af Østifternes Haveselskab.

Grundner, F., Die Anbauversuche mit fremdländischen Holzarten in den braunschweigischen Staatsforsten. (Mitt. d. deutsch. dendrolog. Gesellschaft. 1921. Sid. 19—68.)

Guyot, Henry, Le Valsorey. Esquisse de botanique, géographique et ecologique. (Com. phytogéografique de la société Helvétique des sciences naturelles. Matériaux pour le levé géobotanique de la Suisse. 8.) Zürich 1920. 155 sid. Pris 5: 50 frc.

Hansen, A., Die Pflanzendecke der Erde. Eine allgemeine Pflanzengeographie. Bibliograph. Institut. Leipzig u. Wien 1920. VIII + 276 sid. 24 fig., 1 karta. Pris bund. 33 Mark.

Harshberger, John W., A Textbook of Mycology and Plant Pathology. Philadelphia 1921. E. Blakiston's son & C:o. 779 sid. 271 fig. Pris kr. 22: 60.

Hauch, L. A., Danmarks Trævækst. II. Jylland og Sønderjylland. Gyldendalske Boghandel. Köbenhavn 1921. 165 sid. 22 fig. Pris 6 kr.

Helweg, L. og *Pedersen, S.*, Nordisk illustreret Havebrugsleksikon. 3:e uppl. Köbenhavn 1921. G. E. C. Gads Forlag. 1096 sid. Illustr. Pris 30 kr.

Henriksen-Beder, P., Jensen, N. P. og *Malholm, P.*, Lommebok for Havebrukere.

Hofer, George, The Aspen Borer and how to control it. (U. S. Departm. of Agricult. Farmers' bull. 1154.) Washington 1921. 11 sid. 9 fig.

Hole, R. S., The Regeneration of Sal (Shorea robusta) Forests. A study in economic Oecology. (The Indian Forests Records. Vol. VIII, p. 2.) Calcutta 1921. 96 sid., VIII pl.

Hopkins, A. D., The Southern Pine Beetle. (U. S. Departm. of agricult. Farmers' bull. 1188.) Washington 1921. 15 sid. 5 fig.

Howard og *Bryn,* Havebyer og jordbruksbyer i Norge. Kristiania 1921. 46 sid. illustr.

Jekyll, Gertrude, Colour Schemes for the Flower Garden. 5th ed. Published at the offices of »Country Life», Ltd. London 1921.

Jensen, J., Lomebog for Gartnere og Havevenner. 11 Aarg. 1921. N. C. Roms Forlag. Köbenhavn.

Klixbül, K. Brandt, Vor Have. En Raadgivere for Havejere. Köbenhavn 1921. 173 sid. Pris 6 kr.

Kotinsky, Jakob, Insects injurious to deciduous Shade Trees and their Control. (U. S. Departm. of agricult. Farmers' bull. 1169.) Washington 1921. 100 sid. 64 fig.

Lind, Gustaf, Svensk frukt. Häfte II. A.-B. Magnus Bergvalls förlag. Stockholm 1921. Pris 12 kr.

Mariboe, Carl, Illustreret Havebog. Del II—III. Köbenhavn 1921. H. Hagerups Forlag. Tills. 640 sid.

Martin, J. F., Gravatt, G. F. and *Posey, G. B.,* Treatment of ornamental White Pines infected with Blister Rust. (U. S. Departm. of agricult. Departm. cir. 177.) Washington 1921. 20 sid. 12 fig.

Milliken, F. B., Results of work on Blister Beetles in Kansas. (U. S. Departm. of agricult. Bull. 967.) Washington 1921. 26 sid. 22 fig.

Miyabe, Kingo, Kudo, Yushun and *Suzaki, Chusuke,* Icones of the essential Forest Trees of Hokkaido. Fasc. I—VI. Hokkaido 1920—21.

Morstatt, H., Bibliographie der Pflanzenschutzliteratur. Das Jahr 1920. (Biologische Reichsanstalt f. Land- u. Forstwirtschaft in Berlin—Dahlem). Berlin 1921. Paul Parey u. Julius Springer. 71 sid. Pris 24 Mark.

Mulford, F. L., Trees for Town and City Streets. (U. S. Departm. of Agricult. Farmers' bull. 1208). Washington 1921. 40 sid. 27 fig.

Mörner, Robert, Trädgårdsbok för Norrland. Tillägnad nybörjare i trädgårdsskötsel. Ny översedd uppl. Stockholm 1921. P. A. Norstedt & Söner. 48 sid. Pris kr. 1:50.

Pavari, Aldo, Studio preliminare sulla coltura di specie forestali esotiche in Italia. II. Parte descrittiva. Sez. Conifere. (Annali del r. istituto superiore forestale nazionale, Firenze. Vol. VI, fasc. 2.) 337 sid., VI pl.

Rebmann, Der Anbau von Walnussbäumen und amerikanischen Nussbaumarten im Walde. (Neudammer forstl. Belehrungshefte.) Neudamm 1920. J. Neumann. 68 sid. Pris 5 Mark.

Skogplantning i Norge. Kommunale skoganlegg bør fremmes. Utgit av Skogdirektøren. Kristiania 1921. 36 sid. 17 fig.

Smitt, Anton, Beretning om en forstlig studiereise til Nord-Amerikas Stillehavskyst. (Medd. N:o 5 fra Vestlandets forstl. Forsøksstation.) Bergen 1921. 142 sid., 72 fig., 16 pl.

Smythies, E. A., Note on the miscellaneous Forests of the Kumaon Bhabar. (Forest bull. N:o 45.) Calcutta 1921. 22 sid. 7 pl. och karta.

Stevens, René et *Van der Swaelmen, Louis,* La forêt de Soignes. Bruxelles et Paris 1921. Van Oert & C:ie. 300 sid. illustr.

Troup, R. S., The Silviculture of Indian Trees. Vol. I—III. Oxford 1921. Clarendon Press. Pris £ 5, 5 s. n.

Teuscher, H., Bestimmungstabelle für die in Deutschlands Klima kultivierbaren Pinus-Arten. (Mitt. d. deutsch. dendrolog. Gesellschaft 1921, sid. 68—114.)

Wilson, E. H. and *Rehder, A.,* A Monograph of Azaleas. Jamaica Plain, Mass 1921.

Ytreberg, Sev., Hagebok for Nord-Norge. Tromsø. Pris 5 kr. häft., 6: 50 inb.

b) *Årsböcker m. m.*

Aarbog for Gartneri 1921. Udgivet af Alm. dansk Gartnerforening. N. C. Roms Forlag. Köbenhavn 1921.

Bulletin de la Société Dendrologique de France. N:o 40, 41. Paris 1921. 128 sid.

Fører ved det 11. almindelige danske Skovbrugsmøde 21—23 Juni 1921. Köbenhavn 1921. 72 sid.

Gartenschönheit, eine Zeitschrift mit Bildern für Garten- und Blumenfreund. Utg. *O. Kühl, K. Foerster, C. Schneider.* Berlin 1921. 284 sid. 24 pl. och 378 fig. Pris 24 kr.

Havebruket. Beretning fra Statens Gartnerskole og Havebruksskolene for året 1920. Kristiania 1921. Grøndahl & Søn. 102 sid.

Journal of the Royal Horticultural Society. Vol. XLVI. 1921. London 1921. 432 + CXV sid. Pris 17 s. 6 d.

Lustgården. Årsskrift för föreningen för Dendrologi och Parkvård. Årg. 2, 1921. Lund 1921. 201 sid., 117 fig. samt 8 pl. Pris 15 kr. (för medlemmar 10 kr.).

Mitteilungen der Deutschen Dendrologischen Gesellschaft. 1921. Langensalza 1921. 394 sid. Pris 20 Mark.

Program för Föreningens för Dendrologi och Parkvård exkursion den 17—19 juli 1921. Landskrona 1921. 4 sid. med omslag.

Stadgar för Föreningen för Dendrologi och Parkvård (jämte ledamotsförteckning). Landskrona 1921. 15 sid.

Transactions of the Royal Scottish Arboricultural Society. Vol. XXXV. Edinburgh 1921. 194 + 41 + V sid.

Svenska Skogsvårdsföreningens 15:de exkursion, vartill inbjudits Norsk Forstmandsforening och norska skogsägare. Program. Stockholm 1921. Av 25 skilda författare under redaktion av *Gunnar Schotte*. Numrerad bibliofilupplaga i 150 ex. 264 sid. 113 fig. Pris 30 kr. Vanliga uppl. pris 15 kr.

Sveriges natur, Svenska Naturskyddsföreningens årsskrift. 1921. Stockholm 1921. 203 sid. 100 fig. Pris 7 kr.

II. UR DEN SKANDINAVISKA TIDSKRIFTSLITTERATUREN 1921.

a) *Svenska tidskrifter.*

Abelin, Rudolf, Stenkullen. Lustgården 1921, s. 7—12.

Adelswärd, Theodor, Kökträdgård — prydnadsträdgård. Lustgården 1921, s. 39—43.

Ahlström, Nils, Enträd och ormgran från Borås-trakten. Sveriges Natur 1921, s. 147.

Ahlström, Yngve, I Amerika använda träduppläjningsmaskiner. Sveriges Pom. fören. årsskr. 1921, s. 21—23.

Amilon, J. A., Jönåkers häradsallmänning (tills. med *S. Callin*). Sv. Skogsv. 15:de exk. 1921. Program, s. 213—226.

Andersen, M. P., Bostadsträdgården i vildmarken. Lustgården 1921, s. 57—64.

—, Flaggstången i Kew botaniska trädgård. Lustgården 1921, s. 174.

—, Rhododendron och Azalea. Lustgården 1921, s. 95—100.

Anderson, William, Blekingska parker och trädgårdar. Sv. Turistf. årsskrift 1921, s. 165—179.

Andersson, Gunnar, Världens barrskogstillgångar. Skogsv. tidskr. 1921, s. 1—32.

Arnman, P. A., Svenska nationalfrukter. Sv. Trädgårdstidning 1921, s. 15 (står s. 3 h. 2), 50—51, 134—135.

Barth, C. E., Fiskeby Fabriks Aktiebolags skogar. Sv. Skogsv. 15:de exk. 1921. Program, s. 185—210.

Blohm, B., Högsjö gods skogar (tills. med *Uno Wallmo*). Sv. Skogsv. 15:de exk. 1921. Program, s. 117—128.

Bohlin, O., Visingsö ekplantering och kronopark (tills. med *Gunnar Schotte*). Sv. Skogsv. 15:de exk. 1921. Program, s. 151—184.

Brandt, G. N., Trädgårdskonstens historia. Täppan 1921, s. 145—147, 159—162, 184—187.

Bülow, Waldemar, Gamla träd i Skåne. Skånes Natur 1921, s. 8—23.

—, Sofiero. Föredrag vid Föreningens för Dendrologi och Parkvård årsmöte i Stockholm den 15 mars 1921. Lustgården 1921, s. 1—6.

—, Murgröna i Skåne. Skånes Natur 1921, s. 27—35.

Carbonnier, H., Inflytandet av Nordamerikas barrskogstillgångar på världsmarknaden nu och framdeles. Skogen 1921, s. 209—218.

Carlsson, Gust. V., Enen — markernas strykpojke. Skogvaktaren 1921, s. 101—103.

Cedergren, Carl, Ericsbergs fideikommiss' skogar. Sv. Skogsv. 15:de exk. 1921. Program, s. 227—256.

Cederpalm, Enoch, Fruktträdsplanteringar vid Statens järnvägar. Sveriges Pom. fören. årsskr. 1921, s. 33—42.

Cleve- v. Euler, Astrid, Granbarrens kemiska beståndsdelar. Tekn. tidskr. 1921, s. 35—38, 47—52.

—, Om ligninet närstående råharts och garvsyror i granens barr. Sv. Papperstidn. 1921, s. 191—195.

Dahl, Carl G., Val av förädlingskvistar för uppdragning av fruktträd. Sv. Trädgårdstidn. 1921, s. 39, samt Sveriges Pom. fören. årsskr. 1921, s. 108—112.

—, Odlingsvärda Magnolia-arter. Lustgården 1921, s. 88—94.

—, Vintergröna arter och hybrider av Berberis-släktet. Lustgården 1921, s. 165—167.

—, Vårblommande buskar. Sv. Land 1921, s. 230—231, 244.

Dahl, Else, Shakespeares trädgård i ny gestaltning. Lustgården 1921, s. 81—87.

—, Värdefulla rosennyheter. Lustgården 1921, s. 167—169.

Dahlberg, Gunnar, Naturskydd i Avestatrakten. Ett flertal märkesträd fridlysta. Sveriges Natur 1921, s. 174—177.

Dahlberg, Hans, Alkvetterns skogar. Sv. Skogsv. 15:de exk. 1921. Program, s. 23—30.

Danielsson, Uno, Lövskogarna på Öland. Sveriges Natur 1921, s. 111—120.

Engholm, A. Th., Egendomligt vuxen tall. Sveriges Natur 1921, s. 167.

Erdtman, Gunnar, Nordhallands skogar och torvmarker och deras utvecklingshistoria. Vår Bygd 1921.

Eriksson, Jakob, En farlig barrträdssjukdom. Viola 1921. N:o 7, s. 6.

Floderus, Matts, Sveriges äldsta botaniska trädgård (Västerås). Täppan 1921, s. 4—7, 23—27.

Follmer, A., Blomstergrupperna i anläggningar. Täppan 1921, s. 87—89.

—, Viburnum Carlesii. Täppan 1921, s. 134—135.

Frendeman, S., De engelska park- och trädgårdsanläggningarna i vintertid. Viola 1921. N:o 8, s. 6.

—, Luculia gratissima. Viola 1921. N:o 19, s. 5.

—, Kungl. slottsträdgården vid Sandringham. Viola 1921. N:o 36, s. 1, 4—5, N:o 37, s. 1, 4—5.

—, Versailles efter kriget. Viola 1921. N:o 46, s. 7.

Fries, Thore C. E., Björkskogsgränsens höjdläge inom Tromsö amt. Tidsskr. f. skogbruk 1921, s. 48—72.

Föreningen för Dendrologi och Parkvård (exkursion) 1921. Viola 1921. N:o 30, s. 2, N:o 3, s. 1.

—, —, Styrelseberättelse för år 1920. Lustgården 1921, s. 189—191.

Geete, E., Tall med försenad klorofyllbildning. Lustgården 1921, s. 113—118.

Goodwin, Henry B., Stenpartier och klängväxter. Sv. Land 1921, s. 506—508.

Granlund, R., Krusbärsmjöldaggen. Sv. Trädgårdstidn. 1921, s. 27—28.

Granquist, J. V., Om skyddsmedel mot nattfroster. Sv. Mosskult. fören. tidskr. 1921, s. 299—303.
Gréen, John, Några iakttagelser rörande amerikansk fruktodling. Sv. Trädgårdstidn. 1921, s. 17 (står s. 5, H. 2) och 90.
Grinndal, Th., Ombergs kronopark och skogsskola. Sv. Skogsv. 15:de exk. 1921. Program, s. 129—150.
Hagelin, Richard, En vandaliserad kyrkogårdsplantering. Sveriges Natur 1921, s. 161.
Hallgren, Gösta, Bjurfors skolrevir (tills. med *Gustaf Lundberg*). Sv. Skogsv. 15:de exk. 1921. Program, s. 88—96.
Hansen, Valdemar, Om beskärning av träd och buskar. Täppan 1921, s. 27—28.
Hedulff, Einar N:son, Klotens revir. Sv. Skogsv. 15:de exk. 1921. Program, s. 60—67.
Henning, Ernst, Rhamnus cathartica bör icke odlas. Landtmannen 1921, s. 429.
Hertzman, N., Vilka sorter av krusbär och vinbär äro de mest odlingsvärda? Täppan 1921, s. 43—45.
Hofsjö, Eric J. A:son, Kyrkogårdar och gravsmyckning. Viola 1921. N:o 50, s. 6—7.
Högdahl, Th., Några bilder från Korpberget. Sveriges Natur 1921, s. 169.
Janson, E. T., Garpenbergs kronopark. Sv. Skogsv. 15:de exk. 1921. Program, s. 99—103.
Johansson, Frans, Enen, Juniperus communis. Viola 1921. N:o 1, s. 6.
Johansson, K., Bidrag till kännedomen om Gottlands Ulmusformer. Sv. Bot. Tidskr. 1921, s. 1—19.
Johansson, Nils, Blombiologiska försök å fruktträd 1921. Sveriges Pom. fören. årsskr. 1921, s. 147—153.
Jonson, Tor, Malingsbo revir (tills. med *Sven Lundberg*). Sv. Skogsv. 15:de exk. 1921. Program, s. 68—81.
Jönåkers häradsallmänning i Södermanland. Av. A. J. Sv. Land 1921, s. 329—330.
Karlsson, K. A., Från en studieresa sommaren 1920. II. Trädgårdsskötseln i Booskop. Sv. Trädgårdstidn. 1921, s. 29—30.
III. Några av Englands vackraste parker, s. 51—53.
Klason, Peter, Granvedens halt av cellulosa. Sv. Papperstidn. 1921, s. 7—11.
Kugelberg, Vilh., Aktiebolaget Stjärnfors-Ställdalens skogar. Sv. Skogsv. 15:de exk. 1921. Program, s. 39—58.
Larsson, O., Mamouthträdet. Sv. Trädgårdstidn. 1921, s. 66.
Leijonhufvud, Walter, Tall med stamformade grenar. Skogsvännen 1921, s. 6—7.
Liljedahl, Axel, Rya skog vid Göteborg. Sveriges Natur 1921, s. 72—79.
Lindberg, Karl, Ett bidrag till kännedomen om våra bästa skogsmarkers produktionsförmåga. Skogsv. tidskr. 1921, s. 292—300.
Lindroth, S., Om införande av främmande trädslag, med särskild hänsyn till O. Hagems försök. Skogsv. tidskr. 1921, s. ×249—×255.
Lindqvist, Hugo, Greenwich park. Viola 1921. N:o 24, s. 3.

Lindskog, Maria, Reseberättelse. Viola 1921. N:o 29, s. 6.

Lundberg, Gustaf, Bjurfors skolrevir (tills. med *Gösta Hallgren*). Sv. Skogsv. 15:de exk. 1921. Program, s. 88—96.

Lundberg, Sven, Malingsbo revir (tills. med *Tor Jonson*). Sv. Skogsv. 15:de exk. 1921. Program, s. 68—81.

Löfving, Gustaf, Täppans schema 1921 över viktigare besprutningar under året. Täppan 1921, s. 8—11.

L(— — —), G., Bepudring i stället för besprutning. Täppan 1921, s. 39—42.

Malmer, Astrid, Ett gammalt päronträd och några gamla anteckningar om en trädgård. Täppan 1921, s. 167—168.

Mattson-Mårn, L., Märgborrens kronskadegörelse och dess inverkan på tallens tillväxt. Undersökningar i unga gallrade bestånd. Medd. fr. St. Skogsförsöksanst. h. 18. N:o 2, s. 81—101.

Melin, Elias, Über die Mykorrhizenpilze von Pinus silvestris L. und Picea Abies (L.) Karst. Sv. bot. tidskr. 1921, s. 192—203.

Melin, Ragnar, Källstäde-tallen. Sveriges Natur 1921, s. 173.

Montell, Gunnar, En typisk ormtall. Skogen 1921, s. 343—344.

Mellström, Gösta, Skogsträdens fruktsättning år 1920. St. Skogsförsöksanst. Flygblad N:o 20 1921, s. 1—16.

Myllenberg, Birger, Schersmin. Täppan 1921, s. 103—105.

Nilsson, N. Hjalmar, Några erfarenheter från parkanläggningen på Svalöf. Lustgården 1921, s. 65—80.

—, Tecoma radicans och myrorna. Lustgården 1921, s. 175.

Nilsson, Martin, Byasken i Ballingslöv. Sveriges Natur 1921, s. 24—26.

Nordfors, Georg A., Något om den vegetativa föryngringen i våra skogar med särskild hänsyn till granens föryngring i fjällskog. Norrl. skogsv. tidskr. 1921, s. 1—45.

Norström, Hugo, En skånsk jättebok. Skogen 1921, s. 99—100.

Nyblom, E., Målhammar. Sv. Skogsv. 15:de exk. 1921. Program, s. 107—116.

Oldertz, Carl, Om orsakerna till eftergroning hos norrlandstallens frö. Skogsv. Tidskr. 1921, s. 157—172.

Romell, Lars-Gunnar, Parallelvorkommen gewisser Boleten und Nadelbäume. Sv. bot. tidskr. 1921, s. 204—213.

—, Stockholms skärgård ur naturskyddssynpunkt. Sveriges Natur 1921, s. 80—110.

Schotte, Anna, Plantera vård- och minnesträd. Lustgården 1921, s. 101—112.

Schotte, Gunnar, Skogsförsöksanstaltens gallringsyta å Karlskoga kyrkoherdeboställe. Sv. Skogsv. 15:de exk. 1921. Program, s. 21—22.

—, Lanforsbeståndet. Sv. Skogsv. 15:de exk. 1921. Program, s. 31—38.

—, Skogsförsöksanstaltens yta 286 i sibirisk lärk å Bjurfors. Sv. Skogsv. 15:de exk. 1921. Program, s. 97—98.

—, Visingsö ekplantering och kronopark (tills. med *O. Bohlin*). Sv. Skogsv. 15:de exk. 1921. Program, s. 151—184.

Schotte, Gunnar, Beskrivning av Skogsförsöksanstaltens försöksytor i södra Södermanland. Skogsförsöksanst. exk.-led. II, 1921, s. 1—48.
—, och *Wibeck, Edvard,* Beskrivning av Skogsförsöksanstaltens försöksytor i trakten kring Brännberg och Avafors i Norrbotten. Skogsförsöksanst. exk.-led. III, 1921, s. 1—48.
—, Våra jättetallar. Lustgården 1921, s. 44—56.
—, En plantering av ormgranar. Lustgården 1921, s. 171—173.
—, Ljunghedarnas geografiska utbredning och produktionsmöjligheter. K. Landtbr.-akad. handl. o. tidskr. 1921, s. 237—250.
—, 1920 års skogslitteratur. Program f. skogsveckan 1921, s. 33—70.
—, Förteckning över nyutkommen litteratur rörande dendrologi och parkvård. 1. Större dendrologiska arbeten utgivna under år 1920 (1919). 2. Ur den skandinaviska tidskriftslitteraturen 1920. Lustgården 1921, s. 180—188.
Sjöstedt, Gunnar, »Bellmanseken» i Torshälla. Sveriges Natur 1921, s. 156—157.
Spessivtseff, Paul, Bidrag till splintborrarnas näringsgnag. Medd. fr. St. Skogsförsöksanst. h. 18, N:o 7, s. 315—326.
—, Beitrag zur Kenntnis der Borkenkäferfauna Schwedens. Entom. tidskr. 1921, s. 219—223.
Streyffert, Thorsten, Pacifickustens virkestillgångar och trävaruindustri. Norrl. skogsv. tidskr. 1921, s. 161—282, I—XV.
Stålfelt, M. G., Självfertilitet, självsterilitet och partenokarpi hos våra fruktsorter. Sveriges Pom. fören. årsskr. 1921, s. 52—56.
—, Om trädens kombination i en fruktanläggning. Sveriges Pom. fören. årsskr. 1921, s. 154—162.
—, Till kännedomen om förhållandet mellan solbladens och skuggbladens kolhydratsproduktion. Medd. fr. St. Skogsförsöksanst. h. 18, N:o 5, s. 221—280.
Sylvén, A., Märgborrfaran för våra skogar. Skogsvännen 1921, s. 68—74.
Sylvén, Nils, Stenkullens barrträd. Lustgården 1921, s. 13—24.
—, Genom Sörmland och Östergötland. Föreningens för Dendrologi och Parkvård andra sommarexkursion. Lustgården 1921, s. 128—164.
—, Sammanvuxna ekar. Lustgården 1921, s. 174.
Söderström, J. K., Baggådelen av Malingsbo revir och Baggå skogsskola. Sv. Skogsv. 15:de exk. 1921. Program, s. 84—86.
Thelberg, Martin, Madeira, lycksalighetens ö. Viola 1921, N:o 21, s. 6—7.
Thorssell, En naturens fingervisning i ablaktering (undertall). Täppan 1921, s. 7.
—, Goethe som trädgårdsmästare och botanist. Täppan 1921, s. 76—77.
Trägårdh, Ivar, Bokköldlusen. Skogen 1921, s. 89—92.
—, Undersökningar över den större märgborren, dess skadegörelse och dess bekämpande. Medd. fr. St. Skogsförsöksanst. h. 18, N:o 1, s. 1—80.
—, Den större märgborrens skadegörelse och dess bekämpande. Skogen 1921, s. 153—160. St. Skogsförsöksanst. Flygblad N:o 22,
—, Skogsinsekternas skadegörelse under år 1918. Medd. fr. St. Skogsförsöksanst. h. 18, N:o 6, s. 281—314.

Trägårdh, Ivar, Björksplintborren och träddödaren, två fiender till våra björkdungar. Lustgården 1921, s. 119—127.

Utredning angående svampangrepp i fruktodlingarna under år 1920. Upprättad av Skånes fruktodlareförbund. Täppan 1921, s. 82—84, 99—101, 113—114.

Wahlberg, H. E., Förarbeten för skogsundersökning, avseende bestämningar av harts, cellusa och spec. vikt. Sv. Papperstidn. 1921, s. 108—112.

—, Kemiska undersökningar å svensk tall och gran. Medd. fr. Pappersmassekont. N:o 36, 1921, s. 1—16.

Wallmo, Uno, Högsjö gods skogar (tills. med *B. Blohm*). Sv. Skogsv. 15:de exk. 1921. Program, s. 117—128.

Vetenskaplig forskning. Årsbok 1921. Utgiven av Folkuniversitetsföreningen. Stockholm 1921. A.-B. Magn. Bergvalls förlag. 336 sid. Pris 10 kr. Innehåller bl. a. Skogsvetenskap: Skogsskötsel av *Gunnar Schotte,* s. 304—317; Skogsteknologi av *Gunno Kinnman,* s. 317—320; Teoretisk skogsekonomi, skogsindelning och skogsuppskattning av *Sven Petrini,* s. 320—325; Skogsbiologi av *Lars-Gunnar Romell,* s. 326—336.

Åhlander, Fr. E., Vetenskapsakademiens naturskyddsärenden år 1920. Sveriges Natur 1921, s. 131—136.

Svenska Trädgårdar. Sv. Trädgårdstidning 1921.

Stockamölla av *Nils Sonesson,* s. 1—2.

Haga vid Enköping av *Ivar A:son Gånstam,* s. 13—14 (pag. som s. 1—2 i N:o 2).

Rosendal av *J. Å. Thulin,* s. 25—26.

Almnäs trädgård, Hjo, av *L—n,* sid. 49—50.

Drottningholm av *Ivar A:son Gånstam,* s. 73—75.

Hesselbyholm av *K. A. Karlsson,* s. 97—98.

Wegeholm av *M. L. P.,* s. 109—110.

Tidö av *C. W. R.,* s. 133—134.

Anonyma smånotiser om träd.

Den gamla eken vid Solsidan. Sveriges Natur 1921, s. 172.

Douglasgranen. Viola 1921, N:o 4, s. 5.

En gammal lind. Viola 1921, N:o 25—26, s. 2.

En märklig tall. Viola 1921, N:o 35, s. 5.

En präktig ek å Bjärka-Säby, Östergötland. Sveriges Natur 1921, s. 149.

Från Sveriges vildmarker. (Tårgran från Brunskog, Värmland. Ormgran från Höves, Värmland). Viola 1921, N:o 7, s. 6.

Från Sveriges vildmarker (stor en vid Högsjö i Södermanland). Viola 1921, N:o 8, s. 4.

»Gamla lind» vid Engesberg, Gävle yttre fjärd. Sveriges Natur 1921, s. 126.

Jättexemplar av avenbok, benved och vägtorn. Sveriges Natur 1921, s. 168.

R. F., Från hästkastanjernas stad (Graz). Täppan 1921, s. 117—119.

Sveriges största idegran? Ett praktträd å Maltesholm i Skåne. Sveriges Natur 1921, s. 159.

Tvenne fruktträd fridlysta. Viola 1921, N:o 34, s. 4.
Två jättar 1915 — fallna 1921 (fläderträden i Ystad). Täppan 1921, s. 114
Två svenska idegransjättar. Viola 1921, N:o 16, s. 6.

b) *Danska, norska och finländska tidskrifter.*

Albrechtsen, Aage, Rødgran, Ædelgran?. Fra Skoven og Træmarkedet 1921, s. 135—137.

Andersen, J. P., Uregelmæssige Gange. Havekunst 1921, s. 49—55.

—, To Planer af Johan Ludvig Mensa. Havekunst 1921, s. 75—79.

—, Haveanlægene ved Bispebjerg Hospital. Havekunst 1921, s. 93—98.

—, En Have ved Lyngbyvej. Havekunst 1921, s. 125—127.

Aschan, Ossian, Nya kolofoniumbeståndsdelar. Pappers-, Trävaru- och Industritidskr. f. Finland 1921, s. 103—106.

Becker, G. A., Havebruget i Holland. Gartnertidende 1921, s. 129—132, 133—136, 137—140.

Behrens-Klausen, A., Smaa haver. Norsk Gartnerforen. tidsskr. 1921, s. 151—153.

Boas, J. E. V., Bladfald fra Bøg i juni. Fra Skoven og Træmarkedet 1921, s. 105—107.

Boysen-Jensen, P., Studier over Stofproduktion i Skov. Dansk Skovf. Tidsskr. 1921, s. 306—336.

Brehmer, Erindringsliste for 1921 over planteslag og gjødsling i hagebruket. Bil. til Norsk Havetidende 1921. 16 sid.

Brenner, Widar, Studier över vegetationen i en del av västra Nyland och dess förhållande till markbeskaffenheten. Fennia 43, N:o 2, 1921, 105 s.

—, Växtgeografiska studier i Barösunds skärgård. I. Acta soc. pro Fauna et Flora fennica 1921, s. 1—151.

Bruun, Alfred, Grundstammer. Gartnertidende 1921, s. 9—12, 14—15.

Bryne, Thorolf, Tre nya eplesorter. Norsk Havetidende 1921, s. 59—61.

Busk, Svend, Gødningslære for Gartnere og Havebrugere. Andelsbogtrykkeriet i Odense 1921. 51 sid. Pris 2: 50.

Cajander, A. K., Die uebrigen Untersuchungen ueber die Waldtypen. Acta forestalia fennica 20, 1921, s. 64—77.

—, Ueber Waldtypen im allgemeinen. Acta forestalia fennica 20, s. 1—41.

—, Zur Kenntnis der Einwanderungswege der Pflanzenarten nach Finland. Acta forestalia fennica 21, 1921, s. 1—16.

—, Zur Frage der gegenseitigen Beziehungen zwischen Klima, Boden und Vegetation. Acta forestalia fennica 21, 1921, s. 1—32.

—, Einige Reflexionen über die Entstehung der Arten insbesondere innerhalb der Gruppe der Holzgewächse. Acta forestalia fennica 21, 1921, s. 1—12.

Dahl, John, Beretning fra lensmand John Dahl, Langhavn (nära Tromsø). Norsk Havetidende 1921, s. 225—232. (Förteckn. över odlade träd och buskar m. m.)

Dalgas, Chr., Forskellige forstlige Forsøg og Erfaringer. Hedeselskab. Tidsskr. 1921, s. 229—233.

Eker, Werner, Åländska fruktsorter. Finska trädgårdsodl. 1921.
VIII. Strömma vinteräpple, s. 55.
IX. Kulla päron, s. 78.
X. Delvik päron, s. 79.
XI. Isaksö vinteräpple, s. 100.
Elfving, K. O., En insekthärjning. Forstl. tidskr. 1921, s. 121—122, samt Tidskr. f. Finlands Svenska Lantmän 1921, s. 156.
Errboe, Birger, Grosserer Bruno Heckschers Have ved Strandmøllen. Havekunst 1921, s. 26—28.
—, Beplantede Stenmure. Havekunst 1921, s. 69—74.
—, Skolehaven. Havekunst 1921, s. 104—108, 115—116.
Erstad-Jørgensen, E., Landhaver. Haven 1921, s. 55—57.
—, Havekunst. Havekunst 1921, s. 1—9.
—, En Have i Ringsted. Havekunst 1921, s. 109—113.
Esbjerg, Niels, Læ- og Hegnsplantering. Haven 1921, s. 137—144.
Faber, Harald, Om Nødvendigheten af at beskytte Danmarks Plantebestand imod farlige smitsome Sygdomme. Tidsskr. f. Planteavl. 1921, s. 523—534.
Ferdinandsen, C., Om et Angreb af Kraeft (Fusarium Willkommi) paa Æble- og Pærefrugter. Nord. Jordbrugsforskning 1921, s. 313—322.
Ferdinandsen, C. og *Rostrup, Sofie,* Oversigt over Sygdomme hos Landbrugets og Havebrugets Kulturplanter i 1919. Tidsskr. f. Planteavl. 1921, s. 399—450.
Findal, J. K., Hvilke Gnavere fortærer Frø af Naaletræer? Flora og Fauna 1920, s. 66—69.
Frisak, Astrid, Kew Gardens, England. Norsk Gartnerforen. tidsskr. 1921, s. 49—53.
Frølich-Johansen, Sophie, Stiklinger og ompodninger. Havedyrkeren 1921, s. 35—36.
Georgsen, Georg, Ny-barokken i Kolonihaveparken. Havekunst 1921, s. 57—61.
Gløersen, Tor, Pinus Banksiana — Pinus Murrayana. Tidsskr. f. skogbruk 1921, s. 80—83.
Gram, Michael, Hvilke er de vigtigste Hensyn at tage ved Plantning — saerlig af Træer og Buske. Haven 1921, s. 19—23.
—, Trævaekst og Græs, Ukrudt eller ren Jord. Haven 1921, s. 49—52.
—, Frugtrige og frugtfattige Aar eller regelmæssig aarlig Frugtbarhed hos vore Frugttræer, særlig Æbler. Gartnertidende 1921, s. 85—87, 89—90.
—, Nyere Undersøgelser vedrørende Frugttræernes Befrugtningsforhold. Gartnertidende 1921, s. 123—124, 125—127.
—, Rodægte Formering af Frugttræer eller Forædling paa Underlag, hvis Egenskaber er kendte. Gartnertidende 1921, s. 57—60.
Gripenberg, R., Några iakttagelser på fruktodlingens område. Tidskr. f. Finlands sv. Landm. 1921, s. 49—50.
—, Några iakttagelser och rön från fruktodlingens område. Finska Trädgårdsodlaren 1921, s. 228—231.
Hansen, N., Mistelten, Viscum album L. Gartnertidende 1921, s. 61—62.

Hansen, V. Fabricius, Glyptotekhaven. Havekunst 1921, s. 101—102.
—, Hirschsprungs Samling. Havekunst 1921, s. 103—104.
—, Koloni- og Skolehaver. Havekunst 1921, s. 128.
Hansen, Waldemar, Vedbend. Havekunst 1921, s. 63—68.
Haslund, Ove, Granskogens produktion og rentabilitet. En analyse. Tidsskr. f. skogsbruk 1921, s. 159—224.
Helms, Johs., Proveniensforsøg med Skovfyr. Det forstl. Forsøgsvæsen i Danmark. Bd. 5, s. 353—371.
Helstad, K., Hængegranen paa Munkebakken. Skogeieren 1921, s. 58—59.
Herlofson, Axel, Stikkelsbærdræperen. Havedyrkeren 1921, s. 163—165.
Hintikka, S. V., Om ligninmolekylens konstitution. Pappers-, Trävaru- o. Industritidskr. f. Finland 1921, s. 87—88.
Holten, Just., Lærk i Nordøstsjælland. Medd. fra Dansk Skovforenings Studieudvalg. Dansk Skovf. Tidsskr. 1921, s. 92—148.
Hove, K. M., Formering af Æbletræer. Gartnertidende 1921, s. 52.
—, Grundstammer for Frugttræer, Planternes Blomstringstid. Nyere eng. Undersøgelser. Gartnertidende 1921, s. 65—66.
Ilvessalo, Yrjö, Die Waldtypen als Grundlage der neuen Ertragstafeln Finnlands. Acta forestalia fennica 20, 1921, s. 42—64.
Jensen, Alfred, Privatskovene før og nu. Gartnertidende 1921, s. 43—44.
Johannsen, W., Orienterende Forsøg med Opbevaring af Agern og Bøgeolden. Det forstl. Forsøgsvæsen i Danmark. Bd. 5, s. 372—390.
Jörstad, Ivar, Om skurv på epler og pærer. Norsk Havetidende 1921, s. 51—59, 63—71.
Kaasa, J. A., Sneskytten (Phacidium infestans) og dens betydning for furuforyngelsen. Tidsskr. f. skogbruk 1921, s. 281—284.
Kiaer, Dagny, En vakker hængrose. Norsk Havetidende 1921, s. 113—114.
Kornmann, J. K., Åbo stads planteringar. Finska Trädgårdsodlaren 1921, s. 189—192.
Lakari, O. J., Untersuchungen über die Verjüngungsjahre der Fichtenwälder in Süd- und Mittelfinnland. Medd. fr. forstvetenskapl. försöksanst. 4, 1921, s. 1—54, I—IV.
Lange, Axel, Lidt om Frilands-Lyngarter. Gartnertidende 1921, s. 33—35.
—, Johann Ludvig Mansa og hans Slægt i Havebrugets Verden. Gartnertidende 1921, s. 101—104, 105—108, 111—112.
Larsen, Jonas, Valnøttræ ved Trondhjem. Norsk Havetidende 1921, s. 81—82.
Lindberg, Harald, Alnus incana l. pinnata Lundmark funnen i Finland. Medd. av Soc. pro Fauna et Flora fennica 47, 1921, s. 73—75.
Lindholm, P. W., Skolehaven. Havekunst 1921, s. 114—115.
Linkola, K., Studien über den Einfluss der Kultur auf die Flora in den Gegenden nördlich vom Ladogasee. I. Allg. Teil. 432 sid. II. Spez. Teil. 491 sid. Acta soc. pro Fauna et Flora fennica. 45. 1—2. 1916—1921.
Moen, Olav, Dusting contra sprøjtning i kamp mot skadeinsekter og sopsykdomme. Norsk Havetidende 1921, s. 20—27.
Muribø, Ant., Principper for frugtbeskjærning som de doseres og praktiseres i California. Norsk Gartnerforen. tidsskr. 1921, s. 123—126.

Muribø, Ant., Indtryk frå et besøg i Capitol park, California. Norsk Gartnerforen. tidsskr. 1921, s. 21—23.
Muus, Frants, Skovene efter 1849 å Svenstrup. Et sjællandsk Gods Historie. København 1921, s. 18—53.
Nielsen, Richard, Kan kräfta på fruktträden botas? Finska Trädgårdsodlaren 1921, s. 74—78.
Nordal, Ola, Englandsbrev. Norsk Havetidende 1921, s. 129—134.
Ny(gaard), Ju., Storøen. Norges Omberg. Skogeieren 1921, s. 272—274.
Ohlers, H., Hvad skal vi sprøjte Frugttræerne med? Haven 1921, s. 37—39.
Olsen, Axel, Lidt om Naaletræers Voksevilkaar og Dyrkning. Havekunst 1921, s. 86—91, 98—100.
Palmgren, Alvar, Die Entfernung als pflanzengeographischer Faktor. Acta soc. pro Fauna et Flora fennica 49, s. 1—113.
Palmgren, Rolf, Litet om åkersorken — Arvicola agrestis — och dess skadegörelser i trädgården. Finska Trädgårdsodlaren 1921, s. 81—82.
Pedersen, A., Nye Fremgangsmaader ved Bekæmpelsen af Plantesygdomme. Gartnertidende 1921, s. 26—27.
—, Marienlyst Have. Gartnertidende 1921, s. 189—192, 193—195.
Petersen, K., Dorph-, Stats-Frøkontrollen (Dansk Frøkontrol) 1871—1896. 1921. Med indledende Bemærkninger af W. Johannsen. 160 sid.
Petersen, Kay, Lidt om Træplantning. Haven 1921, s. 98—100.
Pihl, Axel, Egendomligheter hos vissa barrväxter. Finska Trädgårdsodlaren 1921, s. 155—156.
Reuterswärd, Gösta, Englands största barockträdgård Hampton Court. Havekunst 1921, s. 13—19.
Rostrup, Sofie, Nødde-Snudebillen. Haven 1921, s. 128, 145—146.
Ruden, Ivar, Picea pungens. Dens anvendelighed i vort skogbruk. Tidsskr. f. skogbrug 1921, s. 39—47.
Røhne, Marius, Om bevaring af ældre træer ved plombering. Norsk Havetidende 1921, s. 145—154, Norsk Gartnerf. tidsskr. 1921, s. 61—64, 69—71.
Røsiø-Conradi,, Ruth, Fleraarige Slyngplanter. Havedyrkeren 1921, s. 91—92.
Schalin, Bengt, En historik över trädgårdsodlingen på Fagervik. Finska Trädgårdsodlaren 1921, s. 25—29.
Schie, Oscar, Nogen korte bemerkninger om behandlingen av stikkelsbærbusker, som er angrebet av »stikkelbærdræparen». Havedyrkeren 1921, s. 92—93, samt Norsk Havetidende 1921, s. 135—137.
—, Nogen korte bemerkninger om behandlingen av »stikkelsbærdræperen». Norsk Gartnerf. tidskr. 1921, s. 94—96.
—, Om vanding av nyplantninger — frugttræer, bærbusker, allétræer, prydvekster og hækker samt urteagtige planter. Norsk Gartnerf. tidsskr. 1921, s. 138.
Schøyen, T. H. og *Jørstad, I.*, Praktiske raad for sprøjtning i frugthaven. Norsk Havetidende 1921, s. 72—76.
Skard, O. M., Jens Pedersens eple. Norsk Havetidende 1921, s. 3—15.
—, Frugttræ-skolen paa Høvig i Liær. Norsk Havetidende 1921, s. 241—252.

Stang, Thomas, Pinus Banksiana — Pinus Murrayana. Tidsskr. f. skogbruk 1921, s. 80—83.
—, Picea pungens. Tidsskr. f. skogbruk 1921, s. 148—150.
—, Pinus montana uncinata. Den enstammede bergfuru. Tidsskr. f. skogbruk 1921, s. 252—258.
Stedje, P., Førsøk med sorter av solbær paa Hantveit i Gullen, Sogn. Norsk Havetidende 1921, s. 97—105.
—, Solbærbuskene i vore forsøk. Norsk Gartnerforen. tidsskr. 1921, s. 71—74.
Suhr, H., Spredte Iagttagelser paa en Rejse Tyskland—Schweitz. Gartnertidende 1921, s. 225—227.
Söderberg, Harald, Tvenne odlingsvärda äppelsorter och ett inlägg till frågan om de rotäkta äppelträdens odling i vårt land. Finska Trädgårdsodlaren 1921, s. 21—25.
—, De viktigaste medlen för att bekämpa sjukdomar och skadedjur i våra trädgårdar. Finska Trädgårdsodlaren 1921, s. 49—55.
—, Om odling av korgpil. Finska Trädgårdsodlaren 1921, s. 220—224.
—, Om odlingen av sötkörsbär (Prunus avium). Finska Trädgårdsodlaren 1921, s. 260—261.
Tholle, Johannes, Landhaver. Haven 1921, s. 33—37.
—, »Planteskulpture». Gartnertidende 1921, s. 53—56.
—, Gartnere og Gravsteder. Gartnertidende 1921, s. 90—92, 93—96, 98—100.
—, En Middelstandshave. Havekunst 1921, s. 28—30.
—, Nyere svenske Begravelsepladser. Havekunst 1921, s. 81—86.
Tjomstøl, O. S., Den hængende Have i Follestad. Norsk Havetidende 1921, s. 49—50.
Toksvig, Peder K., Et Besøg i Birkebæk. Hedeselskab. Tidsskr. 1921, s. 183—197.
Wad, P., Hannerupgaard. Havekunst 1921, s. 62—63.
—, Den Danske Bondehave. Havekunst 1921, s. 117—124.

Anonyma uppsatser och notiser om träd och buskar.

A. J., Alprosers overvintring. Havedyrkeren 1921, s. 180.
M. S. A., Blaaregn. Naturen 1921, s. 252—253.
D. G., Formering af Naaletræer. Gartnertidende 1921, s. 3—4.
N. P. J., Havehegn og Haveudgange. Haven 1921, s. 11—12.
—, Hække. Haven 1921, s. 26—28, 41—43.
H. N., Prunus pennsylvanica. Finska Trädgårdsodlaren 1921, s. 73—74.
Et træ som har fløiet. Havedyrkeren 1921, s. 4.
Fra dronning Mauds have paa Bygdø kongsgaard. Norsk Gartnerforen. tidsskr. 1921, s. 181—183.
Forsythia, en vakker vaarbusk. Havedyrkeren 1921, s. 61—62.
Kristiania parker. Norsk Gartnerforen. tidsskr. 1921, s. 2—6.
Parkplaner i Stavanger. Norsk Gartnerforen. tidsskr. 1921, s. 161—162.
Rosendyrkning ved stiklinger. Havedyrkeren 1921, s. 28.
Trævækst eller græs, ukrudt eller ren jord. Havedyrkeren 1921, s. 83—84.
Skogtræernes frøsætning. Tidsskr. f. skogbruk 1921, s. 341.

GUNNAR SCHOTTE.

FÖRENINGEN FÖR DENDROLOGI OCH PARKVÅRD.

Styrelseberättelse.

Föreningens för Dendrologi och Parkvård första ordinarie årsmöte avhölls i Stockholm å Läkaresällskapets stora sal den 15 mars 1921 i samband med den då pågående Lantbruksveckan. Vid detta sammanträde beslöts hemställa till H. K. H. KRONPRINSEN, att han behagade mottaga val till förste hedersledamot av föreningen, vilken hemställan sedermera H. K. H. välvilligt tillmötesgått.

Sedan styrelsens årsberättelse samt revisionsberättelsen för år 1920 upplästs, beviljades styrelse och skattmästare full ansvarsfrihet för 1920 års förvaltning. Föreningen beslöt att från förlags- och dispositionsfonden avskriva 3,200: — kr. och sålunda med detta belopp minska 1920 års kapitalskuld. Vid förrättat val av 5 styrelseledamöter omvaldes i tur avgående herrar C. G. DAHL, M. HAMMARBERG, N. HJ. NILSSON, M. RHEDIN och C. SWARTZ. Till föreningens ordförande omvaldes universitetskanslären C. SWARTZ. I tur avgående styrelsesuppleanter, fru ELLEN LINDSTRÖM och herr SVEN LINDERS, omvaldes. Till revisorer utsågos kammarherre E. VON HOFSTEN och jägmästare J. LINDNER med doktor H. WITTE som suppleant. Redaktör WALDEMAR BÜLOW höll ett av talrika skioptikonbilder belyst föredrag om »Kronprinsessans trädgård på Sofiero». I anslutning till föredraget ägnade ordföranden några saknadens ord åt vår älskade bortgångna KRONPRINSASSAS minne.

I samband med årsmötet höll styrelsen sammanträde för behandling av diverse löpande ärenden.

Arbetsutskottet har under året sammanträtt 5 gånger. Första sammanträdet ägde rum i Stockholm omedelbart före styrelsesammanträdet den 15 mars i och för förberedande av de till styrelsens behandling föreliggande ärendena. Den 27 maj ägde arbetsutskottssammanträde rum å Alnarp. Plan uppgjordes härvid för årets sommarexkursion, som skulle förläggas till Södermanland och Östergötland. För årets tryckning av »Lustgården» skulle nya kostnadsförslag infordras, kostnadsförslag efter tryck å bättre papper. Vid sammanträdet drogs även under diskus-

sion möjligheten att genom föreningens försorg få till stånd en tilltalande, allmängiltig nomenklatur å inom landet odlade och vildväxande träd och buskar; om frågans utredning anförtroddes åt en inom Föreningen utsedd kommitté, borde ett resultat av bestående värde kunna ernås. Vidare betonades önskvärdheten av att främmande träds och buskars härdighet å olika breddgrader inom landet genom föreningens försorg bleve föremål för noggrann prövning; i de försöksparker i stor stil, som Statens Skogsförsöksanstalt nu håller på att utlägga i skilda delar av landet, borde möjligheter härför snarast yppa sig.

För slutligt fastställande av programmet för sommarens exkursion avhölls den 30 juni 1921 sammanträde med arbetsutskottet å Ekebo, Källstorp. Det nu definitivt fastställda exkursionsprogrammet blev följande: den 17 juli samling i Katrineholm kl. 11 f. m. och härifrån bilfärd Mogetorp—Sjöholm—Karlsro—Ericsberg—Jönåkers häradsallmänning—sjön Näsnaren (kort färd i motorbåt på denna)—Sörgölet—Strångsjö; från Strångsjö tågresa till Norrköping med övernattning därstädes. Den 18 juli bilfärd Norrköping—Sturefors och färd efter skjuts till Sturefors slott och Bjärka-Säby; tågresa Bjärka-Säby—Åtvidaberg; besök å Adelsnäs och på kvällen avresa med extratåg Åtvidaberg—Linköping. För den av härligaste sommarväder gynnade exkursionen har en utförlig redogörelse lämnats i 1921 års »Lustgård». Det var tre oförlikneliga och minnesrika dagar, de 73 exkursionsdeltagarna fingo genomleva i dessa Sörmlands och Östergötlands fagra och gästfria bygder!

Under den andra exkursionsdagen, den 18 juli, avhöll arbetsutskottet sitt fjärde sammanträde för året. Efter företagen granskning av inkomna kostnadsförslag å tryckningen av Lustgården 1921 beslöts, att tryckningen skulle lämnas till Skånska Centraltryckeriet i Lund, varifrån ett både förstklassigt och billigt arbete kunde påräknas. Då det vore önskvärt, att genom föreningens försorg möjlighet bereddes föreningsmedlemmarna att erhålla säkra bestämningar å parkväxter, togs under övervägande, huruvida ej dylika kunde förmedlas genom sekreteraren med nödigt bistånd av direktör Dahl, Alnarp, och professor Fries, Bergianska trädgården. Angående 1922 års sommarexkursion uttalades önskvärdheten av att få denna förlagd till nordvästra Skåne med besök å Sofiero, Kulla-Gunnarstorp, Krapperup, Kullen, Vegeholm, Wrams-Gunnarstorp, Spannarp, Båstad och Hallands Väderö.

Sista arbetsutskottssammanträdet för året ägde rum å Alnarp den 23 september. Föreningens arbetsuppgifter för framtiden blevo därvid föremål för närmare diskussion. Härvid framhölls betydelsen av att blomster-

och trädgårdsvård komme att i större omfattning än förut ingå i föreningens uppgifter, varigenom ett större medlemsantal skulle kunna nås. Vid årsmötet borde förslag framläggas om vissa viktiga frågors upptagande och utredande genom särskilda kommittéer. I första hand ansågs nödvändigt att upptaga frågan om bestämning av träd och buskar samt fleråriga trädgårdsväxter; härför borde även utarbetas en svensk färgskala. Vidare borde tillsättas en kommitté för utarbetande av svenska växtnamn på införda träd och trädgårdsväxter. Frågan om utdelning av frö och växter borde upptagas och likaledes försök med dendrologiska nyheter. För inventering av gamla trädgårdar och parker borde en särskild kommitté arbeta. Härigenom skulle rikligt material erhållas till »Lustgården».

Årsskriftens utgivande kom även 1921 att bliva fördröjt till i december månad. Anledningen härtill får i första rummet tillskrivas några av författarnas dröjsmål med manuskriptens avlämnande och det nya tryckeriets oväntat små resurser särskilt i fråga om tryckpressar. »Lustgården. Årsskrift för Föreningen för Dendrologi och Parkvård, Årg. 2, 1921» räknar 4 plus 201 sidor text och 8 försättsplanscher. Utstyrsel, papper och tryck göra Skånska Centraltryckeriet all heder.

Antalet medlemmar har under 1921 uppgått till 506, därav 10 stödjande och 24 ständiga.

Föreningens ekonomiska ställning den 31 december 1921 framgår av följande räkenskapsöversikt:

Inkomster:

Årsavgifter 1920 av 110 medlemmar à 10 kr. ..	1,100: —	
» 1921 » 413 » » » » ..	4,130: —	
» 1920 » 5 stödjande medlemmar à 100 kr.	500: —	
Årsavgifter 1921 av 5 stödjande medlemmar à 100 kr.	500: —	6,230: —
Engångsavgift av en stödjande medlem à 2,000 kronor	2,000: —	
3 ständiga medlemmars avgifter à 200 kr.	600: —	2,600: —
Räntor		278: 82
Exkursionens konto		36: 62
Kassa vid årets början		3,032: 29
	Kronor	12,177: 73

Utgifter:

Årsskriftens konto	3,169: 82	
Sammanträdens konto	687: 90	
Kontorskostnaders konto	189: 24	
Sekreterarens och redaktörens arvodes konto 1921	1,200: —	
D:o resterande från 1920	550: —	
Diverse omkostnaders konto	501: 38	6,298: 34
1 st. obligation à 5,000 kr. i Göteborgs stads obligationslån 15 april 1921		5,000: —
Kassabehållning (innestående på bank)		879: 39
	Kronor	12,177: 73

Tillgångar:

1 st. obligation i Göteborgs stads obligationslån 15 april 1921	5,000: —
Lager av årsskriften	1,500: —
Kassa	879: 39
Kapitalskuld	2,554: 18
Kronor	9,933: 57

Skulder:

Ständiga medlemmars fond	5,800: —
Årskriften 1921 (obetalda räkningar)	2,333: 57
Förlags- och dispositionsfond	1,800: —
Kronor	9,933: 57

Stockholm den 31 dec. 1921.

STYRELSEN.

Revisionsberättelse.

Undertecknade hava denna dag granskat Föreningens för Dendrologi och Parkvård räkenskaper för år 1921 och hava därvid funnit räkenskaperna väl förda och försedda med vederbörliga verifikationer, varför vi tillstyrka full ansvarsfrihet för den tid revisionen omfattar.

Av räkenskaperna framgår, att räkenskapsårets inkomster och utgifter i möjligaste mån överensstämma med för året uppgjord inkomst- och utgiftsstat.

Då revisorerna anse, att den på förlags- och dispositionsfonden ingående skulden 1,800: — kronor lämpligen bör avskrivas, få vi föreslå, att, i likhet med vad som skett under föregående år, den på nämnda fond stående skulden jämväl i år avskrives.

Göteborg och Stockholm den 11 mars 1922.

John Lindner. *Hernfrid Witte.*

FÖRENINGENS FÖR DENDROLOGI OCH PARKVÅRD STYRELSE.

SWARTZ, C., Universitetskansler, Stockholm, *ordf.*
SCHOTTE, G., Professor, Lidingö Villastad, *v. ordf.*
SYLVÉN, N., Fil. D:r, Svalöv, *sekreterare* och *redaktör* för årsskriften.

ANDERSEN, M. P., Direktör, Jönköping.
BONDE, CHRISTER, Greve, Hesselby, Spånga.
DAHL, C. G., Direktör, Alnarp, Åkarp.
FRIES, ROB. E., Professor, Stockholm.
HAGBERG, K. A., Redaktör, Stockholm.
HAMMARBERG, M., Stadsträdgårdsmästare, Stockholm.
NILSSON, N. HJALMAR, Professor, Svalöv.
RHEDIN, M., Brukspatron, Ellesbo, Surte.
SEDERHOLM, G., Godsägare, Ålberga gård.
SERNANDER, R., Professor, Uppsala.
TIGERSCHIÖLD, H., Kansliråd, Stockholm.
WACHTMEISTER, HARRIET, Grevinna, Kulla-Gunnarstorp.

Suppleanter:

ANDERSSON, ERNST, Skogschef, Ockelbo.
CEDERPALM, E., Direktör, Stockholm.
HJELM, E., Direktör, Göteborg.
HÜLPHERS, A., Trädgårdskonsulent, Skövde.
LINDERS, SVEN, Statsråd, Stockholm.
LINDSTRÖM, ELLEN, Fru, Djursholm.
SONESSON, N., Byrådirektör, Stockholm.

Arbetsutskott:

SCHOTTE, G., Professor, Lidingö Villastad, *ordf.*
BONDE, CHR., Greve, Hesselby, Spånga.
DAHL, C. G., Direktör, Alnarp, Åkarp.
FRIES, ROB. E., Professor, Stockholm.
SKOTTSBERG, C., Professor, Göteborg.
SONESSON, N., Byrådir., Kgl. Lantbruksstyrelsen, Stockholm, *skattmästare.*
SYLVÉN, N., Fil. D:r, Svalöv, *sekreterare* och *redaktör* för årsskriften.

FÖRENINGENS FÖR DENDROLOGI OCH PARKVÅRD LEDAMÖTER.

BESKYDDARINNA:

H. M. DROTTNINGEN.

FÖRSTE HEDERSLEDAMÖTER:

H. K. H. KRONPRINSEN.
H. K. H. HERTIGEN AV VÄSTERGÖTLAND.
H. K. H. HERTIGEN AV NÄRKE.

I FÖREGÅENDE MEDLEMSFÖRTECKNINGAR EJ UPPTAGNA LEDAMÖTER.

* = Ständig ledamot.

ADALBERTH, E., Agronom, Heby.
AHLBERG, HAKON, Arkitekt, Styckjunkaregatan 7, Stockholm.
ALL, ANDERS, Länsskogvaktare, Grävsnäs.
ALWÉN, A., Godsägare, Dybeck, Tofthög.
ALVERYD, GUSTAV, Folkskollärare, Blidö.
ANDER, SVEN, Trädgårdsmästare, Hagalund.
ANDERSSON, MATHILDA, Prostinna, Lund.
ANNERSTEDT, OTTO, Grosshandlare, Bragevägen 2, Stockholm.
ARWEDSSON, MARIA, Fru, Österby, Hållsta.
ARVÉN, DAVID, Ingeniör, Näsum.

Axelsson, A. von, Kapten, Mässvik, Värml. Bro.
Axelsson-Odelberg, Carl, Berga-Tuna, Enstaberga.

Beck-Friis, Sigrid, Fröken, Söderö, Kettilstad.
Beijnoff, Emil, Kamrer, Sparbanken, Uppsala.
Bellander, Bengt, Jägmästare, Hoting.
Bennet, Carl, Friherre, Vasatorp, Hälsingborg.
Berg, Claes, Löjtnant, Hammarskog, Uppsala.
Berg, Kate, f. Wétche, Fru, Rödjenäs.
Berg, Stina, Fru, Djursholmsvägen 41, Stocksund.
Bergman, Nils, Patron, Liatorp.
Bergstrand, Paul, Överläkare, Sävsjö.
Berndes, C. G., Agronom, Torp, Sparreholm.
Bernhard, Ester K., Fru, Villa Gråstena, Herserud (Lidingö).
Bladh, John, Häradshövding, Lyckeby.
Blohm, Bernhard R. Jägmästare, Rudbecksgatan 1, Örebro.
Boklund, Nils, Stocksund.
Bolin, Ivan, Äppelviken.
Boström, Gust., Godsägare, Östanå.
Brandberg, R., Fröken, Trädgårdsanläggare, Lidingö Villastad.
Brandt, G. N., Kommunegartner, Charlottenlund, Danmark.
Brunnström, S., Ryttmästare, Stureholm.

Carlquist, Gunnar, Bibliotekarie, Knästorp, Lund.
Carlsson, Gunborg, Fröken, Bergsbrunna.
Carlsson, J. Erik, Direktör, Dalagatan 56, Stockholm.
Collin, Emanuel, Folkskollärare, Boarp, Hjärnarp.
Cox, Julius W., Trädgårdsarkitekt, Ljungbyhed.
Collin, Nanna, Fru, Boarp, Hjärnarp.
Cronstedt, Margareta, Fröken, Kihlsgård, Stockholm 1.
Curman, Carl G., Agronom, Antuna gård, Rotebro.
Curman, Sigurd, Professor, Karlavägen 72, Stockholm.

Dahl, Adolf, Rådman, Kristianstad.
Danielsson, Ida, Folkskollärarinna, Ölands Segerstad.
Dardel, Ebba von, Fru, Lilla Ströö, Ströö.
Dieden, Ebba, Fru, Trolleberg, Lund.
Dubois, Karin, Fru, Teckomatorp.
Dyrssen, Vilh., Löjtnant, Norrköping.

Eckerbom, A. K., Agronom, Västra Hamngatan 20, Göteborg.
*Eckermann, Ebba von, Fru, Södertuna, Gnesta.
*Eckermann, Harry von, Fil. D:r, Bergsingenjör, Ljusnefors, Ljusne.
Ehrenborg, Harald, Konsul, Opphem.
Ehrenheim, Alice von, Fru, Grönsöö, Enköping.
Eliasson, G., Agronom, Svalöv.
Eriksson, David, Trädgårdsdirektör, Tullgarn, Vagnhärad.
Eriksson, K. J., Trädgårdskonsulent, Uppsala.

Eriksson, J. L., Trädgårdsmästare, Dälderna, Skövde.
Eriksson, Måns, Arkitekt, Svalöv.
Eriksson, Per, Brukspatron, Hofors.
Essén, Gunnar, Jägmästare, Storuman.
*Essen, Hans von, Friherre, Alvasjö, Brandstorp.

Falk, K. A., Godsägare, Färjestaden.
Flach, Pauline, Fru, Ollonö, Stenby.
Fleming, Ebba, Fröken, Svalöv.
Flodmark, E., Apotekare, Klippan.
Fogelström, H., Jägmästare, Övertorneå.
Fonning, Bengta, Fru, Skytts-Tomarp.
Forsberg, Ebba, Fröken, Kungstensgatan 61, Stockholm.
Forsberg, Sigrid, Fru, Båstad.
Forslid, E., Rektor, Svalöv.
Forslid, G., Assistent, Svalöv.
Fredlund, Erik, Kyrkoherde, Järlåsa.
Frisendal, Arvid, Lektor, Göteborg.
Fristedt, Alle, Direktör, Norrköping.
Frykman, A., Överjägmästare, Växjö.

Gauffin, Ingeborg, Fru, Landskrona.
Gardell, Arvid, Fil. Mag., Sylfaste.
Gotland, Embret, Tynset, Norge.
Granström, C. G., Disponent, Kiruna.
Gustafsson, Hugo N., Lantbrukare, Öjhult, Pjätteryd.
Gyllenstierna, A., Friherre, Uppsala.
Gyllenstierna, Ellen, Friherrinna, Krapperup.
Göthlin, Gösta, Med. Doktor, Karlsrogatan 3, Göteborg.

Hagelstein, A., Jägmästare, Bredbyn.
Hallberg, O., Lantbrukare, Mariefred.
Hallin, Axel, Bankdirektör, Bragevägen 8, Stockholm.
Hallin, Helga, Fru, Bragevägen 8, Stockholm.
Hamilton, Gilbert, Greve, Blomberg.
Hansen, Valdemar, Anlægsgartner, Lindevangen 10, Köpenhamn.
Hansen, H., Förvaltare, Småryd, Båstad.
Hansson, Skommar Anders, Kullsberg, Rättvik.
Hansson, John, Lantbrukare, Högalid, Trelleborg.
Hasselrot, Gunhild, Fru, Gripsnäs, Mariefred.
Hedberg, A., Trädgårdsmästare, Mölndal.
Henningsson, Carl, Jur. stud., Raaus, Ramlösa brunn.
Heyman, Gustaf, Provinsialläkare, Teckomatorp.
Hierta, P., Friherre, Främmestad.
Holmdahl, Carl, Läkare, Hälsingborg.
Holmgren, O. V., Agronom, Nygård, Ölvingstorp.
Holmquist, Axel, Trädgårdsmästare, Allm. sjukhuset, Malmö.

Hultman, Marianne, Fru, Djursholm.
Hultmark, V., Jägmästare, Vilhelmina.
Håkansson, C. Aug., Handelsträdgårdsmästare, Eriksdal, Malmö.
Högberg, Carl, Grosshandlare, Skövde.

Ingvar, Agnes, Fröken, Kristianstad.
Insulander, Erik, Generaldirektör, Kgl. Lantbruksstyrelsen, Stockholm.
Isberg, Gunnar, Stadsträdgårdsmästare, Malmöhus II, Malmö.

Jeansson, G., Godsägare, Berga säteri, Högsby.
Jeansson, J., Konsul, Kalmar.
Jensen, C. H. Alex., Ingeniör, Båstad.
Johansson, Gust., Godsägare, Fimmersta, Moholm.
Johansson, J. G., Sekreterare, K. Järnvägsstyrelsen, Stockholms Central.
Josephsson, Ragnar, Docent, Uppsala.
Jungner, J. G., Vinteråsen.
Jönsson, Carolina, Fröken, Agnesgatan 14, Malmö.
Jönsson, E., Fru, Stensåker, Oxie.

Karlsson, Erik Wilhelm, Trädgårdsmästare, Enköping.
Karlsson, Gilbert, Trädgårdsmästare, Hjo.
Karlstein, Hj., Trädgårdsmästare, Trelleborg.
Kellgren, Anna, Fröken, Etelhem.
Kjellberg, Hilma, Fru, Storeberg, Tådene.
Kjellberg, Jonas, Godsägare, Frielsberg, Friel.
Kjellberg, J. C:son, Bankdirektör, Strandvägen 53, Stockholm.
Klingspor, Brita, Friherrinna, Hellekis, Råbäck.
Knutsson, Anders, Byggmästare, Jönköping.
Kock, Elisabeth, Professorska, Liden, Lund.
Kock, N. von, Stockholm.
Kockum, J., Godsägare, Jordberga.
Kumlien, Wilh., Godsägare, St. Sundby, Läggesta.

Lagerholm, Maria, Doktorinna, Karlskrona.
Larsson, Sigfrid, Agronom, Svalöv.
Leufvén, G., Direktör, Kungsholmstorg 10, Stockholm.
Lewenhaupt, Charlotte, Fröken, Sjöholm, Katrineholm.
Liljenroth, Ragnar, Godsägare, Bergendal, Tureberg.
Liljenvall, Carl, Direktör, Härnösand.
Lilliecreutz, Anna, Friherrinna, Jönköping.
Lind, Amelie, Fru, Lomma.
Lind, G. A., Kronofogde, Lomma.
Lind, Greta, Fil. stud., Experimentalfältet.
Lindberg, Johan, Fil. Mag., Svalöv.
Lindholm, Bernhard, Handelsträdgårdsmästare, Falun.
Lindquist, Tyra, Fru, Riddaregatan 19, Stockholm.
Lundh, Ingeborg, Fru, Birger Jarlsgatan 71, Stockholm.

LUNDEGÅRDH, H., Docent, Lund.
LUNDHOLM, M. D., Trädgårdsmästare, Kullens Plantskola, Nyhamnsläge.
LÜHRS, CONSTANCE, Fru, Strandvägen, Landskrona.
LÖFGREN, HELMER, Löjtnant, Linköping.
LÖFGREN, J. A., Förvaltare, Wapnö, Halmstad.
LÖNNQUIST, EMIL TH., Trädgårdsanläggare, Lidingö Villastad.

MALMER, ASTRID, Fru, Vallgatan 3, Växjö.
MARKMAN, G. E., Jägmästare, Länna Bruk, Byringe.
Mathiesens Planteskole, Korsör, Danmark.
MATTISSON, O., Trädgårdsmästare, Vrams-Gunnarstorp.
MAYER, H., Bruksförvaltare, Stöpafors.
MECKLENBURG, V., Kammarherre, Högsjö.
MELANDER, YNGVE, Rektor, Önnestad.
MELIN, E., Herr, Avesta.
MOEN, OLAV, Professor, Aas (Norge).
MONTELL, AINA, Fröken, Kävestad, Sköllersta.
MÖLLER, BERNHARD, Kristianopel.

NEUMAN, IVAR, Jönköping.
NILSSON, IVAR, Redaktör, Trosa.
NILSSON, LISEN, Fröken, Isgrannatorp, Karpalund.
NILSSON, NILS, Stadsträdgårdsmästare, Sundsvall.
NILSSON, PER, Lantbrukare, Håslövs boställe, Håslöv.
NILSSON, RAGNHILD, Fru, Ranvik, Båstad.
NISSER, HUGO, Inspektor, Spånga.
*NOBEL, L., Ingeniör, Båstad.
NOHLGÅRD, ERIK, Inspektör, Kyrkogårdsnämnden, Stockholm 2.
Norrköpings Fröhandel, Norrköping.
NORSTRÖM, HUGO, Fil. Mag., Osby.
NORBECK, J., Postexpeditör, Lund.
NYBLOM, HUGO, Ingeniör, Sandviken.

ODENCRANTZ, TH., Häradshövding, Annelund, Borås.
OHLSSON, SIGURD, Trädgårdskonsulent, Kalmar.
OHNELL, NILS S., Handelsträdgårdsmästare, Höganäs.
OLSSON, ELNA, Fru, Karindal, Spannarp.

PALME, GURLI, Fröken, Almnäs, Hjo.
PERS, ANDERS, Redaktör, Västerås.
PERSSON, ALGOT, Handelsbiträde, Korsholm, Hörby.
PETERSSON, AD. ROB., Agronom, Önnestad.
PETTERSSON, DAVID, Trädgårdsdirektör, Drottningholm.
PETTERSSON, ERIK, Trädgårdskonsulent, Västervik.
PETTERSSON, ERNST, Folkskollärare, Backaryd.
PETRELIUS, DAGMAR, Fil. Mag., Fru, Västerled 9, Äppelviken.
PYK, C. G. L:SON, Godsägare, Kylebergs säteri, Svanshals.
PÅHLSSON, NILS J., Villan Furaberg, Kållandsö.

QUIRIN, CARL, Trädgårdsdirektör, Vallberga.

RAAB, OTTO, Läroverksadjunkt, Hälsingborg.
RAFN, JOH., Direktör, Skovfrökontoret, Köpenhamn.
RAMEL, CHARLOTTE, Fröken, Övedskloster, Öved.
RAMEL, H. O., Friherre, Övedskloster, Öved.
REIMERT, O. H., Kamrer, Alnarp, Åkarp.
RICHERT, MARGIT, Fru, Stjärnsund (Dalarne).
RINGIUS, HENRIK FR., Kyrkoherde, Jäger.
ROSEN, MARIA VON, f. ADELSWÄRD, Grevinna, Hedenlunda, Vadsbro.
RUBOW, R., Direktör, Malmö.

SANTESSON, C. L. RUD., Bankkamrer, Hjorthagsvägen 5, Stockholm.
SCHLYTER, RAGNAR R:SON, Civilingeniör, Lidingö Villastad.
SEDERHOLM, E., Medicinalråd, Norr Mälarstrand 22, Stockholm.
SETH, P. VON, Justitieråd, Djursholm.
SIMON, M. H. J., Överläkare, Drottninggatan 71 A, Stockholm.
SJÖGREN, TAGE, Med. D:r, Herserud, Lidingö.
SJÖLUND, BRITA, Rådhusgatan 7, Södertälje.
SJÖSTEDT, H., Grosshandlare, Hjo.
Statens Skogsförsöksanstalt, Experimentalfältet.
STENBERG, STENO, Justitieråd, Lilla Bältgatan 4, Stockholm.
STOCKENSTRÖM, B. VON, Bruksägare, Ånhammar, Dunker.
STOCKENSTRÖM, ELSA VON, Fru, Berga Säteri, Åkers Styckebruk.
Stora Kopparbergs Bergslags A.-B., Biblioteket, Falun.
STRIDSBERG, ERNST, Trollhättan.
Svalöfs Folkhögskola, Fridhem, Svalöf.
SWARTZ, OLOF, Fil. stud., Hovslagaregatan 5, Stockholm.
SVEDELIUS, NILS E., Professor, Uppsala.
SVENNEVIG, TH., Direktör, Stävesjö.
SVENSSON, ANNA, Åhs, Vessigebro.
SÖDERGRANN, JOSEF A., e. Jägmästare, Lycksele.

TAGE-HANSEN, M. K., Godsägare, Skeinge, Osby.
TENGVALL, T., Ingeniör, Hälsingborg.
TINNBERG, KNUT, Direktör, Partille.
TORNERHJELM, G., f. d. Landshövding, Vrams Gunnarstorp, Gunnarstorp.
TORNÉRHJELM, R., Godsförvaltare, Vrams Gunnarstorp, Gunnarstorp.
TROZELLI, Fru, Björnsnäs, Åby.
TROZELLI, Kammarherre, Björnsnäs, Åby.
*TÖRNEBOHM, E., Disponent, Lindane, Smedby.

UGGLA, C. G., Friherre, Ramlösa Brunn.

WACHTMEISTER, AXEL A:SON, Ryttmästare, Greve, Vambåsa, Ronneby.
WACHTMEISTER, HANS, Generaldir., Greve, Blasieholmstorg 11, Stockholm.
WACHTMEISTER, RUTGER, Greve, Christineholm, Nyköping.

Wadsjö, Harald, Arkitekt, Karlbergsvägen 40, Stockholm.
Valentin, J. A. P:son, Förste baningenjör, Statens Järnvägar, Malmö.
Wallis, A., Ryttmästare, Esperöd, Kivik.
Weibull, Martina, Fröken, Lund.
Werner, Alex, Badkamrer, Båstad.
Wernstedt, Anna, Fru, Näs Säteri, Östra Stenby.
Wettergren, Ellen, Fru, Brunnbäck, Jularbo.
Wikland, Sten, Löjtnant, Gamla Torget 13, Norrköping.
Winbladh, M., Sandarne.
Wrangel, Fr., Friherrinna, Ellinge, Eslöv.
Wråk, Walter, Fil. Doktor, Arkelstorp.

Zweigbergk, Ingrid von, Folkhögskolan, Tärna.

Åkerman, E., Bruksägare, Åkarp.

Östra Grevie Folkhögskola, Östra Grevie.

ARTFÖRTECKNING.

Nedanstående förteckning upptager allenast i det föregående omnämnda träd och buskar. * framför namnet angiver, att avbildning förekommer.

Abies amabilis 102, 103, 194.
— arizonica 97, 101, 102.
— arizonica glauca 101, 103.
— balsamea 100, 103.
— cephalonica 100, 102, 179.
— cfr cephalonica × Nordmanniana 100, 103.
— cfr cephalonica × pinsapo 100, 102.
*— concolor 99, 100, 102, pl. 7, pl. 8.
— concolor glauca 151.
— firma 195.
— grandis 194, 195.
— cfr homolepis (= brachyphylla) 100, 103.
— lasiocarpa 194.
*— nobilis 99, 100, 102, pl. 8.
— nobilis glauca 100, 103.
*— Nordmanniana 92, 97, 99, 100, 102, 173, 176, pl. 7.
— numidica 195.
*— pinsapo 94, 99, 100, 102, 195, pl. 7.
— sibirica 101, 103.
— subalpina 100, 103.
— subalpina glauca 100, 103.
— cfr umbilicata 100, 103.
— Veitchii 101, 102.
Acer campestre (naverlönn) 169, 178, 191.
— ginnala 191—192.
— hyrcanum 192.
— japonicum 192.
— lætum 192.
Acer palmatum 153, 192.
— platanoides (lönn) 35, 121, 124, 128, 191.
— platanoides Schwedleri (blodlönn) 192.
— pseudoplatanus 191.
— saccharinum (= dasycarpum; silverlönn) 191.
— saccharum (sockerlönn) 191.
Actinidia arguta 164.
Æsculus carnea (= Æ. rubicunda, Æ. hippocastanum × pavia) 46.
— hippocastanum ([häst]kastanj) 48, 87, 90, 118, 122, 159, 170.
— octandra (= Æ. lutea) 46.
*Alnus glutinosa (al, klibbal) 27, 35, 36, 37, 51, 67, 72, 123, 157, 164, 178.
*— incana pendula 165, 170.
Ampelopsis (vildvin) 150, 164.
— Veitchii 24, 177, 178.
*Araucaria imbricata 71, 76, 153.
Arundinaria japonica (= Bambusa Metake) 56.
Azalea 58.
Bambusa palmata 54, 56, 175.
Berberis buxifolia nana (= dulcis nana) 57.
— stenophylla 56.
— verruculosa 57.
— Wilsonæ 56—57.
— vulgaris (»barbarijsträ», berberisbuske) 83, 85.

Betula (björk) 38, 51, 120, 124, 130, 164.
— verrucosa (hängbjörk, masurbjörk) 35, 130.
Björk, pyramid-, 130.
Björnbär 37, 51.
Buddleja japonica 153.
Buxus myrtifolia 178.
*— sempervirens (buxbom) 2, 3, 18, 63, 70, 71, 76, 92, 98, 135, 152, 154, 166, 178, 179.
*Carpinus betulus (avenbok) 51, 68, 73, 76, 98, 118, 123.
*— betulus columnaris 50, 170.
*Castanea vesca (äktakastanj) 46, 66, 67, 72, 74, 118, 160, 170, 173, 175, 177, 178.
Cedrus atlantica 76.
*— atlantica glauca 94, 101, 103, 153, 179.
*— Deodara 94, 96, 101, 103, 153.
— Libani (libanonceder) 58.
Celastrus orbiculata 164.
Cephalotaxus cfr pedunculata 100, 103.
*Chamæcyparis Lawsoniana 68, 72, 74, 94, 99, 101, 103, 176.
— Lawsoniana Alumii 101, 103, 153.
— Lawsoniana Triumph v. Boskoop 101, 103.
— Lawsoniana cfr Visselii 101, 103.
*— nutkaënsis 98, 99, 101, 103, 194.
— obtusa 101, 103.
— obtusa cfr gracilis 101, 103.
— pisifera aurea 101, 103.
*— pisifera filifera 101, 103, 153, pl. 7.
— pisifera squarrosa 153.
*— sphæroidea (= thyoides) 66, 179.
Clematis Jackmanni 24.
— Marcel Moser 153, 174.
— montana alba 175.
— montana rubens 24.
— Ville de Lyon 24.
Corylus Avellana (hassel) 81, 83, 85, 119, 120, 129, 164, 178.
Corylus colurna 47, 170.
Cotoneaster horizontalis 56, 76.
— Simonsi 56.
Cratægus (hagtorn) 51, 118, 120, 123, 129.
— curvisepala 119.
— oxyacantha 85.
Cryptomeria japonica 92, 99, 101, 103.
— japonica elegans 101, 103.
Cydonia vulgaris (»kvittenpäron) 71.
Cytisus Adami 47, 171.
Daphne mezereum 179.
Deutzia 69.
Diervilla Eva Ratke 170.
Dracæna 74.
Evonymus europæa (benved) 36.
*Fagus silvatica (bok) 28, 29, 31, 33, 34, 48, 49, 50, 51, 52, 73, 118, 119, 120, 123, 129, 160, 168, 169, 174, 176, 177, 179, 189—190.
— silvatica pendula (hängbok) 152, 178.
Ficus carica (fikon) 68, 164, 177, 178.
*Fraxinus excelsior (ask) 35, 61 (fig.), 63, 71, 81, 85, 87, 118, 120, 121, 122, 128, 164, 179.
*— excelsior pendula (hängask) 185—186.
— Ornus 170.
Gaultheria Shallon 58.
Ginkgo biloba 50, 99, 100, 153.
Glycine sinensis (blåregn) 43, 150, 177, 178.
Gran, klot-, 130.
— obelisk-, 130.
— pelar-, 131.
*Hedera Helix (murgröna) 150, 151, 164, 178, 187.
Hydrangea petiolaris 58.
Hängkörsbär 170.
Ilex aquifolium 74.
Juglans regia (valnötsträd) 66, 70, 76, 83, 85, 92, 118, 121, 122, 178.

Juniperus communis (en) 31, 82, 119, 120, 122, 123, 124, 126, 127, 128.
*— communis suecica 94, 101, 103.
*— virginiana 98, 99, 101.
— cfr virginiana f. 101, 103.
Kalmia latifolia 161.
Larix curilensis 195.
— occidentalis 194.
— Principes Ruprechtii 195.
Lavendel 76, 92, 179.
Libocedrus decurrens 101, 103, 153.
*Ligustrum ovalifolium 98.
— vulgare (liguster) 68, 70, 82, 83, 85.
Liriodendron tulipifera (tulpanträd) 47, 66, 70, 76, 177, 178.
Lonicera 69.
— periclymenum ([skogs-]kaprifol) 36, 51, 157.
Malus (äppleträd) 69, 81, 83, 85, 121, 133, 179.
— silvestris (vildapel) 118, 124.
Morus (mullbär, mullbärsträd) 92, 118.
— alba (vitt mullbärsträd) 70.
— nigra (svart mullbärsträd) 68, 178.
Persikor 74, 160, 164, 173.
Phellodendron amurense 48.
Philadelphus (schersmin) 69, 85.
Phyllostachys aurea 56.
*Picea Abies (gran, svensk gran, vanlig gran) 7, 51, 73, 99, 100, 103, 119, 120, 128, 129, 130, 131.
— Abies inversa 153.
— Abies virgata (ormgran) 128, 130, 131.
— canadensis (= alba) 100, 103.
*— Engelmanni pl. 8.
— obovata 100, 103.
*— omorica 95, 100, 103.
— orientalis 97, 99, 100, 102.
*— pungens pl. 8.
Picea pungens glauca 100, 103.
— sitchensis 99, 100, 103, 194.
Pinus Banksiana 97, 101, 102.
— cembra 101, 102, 176, pl. 7.
— contorta 97, 101, 102.
— excelsa 101, 103.
*— laricio austriaca 34, 98, 99, 101, 102.
— montana 34.
— monticola 194.
— Murrayana 194, 195.
— ponderosa 194.
*— silvestris (tall) 119, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128.
*— silvestris lapponica (lappландstall) 184.
— silvestris lapponica f. variegata (»vitbrokig lapplandstall») 186.
*— strobus 99, 101, 103, pl. 8.
Platanus occidentalis 46.
Polygonum baldschuanicum 24, 150, 178.
Poppel 68.
Populus nigra (svartpoppel) 118.
— nigra italica (pyramidpoppel) 151.
— tremula (asp) 51, 124, 164.
— tremula villosa 130.
Prunus (bigarråträd; körsbärsträd) 68—69, 74, 81, 82, 83, 85, 120, 133.
— domestica (plommon, plommonträd) 73, 81, 82, 83, 86, 133.
— insititia (krikon, krikonträd) 81, 83.
*— laurocerasus (körsbärslager) 76, 93, 98.
— lusitanica 92.
— Padus (hägg) 120, 164, 179.
— serrulata Hisakura 50.
— spinosa (slån) 31, 51.
Pseudotsuga Douglasii 97, 100, 102, 194, 195.
— Douglasii argentea 176.
— Douglasii f. columnaris 100, 103.

*Pseudotsuga glauca 94, 97, 99, 100, 102, 173, 176.
— glauca f. pendula 100, 103.
— glauca f. violacea 100, 103.
Pterostyrax hispida 48, 171.
Pyrus (pärontråd) 70, 83, 85, 121, 123, 133, 151, 179.
Pärontråd, Grenna-, 128.
Quercus castaneifolia 72, 179.
*— robur (ek) 27, 28, 29, 31, 35, 36, 50, 51, 52, 117, 118, 119, 120, 122, 123, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 157, 160, 164, 166, 168, 171, 177, 179.
— robur fastigiata 179.
— robur pectinata 170.
— robur pendula (hängek) 128.
— robur × sessiliflora 35.
— rubra 179.
— sessiliflora (druvek) 35, 134.
— velutina 72, 179.
Rhamnus cathartica (getapel) 118.
— frangula (brakved) 36, 38.
*Rhododendron 18, 58, 72, 76, 153, 160, 178.
Ribes alpinum 83.
— grossularia (krusbär, krusbärsbuske, »stickelbärträd») 71, 82, 83.
— nigrum (svarta vinbär-, »solbärsbuske») 82.
Robinia Holdtii britzensis 50, 170.
— neomexicana 171.
— pseudacacia (»acacia») 46, 70, 160, 173, 178.
Rosor 36, 42, 68, 69, 76, 133, 150, 151, 164, 178.
— pimpinell-, 69.
— provins-, 68, 180—181.
— remontant-, 47.
Rosa Carmin Pillar 151.
— centifolia muscosa (mossros) 68.
— Gloire de Dijon 178.
*— omeiensis pteracantha 53, 54, 55, 174.
— sericea 53.
Rubus idæus (hallon) 70, 83.
Ruta graveolens (ruta) 92.
*Salix alba (vitpil) 181—183.
*— alba vitellina pendula 49.
— caprea (sälg) 124.
*— elegantissima 49, 165.
— pentandra (jolster) 124.
Sambucus nigra (fläder, hyllebärsbuske, hylletråd) 30, 36, 81, 82, 83, 150, 169.
Schizofragma hydrangeoides 57—58.
*Sciadopitys verticillata 101, 102, 153, pl. 7.
*Sequoia gigantea 97, 101, 103, 173, 176.
— gigantea pendula 101, 103.
*Sorbus aucuparia (rönn) 30, 36, 38, 51, 123, 126, 128, 181—183.
— suecica (oxel) 122, 124.
— torminalis 47, 171.
Spiræa 69.
Syringa (syrén) 69, 81, 82, 83.
— vulgaris 85.
Tall, paraply-, 130, 131.
— slok-, 131.
Taxodium distichum 101.
*Taxus baccata (idgran) 40, 42, 66, 70, 72, 76, 92, 99, 100, 102, 118, 119, 120, 121, 129, 130, 161.
— baccata f. ad f. erectam 100, 103.
*— baccata fastigiata (= hibernica, pelartax) 18, 71, 74.
— cuspidata 195.
*Thuya gigantea (= plicata) 92, 94, 99, 101, 103, 194, 195, pl. 7.
*— gigantea f. viminalis 101, 103, pl. 7.
— occidentalis 101, 113, 195.
— occidentalis pyramidalis 101, 102.
— Standishii 99, 101.
Thuyopsis dolabrata 97, 101, 102, 153, 195.
Tilia (lind) 63, 68, 82, 87, 120, 122, 123, 124, 129, 131, 159.
— cfr americana × 171.

*Tilia cordata (lind) 27, 29, 30, 31, 32.
*Tsuga canadensis 100, 102, pl. 7.
— diversifolia 100, 102.
— Mertensiana (= heterophylla) 100, 103, 194.
— Sieboldii 195.
*Ulmus scabra (alm) 35, 46, 71, 81, 82, 83, 85, 87, 89, 90—91, 118, 119, 122, 123, 131, 179.
Weigelia 69.
Viburnum Opulus (»snöbollträ») 83, 84.
Vinbärsbuske 81, 82, 83, 133, 151.
Vitis vinifera (vindruva) 68, 74, 150, 160, 164, 173, 177, 178.
Äppleträd, Rossviks-, 128.
— Sävstaholms-, 128.

FÖR LUSTGÅRDEN OCH EKONOMITRÄDGÅRDEN

Alnarps Trädgårdar

ALNARP, AKARP

Förutom alla slags vanliga plantskoleartiklar tillhandahållas nyare, mindre vanliga träd, buskar och perenna växter.

Aktiebolaget C. F. Landsberg, Påarp

Odlingar av perenna växter.
Stora förråd i utmärkta sorter.
Katalog sändes gratis på begäran.

Vallberga Ros- & Trädskolor

Rikstel. Edenberga 5 C. QUIRIN ***Vallberga***

Rekommenderar sina odlingar av *Rosor, låga,* såväl som *stam, Fruktträd* i alla former, *Bärbuskar, Prydnadsbuskar* i stort och bra sortiment, *Häck-* och *Klängväxter* samt *Park-* & *Alléträd* av alla slag m. m.

A.-B. Nordiska Fröhandeln,

Rikstel. 317 25. **Mästersamuelsgatan 45, Stockholm C.** Sthlmstel. Norr 142 20

Frö, Blomsterlökar, Plantor och Växter. Utrotningsmedel mot skadeinsekter och parasitsvampar. Redskap. Fruktförpackningsmateriel m. m.

Norrköpings Fröhandel

Trädgårdsgatan 31, Nya Torget, NORRKÖPING. Tel. 295.

Försäljer Köksväxt-, Blomster-, Gräs-, Åkerbruks- och Fågelfrö. Bast-, Furu- & Bambukäppar. Gödning m. m.
Allt i 1:ma kvalité.

Fabriken Pilen, Asarum, levererar

TRÄDGÅRDSETIKETTER och LADSKYDDARE, som äro nödvändighetsartiklar för alla fruktträdgårdar. ***Trädgårdsetiketter*** (av metall) förses lätt av envar medelst hård blyerts med en ***absolut outplånlig*** skrift. ***Träetiketter*** tillverkas även. Angående ***Lådskyddare*** se Pomologiska föreningens leverantörlista. Erhålles från fröhandlare m. fl. eller direkt från fabriken. Begär prospekt.

Pris 100 kronor

NYA TRYCKERIBOLAGET, STOCKHOLM

Reviderad - Apn